Digitaliseret af | Digitised by

DET KGL. BIBLIOTEK
Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):	Elmgaard, Bertel.
Titel | Title:	Hjemstavns-Billeder fra Jylland i Somrene 1885-86.
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : Karl Schønberg, 1888
Fysiske størrelse | Physical extent:	310 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

37. - 122.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130023487765

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Bertel Elmgaard.

Hjemstavns-Billeder

FRA

JYLLAND I SOMRENE 1885—86.

KJØBENHAVN.
KARL SCHØNBERGS FORLAG.
Trykt hos Nielsen & Lydiche.
1888.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Lyt til Granens Susen
ved din Moders Hytte.

Finsk Tankesprog.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

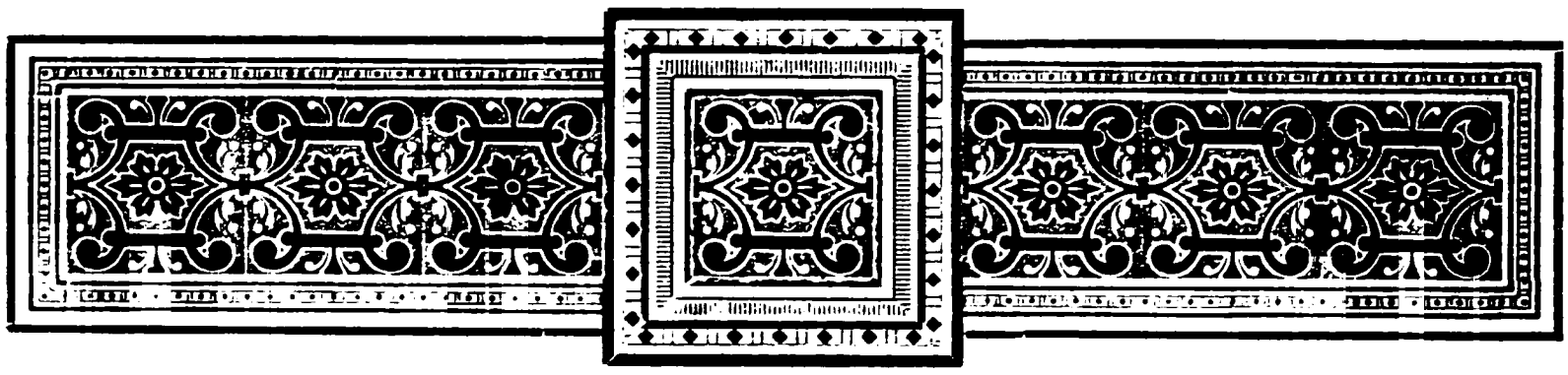

Under Volde og Hegn.

Trelde.

Hvor blev »Gamle Danmark« af?

En lystig Summen af Røster fyldte den store Skjenkestue. Langs Bordene sad tætbyggede Skikkelser, Bønder, Søfolk og Borgere, der med lige Forkjærlighed søgte hertil og drak deres Øl, Most eller Toddy. Haandværkere, der havde taget Middagshvil, kom ind med Skjødskind paa, Prangere, der kom fra Torvet, hængte deres svære Rejsekavajer, som lugtede af vaad Uld og Tobak, op omkring Ovnen. Solen skinnede i brede Felter gjennem Vinduerne, hvor Gyldenlak og Reseda stod i Blomst.

Stuen var lys og rummelig, og Drikkevarerne saa gode, som de faaes i den jydske By Fredericia. Der blev talt om Politik, om Landbrug, Skibshyre og Amerika. Handelsfolk og Smaahaandværkere trættedes om Tolden, Byens Re-

daktør fiskede Nyheder og Holdere til sin Avis, to unge Piger ved Skjenken varetog Kvindesagen med en ukjendt Elskværdighed. Saa blev der atter talt om Politik paa Jydsk, Plattysk og Engelsk. Og under alt dette var det, at »Gamle Danmark« forstummede og gled til Side.

Jeg fandt ham i en Krog, hvor han sad med Albuerne lænede mod Bordpladen, ubevægelig, i aandsfraværende Lytten, medens Folderne i hans grove Dragt laa faste som paa en Statue. Han er en Blanding af Bonde og Skipper, fasttømret i alle Ledemod; hans Ansigt med de aabne Træk og de store, blaa Øjne udtrykker paa en Gang Jovialitet, Vemod og Voldsomhed. Han ejer et Kaadnersted nede i Sundeved og et Fartøj, som han efter Aarstid og Lejlighed lader med Frugt, Lerkar, Træsko o. desl. og sejler med paa de danske Kyster. Bestemmelsen var nok oprindelig kun at være Bonde, men for hvert Aar stikker han tiere til Søs. Det er Hjemve, der driver ham ud. I sin Ungdom, da han var med i den første slesvigske Krig, hed han Jens Slesviger, da han kom hjem til Sundeved og begyndte at sejle, kaldte man ham Jens Danmark, og med Aarene er dette forandret til »Gamle Danmark«.

Forinden Skjenkestuen blev fyldt af Gjester, fortalte han om sine Rejser. Han har besøgt de fleste danske Byer og føler sig hjemme overalt,

ligegyldig om det er en Højre- eller Venstrekreds. Det er hans Land, han seer Dannebrog vaje og kan tale uden at blive beluret af Politispioner. Behøves videre Forklaring? I Sommeren 49 laa han i Fredericia under Belejringen, deltog i Forsvaret og senere i Julislaget. Derfor drages han bestandig hertil. Saa opsøger han Krigergravene, »Landsoldaten«, Rye og Bülow og opruller sin Ungdom i raske, livfulde Billeder, som han gjorde det for os derinde under Skjenkestuens røgbrune Loft:

»Det var en lystig Tid, hver Dag var der Æventyr at bestaa. Naar Prøjserne byggede nye Værker, stormede vi ud og brændte dem af. Saa strøede vi Halm udenfor Kongens Port og listede afsted langs Stranden. Vedetterne saae os ikke, før vi havde dem i Skudvidde, og saa løb de med Tornystrene i Haanden. Men vi kom ligesaa tidlig til Skanserne og gav Ild, og snart halede hele Besætningen af og fik sig gjemt i en Kornager. Vore Folk jevnede Batterierne. Faskiner, Skansekurve og Værktøj slæbte vi sammen i en Dynge, strøede Krudt og Begkranse derpaa og tændte Blus. ... Ad hin Kant var der en Kornmark, hvor Prøjserne altid kunde dække sig. En Dag klædte vi os ud som Høstfolk, tog Leer paa Nakken og Tejner og »Skjæggemænd« i Haanden og høstede Kornet lige for Næsen af Vedetterne. Nogen blev der

jo paa Stedet, men bange —? Troer De, nogen vilde have den Plet paa sig? Ved et Udfald luskede to Mand væk, men de blev snappede, Geværerne toges fra dem, de fik et Kosteskaft i Stedet, og med det paa Nakken marscherede de tre Gange Volden rundt. Naar vi blev bombarderede, lod vi Musiken spille en Eftermiddagskoncert, men saa snart Bomberne kom hvislende, faldt Spillemændene ud af Takten, og allerværst blev det, naar Bomben slog ned midt i Noderne. Saa fløj Papirerne op, og Musikanterne ned, — en og anden blev væk med det samme. Naa, han fik allenfals Musik med paa Rejsen, og Præsten holdt en kjøn Tale. Hist omme paa reformert Mark stod altid vor Gudstjeneste, og vi stillede baade for Prædikenens og Salmesangens Skyld. Men den bedste Tale holdt alligevel General Rye, den Nat vi rykkede ud. »Jeg stoler paa, at enhver gjør sin Pligt,« sagde han, »Fjendens Stilling skal tages. I kjender den, og I kjender mig. Den skal tages, og nu fremad i Herrens Navn!«

Saa fortalte han om Slaget, om Dagen og Tiden der fulgte. Han havde seet og husket godt. Hans joviale Lune brød frem i lystige Smaatræk. Efter Udslag af djerv Voldsomhed gled han nu og da over i tungt Vemod. Uvilkaarlig efterlignede han Soldatens Bevægelser, og Tonefaldet mindede om Kuglers Smelden. Hans Sind var

tidlig blevet næret af kraftige Indtryk og siden paavirket af Sejladsen langs skovklædte Kyster, af de jydske Bakkedrags højtidsfulde Alvor, af Øhavets smilende Frodighed, af Ensomheden ombord paa det lille Fartøjs Dæk, i fraadende Bygevejr, i stille, maaneklare Nætter, af Længsel mod Slesvig og Hjemve mod Danmark, der driver ham hvileløs afsted, fra Isen tøer, til Vinterens Taager atter svøber sig om de brune Skove.

Skjenkestuen fyldtes af Gjester, Samtalerne kredsede næsten udelukkende om Politik, økonomisk Krig, Protestmøder og Klubfester. Der sneg sig gjennem alt dette en Ugunst mod »Gamle Danmark«. Tilhørerne gled bort, hans Fortælling lønnedes med et Par Vittigheder af den Slags, hvoraf vi har faaet en Overflødighed herhjemme. Prangerne skjendtes og slog i Bordet, Redaktøren gik fra Gruppe til Gruppe med en snu Bondefangermine. Saa var det, vor slesvigske Ven blev tavs. Det gamle og det unge Danmark syntes som saa ofte ikke at have Brug for hinanden.

»Er De paa Rejse hjem, Skipper?« spurgte vi.

Han reves ud af sin aandsfraværende Lytten, fæstede sine store, blaa Øjne paa os og svarede:

»Ja, jeg har Fragt til Flensborg. Folk klager over de daarlige Tider, jeg har nok at gjøre. — Gud bedre det! Nu har Autoriteterne dernede

udvist en af mine Naboer med Kone og Børn. Han er Kjøbmand og havde to smaa Dannebrogsflag hængende paa sin Dagligstuevæg. Vi vil jo gjerne dernede, at Børnene skal have de Ting for Øje. Men en Dag staaer Herredsfogden i Butiken og kigger gjennem Glarhullet ind i Dagligstuen. Saa kom der Udvisningsordre, og nu har jeg lovet at sejle Familien over til Fyn. Det er ægte Vare, kan De tro, jeg ønsker ikke bedre Fragt. I Fjor sejlede jeg mange herop. Da regnede det saa tæt med Udvisninger, at flere Familier kunde slaa sig sammen, men for Resten sejler jeg jo ikke for Fortjenestens Skyld. En Bondekarl fra Fyn, der tjente hos os, blev gift med Husbondens Datter. Hun var eneste Barn, og de Unge skulde overtage Gaarden. Karlen søgte om Lov til at bosætte sig, men fik en Udvisningsordre: hvis han og Konen ikke havde forladt Landet inden fire Uger, skulde Gendarmerne flytte og føre dem over Grænsen. Saa sejlede jeg dem til hans Hjemstavn, og nu sidder de Gamle alene ved Gaarden og spørger til deres Barn, hver Gang de seer mig. . . . Jo, jo, min Tro, jeg er bleven som en Slags Post, og jeg kjender mine Folk paa begge Grænseled. Men gladest troer jeg dog, de er ved mig hjemme. Ovenfor Havnen er der et lille Vænge, og her samles Naboer, Gamlinger, Børn og Børnebørn, og saa skal jeg fortælle om Slægt og

Venner, om Danmark og de Egne, jeg har seet, om hvad I taler og synger heroppe, hvad I pønser paa... Ærligt talt, saa bliver der hvert Aar mere, jeg helst vil tie med. Men saa har vi de gamle Tider, vor Ungdom og de Dage, som er endnu ældre. For jeg skal sige os, vi dernede kan tale om andet end konservative Klubber og forvoven Radikalisme. Vi har endnu bevaret Troen paa Fædrenes Ord, Troen og Romantiken, og skulde I en Gang føle Savnet af disse Ting, saa se ned til os!«

Vi takkede for Indbydelsen og tog Afsked.

Vinden kom svøbende ned over Voldskrænten. Fra den halvgrønne Sti saae vi tilbage over den gamle Fæstningsby, hvor Solens Lys virkede kjønt, men lidt nøgternt paa de graarøde Tage og i de smaa Gaarde med Ager- og Pakhusrum, med raslende Vindespil, Kornsække og Køer, der skulde paa Græs. Det var jevn og slidelig Færd, som kun syntes at paakalde Graalys, ikke sigtede højt og ikke erindringsfuldt viste tilbage. Det virksomme Nye, Banegaarden, har skilt sig ud som en Provins for sig, og det Gamle i Byen er gaaet under ved Krig og Ildsvaade. Vi saae ingen af disse snørklede Svalegange eller kugleprydede Karnapspir, som Sollyset altid kjærtegner, og hvorfra der udgaaer et fortryllende Skjær, ingen af disse snurrige, halvmørke Gyder eller krogede Bindingsværksgaarde med frem-

springende Stokværk og terrasseformige Haver, hvor Fortidens Minder sidder til Huse og kaster sig over den Fremmede med Stemninger saa lystelig-fro, som var Leander og Leonora endnu i deres Velmagtsdage og holdt Maskerader og Julestue, eller de sænker ham i en Drøm saa vemodig-tung, at han vaagner op med vaad Kind.

Af det Gamle har Byen kun sine mange Kirkegaarde, og her gjemmer den sine Minder. Derfor bliver man saa let mod i Hu i Fredericia. Det Store er begravet, Landet har bekostet Gravmæle i Buster og Bronceskikkelser, men Byen evner ikke at løfte Arven. Med de bredt anlagte Gader, de monumentale Prydelser og de lave, tarveligt udseende Husrækker, ligner den en Ungdom, som pludselig er standset i sin Udvikling. Der var Anlæg, men er aldrig blevet noget af Udførelsen.

Har man gaaet sig træt i disse Tanker, byder Voldenes linde Grønsvær, hist og her isprængt med Foraarsblomster, Lise for Øje og Sind. Disse blide Skrænter med deres Skiften af Lys og Skygge under stille Alleer, minder ikkun lidt om Fjendetider. Her vandrer fredsommelige Borgerfolk efter Kirketid, glade Piger, som ikke kjender andre Vaaben end den vingede Guds Pil, breder Lærredet paa Bleg, og vil et Par unge Fuglehjerter ty bort fra Verden, fletter de ingensteds Reden saa lunt som her. End

ikke nu, da vi lige har talt om Krigen og de Faldne, og da Soldaternes Skud lyder omme fra Søsiden, kan Tankerne rigtig faa Hold i en Situation, hvor det glimter med Vaaben, og hvor Skuddene er Alvor. Nogle langs Vejen anbragte Soldaterposter vilde ogsaa forjage enhver Illusion. Det er ikke Krigsfolk paa Vagt, men fredelige, uvæbnede Bønderkarle, der slentrer omkring for at afværge et Ulykkestilfælde paa de Vejfarende.

Herude glimter Majdagens fine Farver os i Møde fra Græsset og det halvt udsprungne Løv. Sollyset falder i broderede Vifter gjennem Træerne ned over Voldsiden, en sagte Fuglekvidder dirrer i Luften, Knopskællene dufter og drysser, de unge Blade tisker saa fornøjeligt i Foraarsvinden, og saa er her endelig dyb, fredsæl Hygge. Fantasien gribes næppe af store Syner, thi Voldene stænger for de vide Udsyn, de frie Pust fra Mark og Hav — alt dette, som spreder Fantasiens Vingefjer. Men Drømme ruger der under Voldenes Løvskjul, og i en Sommeraftens Stilhed, naar Taagen ligger slørende over Voldgraven, medens Lanternen fra Skibet eller Fyret funkler ude i det havblaa Øst, vil de tage dig fangen.

Saa er det ikke længer den samme By eller de samme Volde.

Byen hedder Frederiksodde. Den blomstrer under Kongegunst til Folkelykke. I Krigen er

den en af Landets trofaste Vagter mod Syd, og skjønt ung af Aar har den sin Tavle fuld af Bedrifter.

Jydske Dragoner har kæmpet her paa spartansk Vis. De har en mørk Efteraarsdag forskanset sig paa Kirkegaarden, og mellem Grave, bag et mosset Stendige, har de kæmpet til sidste Mand mod vilde Horder, der stormede herind fra Tysklands Valpladse. Det har været en tavs Overenskomst, at ingen veg, og den er bleven holdt, medens Lig af Folk og Heste dyngede sig op, medens Udfaldet tegnede sig nøje i de svindende Rækker — indtil den sidste Dragon segnede hist nede i Hjørnet. Hvorledes gik det egenlig til i denne Kamp? Hvorledes stred disse Bønderkarle, med hvilket Sind saa de Døden i Møde for et Fædreland, de dyrkede som Trælle? Om vi havde haft Kampen beskreven! Jeg kunde ønske det, og min slesvigske Ven derinde fra Skjenkestuen vilde utvivlsomt dele mit Ønske. En moderne Aand vilde spørge: til hvad Nytte? Denne Skjærmydsel fik jo ingen Betydning for Danmarks Skæbne og endnu mindre for Krigskunsten, nej, maa vi saa henvise til Als- eller Lundby-Affæren i 64, helst dog til en politisk Manøvre med Bataille i Aviserne. Mulig vil de fleste give den moderne Aand Ret. Dragonernes Methode var saare gammeldags baade i Syd og Nord, og det skal indrømmes, at en

Bladfejde rygtes videre end Kampen paa Fredericia Kirkegaard. Men alligevel ønsker jeg den beskreven. Skæbnens Traade modtog vel ogsaa Farve og Islet fra hin i Blod og Damp hyllede Efteraarsdag, og utvivlsomt forefaldt Træk af sagamæssig Vildhed og Kraft, der har talt Modets, Personlighedens, Fædrelandskjærlighedens og Broderfølelsens Sag paa en Maade, som dog endnu vinder Øre.

Der var Præsten Peder Dorsch. Navnet er ikke fint, mulig var Manden ogsaa formet af et grovere Stof end en senere Tids Præster. Naar jeg i dette Øjeblik vil forestille mig ham, seer jeg »Gamle Danmarks« tunge, skulderbrede Krop, de faste, aabne Træk og de trohjertige Øjne. Præsten har staaet for Alteret og læst Messen, da svenske Tropper larmende og med Vaaben i Haand har banet sig Vej gjennem den bestyrtede Menighed. I Kreds om Præsten, stødende med de klirrende Vaaben mod Gulvet, har de under Eder og Trusler fordret, at Hr. Peder skulde bede for deres Konge. Men Præsten har svaret: »Jeg kjender kun een Konge at bede for og een Herre at bede til!« Da har de vrede og hidsige løftet deres Vaaben og mindet ham om, at hans Gaard ikke laa langt borte. Men Hr. Peder er forbleven urokkelig, og medens Flammeskjæret fra hans Hjem har lyst ind paa Alteret og Kirkevæggen, har han rolig læst sin Messe til Ende.

Tavlen har atter en Indskrift. Da Fæstningen saa brat har overgivet sig, og Fjendernes Mylder stormer ind over Voldene, har det Rygte udspredt sig blandt danske Soldater, at Rigsmarsken Anders Bilde har føjet en Forræders Rolle til sit daarlige Hærførerskab. En menig Svend har da vendt sine Vaaben mod Marsken og givet ham Banesaar. Mulig de Lærde har ingen Brug for dette Sagn, mulig Juristerne korser sig derover, men Folket har trofast bevaret det gjennem Aarhundreder uden videnskabeligt at undersøge, hvorvidt det stemmede med jødisk, kristelig eller romersk Ret. Og mangen loyal Skatteborger, der med sit Barnebarn paa Knæet fortæller om Anders Bilde og Jydesvenden, røber, at paa Bunden af hans Hjerte ligger den simple Tro, at det Folk, der med Villie og Evne kæmper, som disse Volde har seet, vinder Ret til at dømme og handle i sine egne Anliggender.

Efter hine Dage er Trængselstiden kommen. Pest og Fjendehaand er gaaet som en Brand over Byen og over hele Landet. Og Landet har krænget Fornedrelsens Skøjerdragt af sig og atter spundet og vævet sin egen Klædning, og Byen er skudt op med høje Bygninger langs brede Gader. Den er bleven en rummelig By, hvor fremmede Maal taltes, en lille Verdensstad, der snart skulde være Kongesæde, med Kirker og Fabriker, med Skibe i Søen, hvert Slægtled

bragte den sit af Glans og Berømmelse, og Prinserne flyttede allerede ind. Anselig laa den i den grønne Mark med fri Udsigt til det aabne Hav, hvis Bølger legende og dog i Lydighed slikkede op ad dens Mure. Sønnerne er gaaede til Søs eller har øvet sig i Vaabenbrug hjemme. Voldene har som et fast Værn spændt deres Ramme om Byen, og fra Voldkammen var et aarvaagent Blik vendt imod Syd.

. . . . Dette er Frederiksoddes stolte Drøm, den der bedst drømmes en diset Sommeraften under Voldene. Det skete en Julimorgen, at Solen skinnede ned paa Drømmen som fuld Virkelighed. Ærværdige Spidsborgere holdt Taler, og Borgerkonerne nynnede, saa ofte de tænkte paa hin Morgens Krudtdamp over dugblinkende Marker. En lys, yppig Tid fulgte, og saa drømte man for længe. Der kom en Vinterdag, da Byen blev rømmet uden Kamp, da Fjenden atter myldrede ind ad sprængte Porte, over tilsneede Volde, og ikke traf andet Værge end det høje Rytterværd, der staaer plantet paa Dragonernes Gravdysse. Jeg vil ikke ønske, at nogen af de Fremmede kunde Dansk, for der staaer et Vers neden under. Men vore egne, hvad har de tænkt, da de for at tiltræde en snigende Flugt kom forbi den gamle Kirkegaard og saae Graven med Sværdet og Indskriften:

»Pryd, høje Heltesværd! de Kjækkes Grav,
hvem Døden intet var mod Pligt og Ære.«

Gik de tavse forbi, eller sneg de sig langt udenom? Folketraditionen giver paa sin Vis Svar, naar den allerede veed at fortælle om en dansk Officer, som flere Dage foer omkring ovre i de fynske Skove, skyede Mennesker og teede sig som En, der er bleven »sær« . . . Efter dette er Drømmen forbi. Fredericia er ingen Fæstning mere, intet aarvaagent Vagtsted, men højest en Slags borgerlig Garnisonsby, der holder Militær for at kunne ernære sig. Indbyggerne er vaagnede op, midt mellem deres Rodfrugter og Tobak, og nu trættes og kjævles de som saa mange andre, om hvordan Rodfrugterne skal dyrkes, og Tobakken ryges — bliver dette for ensformigt, har de jo Politiken.

Her bliver tungt og trykkende som altid efter en Drøm. Lad os komme udenfor Voldene! Der er Sol og Blæst. Se blot, hvor Nordvesten rusker i Træerne og fylder Skibenes Sejl!

Vi steg ned ad den første Voldskrænt, og Himlens dejlige fri Nordvest lod ikke vente længe paa sig. Den tog os i Haaret, ruskede os i Tøjet, vinterlig barsk, hvor Solen ikke mildnede. Det var for brat en Overgang. Vi søgte atter ned i Læ og gik efter Stranden for at følge den nordpaa ud mod Treldeskoven. Der vilde være lunt. Agrene gik helt ned til Søen, vi kunde i

det ene Øjeblik træde i det hvide Sand, det næste i Kløverens Buske. Blæstens Sus oppe fra Marken og Bølgernes rullende Fald mod denne ægte danske Kyst vilde lyde som Musik for Tankerne, eller Fantasien vilde vaagne og spejdende følge Maagen paa dens lysende Flugt ... Men Soldaterne betydede os, at Vejen langs Stranden var forbudt under Skydningen. Saa bøjede vi atter ind mod Marken, kom ned over Sænkningen bag Voldene, derpaa atter op og havde nu de forholdsvis jevne Marker for os.

Jordbunden hæver sig langsomt mod Nord, svagt hvælvet som et mægtigt Bryst, der er sundt og lydløst indaander Luften i stærke, dybe Drag. Rugen var i Fart, Græsset stod endnu kort, men tæt i Bunden og drak Sollyset ind med alle Flige, medens enkelte blomstrende Straa skyndte sig i Vejret. Naar de store Skyer, som var i Drift fra Nord, ikke skjulte Solen, fyldte den Luften med et pragtfuldt, sitrende Foraarslys. Den friske Blæst slog os i Ansigtet, gav Blodet Fart og rensede Sindet for Nid og Nag, for Brudstykker af en elendig Viden om vor egen og Næstens Usselhed. I Fabelen har man givet Solen Ret, Blæsten har ogsaa sin. Den kom gjennem aabent Land, med Duft af Skov og Tang, fyldende Øret med sin brede Melodi, der har sære Mærkelser af svundne Tider.

Vi standsede ved en af Skanserne: en grøn, udyrket Jordknude i Kornmarken, op over Græsset ragede de graahvide Masser af Blokhuset. Skansen er skudt sammen, halvvejs sløjfet, men tilbage er bleven en Uro i Jordsmonnets Form, som fremkalder Forestillinger om Vold eller vrede Kræfter, der har prøvet Tag. Alle Skanse-Resterne ligger i en Bue over Markerne, tydeligt, næsten skarpt fremhævede ved Ubeboetheden og Agrenes faste Linier.

Medens vi gik videre, fortalte min Ledsager. Han var et Barn af Egnen, havde Lod i dens Drømme og Sagn og dvælede gjerne ved dem, der har stridt og blødt paa denne Vang. Derinde i Byen havde vi seet deres Grave. Paa Kæmpegraven fra 49 stod Græsset smukt grønt, og den lille Lund, som er plantet derpaa, var i Udspring. Her er kjærlige Hænder i Virksomhed, ledede af god Smag. Men hvorfor er der faa eller slet ingen Blomster paa Højen? Anemoner, Violer, alle Foraarets, alle Aarstiders Blomster burde tindre med Blaat, Hvidt og Rødt i dette dybe Grønne, og naar Sommervinden fløj ind mellem Stammerne og bragte Græsset til at bølge, da skulde den vugge en Blomsterfraade, der talte i sitrende Uro, i blinkende Fryd om Mindernes Gang, om Kilden, der springer, hvor en Daad øves.

Alligevel, her er smukt, og af Blomster er

der nok paa Kirkegaardene. I en By som denne bliver man vant til at hædre sine Døde. Des mere iøjnefaldende er hin fattige, nøgne Plet i den nye Kirkegaards Udkant, en jevn Strimmel Jord, dækket af Græs og Mos, hvor nogle ludende, sorte Trækors er stukne ned. Den delvis ulæselige Indskrift antyder, at her hviler faldne Slesvig-Holstenere, døde kort efter Julislaget 1849. Gravtuerne er sunkne, kun de sorte, trøskede Kors viser hvert enkelt Hvilested. Taler denne Fattigdom ikke sit eget Sprog midt i Blomsterfylden? Jeg tænker mig, at man vandrede her en Nat, og at Korsene da antog Form af Tegn og Ord, der talte bebrejdende mon eller klagende? De kom som Oprørere, men stred de ikke for en Idee? I vor Tid skriver Folk i Aviser og stemmer ved Valgurner, men gaaer forholdsvis sjelden i Krig paa Ideens Vegne. Og det er Frivillige, som her ligger. De har fulgt deres Digters Heldraad om at sætte Livet ind; de har stridt i ærlig Holmgang og tabt. Men deres Idee bukkede under med dem, uden Ret, uden Livskraft, derfor troer jeg at læse en stum Klage i de rustne Kors.

Det var derinde, vi tænkte paa de Døde. Herude paa Marken taler vi om de Levende, de Stridende. Vi har Skansevoldene tilhøjre og tilvenstre; Lammene holder Kapløb i dem, Stærene kommer i larmende Flokke og slaaer ned over dem. Forude mod Nord ligger Ryes

Høj, som en yderste Skanse, tæt omgivet af en Tjørnehæk og en lille Lund af Bøg, Birk og Røn i kraftigt Skud. Paa Højens Top er rejst en Bavtasten, hvis Indskrift fortæller, at her faldt Olaf Rye. Egenlig faldt han nok lidt længre mod Nordvest, men her vilde Markens Ejer ikke afstaa Jord til Højen. Her er tyst og smukt, helligt og fredet, en Plet vel værd at valfarte til. Underligt nok, at Helten ikke blev begravet her. Kunde der tænkes bedre Hvilested end denne Kæmpehøj ved Alfarvej, nær ved Valpladsen, midt i en frodig dansk Kornmark og med fri Udsigt til Havet?

Vore Minder kastede sig som Fugleflokken ned over denne Mark. Her var det, de stormede frem under Geværild og Hurraraab, gjennem Røg og Morgentaage, med krudtsværtede Ansigter og tilstænkede Klæder. Saa intensivt som ingen Sinde føler vi os grebne af hin Julidags Begejstring og Poesi. Den er sungen os ind paa Skolebænken, den overstraales ikke af senere Oplevelser, og den Smule, vi har taget Del i, hørte vi stadig, havde sin Spire i Ni og fyrre ... Vi havde seet paa Sonnes Billede, der hænger paa Raadhuset i Fredericia. Det er maaske for lidt virkelighedstro i Enkelthederne og endnu fjernere fra moderne Virtuositet; men hvo tvivler om Maleriets Helhedsstemning, denne naive, elskværdige Søndagsglæde, der lader Soldaterne pynte

sig med Grønt, denne Jubel, der hilser til alle Sider, denne Sejerslykke, der er saa harmfri som et Barns, der har langt mere travlt med at berette om Sejren end med at forfølge den. Just dette er Billedets Triumf. Det var en troende Slægt, der førte hin Krig, en Slægt, der besad mere from Enfold end Kløgt, mere Blidhed end Fasthed, derfor denne Jubel over en ikke ubetinget sejerrig Krig og denne Ubekymrethed for, naar det atter kunde bryde løs ti Gange værre. Ved et Tilfælde, der seer ud som Ironi, er Raadhusbilledet mærket: 1864.

Og dog, de Stunder, jeg gik her, saae jeg op til denne Slægt, bøjede mig for dens Tro. Over Otte og fyrre gik som et Pust fra Tidens Morgen. Hin Tid synes renere, friskere, bedre end nogen senere. Nu, naar man seer Resultatet, vægrer mange sig maaske ved at tro Livet saa indholdsrigt. Men her kommer mere i Betragtning end de Værdier, der virkeligt blev Folkets aandelige og materielle Ejendom. Hvor lynte Horizonten ikke af nye Forjættelser, hvilket foraarsfrodigt Skjær laa ikke over Landene! Nationerne beredte sig til et nyt Dagværk. Vi kom i Tale om Tiden og dens Bestræbelser. Min Ledsager priste Sædernes Tarvelighed og Alvor, Tankens og Følelsens Simpelhed. Det var en Tid, da Sindet var sundt og modtageligt som den friske, sorte Muld foran os, da Folket samlede sig i

Enighed til stor Bedrift. Han fortalte Smaatræk fra Slaget og kunde næsten pege paa Stedet, hvor det var foregaaet. Fortællingen var livlig, med undertrykt Bevægelse, og røbede, at der endnu hist og her i Folket — og ikke blandt de ringeste Individer — vedligeholder sig en latent Begejstring, der ikke tilfredsstilles ved Politiken.

Det er muligt, vi helt havde glemt denne Stormagt med dens Drabanter og Depescher. Var det vel saa underligt, om den blev tavs paa denne Jord, ja, fjælede sig som Bondepilten Hjalte, da han traadte ind i Lejrekongens Hal? . . . Og saa kom den kjørende efter os med Heste og Vogn.

Det var en almindelig, tungt knirkende Arbejdsvogn, belæsset med Avlsredskaber, ovenpaa hvilke sad en Bonde her fra Egnen. Vi hilste, og da Bonden var en Bekjendt af min Ledsager, droges han snart ind i Samtalen. Han var en aldrende Mand med stærkt graanet Hageskjæg og skarpe Træk. Under de buskede Øjenbryn kiggede et Par graablaa Øjne frem med hvasse Blink. Jeg blev ikke klog paa, hvilken Vægt han lagde paa Talen om Krigen og den første Frihedstid. Et Par Gange afbrød han med Spørgsmaal om den politiske Stilling og fik korte Svar, men hans Ord kom saa beskedne, at vi let gled tilbage til Fortiden. Han var en Mand, hvis Ungdom faldt i Fyrrerne, og altsaa spurgte jeg

ud om Enigheden og Almenfølelsen i hine Dage.

»Aa ja, det gik jo lidt varmt til somme Tider,« sagde han. »En fin Herre inde fra Byen kunde komme og tage en simpel Bonde i Haanden. Det var ellers ikke Skik den Gang, og nu er det ved at gaa af Brug igjen.«

»De mener for Politikens Skyld?«

Bonden nikkede og vedblev: »Ellers var der ogsaa Politik den Gang. Det gik ikke altid saa kjønt og fredeligt til. Vi holdt Møder og skrev Adresser, vore Folk blev forfulgte baade af Kancelli og Politi. De sagde om os, at vi vilde gjøre Oprør, altsammen ligesom nu. Maaske »Postelinet« ogsaa virkelig var blevet slaaet itu, som en af vore Folk sagde.«

»Men da saa Krigen kom?«

»Ja, saa besindede de sig, og saa fik de at se, hvad vi vilde ... Den Sommermorgen, Slaget trak herud ad, var der en Gaardmandsenke ovre ad Egeskov til, som havde sin voxne Søn gaaende hjemme; han var fri for Krigstjeneste. Nogle Tyskere havde sat sig fast i hendes Gaardsmøge, og de danske Infanterister kunde ikke gjenne dem væk. Da hentede hun en Bøsse, rakte den til Sønnen og sagde: »Du maa gaa ud og hjælpe til, husk, nu er du en fri Karl!« Saa blev Gaarden stormet, og Tyskerne tagne. ... Ja, saadan gik det saamænd til,« vedblev Bonden,

»og paa et Sted som denne Mark kan det jo nok falde os ind, at vi vil holde paa de Rettigheder, vi den Gang fik.«

Medens vi kom ind mellem beboede Marker og dybe Vejhegn, der hang fulde af tunge eller halvt udsprungne Knopper, fortalte Manden om hin Tid, da han og hans Standsfæller vaagnede til politisk Bevidsthed, da Skolelærer Rasmus Sørensen vandrede paa sin Fod fra Landsby til Landsby, da »Almuevennen« sledes op ved at gaa fra Haand til Haand. Han manede det berygtede Bondecirkulære frem mellem vor Tids Provisorier. Bønderne maatte ikke forsamles for at drøfte Retsforhold eller fælles Anliggender uden sær Naade fra Politiets Side. Saa samledes man i Smug, thi Trykket fra oven var saa stærkt og almindeligt, at der maatte lægges Raad op, og naar man saa tracterede et Par Naboer med en Dram, blev man mulcteret for ulovlig Udskjenkning. Historien om hin Tid bør fortælles af en Bonde, simpelt, ærligt og djervt som denne Introduction.

Ved en Korsvej tog vi Afsked med Manden og Politiken, højest usikkre paa, naar vi atter traf den sidste saa brav i Hu, og bøjede i nordøstlig Retning ud mod Treldenæs. Tætte, svulmende Hegn omgiver Vejene, der er brede og græsrige. Her ødsles med Jord, og Buskadset skjøtter sig selv i vild Frodighed. Omkring Slaaen, Tjørn

og El slynger Gedeblad, Hyben og Brombær deres bløde Fylde, medens slanke Hassel- og Benvedgrene stiger glade i Vejret. Ingen Drøm om social Armod sniger sig gjennem denne frodige Natur. Er man til Fods, spærrer Hegnet for Udsigten, de øverste Kviste tegner sig overalt mod Himlen; men fra en Drejning af Vejen, fra et Bakkehæld seer man pludselig ud over et solrigt Landskab, et Hjørne af Egnen med en Bondeby, en Kirke, en Mølle, der langsomt løfter sine Vinger, et bølget Agerland, der gjennemskæres af nye Hegn. Landet sænker sig bølgeformigt ned mod Rands og Vejle Fjorde. Yderst nede ligger Trelde By, hvis grønne Straatage toner frem mod de mørkeblaa Vande.

De gamle Treldeboere har været navnkundige Folk, stridbare og egenraadige, kloge og selvstændige, med Hu til Æventyr. Paa deres Næs eller Halvø holdt de sig skarpt afsluttede fra andre Byers Befolkning, giftede sig indbyrdes, sankede Velstand, ordnede deres egne Anliggender, udnævnte selv en dømmende eller straffende Myndighed og var helst fri for Øvrighedens Indblanden. De var samtidig Fiskere, Jægersmænd og Bønder, tro mod de overleverede Sagn og Sæder, rige paa Krøniker og ejendommelige Skikkelser. Ungdommen holdt store aarlige Slagsmaal med andre Byers Ungdom, de Gamle var paa Kant med Embedsmændene, Amtmand, Dom-

mer og Præst, Alle var de paa Krigssti med fjendtlige Tropper, der hjemsøgte deres Næs.

Min Ledsager fortæller derom. Han er et poetisk Gemyt med Blik for det Ejendommelige i Historien og Folkelivet og ægte bondedansk i sin Fortællemaade, hvor mild Alvor og kjækt, farverigt Lune uafbrudt vexler. Han er noget af en Type for visse Egne i Landet: Den velstaaende Bondekarl, der har mere Fantasi og Virkelyst, end Hjemmet kan tilfredsstille, kommer paa Højskole og begynder ivrig at sysle med Historie, Poesi, Naturfag og et Par moderne Sprog. Saaledes i flere Aar. Nu og da afbrydes Læsningen ved et Par Maaneders Arbejde hjemme i Høst og Slæt, af Rejser til Norge, Sverige, Sønderjylland. Det er Vandreliv, sund Levemaade, god Kundskabsfylde, solbrændte Kinder, frisk Sind, med et Ord: Ungdom. Saa bliver han Lærer, maaske tillige Gaardmand, holder Oplæsning og Foredrag, skriver Bladartikler, leder praktiske Foretagender, altsammen dygtigt, trofast — men man venter noget mere: en samlet Kraftudfoldelse af disse friske Evner, som nu altfor meget sønderdeles i dagligdags Skillemønt. Lad det blive sagt, at der ventes paa disse Folk.

Altsaa, han fortalte. Sagn og Minder fra Egnen, Historier fra Fortidens og Nutidens Bondeliv, muntre og skjelmske Ting fra Fiskerstranden, fra Jæger- og Krybskyttelivet, mørke og lyn-

blinkende Familie-Traditioner. Hvem husker, hvad en rigtig Fortæller med rund Haand kan strø ud paa en Solskinsdag under tyste Markhegn? Der ligger noget i høj Grad Tilskyndende for en Fortæller i disse Omgivelser. Det stille Indelukke med Dæmringsskjær under det ene Hegn og Solglimt over det andet, lokker alle Slags Syner og Indfald frem. Og Sagnets Duft blander sig med Hegnets og bliver liggende om Sindet, længe efter at dets Skikkelser og Ord er glemte.

Da Svensken og Polakken var herinde, førte Treldefolkene Krig paa egen Haand. Jordsmonnet udė i Skoven bærer endnu synlige Minder derom. En svensk Soldat kunde ikke faa sin Villie med en Bondepige og truede med Voldtægt. Hun tyede til sin Kjæreste, en Treldekarl, der en Aften lagde sig paa Lur og skød Svenskeren. De fremmede Krigsfolk lovede en frygtelig Hævn, hvis den Skyldige ikke blev angivet. Men i Stedet for at røbe nogen, gjorde Treldeboerne ligesom langt senere Moskoviterne: de stak Ild paa deres By. Kvinder og Børn var forinden bragte i Sikkerhed i Skoven, hvor de byggede sig Jordhytter. Bønderne satte Vagter, foretog Strejftog i Egnen efter Levnetsmidler og overfaldt og dræbte de fremmede Krigsfolk, som efter Branden var blevne husvilde. I en dyb Skovdal, der fures af et lille Vandløb, kaldet

Kragebæk, seer man endnu Ruiner af Jordhytterne.

En gammel Præst, som havde været her i Egnen i 64, gjenkaldte, om end svagt, Erindringen om Frederiksoddes Præst i Svenskefejdens Tid. De tyske Officerer forlangte en Dag Kjøretøj og Kusk, og da ingen af Gaardens Karle var tilstede, befalede de Præsten selv at kjøre. »Vel,« svarede han, gik ind et Øjeblik og vendte tilbage i Kjole og Krave. »Skal vi saa kjøre?« Nu vilde de dog ikke have ham til Kusk. Da det en Gang rygtedes, at han i sit Værge havde kongelige Papirer, som kunde være Fjenden til Nytte, tog Officererne ham i Forhør. Han tilstod, at han besad vigtige Papirer. Saa forlangte de at se dem. Præsten fremtog sit Kaldsbrev og sin Bestalling som Konsistorialraad og sagde: »Her er nogle for mig meget vigtige Papirer, og De vil heraf se, at jeg har paataget mig at være min Konge lydig og tro. Følgelig vil De forstaa, at hvis jeg virkelig gjemte andre vigtige Papirer, saa udleverede jeg dem ikke.«

Før vi tænkte, havde vi Trelde Skov lige foran os, lokkende med Kronernes brunlig-grønne Farver og Udspringets friske, drømmende Stilhed. Solen stod endnu højt. Vi kunde magelig gjøre en Svingning gjennem Skoven og dog naa Trelde, før Bønderne kom af Marken.

Rundt om i Skovkanten ligger smaa, kjønne

Huse, lune Reder med grønt Mos og Husløg paa Taget, Vedbend og vild Vin langs Væggene. Den hvidtede Skorsten ligner, idet den titter frem mellem Grenene, en hvidbrystet Fugl. Her boer Skovhuggere og Husmænd, og i et af Stederne boer Drejer-Kjesten, som en Gang »brugte Øxen«. Hendes Mand var Skovfoged over et mindre Stykke Skov og havde sit Besvær med Skov- og Vildttyvene. En Dag traf han en af de dristigste, Mathias Abel inde fra Fredericia. De kom i Skjenderi, og det endte med, at Skovfogden fik Prygl og blev sengeliggende. Men Drejer-Kjesten, der jevnlig selv gik paa Skovarbejde med Øxe og Sav, lovede at huske Mathias Abel denne Tort. Kort efter greb hun ham paa fersk Gjerning, overfaldt ham og tilredte ham saa ilde med Øxen, at han siden opgav sine Skoværinder. Nu er den djerve Kone sine fire Snese, men kan endnu gaa til Skovs. Denne Brug af Øxen har ingenlunde været sjelden paa Egnen. Skovfolk har let til dette Vaaben, og hos de gamle Treldeboere med det stridbare Sindelag sad det løst i Haanden. Søren Mund hed en stærk, grum Karl, en af disse vildtvoxende Stammer, der for nogle Slægtled tilbage var hyppigere end nu. Han drev det især grovt med Hestetyveri og blev erklæret for fredløs; men formedelst to store Hunde, som altid fulgte ham, havde ingen Lyst til at lægge Haand paa ham. Saa plejede Bønderne Raad.

En Mand gik en Aften ned og raabte udenfor Søren Munds Vindue: »Aa, skynd dig ud i Marken, Søren, alt hvad du kan, din bedste Hest er kommen galt afsted i Tøjrerebet!« Søren kom ud og lod sig af den anden narre til at lukke Hundene inde i Ovnen. Saa fulgte han med op i Marken til et Sted, der hedder »Trundagrene«. Her stimlede Bønderne sammen om ham, slog ham ihjel og begrov ham paa Stedet. Hundene tænkte ingen paa. Et Par Dage efter kom de magre og slunkne frem fra Ovnen, hvor de havde skrabet Hul paa Lervæggen. De vilde hverken æde eller bide mere, men foer hylende omkring, til de fandt deres Husbonds Grav. Her krøb de sammen og laa og omkom af Sult. Men Søren Mund blev, som man kan tænke, slem til at gaa igjen. Af og til tog han Bøndernes Heste, som gik løse om Natten, og red med Huj og Hundeglam gjennem Skoven, til Dyret styrtede.

Jeg veed ingen Skov, der mere henrykker Sindet ved sin ægte danske Kystnatur end Skoven paa Treldenæs. Paa den ene Side er Kattegat og Lillebelt med Fyns hvide Skrænter, paa den anden Side strømmer Vejlefjordens glade, rolige Vande forbi. Brede Kronerande hæver sig over hverandre Næsset rundt for at se ud i Bølgerne, og bedst som man gaaer derinde under Nødde- og Hindbærkrat, føler man Havbrisen paa sin Kind og øjner mellem Stammerne de forbiskyllende

Vande, men især dog naar man kommer yderst paa Næsset, hvor spredte, vejrslagne Ege staaer og rækker efter hverandre, fra den ene Side beskinnede af Solen, fra den anden tilstænkede af salte Draaber.

»Jeg veed, hvor en Skov han stander,
han stander derude ved Fjord.«

Intet Under at Folkevisen begynder at klinge her. I denne Skov spillede fordum »Hjorte og Hinde«, og her groer endnu de »fejreste Træer«. Melodierne kommer som af sig selv. Blæstens Sus gaaer let gjennem Løvet, skiftende i mangefold Tonarter, Bølgerne skvulper, leger og nynner under Klinten, langt ude duver de hvide Sejl. Herinde huggede de en Gang Tømmer til Drageskibet, og ingen Næskonge byggede bedre end ham paa Treldenæs.

En sød, frisk Duft slaaer os alle Vegne i Møde. De unge Skud strutter af Saft, og i Skovbunden er der myldrende Grøde. Anemonerne staaer som glade Høstpiger i skinnende Hvidt. Violerne titter frem som de bly Terner uden Forstand paa de farlige og dristige Ting, der hviskes rundt om dem i Foraaret end sige saa paa Høstens sprudlende Kaadhed; men Lilien er Borgfruen, der saa vel monne lide. Underskoven staaer tæt, ligesom behængt med et grønt tindrende, nobret Slør. Knopskællene drysser, Luft og Sol

trænger ind i Løvets sarte Folder, og saa aabner de sig, de blanke, silkeglatte Blade, de dunede og bløde, de matgrønne og hvidligblaa, de glansfuldt gnistrende Blade, thi:

»Der groer inde de fejreste Træer,
man kalder dem Sillie og Linde.«

Det saa ud, som havde Foraaret alt jaget Skovhuggerne bort. Vi traf ikke disse Folk, der dyrker en af Menneskehedens ældste Sysler og altid seer saa friske og fornøjede ud ved deres Dont; vi hørte ikke Øxens raske Smeld eller Langsavens: sjir, sjir! Helst ønskede jeg dog at møde Drejer-Kjesten, men bedst som jeg tænkte paa hendes haandfaste Skikkelse, formodentlig i Træsko og med Øxe i Haanden, sporede vi i Mosset over en Snes af lette kvindelige Støvletrin, ganske fint aftrykte, og ved at følge dem, hvilket en og anden »Trin let paa Taa« gjorde os vanskeligt nok ved sine lunefulde Afstikkere, opdagede vi, bag et halvgrønt Krat, brogede Shawler og Foraarsstykker og rødmussede Pigeansigter under Hatte og Baand.

I den stille Skov, hvor vi nylig ikke havde kunnet finde en Sjæl, virkede det simple, kjønne Syn, der nu mødte os, som Bebudelse af særegen rig og festlig Livfuldhed. Paa en lille Skraaning havde 20—30 unge Piger lejret sig i Græsset eller paa Bøgestubbe. I Kredsens Udkant sad

nogle Bondemænd paa Hug. Alle havde de Sind og Blik fæstet paa en smuk, midaldrende Mand, der i blød Filthat og tætknappet Frakke stod midt iblandt dem, støttet til en Træstamme, og fortalte. Sommeren syntes at være vaagnet paa den lille Plet. Solen skinnede mere varmt end andensteds, Løvet var mere udsprunget, og Vinden aandede som en ganske mild Luftning. Nogle af Pigerne havde plukket Anemoner, Violer og Skovmærker, og deres Blik flyttede sig nu sindigt mellem Fortælleren og Blomsterne, som udbredte paa Skjødet efterhaanden ordnedes i Buketter.

Vi kjendte Fortælleren, der er Forstander for en Folkehøjskole, og blev gjestfrit optagne i Laget. Pigerne var de nye Elever, komne paa Højskole til Majdag og nu paa Udflugt til Trelde-næs. Nogle Gaardmænd, Højskolens Naboer og Venner havde ydet Vognlav.

Forstanderen fortalte anskueligt, jevnt og kjønt om Egnen og dens Fortid. Det var ikke noget ordnet Foredrag, men spredte Erindringer fra Bøger og Folkemunde, vakte paa Udflugten og ved Øjeblikkets Samtaler. Pigerne havde været ude paa Næsset og nu slaaet sig ned i dette solaabne Skovly for at lytte i Ro. Noget Frisk og Hyggeligt over deres Gruppe gled umærkelig ind i Vaardagens Stemning. Oppe i Træerne sad Musvitten og nikkede rundt med sit smukke

fløjelsblaa og hvide Hoved. Den holder jevnlig til med Skovhuggerne og har lært at efterligne Savens Hvislen, hvorfor de kalder den »Savskærfuglen«. Men især er den fortrolig med de gamle Koner, som boer herinde i Skoven; den kjender Drejer-Kjesten og alle de gamle Spindersker, der gjerne sidder ved Vinduet eller stundum tyer ud i den aabne Husdør med deres Rok. Af dem har den lært sin lille Vise: »Slid din Tid, slid din Tid!« og sidenefter hedder den ogsaa Spindekonens Fugl. Den nikker med Hovedet til den unge Pigeflok. Den kan ikke negte, at det er kjønt, at den hele Scene tager sig godt ud i Foraarsskoven; men det er noget Nyt, hvad skal det egenlig betyde? De gamle Spindersker har aldrig fortalt om den Slags Ting. Det er ganske rigtigt. Den Gang Drejer-Kjesten og Folk i hendes Alder var unge, samledes Pigerne ikke paa denne Vis. Det er Glimt af en ny Tidsalder, et frisk Stykke Poesi i vore Landsbyers Liv, naar Højskoler nu samler unge Piger fra By og Land, til Foredrag og Haandarbejde, til Udflugter i Mark og Skov.

Jeg veed ikke, hvor nøje Spindekonens Fugl iagttog Pigerne, om den talte, hvor mange der havde brune Øjne og hvor mange blaa, om den lagde Mærke til, hvem der var i Hvergarn og Uld, og hvem der bar finere Stoffer, som Pigerne for Resten ikke selv gjorde Forskjel paa. Jeg

veed heller ikke, om den opdagede noget særegent Kjærligt og Blidt i Pigernes indbyrdes Færd, som viste, at deres Forhold endnu var nye, uplettede af Støv, eller om den følte sig tiltrukken af en straalende Glans i de unge Kvindeblik, der fortalte om et Liv under friske Indtryk og nyskabte Længsler. Men det veed jeg, at søgte og fandt man alt dette, saa hørte man kun lidt efter den flinke Fortæller under Træet. Derfor gjengiver jeg kun et Brudstykke af hans Tale.

Da Krigen i Midten af det syttende Aarhundrede var forbi, og de fremmede Krigsfolk drevne af Lande, krøb Bønderne atter frem af deres Huler i Skove og Heder, hvor de havde søgt Tilflugt, og Treldeboerne forlod deres Jordhytter. De begyndte at rydde Brandtomterne og skove nyt Bygningstømmer. Men Arbejdskraften var ringe, fordi saa mange føre Karle var blevne bortskudte i Krigen. Tillige laa Markerne udyrkede, og mange Gaarde stod helt øde og forfaldne, uden at Ejere meldte sig til dem. Ikke des mindre opkrævede Kong Frederik III fuld Skat og Tiende af alle Ejendomme, og naar Bønderne ikke kunde udrede Pengene eller knurrede over at skulle svare Skat af de øde og herreløse Steder, havde Kongen, som Kongerne altid, sine Lehnsmænd og Soldater at sende de Gjenstridige paa Halsen.

Her paa Egnen samledes Bønderne i Slutningen af Aaret 1662 og opsatte et Andragende

til Kongen. I dette Papir skildrede de først deres ulykkelige Tilstand og omtalte de urimelig høje Skatter, hvorpaa Herredets gamle Tingbog gjengiver Indholdet saaledes: »Var der ingen Lindring i Skatterne at vente, bad de dog Kongen, at han vilde lade hvert Sogn svare til sine Skatter efter Jordebogens og Skattebrevets Indhold, og at de maatte forundes den Naade selv at ligne deres Skatter indbyrdes i hvert Sogn efter enhvers Evne og Formue: paa det at Hans Majestæt selv maatte ske Ret, og den fattige Bonde ikke vederfares nogen Uret, og for at der ikke skulde begaaes noget Underslæb med Skatterne.«

Da Andragendet var oplæst ved Grandestævne, stak man en Kjep i Jorden, og nu gik Bønderne en for en frem og tog med Haanden om Kjeppen og svor, at han vilde vedkjende sig Andragendets Ord. En anseet Bonde, Søren Pedersen i Gaarslev, paatog sig at rejse til Kjøbenhavn, overbringe Kongen Brevet og klage Bøndernes Nød. Men da Bonden kom til Kongens Slot, negtedes ham Foretræde, og han fik Ordre til at aflevere sin Skrivelse i Kancelliet, hvorfra den sendtes til Lehnsmanden Wolff von Buchwolts paa Koldinghus. Denne Herre tog Bønderne deres Færd ilde op, og især vakte de skarpe Klager mod Øvrigheden hans Mishag. Kongens Svar kjendes ikke, men har sandsynligvis været ligelydende med et, han kort efter gav tre Nabo-Herreder. Her fastholdt han,

at de, »som er best ved Magt, hielper och udreder for det, som kunde vere øde och forarmet. Dog at os udj samme voris Intrader till sin destinerede Brug ey noget afgaaer.« Det blev nu Lehnsmandens Sag at tugte Bøndernes Ordfører. Under Krigen havde Søren Pedersen været paa Fyn efter Fourrage til Wrangels Heste og var efter denne Rejse bleven beskyldt for at have stjaalet Gods i Vejlby Præstegaard. Lehnsmanden stævnede ham til Tinge. Bonden gav Møde, og beviste han da først med Attest, at han paa menige Herredsmænds og ikke paa egne Vegne havde søgt Kongen. Dernæst fremlagte han Vidnesbyrd fra 24 Dannemænd, som havde været med paa Fyn, at han ikke havde foretaget sig noget Ulovligt i Vejlby Præstegaard, og endelig fremlagte han Beviser fra Sognepræst og Sognemænd, »at han altid baade i Fred og i Krig havde opført sig kristelig og vel, saa at ingen med Sandhed kunde paasige ham andet, end det som ærligt og tilbørligt er i nogen Maade.« Senere gav han et skriftligt Indlæg, hvori han beklagede sig over, at Øvrigheden tragtede ham efter Livet, at man tog Hensyn til Attester, udstedte i Krigstid, uden Lov og Ret, af Landets aabenlyse Fjender. Han indstillede Sagen til Landsdommeren, Peder Lange i Kolding, men denne Mand turde ikke fælde Dom og sendte Sagen til Landstinget. Her taber vi

Bondens Spor af Syne. Hans Historie ligner Standens: løsrevne Billeder, der flagrer bort i Dunkelhed uden at vise en fuldbyrdet Skæbne.

Vi brød op. Det var paa Tide, at Pigerne vendte tilbage til Trelde, hvor Heste og Vogne stod, og hvor Husmødrene ventede dem med dækkede Borde. Men først skulde vi om paa Treldeklint. Vejen førte ud af Skoven, og vi gik atter under svulmende Markhegn. Pigerne kom, to eller tre Arm i Arm, i et langt Følge, der bugtede sig efter Hegnets Luner. Vinden havde næsten lagt sig; den nedgaaende Sol lyste med varm, rødlig Glans. I de smaa Skovhuggerhuse saae det ud, som var Ruderne af det pure Guld. Maaske der inde bag en af disse Ruder sad en gammel Spinderske med Haaret bleget som Hørren paa Tenen, medens Musvitten vimsende i Tagskjægget nikkede ind til hende, og maaske hun tænkte, idet hun saae efter den unge, pyntede Pigeflok: »Nej, det er ikke som i mine unge Dage! Men de Pigebørn bliver vist heller ikke skikkede til simpel Dont eller til at slide Hvergarn. Fornemme Nykker faaer de og store Tanker. De seer ellers saa nette og skikkelige ud. Men hvem begriber, hvad det er, de lærer? Nej, saa gik det helt anderlunde til, da vi var unge og drog ad Skoven og pyntede Majtræet.«

Men en gammel Morlille i Skoven kan ogsaa drømme vildt, og de Tanker, hun betroer Musvitten

og Hørtenen, stemmer slet ikke overens med, hvad der herude paa Vejen til Klinten bliver fortalt om unge Højskolepiger. Det er ganske smaa Hverdagstræk. En rig Enke, der selv bestyrede sin Gaard og var myndig og strix mod Tjenestepigerne, lod sin voxne Datter komme paa Højskole. Under Skoletiden kom hun for at se, »hvorledes man regerede med saa mange unge Kvindfolk«, men blev saa greben af den Fred og Hygge, der raadede paa Højskolen, at hun imod Sædvane blev ganske tavs. Stærkest Indtryk gjorde dog de unge Pigers Samliv, hvis muntre Venlighed spredte et mildt Solskin til alle Sider, ogsaa over Enkens barske Træk. Da hun kom hjem med Datteren, sagde hun: »Nu tager Du Styret over det Indvendige i Huset, for jeg forstaaer ikke at omgaaes Pigerne paa den Maade, som nu skal til og kanske er den rette.«

En fattig Sypige fra Vesteregnen kom paa Højskole, var stille og beskeden, og vendte efter endt Skoletid tilbage til sin Gjerning uden at have vakt synderlig Opmærksomhed. Men to Aar senere, da Forstanderen næsten havde glemt den stille Vesterbo, modtog han et Brev, hvori hun bad ham opgive de bedste Bøger til at fortælle efter i en Pogeskole. I hendes Hjem fik Børnene, navnlig de smaa, kun ringe Skolegang, og nu var det faldet hende ind, at naar hun sad i sin Stue og syede eller lavede Kapper til Konerne

og Hatte til Pigerne, saa kunde hun godt undervise Egnens Smaabørn. Smukt og klart gjorde hun rede for, hvorledes denne Tanke havde trængt sig frem i hendes Sind. Hun fik sit Ønske opfyldt, og Planen blev lykkelig fuldført. — — Men i de gamle Skovkoners Ungdom foregik den Slags Ting ikke, det er sandt! Maaske dog en og anden alligevel vilde finde det ganske kjønt og hjemligt, stemmende med den beskedne Vise, som Smaafuglen kvidrer ved Ruden: »Slid din Tid!«

Vi staaer paa Klinten, en vældig Bakkeknude, der udsendt fra et Højdedrag vender sine stejle, kalkhvide Sider ud mod Fjorden. Dybt under vore Fødder vugger og plasker Bølgerne; Kalk og Flintesten tindrer i Solen. De vide Udsyn forekommer til alle Sider i en Ramme af Skov og Vand. Over den stille, blanke Fjord, der taber sig dybt inde i Landet mellem blaagraa Skove, over Næsset der rækker ud i Kattegat, over Trelde By, som ligger hist omme med sine straagrønne Tage, over de fjernere Landsbyer og Kirkerne, hvis takkede Gavle dølger sig bag Markernes slyngende Hegn, seer jeg al min Hjemstavns Skjønhed og Hygge. Og det taler til mig i et Maal, det tidligste jeg lærte at forstaa, et Maal stærkt og blidt og klart som den Sang, de unge Piger nynner, idet de gaaer ned fra Klinten.

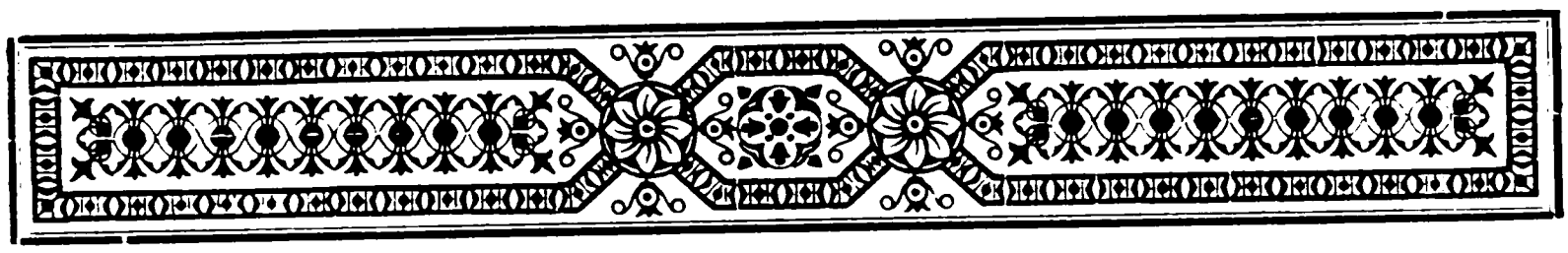

Paa Sognerejse.

Ved Gudenaa.

Under El og Hyld, der nu staaer i Halvblomst, strømmer Aaen ganske nær forbi mit Vindue. Langt borte seer jeg dens Vande blinke mellem Hedekrat og Enge, og hinsides den nærmeste Eng har jeg Udsigt til en hyggelig Landsby, hvis kjønne, velhavende Gaarde endnu skinner af Pinsestadsen under Træerne.

Aaen fylder min Stue med et Spil af Lys og en sagte, perleklar Musik. Fra Landsbyens Haver kommer en Duft af Rosmarin og Lind, af Timian og Lyng; fra en Tømmerplads damper det af frisk Tjære og Kalk. En Karl rider i Marken med sine Heste, en Pige synger i Kartoffelageren, og den simple Hverdagsvise klinger ud over Mark og Eng som et Digt fuldt af Trylleri og melodiøs Ynde.

Jeg sidder fordybet i en gammel haand-

skreven Bog, som jeg har været saa lykkelig at finde paa Præstegaardens Loft. Det er *liber daticus,* et Foliobind, brunt af Ælde, fyldt med gamle Sogneoptegnelser. Nu har det ligget forsømt og glemt i et halvt Hundrede Aar, men fordum har Præsterne flittig optegnet Egnens Hændelser, kommenteret med fromme Allusioner til Skriftens Ord. De sidste Optegnelser er indførte af en ung Kapellan, der begynder med følgende: »Min ærværdige Foresatte, den gamle Sognepræst, til hvis Medhjælp jeg ringe Tjener er beskikket, har paalagt mig i Præstegaardens *liber daticus* at antegne dette Reglement over Stolestaderne for Sognefolkene i Kirken, saaledes som det blev forfattet i Dag, Søndagen Sexagesima, 1822. — Lukkede Stole til Præstegaarden, længre Stole til Gaardmænd, korte til Husmænd, hvis Række aabnes med Smedden og Mikkel Skrædder. Begge Hyrder i Sognet forundes fri Adgang, udi hvilke Stole de ville, hvor der findes Rum. Saaledes vedtaget i de fleste Sognefolks og Præstens Overværelse. — Overalt bør de, som sidde i Stole sammen, forholde sig efter Loven, saaledes at de Ældste have de yderste Stader, de Yngste de inderste, dog at Huskoner sidde indenfor Gaardkoner, og Husmænd indenfor Gaardmænd.«

Senere er Bogen bleven Kapellanens Syssel i ensomme Timer, og han betroer flittig sine løn-

lige Tanker til dens Foliosider. Det hedder i en Karakteristik af Egnens Beboere: »Bønderne ere stolte og hoffærdige mod den ringe Mand, ligesaa tænke de mere paa Gods og Guld end paa Sjælens Salighed, og den Præst er dem mere til Behag, der kan drikke lystig ved deres Gilder og spille Kort til den lyse Morgen om Specier og lybske Mønter, end den der taler Herrens Ord med Kraft og Fynd. Som den rige Mand sanke de i fulde Lader, sigende: Æd og drik nu min Sjæl og vær glad! Grumme Ting gaa i Svang ved deres Spillegilder, Dansestuer og Heste- og Studehandel, som de ere meget hengivne til. Forgangen døde en af Egnens Ældste, en Bondegubbe langt over Støvets Aar; han nød ikke den hellige Nadvere, ej heller blev nogen Bøn fremsagt, men paa hans Sidste bredte man et Sæt Spillekort ud over Dynen for at se, om han kunde udpege de største Trumfer i de gemenlige Bondespil. Jeg kan hartad gyse, naar jeg hører en Pranger som Mads Kromand bande og støje, ihvorvel jeg ej kan negte, han er en stovt og kjæk Skikkelse. Hs. Velærværdighed Sognepræsten sagde nu nyssens til et Gilde i spøgende Tone: »Dig kan selv Djævelen ikke tumle, Mads; han lukker dig min Tro ikke ind, naar du kommer og banker paa Porten.« — Men jeg troer ikke, jeg søger Kaldet, jeg vil ikke kunne

blive saa angenem for Sognefolkene, som deres nuværende Sjælesørger.«

Hertil slutter sig et Par Optegnelser.

»— 20. Oktober. I trende Uger har jeg været bortrejst for at følge min salig i Herren hensovede Fader til Graven; Smakken fra Aarhus var sinket flere Døgn paa Grund af Vejr og Strøm. Imedens har her staaet et mægtigt Bryllupsgilde, hvor Hs. Velærværdighed selv har varetaget alle Forretninger. Brudgommen var velagtede Ungkarl Jørgen Tinglev, og Bruden velagtede Ungpige Elisabeth Madsdatter. Bryllupet stod hos Brudens Fader, den rige Mads Kromand, og varede i tre samfulde Dage, men efter Rygter, der gaa, var det endda ikke i ret og kristelig Forstand nogen glad Højtid, som ogsaa saaes deraf, at Bruden gik bleg og forgrædt omkring, som var det hendes Ligfærd og ikke hendes Brudeseng, de redte til. Folk vil da ogsaa for Sanden sige, at hun havde en fattig Karl kjær, hvem hun havde lovet evig Troskab og Kjærlighed. Men Faderen, Mads Kromand, sætter al Ære udi jordisk Rigdom, og dertil er han en grum og haardsindet Mand. Han vilde tvinge Datteren, om han saa skulde slæbe hende for Alteret, og hendes tilkommende Ægtefælle skal have svaret dertil: »Ja, kjør du hende derop, jeg skal nok kjøre hende derfra, naar vi først er splidsede sammen.« Men Elisa-

beth har nok et stridigt Sind og vilde modsætte sig til det Yderste. Da hun stod for Alteret, mene Folk tydeligt at have hørt hende svare Nej, men den gamle Præst, der er svækket paa Hørelsen, har ikke givet Agt derpaa; Folk sige nu ogsaa, at Mads Kromand i samme Stund raslede med sin velspækkede Pengekat — ja, der hviskes saa mange forvirrede Rygter blandt den gemenlige Hob. Vielsen fandt Sted, men Bruden skal have seet forfærdelig bleg ud, saa Faderen skjønnede, at al Fare endnu ikke var forbi, og lod sætte Vagt om Gaarden de to første Bryllupsnætter.

Mortensdag. Her har været stort Postyr formedelst ovenomtalte Ægtevielse. Ved Middagslav kom Jørgen Tinglevs Karl roende i Baad ned ad Aaen og skulde hente Præsten. »Det er gal mell' wo Mand og wo Kuen,« sagde han. Eftersom nu Hs. Velærværdighed var i Marken, tilbød jeg at følge med; men Bondekarlen svarede: »A ska ha den gammel Prejst sjel, om a saa skal hent' ham i Aars eller Randers.» Jeg troede knap Hs. Velærværdighed tog paa Sognerejse, siden han næsten ganske har overdraget mig saadanne Hverv, men Pastoren var usædvanlig adroit i Dag og tog ilsomt afsted for at røgte sit Kald og tale de splidagtige Ægtefolk tilrette. — Sammenhængen var ellers følgende: Den unge Kone havde været mut og studsig

mod sin Mand siden Bryllupet og et Par Gange søgt Samkvem med sin forrige Kjæreste, en fattig Tjenestekarl ved Navn Anders. Nu vidste hun, at han i Dag skulde gjøre en Kjøbstadsrejse for sin Husbonde, og havde da i al Løndom tilskrevet ham saalunde, at hun sent paa Natten, ved fire Slæt, naar han kjørte, vilde vente ham i Tinglevdal for at drage med ham til Byen og siden ud af Landet, thi her var hendes Lykke kun et vissent Blomster. Men da er den fattige Knøs bleven ræd og frygtagtig, og han er i Aftes kommen listende over til Mads Kromand med Brevet, som han godvillig har udleveret. Men sent paa Natten, før Dagsskjæret endnu lyste, er Elisabeth staaet op fra sit Leje, har pakket en Bylt og begivet sig bort fra Gaarden. I Tinglevdal har hun opdaget friske Hjulspor, og ved Tanken om, at Karlen allerede er kjørt, altsaa har svigtet hende, er hun bleven betagen af en forfærdelig Angest. I det samme er hendes Mand, hendes Fader og et Par Svogre styrtet ud fra Skovtykningen. Manden har holdt Brevet frem for hende, og den brusque Kromand har taget hende voldsomt ved Armen og skjeldt sin egen Datter for Laptaske, og det som værre er. Men den unge Kone er sunken beskæmmet sammen og har ikke haft et Ord at fremføre. Stille har hun ladet sig lede hjem og ved Døren sagt: »Jeg kan godt forlade dit Hus, Jørgen;

men vil du lade mig blive, saa skal de Tanker aldrig faa Rum mere i mit Sind.« Alligevel skikkede de Bud efter Præsten og lod ham tale hende myndigt til, foreholdende hende hendes svare Synd. Saa gjentog hun sine Ord, men var ellers tavs. »Ja, nu er hun bøjet,« sagde hendes Husbond.«

— Næste Aar sees det, at Kapellanen har været ude paa en natlig Sognerejse og har hjemmedøbt det omtalte Ægtepars første Barn. Her findes tilføjet: »Jørgen Tinglev er en myndig Mand, og kun hans Villie er raadende i Gaarden. Konen gaaer bleg og sørgmodig omkring, mere stille og sky end nogen Tjenestekvinde; det er, som bærer hun stadig paa en stor Skam eller en dyb Vemodighed. Men de enes godt og giver saaledes ingen Anledning til Folkesnak. — Inden en Uge er forløben, er jeg borte herfra. Vor allernaadigste Konge har beskikket mig til et lille Embede paa min Fødeø Sjælland. Her er koldt og ensomt. Vinterstormen sukker i Gaardens Træer, mørke Skyer jager forbi den maanelyse Himmel. Det trækker herind i mit lille Kammers, saa Kalken risler fra Væggene, og det viftende Lys er nær ved at slukkes. — Herren se i Miskundhed til mine gamle Sognefolk og afholde dem fra at fremture i Synden og lokke af Rigdommens Fristelser! Han lade lyse sit Aasyn over dem, han give dem Fred! Amen!«

Senere var intet tilføjet, og jeg tænkte paa at blade tilbage i Sognets ældste Annaler, da min Vært, Embedets nuværende Besidder, borede sig ind i det aabne Vindue og skjemtende bebrejdede mig, at jeg hang over Bogen i saa smukt Sommervejr. Han er en lille, trivelig, halvaldrende Mand med et stort, graasprængt Hoved, og et bredt, jovialt Ansigt, der fængsler ved et Par store brune, glansfulde Øjne under svære, fjerlignende Øjenbryn; deres Blik er gjennemborende fast og dog mildt og blødt, i Stand til at vinde Børns og unge Kvinders Fortrolighed.

Jeg fortalte ham om mit Fund, og saa snart jeg havde nævnt den optegnede Kjærligheds-Historie, var begge hans smaa, fede Hænder udstrakte efter Bogen, som han anbragte i Vindueskarmen og paa staaende Fod begyndte at granske.

Thi for denne Præst er Kjærlighed et Trylleord, ja, mere end det, den magiske Kraft, der bærer Land og Rige, der samler et Hjem, der forsøder Livets stille, glade, vemodige Øjeblikke, der frembringer al Stordaad, og som rækker fra Himmel til Jord. Alt Stort, Elskeligt og Bravt indfatter han i Ordet, der for ham er som et stedsegrønt, sommerligt blinkende Landskab, hvor Moderkjærligheden og den bævende, bly Eros boer Side om Side med Alderdommens blide

Venskab og den unge fyrige Elskov — thi »der gives mange Boliger i min Faders Hus.«

Han ligner ikke de sædvanlige Præster, hverken de toddy- eller de thevandsdrikkende. Han er ikke indregistreret i noget Parti, tilhører ikke nogen Retning; meget mere minder han om de gamle Munke, der for nogle Hundreder Aar siden kom roende op ad Aaen og færdedes saa talrigt her i Egnene, tordnende mod Hedenskab og raa Sæder, trøstende og lægende de Syge, lærende Bønderne at dyrke Blomster og Haveurter. Rundt om støder man paa deres Sagn og Klosterminder og undertiden paa en sælsom fremmed Plante, der endnu kun synes at ville gro paa den gamle Klosterjord. Og Præsten har gjort sig deres Liv og Færd til et Studium, som han driver i sin Fritid sammen med sin store Blomsterhave. Og i denne Fortidsduft, der bliver frisk og stærk ved Bøndernes Sagn, ved de røde Munkesten, som Ploven og Spaden river op, og i denne rige Blomsterpragt, der vaagner saa tidlig som Vintergjekken tindrer i Sneen, styrkes og udvikles hans særegne Kjærlighedsfilosofi, hans Medfølelse overfor alle Væsener, der er i Stand til at elske, offre og lide.

Vemodig Deltagelse lyste i de klare, brune Øjne, da han saae op.

»Har jeg ikke altid tænkt, der var hændt noget med denne Kone,« sagde han, »hun levede

endnu tre Aar, efter at jeg var kommen til Sognet. Hun saae kummerlig forknyt ud, der var ingen Klang i Stemmen. Jeg sagde til mig selv, da jeg blev hentet til hendes sidste Leje, her er bristet noget en Gang; men hun var tavs, og se, om Familien talte! Nej, de siger ikke deres Præst den Slags Ting. Skjønt de lever Livet, som om en saadan Begivenhed ingen Ting var, saa skjuler de den dog som en Hemmelighed. .

»Og jeg troede, De kjendte alle Sognets Kjærligheds-Krøniker,« smaadrillede jeg.

»Nej, Skriftemaal er afskaffet. Men man aner let, hvor der er noget, især hvor det er gaaet itu, selv hos helt unge Mennesker og hos gamle Folk. Det er en Ynk at se! Tidlige Krøblinge, stakkede Begavelser, Menneske-Existenser, hvem det gaaer som visse Planter, der Foraar efter Foraar skyder nye Skud, stræber at suge Væde og Solskin, men som er angrebne af en Sygdom, der udtømmer Saften, saa de aldrig sætter Blomst eller Frugt. Og alt dette, fordi man ikke har respecteret Kjærlighedens Ret, fordi man ikke har bragt dem ind under dens Lys og Varme, eller ladet den frit udfolde sig i skjøn Natur. Selv den armeste Stodder, der en Gang har været under »Kjærligheds Vælde« hos en Moder, Brud eller Hustru — om end aldrig saa kort — bærer et Gjenskin deraf. Jeg har

hørt eller læst om de fineste Musikinstrumenter, at naar alle Svende har gjort deres, og de forskjellige Dele er satte sammen, og Mestrene har besigtiget det, saa skal der endnu en fremragende Mester til for at lægge den sidste Haand paa Værket, afstemme det, saa Tonerne kan lyde, som de skal til Kunstens og Guds Ære. Saaledes med os Mennesker; men denne sidste Mesterhaand er Kjærligheden, der frisker Legeme og Evner og gaaer som rensende Pust gjennem Sjælen. Men selv om Instrumentet er afstemt, kan det fordærves. Det fortælles om Munkene nede i Øm, at de en Gang havde faaet Besøg af en rejsende Klerk helt ude fra Vælskland, og at han forærede dem et sjeldent kosteligt Spilleværk, som kun forfærdigedes i hans Hjemstavn af en bestemt Mester. Munkene glædede sig saare og legte lifligt paa Værket, men da en Tid var gaaet, hvad skete? Tonerne blev sprukne og klangløse, og tilsidst gav Instrumentet næppe en Lyd, skjønt ingen havde beskadiget det. Da troede Munkene, at det var Djævelens eller hedensk Trolddoms Magter, og de manede og signede og holdt lange Bodsøvelser. Langt om længe kom den fremmede Klerk tilbage til Klosteret, og nu maatte han jo høre, hvilken Ulykke der var hændt det kjære Øm. Han oplyste da om den simple Grund, at det kunstfærdige Værk var blevet anbragt i et Klosterrum, hvor der

aldrig skinnede Sol, og det havde da taget Skade af Fugtigheden, af Klimaet. De har sikkert ikke villet tro ham, men beholdt deres egne Meninger, for saaledes er Folk endnu i Dag. De søger Doctor, gaaer til Apotheket, henter kloge Koner, kommer endog til Præsten eller slaaer op i Salmebog eller Katechismus, naar der er noget galt ved »Værket«; men det falder dem sjeldent ind, at det kan være anbragt paa et forkert Sted, i daarligt Klima, hvor der fattes Sol og Varme. Derfor giver saa mange Mennesker, naar man rører ved dem, en saa ynkelig sprukken Klang — ja, og saa er det, man aner, der er hændt noget.«

»Altsaa lever Konens, Elisabeths Slægt endnu ovre i Byen?« spurgte jeg.

»Det er Sognets rigeste Familier, og der er endnu Kraftkarle iblandt dem, om end Sæderne er blevne mildere, siden Kapellanen tegnede deres Kontrafei i *liber daticus* .... Men De har jo allerede gjort Bekjendtskab med Familien! Den unge Pige, der forleden viste Dem Vej herned over Aaen og Engene, var den gamle Kvindes Sønnedatter, opkaldt efter hende, men Folk kalder hende rigtignok kun Lise.«

»Lise, ja, det maa jeg tro!« raabte jeg, »hun kunde nok se ud, som havde hendes Bedstemoder haft en Roman, ja næsten, som havde hun ogsaa selv en .... Jeg kom gaaende

ad Landsbygaden og ikke et Menneske var at opdage i den stegende Sol, ikke saa meget som et gammelt Kvindfolkeansigt bag Vinduesblomsterne eller en Hund i Husdøren; de holdt Søndag. Og jeg skulde spørge Vej! Da jeg saa kom til den yderste Gaard, stod hun der, som var jeg ventet, og da jeg spurgte om Vejen, gav hun ikke alene Besked, men tilbød at ledsage mig ned til Gangbrættet. Det var et af de Møder, man aldrig glemmer, og fandt det Sted paa en Graavejrsdag, vilde man siden tro, det havde været Solskin. Hun gik der saa nydelig og utvungen hen ad Vejen, i sin smukke Søndagsdragt. Naar hun smilte, tittede noget som en lille Sorg, et stille Vemod frem, men derved lovede Smilet endnu mere. Ad Stien gjennem Kornmarken forstod jeg snildelig at faa hende til at gaa forrest. Hvor dejlig var den friske Kind og Hals med de fine Dun ikke rundet, og hvilke faste og elastiske Former under Hvergarnskjolen! Og jeg lykkelige Daare troede, hun gik der for min Skyld! Da jeg lidt senere var sluppen over Aaen paa et mærkeligt »Gangtræ« af gamle Baade, Bjelkestykker o. lign. saae jeg, at hun henne i Krattet mødtes med en ung Karl, og med Armene slyngede om hinanden blev de borte mellem Træerne.«

»Kvindelist!« sagde Præsten og lo med et langt, varmt Blik ud over Haven. »For Resten

er den lille Lise en fortræffelig, en sød Pige, og hun bliver lykkeligere end sin Bedstemoder. Kjæresten er en brav Fyr, og begge Svigermødrene var himmelstraalende glade, da de var herovre at fortælle om Forlovelsen, der nylig er bragt i Stand. Der er Formue paa begge Sider, og de Unge bringer saa meget lettere Lykken. Jeg længes efter at ønske den Lille til Lykke, og hun skal sandt for Dyden faa den bedste Brudetale, jeg har.«

— Ud paa Natten sad vi inde i Præstens Studerekammer. Vinen var god, og Præsten var inde paa sit Yndlingsthema: Kjærligheden. Under den Paavirkning, han har modtaget fra gamle Klosterkrøniker, fra Blomsternes stille Naturliv og blandt gammeldags Landsbyfolk i en ensom Egn, lidt fjern fra Tidens Rørelser, har hans Tanker samlet sig om faa, enkle og storslaaede Theorier, som han docerer med et bibelsk Fynd. Saaledes havde han fundet, at Selvhengivelse og Selvbevarelse i og ved Kjærlighed er et Grundtræk i vort Folks, ja i hele den gothiske Folkestammes Poesi, og han var inde paa en Udvikling heraf, da Døren aabnedes, og en søvnig Pige stak Hovedet ind.

»Der er Bud ovre fra Morten Tinglevs, om Præsten vil komme derover og berede den Gamle, for det er blevet saa grov sølle med ham til Nat.«

»Godt, sig, at jeg skal komme,« svarede Præsten.

»Det er ellers Lise, som er her,« vedblev Pigen, »hun staaer ude ved Døren, og Baaden ligger nede ved Havestenten.«

»Tager De med?« spurgte Præsten mig. »De har naturligvis aldrig prøvet en saadan Sognerejse .... En Rotur ned ad Aaen, og saa se en rigtig gammel Bjørn og Stivnakke tage Afsked .... Nej, men det er sandt, det er Manden, Brudgommen, vi læste om i Dag, Jørgen Tinglev, over de fire Snese nu!«

Saa var der naturligvis ingen Tøven; jeg tog med. Præsten pakkede Vin og Hostie ned i en lille Haandtaske.

Udenfor Døren stod Lise, svøbt i et graat, uldent Shawl; men jeg gjenkjendte let min flinke og nydelige Vejviserske.

»Godaften, lille Lise!« raabte Præsten. »Det er sent til Dags, du er ude! Naar er det blevet saa daarligt med din Bedstefader? ... Men det er sandt: til Lykke! Vi har jo talt om dig i Dag? Ja, du seer lykkelig ud, du lille Skjelm! Det er naturligvis Kjæresten, der sidder nede i Baaden og skal ro for os.«

Det var et sælsomt forvirret, bedende, sky Udtryk, hvormed den unge Pige saae op og sagde: »Ja, det er min Kjæreste.« Men i det samme var hun ogsaa fangen under Præstens Blik, og

det var aabenbart under Indflydelse af den vaagnende Uro og Spørgen i disse varme, tankefulde Øjne, at det slap hende over Læben: »Det er Villads.«

»Man skal spørge Nyt, saa længe man lever,« udbrød Præsten. »Fortalte din Moder nu ikke forgangen Dag, at det var Jens Nørskov og dig, der skulde være et Par, og Jens' Moder var allenfals enig med hende baade i Giftermaal og Medgift .... Og jeg, som troede, min lille Naboerske var saa lykkelig og glad som en ung Sangfugl!«

»Ja, hjemme vil de gifte mig med Jens; men jeg er Kjæreste med Villads,« svarede Pigen med en Stemme, der svagt bøjede hen imod Graad, og med et trodsigt Glimt, før hun trak Shawlet tættere om Hovedet.

Idet vi begyndte at gaa ned mod Aaen, hviskede Præsten til mig, rigtignok for højt: »Det er Bedstemoderens Historie om igjen. Handels- og Pengenykker er en seig Arv.«

»Gud fri os!« mumlede Lise.

Det var som et Stormkast tog i Præsten. Han lagde Haanden over Pigens Skulder og sagde: »Hvad sagde jeg, jeg troede ikke, du kjendte din Bedstemoders Lod; gjorde det ondt, lille Lise? ... Ja, ja. Lad os se, jeg er Præst, det gaaer dog ikke til nu som den Gang, lidt videre er vi komne, stol paa det, min Pige.«

Der blev ikke talt mere paa Vejen ned til Baaden. Her sad en ung, velvoxen Karl, og ved det Blik, han vexlede med Pigen, blev han ligesom medvidende i, hvad der var talt om. Tavs lagde han en Aare ud, da vi var komne til Sæde, men lod egenlig Baaden drive af sig selv med Strømmen. Lise havde sat sig paa Toften skraas overfor, og nu og da saae de paa hinanden som to Venner, der kun har hinanden i deres Nød at støtte sig til. Der var ganske tyst i Baaden, ingen talte. Det var ikke den syge Olding, vi tænkte paa, ikke Nadveren og Forberedelsen til Døden, vi snart skulde overvære; thi det syntes os, at vi selv førte med os i Baaden en Sorg, saa smertelig tyngende som menneskelige Kaar og Attraa skaber den. Og hver Gang Knøsen ligesom bøjede sig sammen i fattig Undselighed, eller Lise saae op med sit elskovsfulde, raadvilde Blik, følte man dens levende gridske Tag i to bævende Hjerter.

Og dog syntes denne Sommernat, som omgav os, uforenelig med Sorgen. Med sin milde Luft, sit klare Maanelys, sin første Dug i Løv og Korn forekom den alene som skabt for unge elskende Sjæle, for ømme Elskovsfantasier, der vugger i Drosselslagenes Rhytmer, for skjønne, sværmeriske Kjærlighedstheorier.

Skovene og Landsbyerne laa i lysrandet Dæmring. Over Aaen og Engene dampede en

fin, hvid Taage, der ude i Markerne tabte sig i en svag Dis; men overalt fik den ved Himlens Maanelys et sølvklart Skjær, og stundum saae det ud, som var Maanestraalerne indsvøbte i Taagens gjennemsigtige Væv. Aaen rislede og tiskede under Bredderne, en tyst og liflig Hvisken, saa bugtede den sig frem gjennem flad Eng, forbi store Grupper af Elletræer, hvis Kroner hang sølvgraa paa den ene Side og kulsorte paa den anden. Fjernt ude i Landskabet kunde man endnu glimtvis følge Strømmens Bugtninger og øjne dens straalende Blink.

Da vi var lige neden for Gaarden, hvis hvide Mure vi længe havde seet, lagde Baaden til Land, og Lise løb foran os op ad Stien gjennem Rugen. Karlen lovede at blive ved Baaden eller Gaarden, indtil vi skulde tilbage.

»Her maa vi hjælpe,« mumlede Præsten ivrig. »Det gjælder de to mere end den gamle Pranger og Storbonde, som ligger og hiver derinde. I dem er Bygningen god, alt er passet godt sammen, det er kommet i den gode Tid, der skal Tonerne blive rene, mine Fa'er, blot nu en lykkelig Haand! Han derinde har dog kun eet Stykke tilbage, men det er rigtignok det en saadan gammel Tamp undertiden spiller bedst.«

Gamle Jørgen Tinglev boede i sit eget Aftægtshus. Stuen, vi kom ind i, var stor og venlig. Ved Siden af var Sovekammeret, hvor

den Gamle laa i en bred, fritstaaende Seng med svære Dynelag. Foran stod et lille Bord med hvid Dug og to brændende Lys. Det var et rynket og indfaldent Ansigt, der laa paa Puden, men der dvælede endnu et Præg af myndig Kraft om den fremspringende Næse og Hage, om den faste Mund; og der lurede endnu et Gran af List og Snuhed omkring de smaa dybtliggende Øjne.

Han bevægede Læberne, som hviskede han noget. Idet Præsten gik over Gulvet, saae den Syge lidt op, men saa lukkede han atter Øjnene og mumlede uafbrudt:

»Hold fast ved det, du haver, at ingen skal tage din Krone!«

»Hvad er det for en Krone, du snakker om, Jørgen Tinglev?« begyndte Præsten med dyb, barsk Røst og trak en Stol hen til Sengen. »Saa du troer, du ligger og holder paa en Krone? Nej, du har kun dine tomme Næver nu.«

Bonden blev ved at mumle: »Hold fast paa det, du haver . . . .«

Men Præsten slog i Dynen: »Jeg siger dig jo, du har ingen Ting! Hvor holder du den Krone? Hvor bilder du dig ind, du har faaet den fra?«

Den Gamle havde seet op med et lidt forskrækket Blik, men kneb igjen Øjnene til og vedblev: »Vær tro indtil Døden, saa vil jeg give dig Livsens Krone, det staaer i Skriften.«

»Tro til Døden, ja, han har været tro mod sine Penge, mod sin Gaard og sit Gods, men hvem skjenker ham en Krone for det? . . . . Nej, Jørgen Tinglev,« vedblev Præsten, »nu skal vi to snakke et alvorligt Ord sammen, for nu er du kuns en gammel Synder, der skal tænke paa at dø!«

Det gav et Sæt i den Syge, og der gik en let Skjælven over hans Træk, hvor man endnu kjendte den solbrændte Hudfarve. Han fik Øjnene op: »Hvad siger I, Præst, dø? Kan det ikke bie en Stund endnu? Jeg var dog en rask og rørig Mand, lige til jeg forgangen blev tagen ned. Ellers er jeg godt oppe over de fire Snese, saa gamle er Folk altid blevne i min Slægt, I kan knap negte, det er godt holdt ud.«

»Ja, Vorherre er langmodig, Jørgen, han har givet dig Tid nok til at angre og afbøde lidt af din Synd, men hvordan har du taget Tiden i Agt?«

»Ja, det kan være ringe nok, Hr. Pastor. Men er jeg nu ogsaa saa grov en Synder? Jeg har aldrig stjaalet Træ i Skoven eller pløjet ind paa anden Mands Mark, og i Handel og Kortspil der har jeg været som mine Kjendinge flest. Kun to Gange har jeg solgt en Hest med usynlige »Fejler«, og den ene Gang var Bæstet blevet mig prakket paa ved Snyderi . . . . Jeg kan ikke tro, der er saa mange, der kan have paa gamle Jørgen Tinglev at klage.« Der kom ved de sidste

Ord lidt Bevægelse i Stemmen, og noget blankt som en Taare traadte frem i Øjnene, men forsvandt ligesaa hurtig igjen.

»Saa er det bedst, vi tænker os lidt om,« svarede Præsten. »Hvad nu dine Nærmeste, for du har jo haft Omgang med andre end Handelsfolk?«

»Ja, ingen skal sige andet om mig, end at jeg har været en medgjørlig Nabo. Og mine Husfolk og Tjenestefolk . . . . ja vel, jeg har været en myndig Mand; men en Mand skal og være Mand i sin Gaard, som en Hund skal være Hund i sin Lænke. Folkene har faaet deres rundelige Kost og Løn og nok at bestille.«

»Skulde der saa ikke være flere, Jørgen?« spurgte Præsten.

»Mine Børn har jeg givet en god Opdragelse, og de sidder nu allesammen ved bovne Gaarde . . . . Ja, saa kjender jeg ikke flere, der kan have noget om mig at sige.«

»Ja saa,« Præsten bøjede sig henover Sengen, »kunde du ellers saa let glemme Elisabeth?«

»Hvad siger I, Elisabeth? . . . . Ja, aa ja, det er sandt, det er saa længe siden, hun gik væk.« Den Syges Hænder famlede ivrigt med Lagenet over Dynen.

»Skulde du slet ikke have tænkt paa hende, din Kone, Jørgen, du har dog vist nogle Minder ad den Kant? Husker du, hvordan hun listede

om her i Gaarden de sidste Aar? Som en Skygge, aa, saa bleg, saa skræmt, saa ynkværdig, hvad vilde hun, den rige Jørgen Tinglevs Kone, ikke have givet til at være i den ringeste Tjenestepiges Sted .... Ja, det var ret, Jørgen, hør efter og prøv, om du kan se hende for dig med det stakkels kolde, forpinte Ansigt, hvor der aldrig kom et Smil, aldrig straalede et Livshaab .... Naar du nu møder hende saadan igjen, Jørgen — hun slog altid Øjnene ned for dig før — men om hun nu næste Gang seer op, Jørgen, hvad har du saa at svare?«

Den Gamle sank sammen i Puderne, som ramte hvert af de langsomt udtalte Ord ham med Vægt. »Ti stille, Præst, ikke hende! Jeg har seet hende, men jeg gaaer til Side, altid til Side .... Jeg kan godt se jer i Ansigtet, Præst, men tal om noget andet. I har jo Brødet og Vinen med, lad mig smage det, jeg troer, det kunde styrke.«

»Nej, stop, min Fa'er, du er kun slet skikket til det hellige Maaltid. Det er jo først nu, vi hitter de gamle Synders Leje. Og saa ikke udenom, paa Knæ, Farlil, angre og bede skal du og saa sone med de Smuler, du har tilbage.«

Bonden prøvede at folde Hænderne og begyndte med hviskende Stemme, der efterhaanden hævede sig: »Ja, det anede mig, at det var det værste, det med Elisabeth, men er der ikke nok

Tilgivelse, Præst? . . . . Jeg gjorde hende dog til Kone i Sognets grummeste Gaard, og jeg handlede fornuftigt med vort Kram og lod hende faa al den Kjøbestads, hun ønskede. Hun passede sit og var i mange Maader en dygtig Kone i sit Hus, og manglede der saa en Gang noget, eller var noget i Vejen, et tvært Ord, en kold Kakkelovn, saa fandt jeg mig rolig deri.«

»Ja, du! men hvem taler om dig?« raabte Præsten, »nej, det er Elisabeth, vi skal tales ved om. Hvordan fandt hun sig i det? Hvad led hun ved, at her var koldt i Stuerne, at den Mand, hun spandt og virkede Klæder til, ikke var ham, hun tænkte paa, at den Mand, hun sent paa Aftenen ventede hjem fra Kjøbstad og Marked, ikke var ham, hun helst havde ventet? Forstaaer du det, Jørgen? Det var dig, der havde sat hende paa denne Plads, hvor hun aldrig fandt et Hjem.«

»En Gang imellem er vel de Tanker komne,« hviskede den Gamle myg, »men nu er det saa længe siden, og den Tid havde En Hænderne fulde af saa mange Ting. Og saa var det da kun et Ægteskab — ja, men det er sandt, har Vorherre ikke noget med Ægteskabet at gjøre, Præst, jo vist, det har han nok, det er det værste! Var han endda udenfor, det har jeg vist troet den Gang. Ja, nu kan jeg se, det er en stor Synd.«

»Naa, saa det har du troet, Jørgen, at Vor-

herre var udenfor,« tog Præsten Ordet. »Men saa husker du nok ikke, da I stod for Alteret paa jer Bryllupsdag. Elisabeth sagde Nej, ikke sandt, men du vilde ikke høre det, Jørgen, skjønt det var foran Guds Alter! Du lod, som du ingen Hørelse havde, du lod dig vie til hende — foran Herrens Aasyn. Jo, du kan tro, han er med i den Sag.«

»Men Præsten!« skreg den Syge, »Præsten, som viede os! Hvorfor hørte han ikke? Naar en Præst kunde bære sig saadan ad . . . .«

»Hvad siger det? Judas var en Apostel, og han forraadte sin Herre for tredive Daler, kunde en Præst saa ikke være med i Handelen om en stakkels Pigesjæl, naar han kanske fik hundrede Daler for det af Mads Kromand.«

»Judas,« mumlede den Syge, medens hans Blik flakkede uroligt om. »Aa, jeg havde aldrig tænkt det saadan, Præst, jeg havde næsten glemt den Dag, og alligevel har det staaet for mig, som det vilde komme igjen .... Men hvor veed I ogsaa det fra?«

»Det staaer skrevet op, Jørgen.«

»Naa, ja, jeg har jo nok hørt, vi blev førte til Bogs.«

»Og der staaer mere endnu, hør nu videre, Jørgen.«

Den Gamle hævede sig op i Sengen, og en besynderlig Angest tegnede sig i hans Ansigt,

der i den korte Stund var bleven yderlig blegt og indfaldent. »Er Lise her?« raabte han, »sig til Lise, hun skal gaa ud, hun skal ikke høre sin Bedstefaders gamle Synder.«

»Saa kan hun høre sin Bedstemoders Skæbne; Lise skal blive,« sagde Præsten fast og saa længe med sit store, gjennemborende Blik paa den Syge.

Denne begyndte tilsidst ligesom at værge for sig med Hænderne: »Hvad vil I med de Øjne, Præst? . . . . Er det Lise, I mener? . . . . Jeg har ikke bestemt Lises Giftermaal, jeg kjender slet ikke noget dertil.«

Præsten blev ved at se fast paa ham: »Husker du saa den Nat, Jørgen, da Elisabeth vilde drage bort fra al sin Kval, I vidste det, I havde seet Brevet, hun havde skrevet, I kunde have forhindret det, men i Stedet for fattede du og Mads Kromand en rigtig djævleblendt snedig Plan, husker du den, I lagde jer paa Lur i Skoven og greb hende i hendes Vaande og Skam. Saa var hun kuet, mente I, og I regnede rigtig, paa den Maade øder man en stakkels syndig Menneskesjæl. Men det var din Hustru, Jørgen, du saaledes krænkede! Hun slog siden den Dag Øjnene ned for dig, det laa paa hende som en Skjændsel i de lange Aar, kan du tænke dig, hvad hun led? . . . .«

»Stakkels Elisabeth,« hviskede den Gamle

. . . . »Men Herregud, Præst, det kan jo ikke ændres.«

»Og nu i Nat,« vedblev Præsten, bøjende sig mod den Syge, »da jeres Sønnedatter hentede mig, og jeg saae hende sidde hos en fremmed Karl i Baaden, saa tænkte jeg paa — man kan faa saa underlige Tanker i en stille Sommernat, jeg tænkte paa, hvis hun nu en Nat sejlede med ham ikke over til Præstegaarden, men langt bort ad Aaen, og I saa igjen lurede i Skoven og sprang frem . . . .«

»Nej, nej, Præst,« raabte Bonden hæst, »de Tanker maa I ikke have, det maa ikke ske! Ingen skal tvinge Lise, hun skal faa den, hun vil have, det lover jeg, saa vidt er jeg endnu Mand i Gaarden!»

Han vinkede ad Lise, der havde siddet bøjet over en Chatolskuffe og nu stod i Døren med taarevaade, undrende Øjne.

»Det er jo ham, Villads, du synes om, lille Lise? Er han herude ved Gaarden, saa hent ham.«

Og medens hans smilende Barnebarn gik til sit gladeste Møde, vedblev han med en Stemme, hvori smertelig Anger bævede: »Nej, ingen skal volde lille Lise Fortræd . . . . Blot det kunde gjøre lidt af det Slemme godt . . . . Troer I, Pastor, det kunde formilde Elisabeth, troer I, det kunde afbøde lidt af de gamle Synder?«

Præsten tog hans Haand og sagde: »Du gjør en god Gjerning, Jørgen, du faaer to Ansigter til at straale af Lykke, uden at gjøre nogen ulykkelig, og Vorherre har sagt, at hvad I gjør mod en af disse Smaa, det gjør I ogsaa mod ham.«

»Ih, se, se, har han sagt det!« Den Gamle sank tilbage i Tanker, indtil Lise og Villads lidt undselige kom ind ad Døren.

Gamle Jørgen Tinglev hævede sig i Vejret: »Naa, der er I, ja, du er jo en flink Karl, Villads, din Husbond har snakket om dig. Du er svært vild'le med en Hjølle, og dine Drænsgrøfter nede i Voldmarken skilte du dig godt fra. Du pløjer ogsaa godt, men du kan holde Furen lidt mere jevn, for du har det rigtige Tag . . . . Ja, det er vel ikke større Sager, du faaer hjemmefra, det lille Skovsted giver ikke noget at dele; men det skal du heller aldrig høre noget for. Naar du vil være god ved min lille Lise, saa kan I tage hinanden.«

De Unge var lidt forlegne, saa gik de begge hen og gav Jørgen Haanden og sagde Tak. Den Gamle beholdt Lises Haand i sin og maaske for sidste Gang plirede et Smil i Øjnenes Rynker, idet han sagde:

»Hvad tænker du, de andre siger til den Handel, lille Lise? Kald paa dine Forældre, at de kan høre min Villie. Se, der er Hængeskabet

med Obligationer og Skovskjøde og Sparekassebog, og her er Nøglen dertil« — han trak en stor graa Læderpung med Nøgleknippe frem under Puden — »det sætter jeg op mod ham, den anden Klør, saa skal de nok give Kjøb, men ellers kan I to faa det tilskrevet til Hobe. For Resten er gamle Jørgen Tinglev aldrig gaaet anderledes paa Aftægt, end at han har været den raadende i Familien og kunnet sætte enhver Ting paa sin Plads.«

Efter disse Ord saae man let paa de indtrædende, kun halvt paaklædte Ægtefolk, at der altid havde været en Villie højere end deres paa Gaarden; Manden var klejnmodig og havde vist aldrig knyet, men Konen havde et lille Kast med Nakken og et Træk om de fyldige Kinder, der synede af determineret Trods.

De hørte i Stilhed paa den Gamles Villie, og da han tav, var det kun Sønnekonen, der vovede en Indvending:

»Ja, naar I tilskriver dem, hvad I har, saa behøver de jo ikke at spørge os om noget, og saa kan vi ligesaa godt give vort Minde først som sidst . . . . Men Skade er det, for nu kommer Lise rigtignok ikke til at arve min Broder Morten — det Giftermaal falder ikke efter hans Hoved.«

»Din Broder Morten!« udbrød Jørgen Tinglev. »Havde han endda til at forsørge sig selv med, den Æsel! Sidst vi spillede Trekort, tabte han

tredive Rigsdaler, som jeg ikke har seet en Søsling af. Men jeg skal sige dig noget, Stine, det er ikke Skillinger, det aleneste kommer an paa her. Det har jeg lært at kjende. Det er ikke to Gaarde, der skal lægges sammen eller to Skovskifter, vil jeg sige, men det er to Folk, som holder af hinanden, og saa er Vorherre med i Spillet. Det kan du maaske kimse ad, Stine, men jeg, der ligger her, kan ikke tage det saa let. Præsten og jeg, vi har drøftet det, og jeg kan nok forstaa, at det egenlig er Vorherre, der har indstiftet denne her Kjærlighed mellem Menneskene.«

Efter denne Tale sank den gamle Storbonde træt tilbage i Sengen; lidt efter hviskede han til Præsten:

»Se saa, Hr. Pastor, saadan var det nok, Elisabeth vilde have gjort. Troer I nu ikke, det klarer en Smule for mig, jeg trænger saa haardt til det . . . Og giver I mig saa Vinen og Brødet, for nu bliver det ikkun smaat med mig?«

»Nu kommer jeg, Jørgen,« sagde Præsten og satte Lysene tilrette paa Bordet.

Da vi roede hjem, lyste Dagningen med et rosenrødt Skjær ude over Skovene i Nordøst. Fuglene sang trindt om, og Hannerne kaldte med lokkende Kluk. To lykkelige Mennesker styrede Baaden, der skød let som en Pil gjennem det blanke Vand.

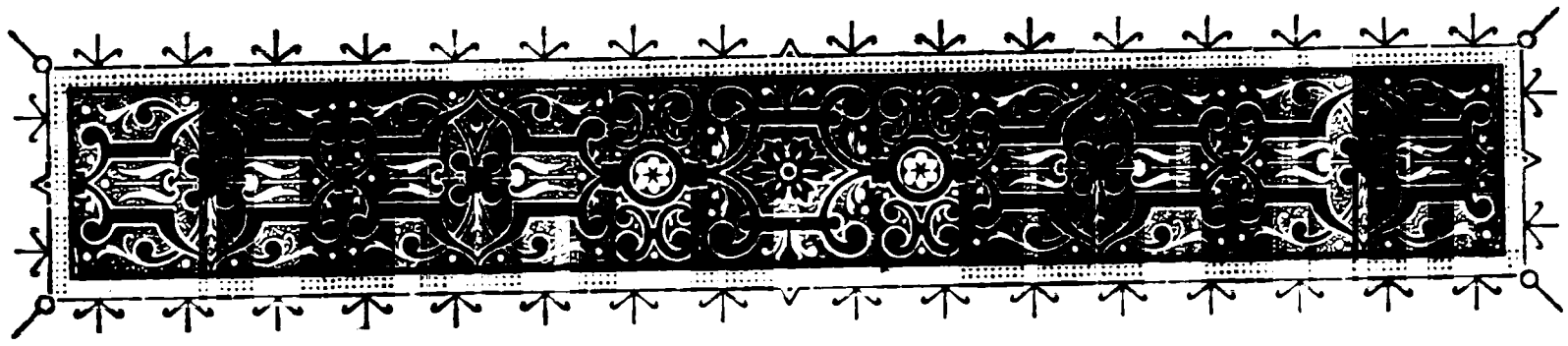

Folkemøde.

Horsens.

Fremskridtspartiet i Horsens havde indbudt til Grundlovsfest Søndag den 7. Juni. Det var Byen, repræsenteret ved Haandværkere og Smaahandlende, der slog Portene op og bad den demokratiske Landbostand træde ind som Gjest. Og Bønderne tøvede ikke med Haandslag igjen. Fra alle de omliggende Sogne gav de Løfte om at komme, fra det rige Bjerge Herred, fra Skanderborg-Egnen og langt ude fra Vesteregnen, fra Tyrsting-Vrads Herreder, hvor jeg var tilstede paa en tilfældig Udflugt, og hvor min Vært, Gaardejer Niels Rasmussen i V—. havde givet sine Arbejdsfolk og Naboere Tilsagn om Vognlejlighed og nu tillige tilbød mig Plads.

Nu var det Aftenen før. Min Vært havde ført mig rundt i Udhusene. Ved Synet af Kvæget, der lige var kommet i Stald for at malkes,

og det fra Vinteren levnede Foder dannede man sig hurtig et Skjøn over Egnens Velstand. Den er ikke stor og helst burde man vel ikke vove et saa fyldigt Ord paa en saa skarp og sandet Bund. Det overgjemte Foder er lidet og daarligt, lidt muggent Hø og musskaaret Havre; mange har baade Lo og Stænge tomme, det gaaer med til Hobe, inden Kreaturerne kommer paa Græs. Disse seer dog ret velholdte ud, navnlig nu da Vaargræsset sætter Kjød, og den laadne Vinterdragt fældes. Her er taaleligt Udkomme, men ikke trygt. Naar det falder ind med slet eller middelmaadig Høst, som i de senere Aar, saa vakler det under mange. Jeg skynder mig dog at tilføje, at jeg ikke her fik noget bestemt Indtryk af vaklende eller usikker Grund. Mod Sommeren er Haabet altid oppe. Derimod skimtede jeg i Levevis, Sæd og Sind et Tryk, der vel kunde staa i Forbindelse med ublide Vilkaar i Øjeblikket, men dog snarere viste tilbage mod Fortiden: Herregaarden og Hoveriet.

Fra Stalden skraanede vi over Gaarden og ud gjennem Porten, der vender mod Øst. Den nedgaaende Sol kunde derfor ikke sees, men dens Lys flød i brede, milde Strimer hen over den uroligt hvislende Sæd, og just fordi man ikke saae den gode Giver, blev Lysstrømmen dobbelt fængslende og yndefuld. Man tænkte

ikke paa den bestemte Solkugle, der stor og rødlig gled ned bag Skovene, eller Forestillingen slap den i hvert Fald let for at sysle med Romantikens guldtakte Slot i Vesterled, hvis Fløjes evige Lysvæld bragte sit trøstende Bud selv til denne afsides fattige Krog i Verden.

Men Tiden er ikke romantisk og vil fremfor alt ikke være det. Ved et lille Ryk i Armen, et Tryk paa Foden bringer den os hjem — eller bort fra Hjemmet, som man vil. Og saa siger den, hvis man ellers har Evne og Villie til at høre: Her er din Plads, se dig om, lyt til Per og laan ogsaa Povl et Øre og tag saa fat med de andre!

Jeg saae mig om. Under Havediget havde en Klynge Arbejdsfolk lejret sig. Nogle laa udstrakte paa Ryggen i det korte, tætte Græs, der havde noget af Haveurters krydrede Duft, andre sad paa Hug og rensede deres Træsko for Jord og Ler. De var komne lige fra Mergelgraven og Pløjemarken, tilstænkede og svedte, med stive og trætte Lemmer. Det var ikke Niels Rasmussens Folk alle, et Par Naboer var slentrede herover, men hvilke der var Gaardmænd og hvilke Husmænd eller Daglejere saaes ikke strax. De kom fra det samme Arbejde og syntes altid at have skaanet sig selv lige lidt. Alle disse Lemmer havde værket af Slid, og Kummer havde gnavet paa alle disse Ansigter.

Som de laa der, aandende ud efter Dagens Tørn, med Smaasnak, i træt Stemning, i de tilsølede, blaa, graa og mørke Arbejdsklæder, droges Tanken let et Par Menneskealdre tilbage i Tiden, da denne Egns Befolkning endnu gik paa Hovarbejde. Nu, ved Siden af Arbejdsdagens Tryk, traadte hint andet og dybere Tryk fra Fortiden kraftigere frem; det gav Præg. Maaske vilde man ikke komme vidt, hvis man udspurgte disse Folk, spurgte om Hoveritiden og dens Følger. Den nulevende Slægt har indhøstet saa mange og forskjelligartede Indtryk, at Fortidens Begivenheder snart fortoner blandt dens Sagn og Overtro. Har de da glemt, hvorledes deres Fader og Bedstefader stred og trællede med Nakken bøjet under Fogdens Pisk, hvorledes Mødrene græd, naar Manden ikke kom fra Hove, eller naar Sønnen slæbtes i Kongens Tjeneste? Nej, Instinktet, den aandelige Sporesans og tusende sympathiske og antipathiske Rørelser i det daglige Livs Færd bestemmes endnu deraf.

Det var, saa vidt jeg mindes, i Tyverne, at de fleste Gaarde her blev Selvejendom. Niels Rasmussen har fortalt mig derom. Hans Forældre, som da var unge Folk, havde staaet i Begreb med at kjøbe deres Fæstegaard. De havde faaet Betænkningstid, Kjøbesummen var aftalt; men skjønt stærkt dragne af Tanken om

at blive frie Folk, krympede de sig ved Betalingen, der syntes dem umuligt at udrede. Saa en Dag trak Faderen sin Kofte paa og gik til Manden paa Matrup for at tale om billigere Vilkaar. Man svarede ham ved at forlange en højere Pris, han tiggede og bad, Herremanden satte Summen endnu højere op. Alt Haab var forbi. Hjemme sad Moderen i frugtsommelig Tilstand og ventede ængstelig sin Mand til langt ud paa Natten. Endelig kom han med sit Budskab, nedslaaende i bogstavelig Forstand, thi det slog Moderen til Jorden: hun blev fra denne Stund vanvittig. Tiderne var slette. Manden blev dreven fra Gaarden, og med sin syge Kone og fire smaa Børn flyttede han ind i et Lejehus. Han tog Daglejerarbejde, og Børnene maatte om Dagen, naar han var paa Arbejde, skjøtte sig selv. Da Moderen vilde gjøre dem Fortræd, blev hun laaset inde i et mørkt Rum, hvor Maden blev rakt hende gjennem et Hul i Væggen. Her voxede Børnene nu op ved Siden af deres Moder uden at se hende; men ved Dag og Nat kunde Huset gjenlyde af hendes Skrig og Hyl.

Under disse Skrig er denne Mand voxet op, og kunde man ransage de andres Liv, vilde man kanske nok baade hos den ene og den anden finde Mærker af, at saadanne Skrig har

lydt endog hos dem, der ellers kun har bevaret svage Minder fra Slægtens Trængselstider.

Vi gik hen til Folkene. De talte saa smaat om Politik og drøftede den forestaaende Horsenstur. De var allesammen ret ivrige paa en Bolsmand nær, der laa yderst i Flokken, støttet paa Albuen, og uafbrudt tyggende paa et Græsstraa. Han var just ikke imod, men snarere udenfor det Hele, medens hans Blik, der var mærket af dagligdags Slid og Bekymring, flakkede interesseløst omkring. En af de Nærmeste vendte sig imod ham og sagde:

»Du skulde tage med, Rasmus.«

»Med til Grundlovsfest? . . . Jeg er aldrig i mine Dage gaaet ti Skridt efter saadan noget, hvorfor skal jeg saa nu?«

»Nu gjælder det noget andet,« svarede En.

»De vil tage Grundloven fra os, Herremanden skal ovenpaa igjen,« lød det fra en anden.

»Jeg har aldrig forstaaet mig paa Politik, jeg passer mit eget, ja jeg gjør,« sagde Manden som værgede han sig mere mod en paatrængende Tanke eller Følelse end mod de andres Ord. Han var øjensynlig en Arbejder, der havde slidt og slæbt haardt for det Nødvendige, hans Bekymring naaede ikke ud over hans Ager, og naar han havde Ro der, var det ham nok.

Niels Rasmussen tog Ordet i en rolig, overbevisende Tone: »Men det kunde jo være, du røgtede dine Sager bedst i Morgen ved at tage med os til Horsens. Du er jo dog af samme Stand og Stilling som vi andre, hvad vi taber, mister du ogsaa.«

Flere nikkede. Et Øjeblik var der Tavshed i Kredsen. Bolsmanden havde travlt med at tygge paa sit Græsstraa.

»Nu er det enhvers Pligt, at vi staaer sammen,« yttrede En.

De fleste saae paa Manden, der synlig var kommen i Uro. Hans Sind famlede med den stillede Fordring uden at kunne blive retvendt. Endelig sagde han, ledende efter en Udvej under Ordene: »Men hvad skal vi der egenlig efter? ... Skal der stemmes om noget ... Er det vor Grundlov ...?«

En ældre, stiv, graaskjægget Daglejer bøjede sig frem og trak ham i Ærmet: »Vi skal mønstres, Rasmus, forstaar du det saa? Og vi skal have Faner med, en fra hvert Sogn, saa det er bedst, vi viser, hvor mange vi er herfra.«

Der var noget ved disse Ord, som tændte i Manden, han hævede sig i Vejret og sagde: »Saa vi skal have Faner! ... Ja, saa gaaer jeg med, vi vil ikke være de Mindste, naar det gjælder.«

Det var aabenbart Standsfølelsen, som

havde arbejdet sig frem og dreven Manden til Beslutning. Naar Sognets Ære kaldte, følte han sig forpligtiget.

Det var lidt op paa Formiddagen, da vi kjørte. Folkene var komne drøsende i den smukke Sommermorgen, enlige eller parvis. Et Par Husmænd havde givet Møde længe før den fastsatte Tid og vist sig tjenstivrige ved Morgengjerningen. Niels Rasmussens Kone bød Kaffe. Siden gik de og drev om i Gaarden, øjensynlig lidt generede af Søndagsklæderne, thi skjønt disse ved en manglende Knap, et flosset Knaphul eller ved Traaden, der skinnede gjennem Luven, røbede, at de havde været en Del i Brug, saa er det dog langtfra hver Søndag, de tages frem.

Bolsmanden Rasmus holdt sig alene og stod og undersøgte Vognen som en Gjenstand, der var fuld af Hemmeligheder. Jeg fik hurtig det Indtryk, at han paa ny følte sig fremmed overfor Situationen, og gik hen til ham.

»Kommer De tit til Horsens?« spurgte jeg.

»Aa ja, om Vinteren saa slæber jeg jo Favntræ derud.«

»Men saa vil det jo more Dem at se Byen og Egnen nu ved Sommertid.«

»Aa ja, Sommerdage er ellers for gode at lægge paa Landevejen.«

»Men i Dag er det jo Søndag.«

»Ja, aaja, En mangler hjemme alligevel.«

Manden holdt fast paa den Betragtningsmaade, at det var et Offer han i Dag bragte, naar han tog med sine Sognefolk til Grundlovsfest.

Den store Arbejdsfjedervogn blev aldeles tæt tilpakket med Folk. De sad paa Agestole, Sædebrætter, sammenpressede, ude af Stand til at røre andet end Hovedet, men blot man kunde se sin Sidemand, smile og nikke, saa var det godt. Alt var præget af gammeldags Fordringsløshed og en glad Beredvillighed til at dele ligelig mellem hverandre, Plads og Sæde, Vid og Lune. Snart gled en lystig Mumlen hen over de mange Hoveder, et enkelt, særlig vellykket Ord spragede op under dulgt Latter, og Sindet aabnede sig saa lyst og frejdigt som selve Skærsommerdagen.

Thi Skærsommer var det som næppe før i Aar. Himlen var blaa, og den stille Luft fyldt af Solens Varme og Lys.

Fra Gaarden kjørte vi ned ad en græsgroet Vej, svingede forbi et Gadekjær, der laa ualmindeligt klart og rent bag en tæt Bræmme af Siv og Bukkeblad, saa kom vi forbi en Række Haver, hvor Frugttræerne stod med hvide og lyserøde Blomster, og endelig naaede vi ind paa den brede Landevej.

Maj har i Aar været kold og regnfuld, og dens venlige Spaadomsord om fulde Lader stod

overalt at læse i Korn og Græs. Den mindste, den fattigste Plet blev i Skærsommerdagen rig. Grøden vældede frem og dækkede i tætte, saftfulde Lag Jorden. Vaarsæden stod med fine, lysegrønne Farver; over Græsmarkerne, hvor Kløveren endnu ikke var i Blomst, bredte Rajgræsset en brunlig, fløjelsagtig Tone, der atter brødes af de unge Rugvippers sølvgraa, flydende Skjær. Lyse, soltindrende Farver, muntre, jublende Toner, hvorhen man vendte Øje og Sind! Selskabet paa Vognen forekom mig som det mest Mørkladne og Tilsluttede af alt. Og vi kjørte til Fest. Men holder vi ogsaa virkelig Fest i Aar? Hvad er der at flage og feste for? spørger Folk herude. Vor Forfatning er suspenderet, den lovgivende Rigsdag indskrænket til en raadgivende Forsamling. Friheden er en stakkels fattig Kvinde, som krænket og bortjaget flygter ud over vildene Hede, hvor hun dukker sig som Viben i Agerren eller søger bag lerklinte Vægge et Ly mod Borgens Stimænd, der staaer hende efter Livet. En Fest for hende maa betyde, at man lægger Raad og sender Beskyttelse.

Der blev talt om Politik. Det var delvis Folk, som først i de senere Aar havde begyndt at følge med i det offenlige Liv. Det syntes, som Kejserdrabet i Rusland og de nihilistiske Sammensværgelser havde præget sig stærkt i

deres Erindring. De talte ivrigt derom, hvad en enkelt huskede eller vidste, fængslede de øvrige og gjorde dem videlystne. Det slog mig unegteligt, at jeg her paa en jydsk Landevej, midt imellem yderst jevne, halvfattige Bønder, saa stærkt skulde blive mindet om de Sygdomme, der hærger det russiske Statsliv. Medens vi andre, snart sagt, har glemt baade Drabet og Henrettelserne og kan lade, som Tidens Vande forlængst er skyllede hen over disse Begivenheder fra 1881, saa lever de endnu her, virker i den daglige Tankegang. Og jeg tør ingenlunde paastaa, at det ene og alene var historisk Interesse, der fik dem til at lytte saa ivrigt, da der blev fortalt dem noget udførligere om Forholdene i det russiske Rige og om Hovedmændene paa begge Sider. Stammende gjentog de de fremmede, uvant klingende Navne, medens de lyttede til Beretningen om Vold, Svig, Undertrykkelse, Oprør og Offerberedvillighed. Paa en Maade blev disse Beretninger eller maaske rettere Emnet, Nøglen til meget i deres egen Tankegang. Jeg mærkede, hvorledes den af krænket Retsfølelse fremavlede Harme ulmede i Stilhed hos disse Mennesker, der til daglig Brug gaaer ene ved deres Arbejde, uden Lejlighed til at vexle mange Tanker og med en fra Kirken, Skolen og Religionen indpodet Forestilling om Magthavernes Retfærd og Myndighed. For første

Gang siden min Ankomst til Jylland, modtog jeg et uafviseligt Indtryk af, at Fjendskab dæmrer blandt Landets Borgere, at den Mulighed vaagner, at de en Dag kan komme til at føre Vaaben indbyrdes. Forhold af den Art, der ordner et Samfund, begynder umærkeligt at slappes og løsnes, Baand sønderslides eller trævles langsomt op. Det er ikke de egenlige Demonstrationer mod Byerne, jeg tænker paa, de er kun heftige Udslag af Stemningen, naar den gaaer højt; nej, men den vakte Sindsstrøm spreder sig under det daglige Liv i utallige smaa Aarer, der rindende i det skjulte, løsner, udhuler, bryder ned uden Hensyn til Aars og Adels Hævd.

Se en Gang paa Skoledrengenes Leg! De er delte ikke som før i Danskere og Tyskere, men i Venstre og Højre. Man kan smile deraf, men det kan ikke negtes, at der bagved ligger et spirende Had, som inden lang Tid kan slaa dybe Rødder — et Had af samme Art som det, der oppe ved Grænsen giver Hundene Navn efter Undertrykkerne.

Vi talte om dette og en hel Del mere, medens Vejen skred. Den førte ind over stedse bedre Jorder, gjennem store, folkerige Landsbyer. Der kjørte Vogne foran og bagved os; Fodgængere saaes hist og her at komme inde fra Marken og flokkes paa Vejene. Man modtog

hverandre med opmuntrende Tilraab, og Vognene tog saa mange op, som der var Mulighed for at rumme. Eftersom vi kom længre mod Øst og nærmede os Horsens, lod Festpræget sig mere til Syne. Der saaes Kvinder paa Vognene, og Ungdommen kom i muntre Flokke fra de nærmeste Byer, nogle for at slutte sig til Toget, andre for at følge paa Vej. Under den sidste halve Mils Strækning var Chausseen tæt opfyldt af Kjørende og Gaaende. Forude laa Byen smuk og venlig med de røde Tage gnistrende i Solen, og langt ude bag Tagene og Havnens Skibsmaster saaes Fjorden som et guldtindrende Baand, slyngende sig om Mark og Skov.

Horsens By har et tiltalende Præg af frodigt, stærkt pulserende Liv, maaske ikke uden Tilsætning af noget Larmende, en ejendommelig Brusen, der vel kan forvirre eller vække Mistillid, men kun for kort Tid; thi man vil hurtig opdage, at Byen, som enhver Arbejdsby har Kraft og Dybde i Strømmen, der skærer sig et bredt og sikkert Leje under Døgnets Syden og Skum. Her er Bevægelse og Agitation, Drift og Foretagelsesaand. Det kraftige Hors paa Byens Vaaben har revet sig løs fra Træet, hvortil det var bundet, og tumler sig nu i lystige Spring over Engene.

De mange Forretningsgrene, de rationelle Foretagender, det hele arbejdsstærke Liv i Byen

lover Støtte for en sund, fremstræbende Politik. Og allerede i Dag er Oppositionen mandstærk nok til at byde Landbostanden Velkommen indenfor Byens Porte. Den gjorde det med Flag, med venlige Haandtryk og med en Feststemning, der steg, efterhaanden som flere og flere Vogne rullede ind ad Byen. Vinduerne var fulde af Ansigter, der smilte eller trak sig brummende bort. Paa Gaden samlede Værter og Gjester sig gruppevis, i livlig Samtale. Haandværkere fra Landet mødtes med deres Fæller fra Byen; Bønder og Kjøbmænd drøftede Politik og fælles Anliggender. Aar efter Aar har disse Mennesker seet paa hverandre med nedarvet Mistænksomhed, kun vexlet ligegyldige Ord i Kramboden; nu først smelter de sammen til een Slægt omkring fælles Opgaver. Fra alle Sider trak Folk ned mod Søndergade; thi ifølge Planen skulde man stille her, hvert Sogn under sin Fane, og derpaa i Procession drage til Karolinelund, hvor Festen skulde holdes. Jærnbanetogene fra Nord og Syd bragte nye Skarer. Der var Mylder i Gaderne, og Selskabet var saa broget, som det kan tænkes under vort Klima, Folk fra By og Land, i Hverdagsklæder og Søndagsklæder; mellem Bøndernes mørke Vadmelsdragter flagrede Byfolkenes lysere Farver; Ungdommen spredte Munterhed blandt de stilfærdige Grupper af Husmænd og Smaahaandværkere, som aldrig

i deres Liv havde været med til en saadan Stads før. Unge Damer vimsede om mellem de sindige Landsbykvinder, mest Piger eller unge Hustruer, der fulgte deres Broder, deres Kjæreste eller Mand herind.

Himlen var bleven dækket af et graat, florlet Skylag, der bragte Kølighed i Luften og spaaede Regn inden Aften. Samtidig med at Solen gjemte sig, begyndte Vinden at lufte, en sval, frisk Strøm trak gjennem Gaderne. Fanerne, der i Hundredvis stak frem fra Vinduer, Tagglugger og Haver, kom ud af de døde Folder og bugtede sig smukt mod den blygraa Luft.

Hvor Toget skulde gaa, var alle Vinduer og Døre tæt besatte med Tilskuere, Strøgets Beværtningslokaler var overfyldte. Man var her Vidne til de Rivninger, Politiken altid vil medføre, til lydelige Skumlerier over »Demonstrationen«, til aabenbar Glæde over Festen, til Smaafægtninger mellem Slægt og Venner, som viste, at man var paa ny politisk Bund. Der var en Del Praleri og Hidsighed, varsomme Hentydninger og mistænksomme Blik. Partierne tog Maal af hinanden. Der fortaltes, at i en rig Kjøbmandsfamilie var den voxne Søn bleven venstre, og nu var hans Søstre, to vakkre unge Piger, sendte ud imod ham som Spioner.

Kun Mænd tog Plads i Processionen, der dannede en mørk Strøm midt ad Gaden, medens

Ungdommen og Kvinderne med de lysere Farver spredte sig i Mylder til Siderne. Og hen over Togets mørke Flod trak Flagene deres røde Stribe. Foruden større Skytte- og Foreningsflag saaes en Mængde smaa Sogneflag, der paa rød Grund bar Sognets Navn. Forrest traf man Østeregnens Folk, dernæst Horsens By, de nærmeste Sogne mod Nord og Vest og endelig Vesterboerne. De mange ældre, skjæggede Ansigter, de mørke, tarvelige Dragter midt i Byens lyse, mest fornemme Gade og omgivet af de brogede, tittende Klynger gav Skaren Præg af noget Stridt, noget Tjørneagtigt. Langs Fliserne, i Døre og Vinduer og et Par gammeldags Bislag var der Stimmel, Summen, Latter og Tale; men blandt de Opstillede herskede en paafaldende Tavshed, der gjorde dem næsten ensomme midt i Byens Vrimmel. Det var jo en Mønstring, og man var traadt i Geled. Gamle graanende Karle skottede op til Fanerne og mindedes deres Ungdom, da de tjente Kongen. En ældre Skolelærer, hvis Pibe-Sølvbeslag og Rusticus-Ansigt skinnede omkap, indprentede nogle Gaardmænd, hvilken mægtig Indflydelse de kunde øve ved at gjøre sig til Herrer i Sogneraad, Amtsraad og Landboforeninger. En ung Bonde mønstrede Nabosognets Rækker og henvendte til Fanebæreren, en velhavende, gammeldags Standsfælle: »Naa, I er da komne skikkeligt med...

Det er ellers en skrap Præst, I har.« — »Ja, han gik forgangen Dag Sognet rundt og spurgte, hvilke Aviser Folk holdt, for han vilde nok som Sjælesørger vide, hvad for en Aandsnæring hans Sognebørn tog til sig.« — »Naa, hvad gjorde I saa?« — »Et Par Dage efter kommer jeg og en Nabo ind i Præstegaarden og spørger Pastoren, om hvilke Blade han holdt. Hvorfor det? Jo, vi vilde gjerne vide, hvorfra han havde de Prædikener, han gjorde for os i Kirken.« — »Naa, han er da ligesaa grøn, som var han kommen lige fra Kjøbenhavn.« Vævere og Træskomænd, som man skjelnede paa deres lidet solbrændte Hud, Murere, der var i lysegraa eller hvide Dragter, røg en sindig Pibe Tobak og lyttede til. Nogle saae sig om med et stille, forundret Blik, der tydeligt tilkjendegav, at der gik Aaringer mellem deres Kjøbstadsrejser. Atter andre var sysselsatte med at mønstre Nabosognenes Antal. Det var en Æressag at være blandt de talrigste.

Saa lød Musiken, og Toget satte sig i Gang. Der gled et ubeskriveligt Smil over Ansigterne. Kraftige, knudrede Hænder greb fastere om Stokken, svang den i Luften og traadte i Takt. Jeg saae Rasmus, Manden der havde nølet. Nu var han med, han gik med sikkre Trit og holdt Øjnene stivt rettede mod Fanen. I Blikket som i hele hans Holdning dæmrede noget af en Forstaaelse. Marschen var smuk, hurtig, uden

Forstyrrelse. Hist og her stemtes op paa en Fædrelands- eller Frihedssang, et Par Strofer, brummedes, nynnedes eller lød fra dybe, smukke Stemmer ud over Menneskesværmen. Man kom vel næppe nogen Vise til Ende, det var Strofer og Stumper, men alle hentede fra vort gode, nationale Skatkammer, uden Forsøg paa raa eller letfærdige Tilsætninger.

Den store løvkranste Festplads kunde langtfra rumme alle Deltagerne, Processionen talte vel 4000 Mand, og et lignende Antal Kvinder og unge Karle og Svende sluttede sig til. Fanerne plantedes rundt under de junifrodige Træer. Fra Talerstolen var Skuet af alle disse Ansigter tiltrækkende, gribende. Det var et Hav af ventende, lyttende Ansigter, ældre og yngre med Præg af djerv Simpelhed og solbrændt Kjækhed. Her var Træk, der viste meget Forkrøblet og meget Forkuet, men tillige Blik, der lyste af Forstaaelse af Dagen, Minderne og Fremtiden.

Efter at en ny Grundlovssang var afsungen, blev der holdt Taler. En Folketingsmand, bosat her paa Egnen, kom lige fra Kjøbenhavn med de sidste »Nyheder«. Men intet af dette naaede Stemningen, end sige det skulde være i Stand til at uddybe den. Sang og Tale kom ikke som noget, der var voxet frem af Folkebunden, næret af det Bedste i de Tusinders Sind. Det

kom udefra, i daarligste Forstand, bragt ved kry Vigtighed, med Bud fra golde, sumpede Strøg og med Appel til Kiv og Gjøgl. Saa dybt staaer de politiske »Førere« undertiden tilbage for det Folk, de vil lede. Hvad der skulde have kronet Værket, blev til et Bundfald efter den smukke, rige Junidag, der havde bragt Bonde og Borger under samme Fane. Man aner i en saadan Stund den uhyre Brøst i vor politiske Rejsning.

Den perlegraa Luft blev fugtig og diset. Regnen brød løs, og lystigt smeldende i Træernes Løv tvang den Talerne til at fatte sig kort. Landboerne priste Regnen efter den varme Formiddag. Halv Væde og halv Varme giver en frodig Ager. Skal vor Bondestand være Bærer for en seig, langsom ført Kamp-Politik, vil Udfaldet mindre bero paa politiske Alliancer og Foreninger end paa den hjemlige Tryghed, som Jorden herude ved sin Afgrøde giver det Folk, der har været knyttet til den gjennem onde og gode Tider.

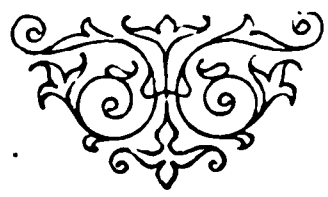

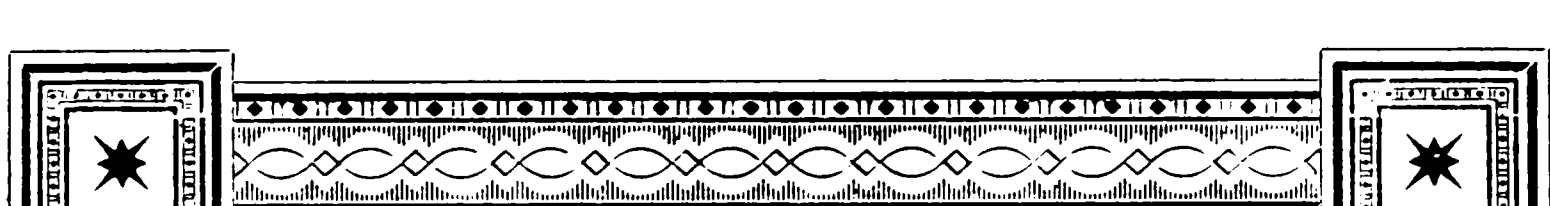

Politik og Idyl.

S— ved Vejle.

De sidste Dage, som jeg har tilbragt herude i en lille Landsby, har været klare og frodige, saaledes som den begyndende Sommer kan sende dem ind over vort Land. Hvor lykkelig føler man sig ikke paa saadanne Dage herude i landlige Omgivelser! Alt smiler og blinker En i Møde i perlende Dug og gyldent Solskjær. Det Store bliver jevnt og fredsælt, det Lave og Ringe hæver sig. Livets Fylde aabner sig, og man seer derpaa uden det Savn eller den Forlængsel, som saa ofte ellers kan komme over Sindet; thi man er jo selv med, staaer midt i Fylden og føler Mulighederne gro i Ens egen Sjæl.

Man gaaer lange Spasereture, det er ikke til at blive træt. Luften er som en klar og sund Drik. Man vandrer afsted paa Lykke og Fromme og forelsker sig i Landskaberne, ja, blot i et

Markhegn med blomstrende Tjørn og Hassel eller en Smule Eng med sin Kilde. Vejene er faste efter Regnen, og Græsagrene ligger saa rene og grønne som en Park. Skovkamme og Bakkedrag i det Fjerne vexler og fortoner i en blaa Taage. Det er ogsaa en prægtig gammel østjydsk Landsby, jeg er kommen til, her er Hygge og Velvære, gammel Sæd og Skik holdes endnu paa mange Omraader i Hævd. Her er intet Krohold. Forfinelsen, Bynoderne er ikke trængte ind og har altsaa ikke uddybet Kløften mellem Gaardmænd og Husmænd eller den tjenende Klasse. Ingen Mand sender sin Datter i lukket Vogn til Vejle for at friseres, naar hun skal paa Bal; men her er heller ingen, der kommer til sin Nabo med Anmodning om at underskrive en Vexel. Sindelaget er solidt og ufordærvet som Husenes Grundmur, Bønderne gaaer i deres egne hjemmegjorte Klæder, bager selv deres Brød, brygger og drikker selv deres Øl. Derfor er her Folk, som kan sende deres Døttre af Gaarde med en Medgift paa 30,000 Kr. uden at gaa til Banken.

Dag efter Dag skrider Livet sin jevne, tyste Gang over Byen og Markerne. Her mærkes intet til den moderne Mekanisme, Maskinværket, der gjør os saa febrilske, som var vi alle snurrende Hjul eller knagende Tænger. Livet synes her at forme sig uden Tryk, efter de oprindelige Love.

Hver Landsby fører sit Liv, hver Gaard atter sit, Menneskene er frie Væsener, ikke Maskindele. En stille Velvillie omslutter alle. Her er intet Proletariat, ingen stinkende Afkrog, der helst skal glemmes, intet Taarn eller Palads, der kaster sin Skygge over de jevne Vaaninger. Det er en Landsby, som Jean Paul — efter Börnes Ord — søgte den ad snævre, tilgroede Stier, og han vilde finde Forstaaelse her, naar han gik ud og »i Folket talte Menneskene, i Byerne Tagene og under hvert Tag hvert Hjerte«.

. . . Og Frugttræerne staaer just i Blomst. Jeg mindes fra min Barndom, at jeg en sen, fugtig-graa Vintermorgen kom ud i Haven, hvor alle Træerne stod tindrende hvide af Rimfrost. Den sarte, snehvide Arkitektur mod den blygraa Vinterluft indgød mig en højtidsfuld Andagt, og især følte jeg mig besynderlig lykkelig ved Synet af en høj, slank Rosengren, hvor Rimen sad som Løv og Blomster. Siden har jeg stundum følt det som et Savn ved Foraaret og Sommeren, at de ikke formaaede at skabe en Pragt som denne Rosenvaand. Først nu, da jeg sidder ved mit Vindue og seer ud i Haven, med de hvide, hist og her svagt rødlige Kirsebær- og Æbleblomster, synes jeg at gjenopleve hin Lykke fra en af min Barndoms stille Timer.

Og Luften er fuld af Lærkesang, og Bierne gaaer paa Blomstervisit: »sur, sur, lystig lille Bi«

— og om Aftenen blinker ægte hjemmelavet Honningmjød i Glassene paa den hvide Dug.

Saa gammeldags roligt flyder Livet dog ikke hen herude, at man ikke seer eller hører Politiken. Den boer og aander midt i Idyllen.

Kun een Gaardmand i Byen erklærer sig for Tilhænger af Regeringen. Han er det sorte Faar i Flokken, eller om man vil, den ensomt voxende Eg, der midt i Bøgeskoven trænges fra alle Sider, men stridig holder paa sit.

I denne Retning viste det Indtryk, jeg strax modtog af Niels Jacobsen, saaledes hedder Manden. En Søndag gik jeg ned for at besøge ham og traf ham i Haven. Han er en halvaldrende, almindelig Bonde, noget mut og afsluttet i sit Væsen, men gjemmer paa en Del Lune og Sarkasme, der jevnlig bryder frem i Samtale og maaske endnu tiere glimter i Øjet. I Ansigtets Udtryk er der et lidende, smaalig forpint Drag, som dog gjerne dølges af de strengt skaarne Træk.

Han viste mig gjestfrit indenfor, og senere foretog vi en Tur ud i Marken. Mens vi i det gode Søndagsvejr vandrede langs Hegn og Markskjel eller satte os til Hvile i en af Smaakløfterne, fik jeg let Samtalen drejet hen paa Politiken, hans enlige Stilling, og hvad dermed stod i Forbindelse. Niels Jacobsen talte øjensynlig gjerne

derom. Som flere andre ensomt Stillede, troer jeg, han fandt sig selv en Smule interessant.

Han skuffede mig strax. Jeg havde troet i ham at finde Byens første Politiker, rustet til Tænderne, just fordi han var ene mod de mange. Men han besad ikke noget udstrakt Kjendskab til den politiske Historie og fulgte kun lidt med Aviserne. Alle sine politiske Argumenter havde han samlet om Øjeblikkets Spørgsmaal, og her overraskede han ved at fremsætte og udvikle de sædvanlige Fortolkninger med samme Logik og Færdighed som en juridisk Professor. Jeg saae ham til daglig Brug, lun og skalkagtig, gaa og drille Naboerne og de øvrige Bymænd med disse Fortolkninger. I hans Mund kunde man tro dem anskaffede til dette Brug. Manden var nu en Gang — med større eller mindre Skyld — kommen udenfor, var paa visse Punkter bleven tilsluttet og knap af Væsen, men lydhør og agtpaagivende, hvor han kunde anvende Vid og Spot. Egenlig trykket følte han sig vel ikke ved at staa alene. Det er, naar man en Gang har Anlæg derfor, ikke saa vanskeligt, som mange troer, vel at mærke saa længe man besidder et Vaaben af samme Art, som det Modstanderne fører. Saa længe Taleren kan faa Ordet, saa længe Skribenten har sit Blad, er Byrden taalelig. Det er først, naar disse Vaaben fravristes ham, at Stillingen bliver tung og bitter, og at man er-

farer Sandheden af det gamle Ord, at det Værste af alt er at blive hængt i Stilhed.

Og Niels Jacobsen har samme Vaaben som Naboerne; han har sin Tunge, og hvor han opdager et klikkende Punkt, en Blottelse, der er han lunt og hvast drillende paa Færde, sjelden bitter. Jeg fik undervejs en Prøve derpaa. Vi mødte Byens Smed. — »Jeg syntes, du flagede paa halv Stang paa Grundlovsdagen, Kristen, havde Gjedderne taget dine Ællinger?« spurgte Niels Jacobsen. — Smedden rettede sig: »Hvad skal jeg gjøre, Niels? Flage paa femte Juni, det vil jeg nu, for det har jeg gjort, siden jeg satte Bo; men at flage paa hel Stang, det udtrykker ikke mine Hjertens Følelser, derfor nøjes jeg med den halve.« — »Hør,« sagde Gaardmanden, »hvis det ogsaa skulde blive Mode at gaa med Flor om Hatten, saa kan du laane et hos mig, Kristen.« — »Tak,« svarede Smedden. — Det hænder dog ogsaa, at Niels Jacobsen kommer tilkort. En Dag, der skulde være politisk Møde i Vejle, gik han ærgerlig ud ad Markerne og traf her Sognefogdens Karl ved et Grøftearbejde. — »Jeg skulde sige til dig om at komme hjem og tage med til det politiske Møde,« sagde Niels Jacobsen i drillende Spøg. Men Karlen var troskyldig nok og gik hjem. — »Hvad vil du?« sagde hans Husbond. — »Niels Jacobsen havde Bud, at jeg skulde med til Møde.« — »Havde

han det? Ja, det er rigtigt nok. Han har lovet, vi maatte tage hans Bæster; de staaer omme i Toften, vil du hente dem?« — Og da Niels Jacobsen kom hjem, var Naboerne kjørte til Vejle med hans Heste.

Niels Jacobsen er en af de Omvendte. Han har i sin Tid været Venstremand, men slog om, da Partiet kom i Flertal paa Rigsdagen og vilde besætte Ministertaburetterne. I 66 stred han for Junigrundloven, men det omtalte han nu lidt »flot« som en Ungdomsforvildelse. Der kom andre »Flotheder« frem hos ham, navnlig ved Omtalen af demokratiske Politikere, men han var øjensynlig ikke hjemme paa deres Vippebræt og greb kun efter dem for at dulme en Ufred, der laa gjemt i Sindets Afkroge. Ogsaa ved andre Ting blev det mig klart, at han ikke altid følte sig saa selvsikker, som han gjerne gav sig Mine af. Han var i sin Tid bleven berørt af Grundtvigianismen baade religiøst og folkeligt, og denne positive Aandsretning stemmede vistnok bedre med hans Evners Art end Sarkasmen. Jeg mente i alt Fald at forstaa, at han en Gang havde drømt om andre og større Opgaver end at gaa og smaahugges med Naboerne. Selv om dette skeer med en vis Godmodighed, bliver det dog i Længden trist; men seig, stridig som han er, kan han ikke vende om. Og for hver Dag, der gaaer, seer han sine Bysbørn samle sig tættere om deres

fælles Opgaver, og omkring ham bliver der mere og mere tomt.

Det er vel nærmest Slutninger, men da vi kom tilbage til Byen, traf vi paa en Scene, der for mig blev et Bekræftelsens Tegn.

En overraskende, tillokkende Scene! I Hjørnet af en frodig grøn Toft, tæt ind til et Havedige laa lejret en hel Skare af Byens Folk, Mænd, Koner og Børn, Karle og unge Piger. En lille, undersætsig Bonde læste højt, de andre lyttede til, nogle af Knøsene med synlig Iver, andre, især Kvinderne, der sad med et Haandarbejde, lydløst, i stille Andagt. Fra Havegærdet hang Syrener, Hyben og Hyld skyggende ud over Menneskegrupperne. Alle var i pyntelige Søndagsklæder, en blaa Soldateruniform stak af mellem de mørke Vadmelsdragter; Pigerne havde Sommerstadsen paa: nystrøgne Baand og Tørklæder, hvis spredte røde og blaa Farver vakte en Forestilling om, at Hegnet dryssede sine Blomster ned over Forsamlingen.

Sammenkomsten var ikke tilfældig, men holdtes hver Søndag. En eller anden læste op. I Dag blev der læst om Grevens Fejde; men der laa tillige politiske Dagblade, hvis Artikler var blevne oplæste. Disse Møder var særlig beregnede paa Ungdommen, og den mødte for hver Gang talrigere, stemt som til Fest. Selv Soldaten, en smuk, rank Karl, hvem Uniformen undtagelses-

vis klædte godt, havde knebet et Par Timer fra det korte Søndagsbesøg i Hjemmet for at være med. Ved hans Side lagde jeg Mærke til en attenaarig Pige, fordi hun hele Tiden saae hen paa os med et udtryksfuldt, spørgende, forskende Blik. Hun var ungdommelig skær og fin, med en ikke ganske almindelig Landsby-Ynde over sig. I det mørke, rige Haar bar hun en Sløjfe, der lignede en stor, smuk Sommerfugl, som i Forbifarten havde følt sig tiltrukket af Pigens Hoved og sat sig derpaa. Soldatens korte Bajonetklinge laa i hendes Skjød og udsendte gnistrende Blink i Solen, ved at hun sagte og ligesom i Tanker vuggede den med Haanden.

Der var stille. En rislende Susen i Løvet, et Smil, et kort Udbrud gled nu og da hen over Stilheden. Bonden læste om Vendelboernes Rejsning, om deres Enighed, bygget op af fælles Anelser om de kommende Tiders Tryk, om den korte, hurtig vexlende Kamp for Lov og Ret, om »den gamle Ørn«, om Kronens og Adelens venskabelige Deling af Bøndergodset. Og hos Pigen, der legede med Klingen, hos de sysselflittige Kvinder, hos Knøsen, der laa slængt i Græsset og vippede et Straa mellem Læberne, var Øre og Sind lyttende spændt. Der var en Elektricitet i de skildrede Tidsbegivenheder, Reformationen og Bonderejsningen, som ledet gjennem lange Tider, ad sære Veje syntes at

meddele sig til denne lille Kreds, samlet i en Landsbytoft. Det hele Optrin viste ud, forekom det mig, baade mod Fortiden og Fremtiden, endog selve Ideen til saadanne Sammenkomster var fæstet til Historiens Traade. En af Mændene i Byen, der havde været med i sidste Krig, havde som Tilhører været tilstede, naar Jens Paludan-Müller tog Saxos Danmarkskrønike frem af sit Tornyster og i Læ under Thyras Vold læste højt for Kammeraterne. Denne Mand havde nu med hine Dage i Erindringen sat disse Landsby-Sammenkomster i Gang.

Blandt Tilhørerne var Sognefogden, en gammel, høj og foroverbøjet Mand, noget tør og graaladen, til dagligdags med et blødt, venligt Smil, der mindede om Kattepoter. Des mere paafaldende var den Iver, som nu lyste i hans rynkede Træk. Han ledsagede Læsningen med talrige Bemærkninger, som han tilhviskede sig selv, og paa Steder, hvor han fandt, det gik Bondepartiet rivende galt, smækkede han ivrig med Fingrene. Til daglig Brug smyger hans tunge Skikkelse mindre irritabel og mere glat smilende omkring de Skjær, der rager frem paa hans Vej. Dog vil han gjerne være fri for Sognefogedbestillingen, og han driller stadig Niels Jacobsen med, at han skal have Posten. »Du er den eneste Mand i Sognet, der er skikket til

kongelig Embedsmand,« siger han, »gid du ogsaa var velbeskikket.«

Under et Ophold i Læsningen snappede han ivrig Bogen og begyndte at efterse forskjellige Punkter; han maatte have slaaet det fast en Gang endnu, læste mumlende og mærkede med Neglen de afgjørende Ord.

»At Vendelboerne nu ogsaa skulde være alene,« sagde han, »hvorfor kunde vi andre hernede i Landet ikke hjælpe dem? Men saadan er det, vi kan aldrig blive enige.«

»Ja, det slaaer til,« vedblev han lidt efter, »vi er nu omtrent der igjen, hvor de var den Gang; da gik det ned ad Banken, nu gaaer det opad; da gjorde de et lille Holdt, og det har vi ogsaa gjort nu.«

Niels gjorde Indsigelse og pegede paa Grundlovens § 25, men Sognefogden svarede med Bevillingsretten, som var frataget ham og hans Lige, og den var Forfatningens Kjerne. Han er i Stand til at bevare sit glatte Smil og sin stive Ro, indtil han hører nogen benegte Lovbruddet. Saa slynger han dem Bevillingsmyndigheden i Synet med en Harme og ildfuld Hidsighed, som man ikke skulde tro, den gamle, forbenede, krumbøjede Skikkelse kunde rumme. Bevillingsretten er bleven hans et og alt. Til den har han klynget sig, om den har han samlet den sidste Rest af Hæder, han kunde se hos sit Lands

Styrelse. Da den brast, anseer han alt for muligt, er uden Tvivl ogsaa selv rede til alt muligt.

Der blev spurgt Soldaten, om han troede han og hans Fæller vilde skyde, hvis det kom til Sammenstød mellem Regeringen og Folket.

Han svarede med et hastigt, mistænksomt Blik til Niels Jacobsen: Jo, de vilde skyde.

»Men rammer I ogsaa?«

»Vi rammer jo nok der, hvor vi sigter.«

»Men I gaaer da ikke ud og skyder paa vore egne!« udbrød Pigen med den røde Sløjfe og lod Bajonetklingen glide ned ved Siden.

»Nej,« svarede Soldaten, mere sindig end før, »lægge Geværet til Øjet paa os og tage Sigte, det kan de jo ikke.«

Niels Jacobsen var allerede flere Skridt borte; jeg fulgte efter ham. Havde den unge Piges Ord om »vore egne«, der næsten kunde tages som Maalestok for, hvorledes Umiddelbarheden allerede saae paa Striden, krænket ham? Jeg kunde ikke bekvemme mig til at spørge; men jeg fik snart Vished for, at den Ufred, jeg før ude i Marken havde troet at skimte i hans Sind, virkelig var tilstede.

Indtil vi kom hjem, var han saa godt som tavs. Men inde i Stuen begyndte han at tale vredt og spottende om disse Sammenkomster, dog nu ligesom med en Understrøm af smertelig Bevægelse.

»Saadan gaaer det nu hver Søndag, og hvad kommer der saa ud deraf? Store Ord! Og saa troer saadanne Fløse, at Regeringen skal smøre Haser for dem! Gud hjælpe os! . . . Og saa den Splid og Bitterhed! Men hvad skal En gjøre? Skal En forbyde dem, som En kan forbyde at gaa med?«

Lidt efter tilføjede han endnu mere bevæget: »Ja, for De skal vide, min egen Datter var med.«

Endnu før jeg havde spurgt, gættede jeg, at det maatte være Pigen, der havde siddet legende med Bajonetklingen, idet jeg huskede Blikket, hvormed hun havde seet paa os.

»Hvis jeg nu forbød hende det, gjorde jeg saa ikke Ondt værre . . .?« Han slap Ordene ligesom for at fordybe sig i Tankegangen, der afspejlede sig i hans Miner.

Han var bange for at volde Datteren Fortræd. Ganske vist, hun havde sin Rod i Hjemmet, var voxet op, under hvad hun der havde hørt og seet; men hun var jo ogsaa ung, og hørte hun ikke tillige Ungdommen til? Var hun ikke groet sammen med den under sin Væxt i Hjemmet? Rørte han nu ved Forholdet, vilde han maaske kun opnaa at bringe Forstyrrelsen og Ufreden over paa hende, og saa foretrak han selv at beholde den.

Men der var nu i Dag rørt saa stærkt derved, at han ikke kunde bære sin Byrde i Tavshed,

og saa vedblev han, mens vi sad ene to, at gjentage Beskyldninger mod Politiken for at saa Had, Mistro og Ufred overalt, selv i fjerne Kroge, hvor Livet hidtil var gaaet saa fredeligt ... Og hvor var det Hele saa ikke latterligt, at Bønder og Smaafolk og grøn Ungdom vilde kritisere eller endog lede Landets Styrelse! Indbildskhed og lutter smaa afmægtige Kræfter!

Og medens jeg sad og hørte paa denne snart klagende, snart spottende Kritik, dvælede mine Tanker helst ude ved Scenen under de blomstrende Havetræer, i den grønne Toft. Jeg saae de andægtig-rolige Ansigter, jeg hørte de troskyldige Ord, og jeg hørte det klinge i mit eget Sind:

»Bort med dem som ständigt glömma,
att hvad stort som verlden såg,
verkats har af späda krafter, spända af
en eldig håg!«

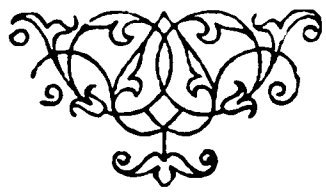

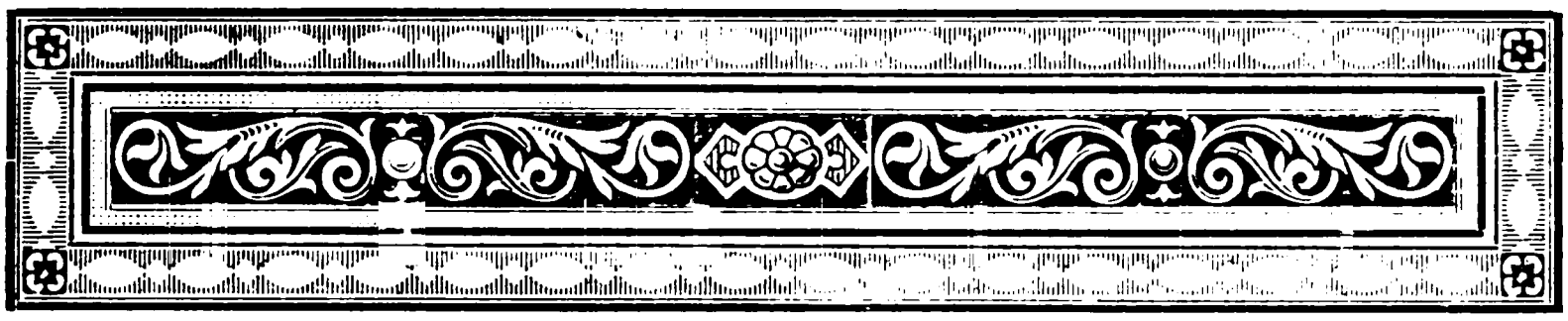

Skytter.

B—. ved Jelling.

Ved hvilken forunderlig Livets Energi greb denne Scene ikke, og hvilken Glød er der ikke stadig i Mindet om de kraftige, barkede, solbrændte Mænd, over hvis muntre og sunde Færd Geværrøgen bølgede!

I et Markhjørne, hvor Ager og Eng gled over i hinanden, i rød, saftfuld Kløver og vejret Enghø sad eller laa fyrretyve af Sognets bosatte Mænd, i Skjorteærmer, i Huer og Hatte, i de mørke, lappede og falmede Dragter, hvori de havde forladt Arbejdet. De talte om Høst og Politik, de morede sig og lo. Det var drøje og haandfaste Ord, og Latteren var sprudlende frisk. De tog Brydetag og holdt Skydeøvelser. Hvilken Summen af Lyd! Vogne kom rullende efter Hø, Aaen plaskede under Brinkerne, Skud knaldede. Og sammen med denne ubeskrivelige Duft af halvmoden Rug og slaaet Enghø, frisk og lun,

uadskillelig fra den danske Midsommer, fornam man Lugten af Krudt og Røg.

Det var at springe *in medias res.*

Sognets bedste Mænd samlede, Bønder, Haandværkere, Husmænd, optagne af Alvor og Skjemt, medens Egnens politiske Optrin, kommunale Historie og sociale Tankegang spejlede sig i Samtale og Fortælling. Havde vore Bønder drukket sig en olympisk Rus, siden de nu paa en Søgndag forlod Markarbejdet for at øve sig i Leg og Vaabenfærd? Jeg havde spurgt deres Formand, Gaardejer Anders Terkelsen, og saa havde jeg faaet Forklaringen.

Jeg traf ham ved Gaarden, der ligger paa en jevn grøn Mark noget udenfor Landsbyen. Han var i Færd med at efterse en nylig istandsat Tromle. Arbejdet var ikke helt tilfredsstillende udført, og om Snedkeren, der kom paa Tale, bemærkede han tørt: »Ja, han gjør altid Ligning for Daglønnen, det En ikke faaer i Arbejde, det faaer En i Snak«.

Anders Terkelsen er henved de Halvhundrede og endnu i sin fulde Kraft; hans Skikkelse er høj og ludende, med paafaldende let Fodskifte; hans Ansigt er kjønt og fast, med brunt, lidt graasprængt Hageskjæg og et Blik, der vexelvis kan være rolig-lunt og tungt-grublende. Han bød mig ind i Stuen, før vi gik ned til Skytterne, og saa var det, jeg fik Forklaringen.

»Det stammer fra Politiken, og det er kommet op siden den første April. Vi Bønder herude troede ikke, at Regeringen selv turde tage Pengene, vi troede, at ingen turde gjøre det, og ingen vilde taale det. Og saa skete det alligevel. Jeg forsikkrer, jeg var som helt syg efter den første April, jeg kunde ingen Ting bestille; det tyktes mig, der forestod en Rystelse, som maatte kaste alting overende. Men den ene Dag gik ligesaa stille som den anden. Saa kom der en Tyngsel over mit Sind, jeg maatte have Luft, ellers troer jeg, jeg var bleven gal ... De veed, Riffelforeningerne var komne op, og der gik jo svær Tale om dem, ogsaa her paa Egnen. Jeg holdt Møder, sammenkaldte Gamle og Unge i alle Sognets Byer, og vi taltes saa ved. For atten Aar siden blev der dannet en Skytteforening her i Sognet, men den gik strax istaa; vi havde ikke Sans nok for den Slags Ting. Nu var det enhvers Tanke, at vi maatte have Bøsser og forstaa at bruge dem, allesammen, Mænd, Karle og Drenge. Det var vor Pligt. Nogle ønskede en Riffelforening, jeg holdt paa Skytteforeningen, for med den kunde vi udrette det samme og endda arbejde roligt, i fuldt Dagslys. Det gik ogsaa igjennem, og jeg kom i Spidsen derfor. Der blev noget at tage Haand i, og De kan tro, det lettede .... Det gik løs med Møder, Morgen og Aften; naar vi kom

sammen, blev der kun snakket om vor Forening, om Øvelsesplads, om Indkjøb af Krudt og Kugler. 180 Mand indmeldte sig, den ene mere ivrig end den anden, og saa delte vi dem i to Hold: de Gamle, der har Skydning om Fredagen, og de Unge, der møder til baade Skydning og Gymnastik Søndag Morgen Kl. 6 og om Eftermiddagen Kl. 3 .... Jeg har ikke bedre Timer end paa disse Dage .... At se Folk strømme til fra næsten enhver Gaard og ethvert Hus i Sognet, at sætte dem i Virksomhed, hjælpe og opmuntre! De kan tro, saa lysner det ... Vi gjør da lidt, holder os beredte, saa faaer Førerne styre for Resten.«

Naar den politiske Krise med Tiden er forbi, vil man kunne sige: En Gang har Troen været stor udi Israel! Thi der er Mulighed for, at der i Løbet af Krisen følger en Skuffelse, der kan blive ligesaa stor eller endnu større.

Undervejs til Engen drejede vor Samtale snart ind paa Politik. Nu var det Anders Terkelsen, der spurgte: Hvorledes Folkestemningen var i Kjøbenhavn, i Horsens, i Kolding, eller hvor jeg havde været? Hvilke af de politiske Førere, jeg havde hørt og seet i Sommerens Løb? Hvad der skulde gjøres for at skaffe Lov og Ret i Landet? .... Hans Blik havde faaet sit grublende Udtryk, og der var nu og da en næsten sygelig Spejden efter nye Muligheder. Han

var fyldt af sin Sag. Man bliver ilde stemt, naar man kun kan berette om almindelige Fester og Fraser, hvor saa heftige Ønsker brænder, saa megen Handlekraft dirrer, men hvor der ingen Plan er at følge.

Det er de samme Spørgsmaal, man bestandig møder herude i Sommer. De synes at svæve paa Læberne, rede til at flyve enhver Fremmed i Møde. Disse Folk, for hvem Rettens Grænser er ukrænkelige som deres Markskjel, hører og læser daglig om Lovbrud; de siger sig selv, der maa ske Noget, og venter, at enhver Fremmed bringer Bud derom.

Der var Vaande i hans Ord, da han talte om den Haan, der efter hans Opfattelse vistes Folket, om den Skamplet, hvormed hver enkelt Mand var mærket. Han stønnede under sin Del deraf. »Vi holdt det knap for tænkeligt i noget Land, og nu skeer det her i vort lille Danmark. Regeringen tager af Statskassens Midler, som den lyster, skjønt Pengene efter Grundloven kun kan anvendes med vore Repræsentanters Samtykke. Enhver maa jo føle det som en personlig Krænkelse. Og hvor vidt kan de gaa? Hvordan bliver der ikke vendt op og ned paa Folkets Retsbevidsthed?«

Saa havde vi naaet Skydepladsen. Fra en Bakkeknude saae man hen over det karakterfulde Billede, der i det sollyse Dalstrøg dannedes af

Bondeskytternes Grupper, af Høvogne der blev læssede, af Piger der rev Hø, af Kvæghjorder paa de skraanende Marker og saa af det sommerligt susende Korn og den hastende Aa, over hvis Sivbræmmer og Vandax Krudtrøgen hang som lyse Kjæruldstotter og endelig af en voxende Skyggestribe langs Dalens vestre Rand. Man kunde vælge at fordybe sig i Enkelthedernes stille, glade Ynde eller i Helhedens friske betagende Djervhed. Det var saa ejendommelig nyt det Hele, og dog bar det stærke Farver af Hjemstavnen og Fortiden. Saaledes saae det ud om et Tingsted i gamle Dage, før Bønderne havde mistet Jordens Eje. Saaledes har de atter taget den i Besiddelse, thi at de nu er Egnens Herrer, stod skrevet i hvert Træk af Billedet.

Da Anders Terkelsen kom ned blandt Skytterne, var hans Mismod som vejret bort. Et Smil tegnede sig i hans kjønne, ærlige Ansigt. Hatten blev skudt tilbage fra Panden. Han eftersaae Geværerne, Patronerne, Pointsantallet, hjalp de Uøvede at tage Sigte og helmede ikke, før han vidste, hvorledes hvert Skud var faldet ud. Ved et lille Træbord sad to Mænd og rensede og ladede Bøsserne paa ny; henne ved Sejldugsskiven sad en tredie bag en Jordvold for at mærke Skuddene. Alle de andre havde spredt sig i Grupper, diskuterede, fortalte Historier eller prøvede Kræfter.

Oppe i den blaatskimrende Havremark stod Landsbyflaget, der altid minder Vejfarende om, at der holdes Skydeøvelser i Nærheden. Det tog sig kjønt ud, omtrent som en stor Valmue, vugget af Sommerbrisen mellem Ax og Kløver. De højeste Straa smækkede mod Dugen, og bladrige Ærtestængler klattrede op ad Stangen, nikkende koket med deres røde og hvide Fløjelskyser. Alligevel er det kun en ringe, beskeden Klud, der ikke fører dyb Tale til Sindene herude eller maner store Minder frem. Man tænker paa Lande, hvor Sønnerne kan gaa til Idræt og Fest under Bannere, som Fædrene har indviet, som gjemmer hellige Erindringer i deres blegede Folder. Om vore Landsbyers Flag har ingen Tradition samlet sig; de er aldrig førte gjennem en Kamps Sol og Storm. Vore Fædre herude, de gamle Bønder, vidste knap, hvad de betød, ja, led dem slet ikke, da de kom frem. Gamle Hans Toftlund sagde altid: »Saadan en Klud spaaer Ufred, jeg kjender det fra Krigstjenesten, hvor de bruges baade landværts og søværts. I skal se, her bliver en Ustand Sognet over, Nabo og Nabo imellem.« Den Gamle fik Ret. De urolige Tider kom, da Højskoler byggedes, Sognebaand løstes, Skytteforeninger dannedes. Ulægelige Brud fandt Sted. Men her paa Egnen besad det gammeldags Almueliv endnu kraftige Rødder. I Løbet af et Par Aar

redes Stormen af, og det Nyes Talsmænd forstummede tilligemed Skydningen og Fædrelandssangene.

Nu var det altsaa begyndt igjen.

Lejligheden var ypperlig til at iagttage Egnens Slægter. Her var Folk af slank, kraftig Legemsbygning og med kløgtige, selvsikkre Ansigter, hvorfra ethvert Mærke af Tryk eller Underkuelse var veget. Men der var ogsaa adskillige med bøjede Nakker, mishandlede Lemmer eller med Ansigtstræk, der gjennem Slægtled var blevne medtagne af Kummer, Tvang og Drik. Der var unge Mænd, som nys havde sat Bo, og gamle Knarke, der tænkte paa Aftægten, Folk fra Bondegaarden, fra Smedien, fra Husmandsrønnen, der med Lyst gjorde fælles Sag. Her var Sognets to Smedde, den unge barokke Svend fra I—, hvem Kommers og sære Indfald formelig kogte op af, og den gamle Mester fra H—, der var Alvorsmand og mut, hidsig kneb Læberne sammen og skød Bryn, naar han greb Riflen, som naar han rev det glødende, gnistrende Jærn ud af Essen. Her var den bomstærke, lidt stortalende Mads Lavridsen, driftig Gaardmand og Sogneraadsformand, den tykke, lune og sindige Sognefoged, den lange Klavs Væver der med høj sort Hat ragede ikke et Hoved men en Alen op over alt Folket, og som fortalte Egnens Ætsagn med en uigjengivelig Humor;

han trak i dybeste Medlidenhed paa Skuldrene og satte samtidig de mest skalkagtige Øjne op. Hans Fortælling var en Strøm af Vid, Naivitet og en Medfølelse, der havde gjort ham klarsynet i Livet som overfor Garnet hjemme paa Væven, og som kunde lokke baade Smil og Taarer frem. Saa var der den svinglende Mikkel Havstrup, der gav sit Besyv med om alt, kunde nitten Haandværk, voldte ogsaa undertiden tyve Ulykker og var Manden, der havde istandsat Anders Terkelsens Tromle . . . . Og saa var der som sagt Egnens bedste Mænd.

Der var andre, som ikke var med. Ned over Marken kom en halvaldrende Fyr af et sky, brændevinsopdunstet Udseende, bærende paa et Sæt Seletøj. Han standsede uvilkaarlig og stirrede himmelfalden hen paa Skytterne.

»Vil du have dig et Skud med, Morten?« blev der raabt.

Det gav et Sæt i Karlen: »Nej, Gud Fader fri os! Hvad er det, I Mennesker har for? I kunde jo komme galt afsted med det Skydetøj.«

»Ligesom du, Morten, ved Præstens Grødfad,« raabte den unge Smed.

»Hvad vil I ogsaa med den Skyden?“ sagde Morten. »I kan jo kyse det halve Sogn hen. Jeg har aldrig kjendt Magen i mine livskabtige Dage, og det samme siger Hr. Pastoren; han

siger det er Ugudelighed og saadant Djævelskab . . . Har I da i Sinde at lemlæste Folk?«

»Veed du ikke, lille Morten, hvad en Bøsse bruges til endnu?«

»Nej, Vorherre, Pinedød, Gudskelov! Jeg har aldrig haft saadan en Skyder i min Haand. Jøsses, hvad vilde vor Pastor sige, og Fruen og salig Provsten, der altid gav tolv Skilling gammel Dansk i Drikkepenge? . . . En maa rigtignok sige: sikke Tider vi har!«

»Ja, det gaaer tilbage med os Herskaber, Morten,« sagde Klavs Væver, »sidste Paaske fik Præsten saa mange Femører i Offer, at Madammen ingen Paaskeæg havde at komme i Gryden til dig, og hun forærer ikke mig en høj Hat, naar den gamle bliver rød som en Rævebælg, saa jeg bliver nok nødt til at lade den farve op.«

Uden at svare pilede den gamle Fyr afsted hjem til sin skimlede Afkrog i Præstegaarden, hvor der spises godt og soves roligt, hvor man haardnakket, under Drik eller Drømmeri, dyrker en svunden Tids Idealer. Saaledes er der rundt om Afkroge, hvor Tiden er gaaet forbi, og hvor man nu med rædde Øjne sidder og stirrer ud efter dens Bevægelser. Man forarges over det Nye og gjenkjender ikke det Gamle, man har beundret i Historie og Sang, naar det vender tilbage i moderne Dragt. Fremfor alt finder man

denne Opøvelse i Vaabenbrug afstikkende, ja uforenelig med Bondens Sæd og Skik.

Det kom paa Tale blandt Skytterne. Anders Terkelsen savnede et Par Mand, som var udeblevne.

»Hils dem og sig, at saa maa de møde paa Søndag mellem de Unge,« udbrød han, »ellers bliver de bag efter. Vi er jo ogsaa blevne jens om, at enhver har at stille paa Pletten. Der er langt frem for os allesammen, inden vi naaer saa vidt, at vi Bønder kan haandtere en Bøsse ligesaa godt som Spade og Hø-Le, og dertil skal vi!«

En større Klynge havde lejret sig om Taleren, og Klavs Væver indskød: »Ja, det er vist! Hidtil har mange haft den Tro, at en Bøsse kun var til at skaffe Harer og Høns en urolig Søndag med.«

»Ja, det er jo gaaet saadan,« vedblev Anders Terkelsen, »at vore Forfædre fik Lov at beholde deres Værktøj; men deres Værge toges fra dem. Nu veed vi ikke, hvad det er værd. Derfor vil jeg lære at skyde, og min Karl skal lære det, og min Søn skal lære det, ligesaa godt som at styre en Plov. Han skal have sin egen Bøsse, holde den ren og blank og kunne ramme lige i Pletten.«

»Ja, var hver Mand saa vidt,« udbrød Mads Lavridsen, »saa blev vi kanske fri for den Snak,

han, at der rundt om paa Stole og Bænke sad Tjenestekarle og Daglejere, mest bundfattige Folk, som aldrig havde givet sig af med Politik og Aviser. De var højtidelig forlegne, indtil en Karl rejste sig op og henvendte Ordet til Anders Terkelsen: »Ja, vi er egenlig samlede her for at aftale, om der ikke ogsaa kunde være noget for os at gjøre. Vi kjender jo ikke saadan til Sagerne, men vi hører jo, det er galt fat, og vi stoler paa dig, Anders Terkelsen, og Mænd af dine Lige. Har I Brug for os, saa sig til! Vi vil nødig staa tilbage, naar det skal vises med Kroppen, at Ret er Ret . . . . Ja, det var det, vi var blevne enige om at sige dig.«

Gaardmænd og Husmænd har sluttet sig trofast sammen; det er intet Forbund, men et Parti. Den Strid, der for nogle Aar siden ulmede hist og her, t. Ex. ved kommunale Valg, er blusset ud som en Straaild. Hvad er det værd at strides om Ønsker og Fantasier, saa længe man endnu i den frie Forfatning ejer en Fælleslod, en Smule Virkelighed, som det kan holde trangt nok at bjerge?

Nu talte man smilende om gamle Brydninger og Sammenstød, navnlig om et stormende Sogneraadsvalg i hin Tid, da Skytte- og Højskolebevægelsen brød frem. Valgets Tvistemaal opstod, ved at det nye Sogneraad kunde fremme eller forulempe baade Skole- og Skyttesag i væsenlig

Grad, eftersom Partistillingen blev. Anders Terkelsens By var vunden for Højskolen, og herfra virkedes for det Nye, medens Stemningen i Sognets øvrige Byer var tvivlsom eller overvejende for det Gamle. Om en Snedker, en agtet og oplyst Mand, der var bosat midt imellem to Byer, men nærmest regnedes til Højskolebyen, fortaltes nu under Spøg følgende Træk.

Paa Valgdagen, en klar Eftermiddag i November kom han sindig gaaende paa Kirkestien med Sav og Høvl, da han mødte Præsten, en trivelig, jovialt udseende Mandsling med iltre Bevægelser, hvidt Halstørklæde og smukt graasprængt Haar.

»Ih se, Goddag Jørgen Snedker!«

»Goddag, Hr. Pastor!«

»De kommer lige fra Arbejdet, Jørgen . . . . Fint Vejr i Dag.«

»Det er, som Vorherre giver os det,« sagde Snedkeren og saae ud over det bølgede Land med rimtindrende Marker og Haver.

»Det var et sandt Ord, Jørgen . . . . De skal vel ellers til Valg?«

»Ja, vi skulde jo ogsaa med fra vor By.«

Det gav et lille Sæt i Præsten. Han havde spurgt saa yderst forsigtigt, men Svaret var tydeligt nok; han vidste, hvor han havde sin Mand. Idet han vedblev, knejste han lidt og lagde mere Vægt i Stemmen:

»Ja, jeg er ude i samme Ærinde, Jørgen; jeg har saamænd gaaet den lange Vej herned. Selv under et Sognevalg tør man ikke svigte sin Post i Tider som disse.«

»Synes Hr. Pastoren, det er saa slemme Tider?«

»Ja, oprørske Tanker, besnærende Røster lyder alle Vegne, de synger og taler, sætter Splid og Uro. Nej, saa var her anderledes roligt før, i din Faders Tid, Jørgen, da han og jeg sad i Sogneraadet. Var der en enkelt, der gjorde Malør, puttede vi ham bare derind; men nu er der for mange til det.«

»Hvor længe var det saa, Hr. Pastoren kom til at sidde i Sogneraadet?« spurgte Snedkeren tørt.

»I atten Aar,« svarede Præsten. »Aldrig vilde jeg troet, der skulde blive saadan Splid blandt mine Sognefolk, at vi skulde faa to Valglister.«

»Naa, saa det er ikke arriveret før?«

»Nej, men i Dag har vi dem, Jørgen. Nu vil vi faa to Partier, der trækker hver til sin Side.«

»Ja, saa kommer Vognen ingen Steder, Hr. Pastor.«

»Jo, med Guds Hjælp, saa rider vi nok den Tørn af! Ja, jeg veed godt, Jørgen, at jer By har sin egen Liste denne Gang; Sognefogden sagde

i Aftes, I formelig havde rottet jer sammen. Men vi skal ikke have det nymodens Væsen med Højskoler og Hurlumhej her; vi sætter vore Folk igjennem.«

»Det er nok muligt.«

»Og hvad skal der komme ud af det, Jørgen? . . . Foredrag, Oplysning, siger de, for Ungdommen og Smaafolk. Er jer Børnelærdom nu ikke god nok? Kan enhver ikke lære nok til sin Bestilling, som vi har det? Maaske vi skal til at være lige kloge i Landet? Saa er det, alle vil regere. Og Fruentimrene, jeg troer saagar, de skal med, og saa skal de tale, og saa skal de vel ogsaa have Valgret . . . . Ak, Gud hjælpe os, Verden stod ikke til Paaske.«

»Den har ellers staaet længe efter Almanaken, Hr. Pastor.«

»Og saa hitter de naturligvis paa at løse Sognebaand,« vedblev Præsten; »deres gamle Kirke duer ikke længer, Guds Ord er ikke lige godt, hvor det lyder. Ja, maaske de stiller en ny Kirke an lige for Næsen af mig eller et Forsamlingshus, hvortil de indbyder fremmede Præster og Højskoledegne, ja, for saadan er Lovene nu! Nej, i gamle Dage, da havde de at holde sig til deres Sognepræst, baade med Kirkegang og Offer, og ej heller kunde de saadan holde Møder og gjøre sig kloge paa Skriften, som de lystede.«

»Saa var der vel heller ikke saa mange Vildfarelser?« sagde Snedkeren.

»Nej, akkurat, Jørgen. Vi var fri for baade Højskolepræk, Skyttesang og Valgrøre. Ingen Sognefolk foretog sig noget, uden at spørge deres Præst til Raads, og de regerede, som forstod sig paa det. Ja, det var en fornøjelig Tid! Jeg husker endnu, hvor tilfredse selv Fæstebønderne var ved at drage til Hove. Præsten kunde forbyde, at der holdtes Møder eller blev prædiket falsk Lærdom; han sagde Folk, hvilke Bøger de maatte læse, og hvad der skulde læres i Skolen bestemte han og Provsten — ja! De maa nok sige det, Jørgen, vi var fri for mange Vildfarelser,«

»Troer Hr. Pastoren, at de Tider kunde komme igjen?« spurgte Snedkeren med sindig Betænksomhed.

»Saa noget nær maaske, Jørgen; men ikke, hvis vi skal have Højskoler, Sognebaandsløsning, nye Skolebøger og den Slags Ting indført . . . . De har vel ikke saadan bundet Dem, Jørgen?«

»Nej, jeg veed mig fri, Hr. Pastor.«

»Meget fornuftigt, kjære Jørgen! De hører jo dog heller ikke absolut til Højskolebyen, som vi for Spøg siger, De kan jo med samme Ret regne Deres Ejendom til Sognebyen. Vi bruger jo ogsaa Haandværkere oppe hos os. Jeg har noget Snedkerarbejde i næste Uge, og jeg

veed, at Mølleren skal have en hel Del repareret i Vandmøllen.«

»Vi kan maaske gjøre Akkord, naar Valget er færdigt,« mente Jørgen Snedker.

De drejede ind ad Skolegaarden, i hvis Stue Valget skulde foregaa. Indenfor Leddet stod Anders Terkelsen og en Del Folk fra hans By og raadslog om Valget. De hilste paa Præsten, og En vendte sig mod Snedkeren:

»Naa, Jørgen, du er vel ikke bleven omsindet?«

»Tal aldrig til ham, han har ingen Tid villet gaa med os, og mindst, naar han er i saa fint Selskab,« sagde en anden.

»Jo, her er jeg,« svarede Jørgen, »jeg gaaer med jer!«

»Ih, Pokker heller, hvem har omvendt dig?«

»Præsten.«

»Det var et ærligt Stykke Arbejde . . . . Naa, det er jo ogsaa hans Bestilling.«

»Saa stemmer vi paa Jørgen som Nummer tre,« foreslog en anden.

Men i det samme forsvandt Præstens Ryg i Skoledøren.

— Samtalen blandt Skytterne bølgede frem og tilbage. Emner kom og gik, snart glimtvis luende, snart som under rolig, støt Sejlads. Med Folk som Klavs Væver, den unge Smed eller Mikkel Havstrup, der gjerne holdt Foredrag, fik alt et

lunefuldt Sving; Anders Terkelsen var Alvoren, Mads Lavridsen Myndigheden. Hver gav Eftermiddagen sin Islet.

Der blev fortalt flere Valghistorier. Den gamle Smed fortalte sin.

»Det var i de første Aar, der ret kom Liv i Kludene,« begyndte han, »før var der ingen, der tog det saa nøje med et Valg. Som I veed, havde jeg Herregaards-Smedien henne paa Brandtbjerg og var en holden Mand, der sad med mit gode Udkomme for Kone og Børn. Naa, saa var vi en Efteraarsdag tagne til Vejle til Rigsdagsvalg, og alle vi Haandværkere og Arbejdsfolk fra Gaarden holdt til inde i A. Hansens Værtshus-Stue. Vi havde hørt paa Talerne, og var allesammen enige om at stemme paa Venstremanden. Saa lige før vi vil gaa hen at afgive vor Stemme, kommer vor Herremand derind og begynder paa gebrokkent Maal — for Tysker det var han — at holde en Tale til os, og Humlen var, at vi skulde stemme paa Højres Kandidat. Det var spydsk nok, saa maatte vi heller have blevet hjemme. Jeg murrede lidt imod, men tav strax stille, ligesom jeg gav tabt og traskede ud af Stuen. Lidt henne ad Gaden kom der to Fæstehusmænd efter mig. — »Ja, falder du til Føje, Thomas Smed,« sagde de, »saa gjør vi det allesammen.« — »Gaa tilbage,« svarede jeg, »saa skal jeg strax komme

og sige jer min Mening, jeg maa svale mig lidt først.« -- Saa gik jeg hen og afgav min Stemme, og var inden ti Minutter tilbage igjen. Og saa sagde jeg saa højt, de alle kunde høre det i Stuen, og Herremanden med: »Nu har jeg stemt, og jeg har stemt efter min bedste Overbevisning. Vil nogen vide paa hvem, saa er det paa Venstres Kandidat.« Saa blev der raabt Hurra, og hele Flokken stemte som jeg. Men næste Dag havde jeg ogsaa min Smedde-Plads sagt op, og det var ikke mere, end jeg kunde vide.«

Lignende Træk førte snart frem, snart tilbage i Tiden. Det var intet Mindre end Egnens politiske Udviklingshistorie, man ligesom aflæste Blad for Blad i disse Minder og Smaatræk, der ofte tager sig golde og tørre ud i Bladenes Tilberedning, men gjennemstrømmes af dirrende Liv, her hvor man har Manden selv for sig, hvor man fornemmer et vibrerende Ekko i hans Gemyt og seer Ansigtet i stille Lysning eller med Skuffelsens Furer. Et Stykke Bondehistorie var det, jeg hørte. Længst tilbage gik Klavs Væverns Erindringer, til Enevældens og Byreaukratiets gyldne Dage, til Bedsteforældrenes Tid, da Bønderne saae deres Førere og Forkæmpere i enkelte haarde Halse, som vovede at byde Godsejer- og Embedsstanden Trods. Og Klavs havde som sagt rede paa alle Egnens Slægtskrøniker.

»Der var din Bedstefader, Mads Lavridsen,«

fortalte han, »gamle Mads Lund, det var en Kjernekarl; han stod ikke med Huen ved Knæet, fordi de store Herrer knaldede med Pisken. Har I aldrig hørt fortælle om ham og Toldfolkene fra Vejle, Posekigerne, som vi kaldte dem? ... Naa, saa skal I kuns høre! Der kommer de en Dag kjørende i Guldkaskjet og med blanke Knapper og svinger op for Storstuedøren. De sagde ikke deres Ærinde, og Mads Lund, der var en splendid Mand, bænkede dem om Bordet og beværtede dem paa det Bedste, Huset formaaede. I Lav de saa havde spist og drukket, faaer de Snakken drejet hen paa Loftet, som de da gjerne ønskede at se, og da Mads nok kunde være sine Korndynger bekjendte, viser han dem op ad Trappen. Men nu kom deres Agt og Ærinde for en Dag: de begyndte at rode omkring i en Dynge gammelt Skrammel, og hittede saa et helt Sæt Brændevinstøj. Mads bandede og svoer paa — som sandt var — at han ikke havde brændt Brændevin i mange Aar; men det vilde Posekigerne ikke tage for gode Varer. Her var Brændevinshat og Kjedel og alting, det var dem nok, siden det var forbudt, og Mads Lund maatte bøde med en rar Slump Sølvdalere.

Men din Bedstefader, Mads Lavridsen, var ikke den Mand, der lod sig spille Trille med. En Dag, han kommer til Vejle, bier han udenfor

Siseboden og fortæller Posekigerne, at han vidste en Mand, som havde gjemt sit Brændevinstøj paa Kirkeloftet . . . . Naa, de var jo hægne efter at gjøre nok et Kup, siden det sidste var spundet saa godt af, og de aftalte saa en Dag, da de vilde tage derud. De spurgte ad, hvem Manden var? Ja, det vilde Mads ikke saa gjerne sige, for saa kom han i Folkemunde som Angiver. Lige meget, naar de fandt Brændevinstøjet, skulde de ogsaa nok faa Ejeren ved Vingebenet.

Posekigerne kom kjørende paa den bestemte Dag og staldede ind ved Mads Lunds. Han tog nok saa gjestfrit imod dem og gav dem Besked om, hvordan de skulde tage Kirkestigen og sætte for Gjævlingen paa den søndre Side for at komme ind paa Loftet. Nok om det, de tre Hanser fik Stigen rejst og kom godt nok ind paa Kirkeloftet, men det tog Tid med at faa Kroge og Remme undersøgte mellem Hvælvingerne. For Resten opdagede de ingen Ting, førend de vilde ned: saa var Stigen væltet, og de kunde ikke begribe, hvordan det var gaaet til. De skreg jo Halløj og Gevalt, og der blev en Hviften med Kaskjetter, men Folk i Nabolavet var sært døve baade paa Syn og Hørelse den Dag, og Posekigerne de fik Tid til at kige sig omkring. Der var jo en skjønne Udsigt fra Kirkelugen. Svalede af blev de ogsaa, for det

var jo om Vinterdage og hundekoldt paa Kirkeloftet. De tre arme Fyre frøs, saa de baade preglede og knogrede. Mens de forslog Tiden deroppe, blev det mørk Aften, og Natten stundede til, og det var ogsaa en skjønne Udsigt. Langt om længe, saadan ved Lav Sengetid, kommer endelig et Par Karle — det var nok Mads' egne — og hjælper de sølle Djævle ned. Naa, de saa jo ud som flaaede Ræve, da de kom om til Mads Lunds. — »Men hvor bliver I af, Folkens?« sagde Mads, »jeg troede, I var rejste og havde glemt Heste og Vogn; nu bliver jeg da fri for at kjøre dem til Vejle i Morgen.« Posekigerne var natyrlig gale i Kalotten og kunde ikke forstaa det med Stigen. Ja, kanske det var Degnens Faar, blev der svaret, for de løb altid og bissede paa Kirkegaarden, og i Barfrost stod Stigen ikke videre fast. Saa brummede de over, at der var intet Brændevinstøj paa Loftet. »Det er nok muligt,« sagde Mads. — »Hvordan er det muligt? Viste han os ikke selv derop?« — »Jo, men naar jeg tænker mig ret om,« svarede Mads, »saa er det mange Aar siden, det skete.« — »Men for Fanden, hvem er Manden, sig os det!« — »I er ellers lige gaaede forbi ham,« sagde Mads; »det var gamle Hans Jørgen, som ligger oppe paa Kirkegaarden.« — Den Gang maatte de betale femten Rigsdaler for Foder og Fortæring, og saa drog de endda slunkne til

Vejle. Men om de alle deres Dage blev ved at give Degnens Faar Skylden for, at Stigen var bleven væltet, det skal jeg ikke kunne sige.«

»Ja, saadan gik det ikke altid til,« tog Anders Terkelsen Ordet, »det var dog de Store, der havde Magten i de Tider, det maatte min gamle Morbroder bekjende. Han var en af de første Frihedsmænd ad vor Kant, og den der har sat mig ind i Politik. I veed, han boede inde i Bjerge Herred og havde fra først af en god Selvejergaard, medens de fleste paa Egnen ellers var Fæstebønder. Godsejeren var fuld af alle de gamle Herregaardsnykker, og saa kan I tænke jer, hvordan han var. Han satte Indfæstningssummen op og lod Folkene gjøre mere Hoveri, end de kunde tilkomme. Hvad skulde de gjøre? Herredsfogden spiste saa tit Dyresteg og drak Vin paa Herregaarden, at han ikke vilde høre paa Klagemaal. Knurrede En, undsaa hverken Herremanden eller Forvalteren sig ved at give ham et Rap af Pisken, og hans Kone og Børn blev huskede ved næste Klapjagt; de vidste nok, de Karle, hvor de kunde ramme en Mand haardest . . . Ja, saadan er det gaaet til endnu i den Tid, vi kan huske! Saa havde Herremanden ogsaa forbudt Bønderne at jage Vildt paa deres egen Mark, for han betragtede alle Harer og Høns som sin Ejendom. Nu havde min Morbroder alligevel stillet nogle Kramsfugledoner op

i et Hegn tæt udenfor Gaarden, og jeg skulde passe dem. En Eftermiddag, da jeg lige havde taget et Par Fugle ud af Snøren og var i Færd med at samle mig en Haandfuld Nødder, kom Herremanden gaaende med sin store Hund; han pegede paa mig, Hunden halsede afsted, og inden jeg kunde slippe op i et Træ, havde den revet mig til Jorden og bidt mig flere Steder; jeg saae med dødelig Rædsel ind i dens sorte Øjne og røde, dampende Gab og kunde knap skrige om Hjælp. Men min Morbroder havde seet Hunden ligesaa tidlig som jeg; han stod netop med sin Bøsse og vilde ud, for han havde hittet, hvor en Brok havde sin Gang. »Det gjælder Hunden eller Drengen her!« tænkte han, og saa sigtede han og skød: Hunden laa død paa Pletten. Herremanden var spilrasende, og der blev naturligvis Retssag. Ved Herredstinget gik det, som vi kunde tænke, min Morbroder blev dømt til at betale Herremanden 100 Rigsbankdaler Sølv for Hunden og saa endda en stor Mulkt. Det tog han sig ikke videre nær og lod Sagen gaa videre; Dommen var saa urimelig, at den maatte blive forandret.

Mens det nu stod paa, opsatte Bønderne et Andragende til Herremanden, som de gjorde i saa mange Egne, om at faa Lov til at kjøbe deres Gaarde eller i det mindste faa Hoveriet afløst ved Pengeafgift. Morbroder var Manden for den Slags Ting, og han var da ogsaa med i

Deputationen, der mødte hos Herremanden. Det blev en urolig Dag. »Rejs Fanden i Vold og spørg ham, om I siden kan slippe for at gjøre Hove til ham!« sagde Herremanden og smed Andragendet i Kakkelovnen. Og saa vendte han sig til Morbroder: »Han skulde heller gaa hjem og hitte Strømpeskaftet, for nu er Overretsdommen falden og lyder paa, at han skal betale mig Hunden med 100 Rigsbankdaler, Mulkt, Omkostninger etc. Saadan en Bondetamp troer, han kan vinde en Sag!« Der var i Forvejen bleven ymtet om, at Herremanden vilde lade dem piske ud af Gaarden. Saa galt gik det jo ikke; men nede i Toften var der alligevel strømmet en hel Menneskehob sammen, og Vreden brød løs, da Deputationen kom ned, og Svaret og Dommen rygtedes. De bandte og truede og blev ved at holde sig et Par Timer i Toften. En hel Del Husmænd sluttede sig til og negtede Forvalteren at gaa ud paa Hovmarken; da han skjendte, bød de Prygl. Saa kom Herremanden selv med Ridepisk i Haanden, og da var der vel et Hundrede Mand samlede. »Folkeplager«, »Hundetyrk« blev der raabt, og flere begyndte at skubbe sig tæt op ad Herren. Han havde glemt, hvad han vilde sige. »Læg Pisken!« blev der raabt. Han tabte Ridepisken. Saa klemte de ham op ad en Mur, og nu maatte han høre alle sine Synder. En havde maattet taale Hug af Ladefogden; en anden

klagede for sin gamle Fader, som de havde overanstrængt, saa han var bleven Krøbling; en tredie maatte altid sende Kone og Børn paa Klapjagt, hvor de blev skjendt og pryglede som Rakkere, en fjerde havde betalt ligesaa meget i Indfæstningspenge, som Gaarden var værd. Jeg glemmer aldrig dette Syn: de mange vrede Mennesker, der stod med knyttede Hænder og talte om Vold, Nød og Uret. Naar jeg husker derpaa, saa veed jeg, vi Bønder kan gjøre Oprør. Jeg veed ikke, hvorlunde det var gaaet, hvis ikke min Morbroder havde mæglet til Fred og sagt, de skulde lade Manden slippe. Nu blev der jo nye Søgsmaal, og Godsejeren angav Morbroder som Formand og Anstifter af det Hele og fik Forvalteren til at vidne. »Det er ham, der sætter dem Selvejer-Griller i Hovedet,« sagde Herremanden om Morbroder, »men den Gaard, han har raget sig til, skal komme til at springe.« Retssagen trak ud over Aar og Dag, og Morbroder maatte gjøre mange Rejser og koste mange Penge. Sognefogedbestillingen blev tagen fra ham — det var det første Knæk, han tog sig nær. Endelig faldt Dommen og lød paa store Bøder. Det var jo i de allerværste Aar under den sidste Enevoldskonge, alle Embedsmænd havde faaet Tilhold om at have rigtig godt Øje med Bønderne og tage skrap fat, hvor der var en Hage. Derfor fandt Herremanden let An-

ledning til nye Søgsmaal og nye Domme. Præsten hjalp til. I maa vide, min Morbroder hørte til de Vakte og holdt Møder med Prædikener og Andagt den første Søndag i hver Maaned. Hidtil var det gaaet stille af; Præsten var mere for en Toddy og et Slag Kort end for at blande sig i et kristeligt Røre. Men nu fløjtede Herremanden, og en Aften mødte Præsten og Forvalteren i Forsamlingen, medens Morbroder stod og talte om det Ord af Vorherre Jesus: »Salige ere de Fattige i Aanden, thi de skulle arve Guds Rige.« — »Nu kan det være nok med det Bavl,« sagde Præsten spansk, »lad mig nu læse jer et Skriftens Ord ovenpaa og gaa saa hver til sit.« Saa læste Præsten af en gammel Postillebog, men blev snart kjed deraf og lod Forvalteren læse Resten. Men saa stod han op igjen og holdt en Tordentale mod Morbroder, fordi han førte falske Lærdomme og holdt Møder, som stred mod kongelig Lov og Mandat. Morbroder svarede, at han lærte kun efter Bibelen og Kirkefædrenes Skrifter, som hans enfoldige Kristentro tilsagde ham; ogsaa vidste han nok, der var en gammel Forordning om gudelige Møder, men den forbød ikke gudelig Andagt i smaa Kredse, og som udstedt af en kristelig Regering sigtede den kun til at afværge Misbrug. Derfor bad Morbroder Folk komme som sædvanlig. Saa blev han igjen stævnet til Tings, og da han var seig som en Egestok, skrev

han Indlæg paa Indlæg og beviste, at han netop havde Medhold i Loven. Saa fik han Mulkt efter Mulkt. Tilsidst maatte Naboerne sige, at de ikke vilde komme til hans Forsamlinger, for at han ikke skulde ødelægge sig selv. Men da var han allerede nødt til at sælge Gaarden og kjøbe en mindre. Saa holdt han sig stille i nogle Aar. Vi fik Friheden, og vi fik Sognebaandsløsningen. Da var Morbroder den første, der søgte til en fremmed Præst, men flere fulgte, og hver Søndag Formiddag saae Præsten dem kjøre forbi sit Havegærde. Derfor tog han et halvt Aar efter Afsked.«

Efter saadanne Udflugter gled Samtalen bestandig tilbage til Øjeblikkets Politik, og saa førtes den ogsaa hen paa et stort politisk-folkeligt Møde, som næste Dag skulde afholdes i en af de østjydske Byer, og hvortil Anders Terkelsen agtede sig.

»Nej,« sagde Mads Lavridsen, »nu har jeg været til Møder nok i Sommer. Den Lektie kan jeg udenad som Goddag og Farvel. Jeg bliver hjemme ved mit Arbejde.«

Et Par andre yttrede ligeledes, at de var trætte af Møderne.

»Ja, men den Gang skal der jo være saa mange Studenter, Liberale og andre grumme Folk fra Kjøbenhavn,« udbrød Mikkel Havstrup og nævnte flere politiske Agitatorer. . . . »Jeg

skal love for, der er bagt til Højremændene, jøsses ja, det var Penge værd at høre paa!« Og Mikkels smaa Øjne lyste, som naar han paa Markedet kom ind paa en Gjøglerbod.

Men hos Anders Terkelsen skimtede jeg den samme sygelige Tvivl, som da vi gik herned. Han talte langsomt, søgende efter Ordene: »Ja, jeg kan heller ikke sige, at jeg har haft meget ud af de Møder, jeg har været til i Aar. Den ene Taler snakker ligesom den anden, og det kan jo lyde godt nok. . . . Men hvad saa, naar de har sagt: »Ingen Bevilling mere til dette Ministerium! Fjenden er i Landet! Leve Republiken! . . . Nogen maa dog vide det, nogen maa dog have en Mening. Derfor tager jeg til Møderne, saa vidt jeg kan; jeg venter og lytter, en Gang maa det komme frem, og saa kan vi da være mellem de Første.«

Ved Mandens Ord og Aasyn blev jeg mindet om en Dag, da jeg stod ude paa Treldenæs og under skytung Himmel, i Storm- og Bygevejr, saae en stor, mørk Fugl to Gange stige op fra Skoven, kæmpe sig frem paa Uvejrets Strøm og over de brede, stridende Vinger spejde efter noget ude paa det fraadende Hav. To Gange steg den op, to Gange var dens Kamp mod Uvejret eller dens Søgen forgjæves, og den dalede tilbage og forsvandt i det susende Skovdyb.

»Ja, det kunde være Plaseer at se paa de

Første,« raabte Mikkel Havstrup, gnubbende sig paa Armen af lutter Henrykkelse. »Død og Pine, hvor de vil mule hverandre! Jeg tager med dig i Morgen, Anders, jeg længes ogsaa lidt efter at høre, hvordan Sagerne staaer. Jeg tager med, om vi saa ikke kommer hjem før Midnat. Stine skal faa Lov at regere provisorisk hjemme i Hytten imens, og du maa laane mig dit Kakkelovnsrør, Klavs Væver, min fladpuldede Kaskjet kan jeg ikke stille med, Politiken fremfor alt!«

»Jeg gaaer ikke med,« sagde Mads Lavridsen, »saa tager jeg heller en Skydedag mere.«

»Ja, jeg ogsaa,« svarede Sognefogden, »skjønt Revolution bliver der nu ikke denne Gang, det jeg troer. Folk er ikke vante til den Tur, der skal Tid til. Det er jo knap hundrede Aar siden, de endelig fik begyndt i Frankrig, men siden har de rigtignok heller ikke sparet sig. . . . I skal se, i næste Aarhundrede kommer vi andre med, i vore Børns og Børnebørns Tid, derfor siger jeg som Anders: Lad os lære vore Sønner, vore Tjenestedrenge, vore Karle at bruge en Bøsse. Paa hvad Side de kommer til at staa, er ikke godt at sige i Dag, men det er aldrig fejlt, om de kan værge for sig.«

— — Solen gik i Bjerge. Skyggestriben, der under Bakkernes Rand var bleven større og større, tabte sig i den blaa Dæmring. Luften vuggede sval over Markerne, og Duggen stænkede

Græs og Korn, der antog et hvidladent, køligt Skjær.

Det sidste Skud var faldet. Mændene pakkede Ammunitionen ind og trak i deres afkastede Klædningsstykker. Lidt efter lidt skiltes de, spredende sig i Smaagrupper til alle Sider; endnu langt henne ad Vejen hørte man i Aftenstilheden deres dæmpede Samtale.

Anders Terkelsen og jeg slog et Sving gjennem Engene for at se til noget nylig stakket Hø. Alle Sommerdagens Strenge, der havde jublet og brust, udsendte nu deres sidste døende Tonedrag, Solrødmen slukkedes i Nordvest. Høkjørslen var til Ende, og Pigerne var fulgte efter det sidste Læs for at omskifte Solhat og Høstærmer med Malkedragten, medens de hjemtrukne Køer ventede dem med melkestramme Yvere. Et Fugleskrig, nogle Slag af en Tøjrkølle lød inde fra Marken; Flagermusene strøg os saa tæt forbi i deres lydløse, letglidende Flugt, at vi følte deres klamme Vinger; henne i Aaen sprang Fiskene; Mosekonen begyndte paa sin Bryg.

Og min Ledsager begyndte paa sin. Han talte atter om Folkets Ret, dets Ret til at handle og sejre. Bestandig de samme Tanker, tidlig og sent er de over ham. Man skjønner, hvilken beundringsværdig Ting Friheden er, siden den i saa kort Tid har kunnet fæstne sig med saa dybe Rødder i Almuens Sind. Men han var

ogsaa en virkelig Mand, Bonden der gik ved min Side. Han havde altid taget Friheden som en Livssag og røgtede dens mindste Opgaver med lovkjær Alvor, trofast, varsomt, som den der bærer en nyvunden Skat i Hænderne. Derfor kunde han ikke indrømme, at han og hans havde nogen væsenlig Skyld. De havde hævdet Retten, de havde haft den slagne Landevej for sig til Tinge, til hjemlig Selvstyre, og paa Vejviseren stod Frihedens klare Ord. Og hvor godt tegnede ikke deres Færd en Gang! En Foraarstid med rige Varsler; Kreds efter Kreds blev vunden; i hver lille Kjøbstad fik man sit Partiorgan. Og Kredsene voxede, idet de Unge altid sluttede sig til, og Bladene udvidedes med hvert Aarskifte, og hvert Valg betegnede en Højtidsdag, der kun bragte gode Tidender. Man stolede trygt paa Sejren. Gik ikke allerede dens første Lysbud over Landet — dette vort lille Land, der er som skabt for Friheden og Demokratiet? Her er ikke Plads for mægtige Jorddrotter saa lidt som for de store Kapitaler. Disse kan ikke skyde den Fart, som de med Lavinens Natur kræver for rigtig at svulme op, og hine kan ikke samle Jorden paa enkelte Hænder end sige lægge den ud til Jagt og Forlystelser. Havet sætter Grænser, det bugter og belter sig ud og ind ved vore Kyster, og paa vore Øer, Halvøer og Næs er Jorden inddelt i Gaarde og Bolssteder fra Arilds

Tid. Saa gammel er ogsaa Frihedens Tanke. Derfor denne Tillid til dens Sejer, derfor midt under »Intelligensens« vrede Spot denne bondelune, smilende Tryghed, der blinkede saa varmt og dybt som et Markens blaanende Kjær i en Ramme af Vandlilier, Ax og Siv, af Birk og Bøg ved Sommertide.

Aar gik efter Aar, men Sejren kom ikke. Snarere rykkede den bort i et vigende Fjernsyn. Det var dette, min Ledsager ikke forstod. Han og hans Lige — »jeg og andre simple Bønder,« som han udtrykte sig — havde kun søgt lige Vilkaar med andre Statsborgere. I Repræsentanterne paa Tinge saae han et ærligt Udtryk for Folkets Tarv, trofaste Sind, klar Alvor og mandig Ærbødighed overfor Folkets bedste Eje. I dem var der ikke Svig, som der ikke havde været det i de Villier, der stillede deres Mission. Han nærede ingen Tvivl, afviste enhver, der vilde rokke ved hans Tillid, og stirrede med Bondens Stædighed paa sin Modstanders Skyld og Uret.

Og dog kan Timer som disse, da vi vandrede her i Engenes Stilhed, i Taage- og Dæmringsskjær være farlige. Dagens vagthavende Stikord er borte; Tanker kommer og gaaer; Tvivlen borer sig ind under det tryggeste Panser. Man undersøger Tingene paa ny, husker saa mange ubesindige Ord, saa mange uovervejede Handlinger,

og Sindet opløser sig i stille Vemod eller gribes af tunge Fremtidssyner, hvor hine Ord og Handlinger slaaer tilbage. . . . Naa, min Ledsager vilde nu en Gang staa urokkelig paa sin Tro — jeg kunde saa hengive mig til Synerne.

Sommeraftenens Taager bølgede, steg og sænkede sig om os som en tæt, hvid Damp. Over Aaens Vandspejl stod de som drivende Røg og langt ind ad Markerne væltede de i koglende, fantastiske Former, indhyllende Høstakke, Træer og Menneskevaaninger. Man forestillede sig, at denne jetteagtige Uro hidrørte fra Mythernes gaadefulde Skikkelser, som inde i Taagen opførte deres ældgamle Lege, og Vibernes Skrig, naar de vingebaskende strøg os forbi, lød som Musik dertil.

I en af sine smaa Fantasier har *Alphonse Daudet* fortalt, hvorfor Frankrigs Feer har forladt Landet. En af dem taler saaledes: »Vi var Landets Poesi, dets Tro, dets Uskyld, dets Ungdom. . . . I Æventyrets fantastiske Glans saae man os næsten overalt svæve forbi med vore Klædebon slæbende efter os i Maaneskinnet eller strejfende Engenes Ax. Bønderne elskede os og ærede os.« Men Tiden er skreden frem med Opfindelser og Gjøgl, Folketroen er tilintetgjort, og med den har Feerne mistet deres Magt og Trylleri. Fra mægtige Dronninger er de blevne gamle rynkede Kvinder. Ingen troer paa dem, ingen agter dem

mere. De jages bort med Stenkast af Bønderne, de forhaanes i Byerne, og de latterliggjøres i Bladene, paa Theatrene og bringes tilsidst paa Hospitalet . . . . Paa den Maade har Frankrig dræbt alle sine Feer, men det har ogsaa maattet bøde haardt derfor. Thi da Bonden ikke længer troede paa de overnaturlige Væsener, der gjorde Markerne frugtbare, der holdt Engenes Kilder klare og rene, da troede han heller ikke paa Fædrelandet, og derfor sejrede Tyskerne i 1870. I de Lande, der ikke længer troer, i de Lande, der ikke længer har Feer, er Nationalkrigen, den hellige Krig, ikke mulig.

Om den en Dag heller ikke blev mulig hos os? Om Landet mistede sin Tro paa Ungdom, Uskyld og Poesi? De danske Skove og Enge, Søer og Moser har ogsaa deres Feer. Bonden troer paa dem, han ærer dem i sine Sagn, han dyrker dem i sine Sange, de værner Kornets unge Spirer, de giver Lykke og Trivsel til alt, hvad der bygger paa Hjemmets Jord. Om man en Dag under et naturalistisk Hallo gjorde Jagt paa dem, greb de sarte Væsener og bragte dem som forrykte Levninger fra Troens, Naivitetens og Poesiens Tidsalder paa Dissekerbordet eller Galehospitalet? Den moderne Pariserforfatter har seet Jagten i sit Land. Og naar vi endelig herhjemme skal spille de franske Farcer, de importerede eller efterlignede, hvorfor saa ikke

Tragedien? Vi har jo vore Opfindelser, vor fremskredne Oplysning, vor Nihilisme, vor Kritik og Taktik, der har rettet deres Angreb mod Troen og Arnen og veed, at dermed vil ogsaa Kjærligheden til Fædrelandet, Modersmaalet, Demokratiet falde. Men kommer det Landet ved herude? Er det Kampens Maal? Aa nej, maaske ikke, men derfor kunde det meget godt blive dens Resultat gjennem Alliancer, halve Nederlag og først og sidst gjennem dens Skuffelser.

. . . . Jeg seer mig om. En grublende Mand ved min Side, en grøn Plet, hvor vore Spor taber sig i den sølvgraa Dug. Ellers kun det drivende Taageslør og hist og her en Høj, et Træ, en Gaard, der tegner sig i overnaturlige Omrids. Men jeg forestiller mig, at der er Liv bag Taagens Uro, at det er Landskabets Feer, alle Folketroens gode, beskyttende Aander, dens lunerige, snurrige Skikkelser, der bryder op og stille tømmer Rejsebægeret. De er blevne gamle, er komne tilagters, og Tiden har gjort Kæmpeskridt, som man vilde sagt i gamle Dage, nu maa det vel hedde, den kjører med Iltog. Enkelte udsøgte Exemplarer af hine Skikkelser har den anbragt i sit Naturaliekabinet; Resten jager den bort: Af Banen! hvis ikke . . . . ! Aaen hvisker i det raslende Siv, et Par Natfugle stryger henover det blinkende Vandspejl, Kornet suser i Vinden.

Det mumler i Taagen med den gamle Oltidskæmpes Ord:

»Mig ænser ej Herre,
mig ænser ej Svend,
og hvad end er værre,
mig trøster ej Ven.
Blandt Stokke og Stene
gaaer Gubben alene
uænset, forladt!«

— Politisk Folkemøde! Selve Ordet har Klang som et Signal og lyser som en hed, tør Flamme. Folkemødet hører til Tidens Sæd, til dens Originalitet, dens Bygningsstof. Her uddeler den sine Gaver, her skjenker den sit Aflad som ved Fortidens Gilder og Messer. Kommer hid, alle I, der tvivler, og hører Præsten og Atheisten mane til Enighed i det Væsenlige; kommer alle I, der vakler, og seer Forkynderen og Fornægteren Haand i Haand, talende under Bifald fra samme Hob; kommer hid, alle I Vantro og seer Naturalisten, den moderne Aandsaristokrat og Vadmelskoften og Postillen og Katechismen slutte sig i broderligt Sammenhold om Tidens nye Evangelium — og I skulle alle gaa bort fra Folkemødet, fra Markedet, dobbelt tvivlende, vaklende og vantroende!

Mødet afholdtes i en stor smuk Skov, og rundt om Festpladsen, en jevn, solaaben Alminding stod Gran og Bøg susende i Sommerblæsten. Folkemængden, der talte flere tusinde Mænd og

Kvinder, var som et lydløst Hav, naar en Taler havde Ordet, men næppe sluttede han med et Leve for Grundloven, for Folket eller Folkefriheden, før Tusinder af Hænder og Hatte fløj i Vejret, og en Bølge af Jubel, Fanfare, ærlig Begejstring overdøvede alt. Talerne blev holdte af Politikere, Redaktører, Studenter og Rigsdagsbønder — nogle af Landets mest kjendte Navne. Det var de samme Taler, som havde lydt hele Sommeren, lidt efter lidt formede under de senere Aars Rivninger; men de besad endnu deres friske Præg af Tillid og sejersælt Haab, og Folket hilste deres Tankeglimt, deres harmfulde Vid og koglende Billeder, som det hilser enhver ny Dag, der spaaer Sommervejr og Grøde.

Henimod Aften var Mødet forbi. Studenter og Borgere drog skarevis til Byen. Bønderne kjørte hjem. Ud over Landet saae man dem i glade, fortrøstningsfulde Lag spredes ad alle Veje. Det kunde minde om Fortidens lystige Markeds- og Kjøbstadsrejser, men Glæden var mere stilfærdig og nok saa vakker og sund; Ordene, der faldt, syntes ligesom nye.

Vi skulde med Jærnvejstoget. Under vor Gang ind til Byen blev der talt om Mødet. Anders Terkelsen havde vel ikke faaet Svar paa sine Spørgsmaal, men de var dyssede i Slummer, og Festens Gjenskin laa over hans Ansigt, medens han opmuntret dvælede ved dens Optrin. Mikkel

Havstrup citerede lange Kraftsteder af Talerne og forsikkrede, at Mage til politisk Møde havde han ikke oplevet. I Byens Gader traf vi en af Talerne, en Rigsdagsbonde, der kjendte Anders Terkelsen og standsede os. Det var en midaldrende, selvsikker Person, vadmelsklædt og uden Hvidt i Halsen. Han talte et ildeklingende Blandingsmaal af jydsk Bondesprog og slet Bydialekt, ledsaget af iltre Fagter. Han bar et kortklippet rødladent Skjæg, Panden var lav, Blikket fripostigt, og Ansigtstrækkene prægede af snu Haardhed, Velvære og et afstumpet Følelsesliv. Han mindede om en Køter, der altid har gaaet løs, men opfører sig, som bed og rev den i en Lænke, og vistnok helst burde været bunden.

»Det er heldigt, jeg træffer dig, Anders,« vedblev han efter at have hilst. »Du er lige en Mand, vi skal have fat paa! Du er rejst et pænt Stykke Vej for at komme til vort Møde. Det er noget, jeg kan lide, aldrig forsømme et Møde, altid demonstrere . . . . Se, nu skulde vi jo have et lille Knald, Aftensmad med koldt Bord og saa nogle Boller Punsch, du forstaaer, vi Talere og Politikere og Studenter fra Kjøbenhavn; men vi skal have fat paa nogle flere Bønder, og gaa du nu med til en, og din Kammerat til en. Jeg kan nok lide at vise jer frem for vore kjøbenhavnske Venner, som to Mænd, der ikke

skyer en lang Rejse, naar Demokratiets Talsmænd møder op.«

Anders Terkelsen undskyldte sig. Han var godt tilfreds med sit Udbytte af Dagen og vilde helst hjem med det første Tog.

»Snak,« afbrød Rigsdagsmanden og tog ham under Armen. »Du kan ligesaa godt rejse i Nat med samme Tog som jeg. Kom, gaa nu med alle tre! Det er saadanne Folk som dig, Anders, vi kan bruge, og vi maa ogsaa optræde som en Slags Værter for vore fine Gjester, gjøre Honnør, forstaaer du, Anders. Til syvende og sidst er det vor Sag, det gjælder, Bøndernes Ære og Velfærd, og de Herrer Kandidater og Redaktører, som vi nu skal sammen med, det er dem, der taler, skriver og offrer Embeder og Alting for vor Sag. Lad os nu vise, vi skjønner paa det!«

»Ja, der gjøres stor Stads af os Bønder nu om Stunder,« indskød Mikkel Havstrup med et bifaldende Nik.

Saa fulgte vi med.

Vi kom ind i en stor, oplyst Forsamlingssal, hvor lange, dugede Borde stod med frisk Opdækning, medens travle Piger og Opvartere foer omkring med Øl- og Vinkurve. Rundt om paa Væggene, i Slyngninger af Bøge- og Egeløv, Fyr og Gran lod prangende Inscriptioner Grundloven, Fædrelandet, Pressen og Bonden længe leve! Festmaaltidets Deltagere begyndte at sam-

les under livlig Summen, alle festlig oprømte efter det vellykkede Møde.

Vor Rigsdagsbonde borede sig frem fra Kreds til Kreds. Han var Kammerat med enhver, med Bønder og Kjøbenhavnere, og boltrede sig i disse Omgivelser som en Fisk i Aaen. Han præsenterede Anders Terkelsen og Mikkel Havstrup for et Par af Førerne og forstod overalt at anbringe en Bemærkning om, at de hørte til Demokratiets bedste Mænd paa deres Egn og havde gjort en lang Rejse for Mødets Skyld. De to Vælgere modtoges som en solid, velanbefalet Vare. Anders Terkelsen var undselig og stammede nogle forlegne Ord. Det fine Selskab med Frisure, Lorgnetter og skinnende Skjortebryster tog Vejret fra hans simple tunge Maal. Men Mikkel Havstrup lo over hele Ansigtet som en nyslaaet Toskilling, hver Gang en Student rakte ham Haanden. Derfor kunde han heller ikke styre sin Snakkelyst: »Ah, saa det var Dem, der talte derude i Skoven, ja det maa jeg sige, De gjorde som en studeret Mand. Saadan som de »heglede« Højrepartiet af, ja saadan skal de have, det bunder! Og det gjør De for os Smaafolk, jo, vi skjønner paa det, vi veed nok, hvem vi giver vor Stemme paa Valgdagen.«

Anders Terkelsen trak ham med hen i et halvmørkt Hjørne af Salen, hvor en lille Flok Bønder stille havde slaaet sig ned. Samtidig

begyndte Selskabet under Munterhed, Støj og Klirren at tage Plads om de skinnende, duftende Borde.

Hvor grundforskjelligt var dette Selskab ikke fra Bøndernes derhjemme i Engen! Det var Politikens, Æsthetikens, Videnskabens og Studenterverdenens Mænd her sad, bekjendte Ansigter og bekjendte Navne, et stort Partis graanende Heroer og gryende Berømmelser, hver med sin Distinktion, paa sin Piedestal, som Kammeraterne gjensidig rejste og forsirede. Viddet perlede omkap med den gule og mørkerøde Druesaft, Modet jublede som paa Ruinerne af en indtagen Fæstning. Det var Landets Intelligens — i hvert Fald den Del som selv tog Navnet — Evolutionens Mænd, Fremtidens Falanx, der resolut har brændt sine Skibe for ikke at strande paa Kirkens, Autoritetens, Kongedømmets, Militarismens Skjær, hvor, som en Taler udtrykte sig, »Menneskehedens Armada altfor ofte er bleven hugget til Vrag«.

Du usselige Bonde! du bliver dig selv lig i denne Kreds! Ja, du gjør Ret i at trække dig til Side i den dunkleste Krog. Selv naar du holder hemmelige Møder, naar du tager din Riffel og forbereder dig til, hvad du anseer for et virksomt Forsvar — hvad vejer saa dette, mod de Planer, Krav og Fremtidsmaal, der gjør denne Sal til et knittrende, flammende Tanke-Værksted? Du spejder dog efter Kirketaget derinde under

Landsbyens stille susende Træer, du er dog ved næsten ubrydelige Baand knyttet til den Jord og de Forestillinger, som din Fader og Oldefader dyrkede før dig; og du lytter naivt til den Røst, der lyder i dit eget Bryst, der hersker ved din Arne og rundt om i Naturen, der møder dig i din Slægts Minder, i din Religions Skrifter.

Derfor du usselige Bonde: Af Banen! Det er Fremskridtets Iltog, der kommer, det er dets Mænd, der har Ordet!

— De første Taler gjaldt Dagens fremragende Navne. De skiftede mellem Alvor, Vid og Lystighed; Ordene faldt saa utvungne, Munterheden laa bred og festlig over hele Laget. Med saadanne Folk var Sejren vis, derfor kunde man saa trygt dele dens Bytte. Paa Bøndernes solbrændte Ansigter tegnede sig et stille Smil; de følte kun Alvoren og sad andægtige, troende, som var den larmende Sal virkelig forvandlet til et højtidsfuldt Tempel.

Saa rejste en af Førerne sig og talte for Bonden, for Vælgerne. Skjønt hans Stemme var spinkel, med skrigende Klang, bragte den Stilhed over Salen, og Talen fængslede ved lystige Paradoxer, tvetydige Glimt og Vendinger, lokkende og æggende Billeder — slyngede mellem hverandre i kunstnerisk Virvar. I gamle Dage vilde man have anseet Manden for enten Poet eller Gjøgler — nu var han naturligvis Politiker.

Han begyndte med at lægge alt i Vælgernes Hænder. Folketinget havde ingen Midler længer og var sat ud af Spillet; paa Vælgerne beroede Stridens Udfald. Han sluttede med Bonden Tym Sjællandsfar. Lys som en Vaar var endnu den gamle Saga! Store-Knuds Hær var i Opløsning, de danske Drenge flygtede fra Hildursleg, da greb hin sjællandske Bonde en friskløvet Bøgegren, Hjemlandets Majbud, fæstede det højt paa sin Lanse og samlede paa ny Hæren til sejrende Kamp. Ny skulde denne Saga atter vorde! Endnu løvedes Bøgen, endnu grønnedes Kornet, og vi havde Bonden fremmest i vore Rækker. En Dag naar det saae allermørkest ud, vilde han gribe Banneret, Solen vilde skinne derpaa, og alle Stænder, hele Hæren vilde flokkes derom til Sejer. Kløgt og Taktik nyttede intet. Digtere og Politikere, Studenter og Grosserere satte alle deres Lid til Bonden, til Tym Banner, som atter skulde bringe Dag i Danmark. Bonden, Tym Sjællandsfar leve!

Saa fulgte begejstret Jubel, og alle Glas tømtes.

Bønderne sad i deres Krog, lidt mere hede i Kinderne end før og med blanke, lysende Øjne. De var hurtig blevne bekjendte med hverandre og mumlede nogle Ord indbyrdes. Der maatte jo svares paa denne Skaal, men ingen af dem var vant til at føre Ordet i saa fint Lag. Om-

sider overtog Anders Terkelsen Hvervet paa den Betingelse, at Turen skulde gaa rundt, thi man forudsaae flere Taler af den Art.

Anders Terkelsen takkede bevæget for den Tillid, man viste Bonden som Kampfælle i den politiske Strid. Men man turde ikke vente, at Bonden skulde give det store Signal, dertil var hans Overblik ikke klart og vidtskuende nok . . . »Nej, men naar vore Førere i det offenlige Liv, hvoraf jeg haaber, nogle af de bedste er tilstede — naar de har Brug for os, saa kald blot, vi skal følge det første Vink. Det er lidt, vi har faaet gjort, men send os, hvorhen I vil, vi stoler paa jer, og I kan stole paa os. I Dag er jeg mødt her, mine Naboer gaaer hjemme ved deres Dont, men de siger det samme, de holder sig ligesaa forberedte som nogen af os og møder i Morgen til Skydning som een Mand. Det kan være, enkelte anseer dette for bedre end en Fest med Taler og Lystighed, og stole paa dem, det kan I! Derfor har jeg egenlig kun det ene Ord at sige: »Kald paa os, og vi skal møde!«

Det var, som denne tunge, haarde Stemme skurrede mod noget i Selskabet. Nogle enkelte Bifaldsklap tjente kun til at fremhæve den dystre Forstemthed rundt om i Salen. Saa raabte et vittigt Hoved »Tym Sjællandsfar noch einmahl!« og alle brød ud i et: »Han skal leve! Han skal leve!« Og man klinkede og drak. Saa fik den

førnævnte Rigsdagsbonde Ordet. Han kunde ikke helt vedkjende sig den foregaaende Talers Form, men Meningen var jo god nok. Og den forstod baade Kjøbenhavnere og Bønder. Sagen var den: »Der er kaldt paa os Bønder, og vi har fulgt Kaldet og følger det hver Dag. Seer I ikke, hvorledes vi overstemmer vore Fjender i Sogne- og Amtsraad, i alle Foreninger, hvorledes vi fører Ordet? Og vi er heller slet ikke rædde for at sige det til Studenter og Professorer og andre fornemme Folk paa vor Side, at det er os Bønder, som gaaer i Spidsen. Det skal mine Standsfæller høre, at jeg godt tør sige mine ærede Kolleger inde fra Rigsdagen og vore højtærede Gjester, og disse vil tage det op uden al Fortrydelse. Det er en forsagt Tale, at vi intet har gjort endnu. Har vi ikke Resolutioner og Skattenegtelser? Er selve vor Sammenkomst her i Aften ikke en Protest mod det Regimente, som føres i Landet?«

Taleren saae sig knejsende omkring. Han stod der saa jevn og prunkløs i sin beskedne Bondedragt, hyldet som det Folkeliges Incarnation af et udviklet, fornemt Selskab i moderne Toiletter, med kostbare Passioner — et raffineret Udviklingsparti paa alle Omraader. En stormende Jubel hilste Taleren og viste, hvor dybt hin udtalte Protest føltes.

Punschen blev serveret, og Studenternes

selvskrevne Fører, Professoren, fik Ordet. Han gav den sidste Taler Ret: Bonden er langt forude i den politiske Kamp. Hanegalet har været hans bedste Musik, han har været vaagen i Tide. Derfor ærer vi ham, derfor drikker vi i Dag hans Skaal, derfor stiller vi Studenter os ved hans Side. Naar vi en Gang sejrer i Politiken, har Bonden Krav paa den første Tak. Men saa tør han heller ikke glemme, at hans Stilling forpligter til at lære, til at gaa videre. Thi den politiske Udvikling er langtfra alt, og under dens rivende Fart vinder Bønderne ikke Terrein paa andre Omraader. Tiden kommer, da de maa gaa i Lære hos os Studenter. Har vi noget at lære af dem nu, har de mere at lære af os siden. Lad det ikke glemmes! Store Strækninger ligger sørgelig brak herude og venter paa moderne rationel Behandling. Hverken Stavnsbaandets Løsning eller Grundloven har virkelig frigjort vor Bondestand. Rigtignok har vi hist og her ved Valg seet den tavst samtykke i, at Tyngdepunktet i Nutidens Aandsliv ligger i den frie Tanke, og vi har seet Bonden ligesom uvilkaarlig bøje sig for denne moderne Herskermagts Majestæt. Men endnu forkrøbles han under Trældommens Tryk, endnu bærer han i Blodet levende Mærker og Mindelser fra Aarhundreders Tvang og Kirke-Mørke. Og visselig har vi endnu i Samfundet seiglivede Magter, der vil modsætte sig

den endelige, den store Frigjørelse. Men at denne nærmer sig, varsler den politiske Udvikling godt om. Den har alt tilvejebragt Formerne, hvori vi Studenter, Naturalismens Forkæmpere skal gyde Indholdet, Aanden, som vi har gyldigt Krav paa. Den moderne Tids Aand leve!«

Bifaldet vilde næsten ingen Ende tage, og der maatte en Kapacitet som den første Taler, Politikeren, til for at skaffe Ørenlyd. Han begyndte, hvor han slap, med Tym Banner. Men for Anders Terkelsen og hans Fæller lød det, som var der nu en hel anden Mening i Talerens Ord og Billeder. Glansen var gaaet af Tym. Voldte hans Bøgegren Misforstaaelse, burde den hugges op til Vinterbrænde. Og det var en Misforstaaelse at tro, at Taleren havde ønsket at se Tym omgivet af Rifler og Skyttevæsen. Dette var bare Militarisme forklædt i folkeligt Costume. Skyttesagen var en Kjæledægge for Patentpatrioter, et Udslag af sygelige Drømme, fostrede i Dannevirke-Natten. Men Fremskridtet i Danmark trængte ikke til saa aflægs Midler, vi havde vore gode moderne Vaaben, som ogsaa Bønderne maatte lære at føre. De tog lidt for tungt, lidt for alvorligt paa Tingene, det var en gammel Tilbøjelighed. Uden Skade kunde de se indenfor hos Hovedstadens Liberale. Her havde man det rette Greb: ugenlige Fester med Taler, Musik,

Dans, Komediespil og Faneindvielser. Man tog Politiken med Humør og løb sig ikke fast i bizarre Ideer, der hyppigt sad som Spindelvæve herude i Landets Afkroge. Derfor fornam man ogsaa Dag for Dag, gjennem Bladenes Festreferater, hvorledes Udviklingen groede i det radikale Bydemokrati.

Efter at Talerens Skaal var drukken under langvarige Hurraraab, vedtog man at sende det nævnte Demokrati et Telegram om, at Selskabet dyrkede Politiken efter dets behagelige Methode, haabende snart at gjøre denne populær blandt Jyderne. Stemningen steg. Punschduften og Cigarrøgen laa tæt og blaa over Salen. Langs Bordene sad Herrerne, røde og oplivede, tilbagelænede i Stolene. Lorgnetterne bevægedes op og ned, Skjortebrysterne skinnede dobbelt hvide under de ophededede Ansigter, Glassene rørtes flinkt. Vittigheder gnistrede som en Raketild i Luften, Historier med en radikal, pikant eller frivol Pointe hvirvledes fra Kreds til Kreds. Det Velbehag, der altid næres i et Parti, dvælede over alles Træk. Nybagte Kandidater og unge Russer følte deres Betydning og tog dristigt Forskud paa Fremtiden. Thi det var jo ikke nogle fattige gule Gasblus, men selve Tidens Sol, der skinnede paa den Fremtidskyst, hvor de resolut var stegne i Land, saa den nu »tonede højt«, medens de i svimmel Glæde skuede ud over alle et lille

Samfunds store Embeder, der laa saa bekvemt ordnede trinvis lige op til Ministeriet, Theatret og Universitetet.

En og anden af Herrerne skottede ned til Bønderne og følte sig beroliget ved at se dem rejse sig og deltage i de udbragte Leveraab. Men for Resten sad de tavse, ingen af dem bad tiere om Ordet. Et Par af dem havde faaet Piben frem og afslog Tilbud om Cigarer.

Paa ny fulgte Talerne Slag i Slag, nu jevnlig afbrudt af den punsche-varme Stemning. Det var navnlig de Yngre, som kom frem. Atter — begyndte en af Studenterverdenens lovende Talenter — havde vor berømte Professor udkastet et af de bevingede Ord, der Norden rundt vilde vække Diskussion, Forargelse, Begejstring. Det var Ordet om Aanden og Formerne. Rige Fremtidsperspectiver aabnede det, med et Utal af Emner at drøfte. Taleren vilde først og fremmest nævne Bondehøjskolerne. Hvad var det andet end en Form, tomme Kar, hvori den moderne Forskning snarest burde øse sit Indhold, hvis de ikke skulde gistne? En følgende Taler, en Literat, maatte bekræfte dette Vidnesbyrd. Det var en beklagelig Indflydelse, Højskolerne og deres Ophavsmand, en fuldblods Præst og Romantiker, alt havde haft paa den danske Bondestand. Her var det næste Stavnsbaand at løse. Folkehøjskolen var i Dag sam-

men med Kirken en af de Magter, der hjalp til at afstive alt det Affældige, det Trøskede i vort Samfund. Gudstroen her var som Heltedyrkelsen hist et Gjengangerliv! Og mødte man ikke dette i Tide med europæisk Kultur, vilde det brede sig over det ganske Land som Klerikalisme, Forsvarsvæsen og Reaction. Bort med den grundtvigske Sect og dens Højskoleromantik! Lad os faa Foredrag for begge Kjøn i moderne Literatur, Anatomi, Fysiologi, Statistik, sammenlignende Mythologi og en Historie, der stiller Alt i Naturalismens skærende sande Lys!

Bønderne havde holdt op at drikke, men de lyttede under en tavs, indadvendt Studsen. De kjendte slet ikke Talerne igjen fra Festen i Skoven. Var det virkelig de samme Mænd, de plejede at se op til som Førere, eller de samme Taler, som plejede at lyde ved deres Møder og at staa i deres Aviser. Ord og Billeder forekom i sig selv gamle, men nye i deres Sammenhæng, Tingene skiftede Farve, Udseende. Bønderne formaaede ikke under Omslagets heftige Kast at samle deres sindige Tanker til et klart Skjøn. De skimtede kun i forvirret Dunkelhed hidtil uanede Planer som Forbud om fjernt Uvejr.

Hvorledes er det, det gaaer i Æventyret? Den unge Bondesøn drager modig og sund ud i Verden for at vinde Prinsessen og Lykken. Han vil til Kongens Borg, men ledes paa Vildspor

og kommer en Nat ind i Troldenes Gaard. Man bilder ham imidlertid ind, at han er paa Kongeborgen, og lidt efter lidt forvirres hans Syn og forhexes hans Sind. Thi herinde er Sort Hvidt, og Hvidt er Sort, Ret er Vrangt, og Vrangt er Ret. Han anspænder sig for at løse de stillede Opgaver, men Gang efter Gang lige forgjæves. Over hans Møje og Kval runger Troldenes Haanlatter. Han begynder troskyldig og brav atter forfra, og tilsidst synker han sammen under sit Arbejde i den vildene Skov saa forkommen, saa ilde tilredt, saa ynkelig fattig og modløs, som man kan blive det i Æventyrets Verden, og som man for den Sags Skyld ogsaa kan blive det i vor moderne Tid.

Den fremragende Politiker, der havde talt om Tym Sjællandsfar, tog paa ny Ordet: De Unge var for pathetiske. De kunde dog nu fare i Mag fra den ene Kant af Landet til den anden, og om de ogsaa traf en brægende Højskoledegn eller en bavlende Missionspræst, hvad betød saa disse Efternølere andet, end at Landet, Fremtiden tilhørte os, den frie Tankes og den frie Morals Mænd . . . . »Far i Mag! Thi mine Herrer, vi har jo Politiken. Veed De, hvad Politiken er? en Straamand! Jeg forsikkrer Dem for, en Perle, af en Straamand, som Øvrigheden kredser om i dyster Alvor, og som Folket gaaer dybt hilsende forbi. Bag ham kan I slaa jer løs. Skriv og

tal om den nøgne Kunst, den tilslørede Ethik, om Fauner og Engle, om Dannevirke og Holger Danske, om Ægteskab og Kakkelovnsvarme! Paa Deres Hoved skal der ikke krummes et Haar! Jeg indestaaer for min Straamand, thi vid: hans Navn er hellig og ukrænkelig i disse Lande!

Diskussionen skred videre. En ung Jurist og Rigsdagsemne vidste af Erfaring, at vor Bondestand slet ikke var uimodtagelig for den frie Tankes og den sensuelle Morals Grundsætninger. Havde vi ikke forlængst seet danske Bønder, ja endog Højskolefolk vælge en erklæret Fritænker til Folkerepræsentant. Her var just en Prøvesten, der kunde vise, hvorvidt vore Bønder besad fribaarne Anskuelser. En Mediciner optraadte heftig mod Religionsundervisningen i Skolerne, en Redaktør udtalte sig mod Statskirken med al den Indignation, som han ikke turde give Luft i sit Blad. En ung Æsthetiker angreb den kirkelige Vielse og krævede den afløst af den borgerlige, der som Mellemled skulde bane Vej for endnu friere Former. Han vilde ind paa en nærmere Udvikling af disse, men Professoren afbrød:

»Kan vi ikke springe Mellemleddet over?«

Ustandselig Jubel; nye Talere forlangte Ordet. Men da man lidt efter saae ned til Bøndernes Hjørne, var alle Pladser tomme.

— Det blev sent, før vi naaede hjem. Anders

Terkelsen forholdt sig tavs det meste af Tiden og undveg ethvert spørgende Blik eller frittende Ord. Talte han nu og da, var Tonen dæmpet, Stemmen ligesom tør og hæs, og Ordene fjernede fra, men ikke des mindre paavirkede af de Tanker, der begyndte at dæmre over Sindets Horizont.

Hjemme blev vi ventede med en vis Uro. I den brede Poppel- og Lindeallee, der fra Anders Terkelsens Gaard førte ned til Landsbyen, havde Naboer og Tjenestefolk samlet sig for at spørge Nyt fra Festen. Den lange Udeblivelse vakte Betænkeligheder. Var der hændt noget? Man vidste, hvilken Harme der ulmede hos Anders Terkelsen. Var den kommen til Udbrud, og han maaske arresteret? Man hørte jo hvert Øjeblik om Arrestationer paa de politiske Møder.

Der var en ubeskrivelig Fred og Ynde over den Scene, som modtog os. Ude i det natlig blaanende Landskab laa Stilheden; over Himlen i Nord trak Midsommernattens Lys, et fint, sølvernt, hensmeltende Skjær, der spillede i Løvets Rande, i de mørke Ruder, der dvælede over de stille Grupper i Alleen, kjærtegnende hvide Pigeærmer, sommerligt brune Kinder, Aftenens Tanker og Drømme.

De unge Piger vandrede Arm i Arm, frem og tilbage. Man saae deres lyse Hovedtøjer og Forklæder, de hvide Arme, der laa slyngede i

hinanden. Ansigterne dukkede frem. Deres Hvisken og Smaalatter blev hørlig. Mænd og Karle holdt til nede ved Gaardsleddet, snakkende, rygende paa deres Aftenpiber. Alt lød dæmpet, antydende i deres Kreds. Kun nu og da vexledes en Spøg med Pigerne. I den stille Venten laa der en Følelse af Solidaritet, en Enighed, som kloge Folk troer er forsvunden fra vore Landsbyer med Hoveriets, Enevældens og de sølvknappede Stokkes Tid.

Var Anders Terkelsen kommen hjem i sædvanlig Feststemning, oplagt til at fortælle og skildre Mødets Begivenheder, var her sandsynligvis blevet Lag hele Natten. Nu gav han stille, ordknappe Svar og trak sig tilbage, saa snart Hestene var vandede og bragte i Stald. Selv Mikkel Havstrup var usædvanlig tavs og syntes at grunde over, hvem der egenlig var bleven »heglet« af.

Jeg gik ind i Dagligstuen, hvor Anders Terkelsens Kone havde tændt Lys. Hun hedder Karen Marie, er rank, næsten fornem at se til, har et smukt, blegt Ansigt og et tiltrækkende stille-blidt Væsen. Sine Børn havde hun lige bragt i Seng, og for det mindste, der sov i sine hvidt skinnende Puder, traadte hun endnu Vuggen.

Vi kom i Samtale om Anders, der strax var gaaet til Hvile. Hun delte ikke Naboernes Uro ved vor Udeblivelse. Nu følte hun sig

tryg; men i Aprildagene, da de provisoriske Love kom, havde hun virkelig næret Frygt for hans Sindstilstand. Med faa slaaende Ord skildrede hun, hvad Anders Terkelsen selv havde fortalt. Hidtil havde hun ikke skjenket Politiken mange Tanker; nu gav hun sig pludselig til at studere den i Aviser og Pjecer for at kunne tale med ham, trøste, vejlede. Paa utrolig kort Tid var hun bleven hjemme i de almene politiske Betragtninger, og hun fortalte med Lune, hvorledes hun i Førstningen tog fejl af Stikord og Partibetegnelser. Saaledes stod hun sin Mand bi, og siden han nu havde faaet Skytteforeningen og en demokratisk Sogneforening at sysle med, troede hun ikke paa Fare.

Dagligstuen saae ud som hos velhavende Bønderfolk i vore Dage. Paa Væggen hang Lithografier, Kobberstik, Kultegninger; det skurede Gulv var delvis tæppebelagt, de polerede Møbler skinnede med solid Hygge. Hist og her stod Blomster og Buster, og paa en Etagère opdagede jeg et anseligt Sølvkrus med kunstrige Forsiringer. Det var af ægte, drevet Metal og tilhørte Husets Arvesølv. En Indskrift oplyste, at Kruset var skjenket Hans Jacobsen for tro og dygtig Tjeneste, af et hollandsk Kjøbmands-Kompagni i Midten af forrige Aarhundrede. Det var jo et Fund. Hvorledes var dette Minde om den store hollandske Verdenshandel faldet ned i den

jydske Bondegaard? Hvilke Forbindelser havde der været mellem en fattig dansk Hovbonde og et verdensrigt Kjøbmandsskab i fremmede Lande?

Karen Marie fortalte derom, og jeg gjengiver hendes simple Historie uden nogen som helst Udsmykning.

Hans Jacobsen var hendes Oldefader. Han var en Trælbondes Søn, og da han kom til Skjels Aar og Alder, gav Herremanden ham Gaarden her i Fæste samt Anvisning paa Giftermaal. Hans tog Gaarden, men opsatte Giftermaalet. Han holdt kun af Inger fra Møllen, og Inger holdt af ham igjen, skjønt med hende havde Herremanden allerede taget anden Bestemmelse. En Dag kom Herremanden ridende ind i Fæstegaarden, kaldte Hans ud og sagde, at hvis han ikke giftede sig med Pigen, der var ham anvist, kunde han rejse af Gaarde igjen. »Naar jeg kommer igjen om to Uger, saa vil jeg se en Kone i Gaarden!« raabte han, da han knaldende med sin Pisk red ud af Gaardsleddet. Det lovede Hans bestemt, og da han endnu bestemtere havde lovet Inger Troskab, saa giftede han sig med hende. I al Stilhed rejste de udensogns og fik en »klog« Præst til at foretage Vielsen. Deres lykkelige Samliv varede en Maaned. Saa en Dag kom en Nabo hæsblæsende ind og meldte, at Ridefogden var paa Veje herned: Hans skulde springe Soldat. I en Fart fik

Hans sig skjult paa Loftet, og da Herregaardsfolkene kom, mente Inger, at han var gaaet til Skovs. Med Foged og Hundekobbel blev der nu gjort Jagt, og imens vaagede Inger trofast over Vildtet. Men Stillingen var uholdbar, og en Aften, da hele Egnen holdt sig lystig ved et Pinsegilde, pakkede Inger en Randsel med Fødevarer og Klædningsstykker, gav Hans den paa Nakken, og ved Havegærdet skiltes de under Taarer og varme Troskabsløfter.

Som alle Rømningsmænd drog Hans Jacobsen sønder paa. Han kom til Holland, gik som Soldat med til Ostindien og fik Lejlighed til at yde et rigt Kjøbmandsskab en Tjeneste. Man betalte ham en høj Douceur og overdrog ham en vellønnet Stilling. Ved Paalidelighed og Handelssnille steg han hurtig i Principalernes Gunst, og de ønskede kun at knytte ham fastere til deres Handel. Men som Aarene gik, blev Bondens Længsel efter Hjemmet og Hustruen stærkere. Tyve Aars Landflygtighed havde gjort ham til en formuende Mand, men ogsaa graanet hans Haar, og da han en Gang spurgte gode Tidender fra Danmark, brød han op og rejste hjem. Blandt de Sager han førte med sig var ogsaa Sølvkruset, skjenket ham af det hollandske Kjøbmands-Kompagni. En Formiddag kom han gaaende op ad Engen og saae en midaldrende Kone og en voxen Knøs gaa og rive Hø. Det

var Inger, som trofast havde ventet og deres Søn, han aldrig havde seet. Der stod et Gilde, som holdt de Bryllup paa ny. Slægtninge og Naboer havde forlængst opgivet at gjense Hans Jacobsen. Alene Inger var tryg i sit Haab. »Jeg veed, jeg faaer ham at se, inden jeg gaaer i min Grav,« sagde hun, »og saa maa jeg kanske være tilfreds.« Snildelig havde hun forstaaet at tilbagevise alle Tilnærmelser og Frierier og dog holde fast paa Gaarden. Det havde været hendes Politik. Nu var kun lykkelige Aar igjen; det begyndte at dages for Bønderne, og Hans Jacobsen var mere end rig nok til at frikjøbe sin Fædrenegaard.

Saaledes fortalte Karen Marie. Dæmpet gled hendes Tale forbi, mens jeg sad og saae ud i Haven, hvor Sommernatskjæret lyste, ud i Fortiden, hvis Minder rejste sig om mig. Tanker og Billeder jog hid og did i den dybe Stilhed. Lindeløvets Hvisken, Karen Maries Ord, hendes Sang over Barnet i Vuggen, det halvmodne Korns Sus fortonede i Melodier til et fint, sjælfuldt Landsbydigt om Kvindens Historie, Kjærestens, Hustruens og Moderens under Bondegaardens Tag. Hun gav Knøsen sin Elskov, stod ham bi med Snildhed, hun ventede trofast paa den bortrømte Mand, vogtede Gaarden og opdrog Slægten, hun fulgte ham ind i Politikens Tjørnekrat, til Møder og social Virksomhed, og nu sad

hun her ved sit Barns Vugge og berettede stilfærdigt om sin beskedne Arnesyssel — den samme i Fortidens Sagn og i vor egen Tids travle Færd.

— Kun et ganske kort Blund, i hvis Drømmes sommerlette, taagehvide Dug de mest modstridende Oplevelser og Stemninger slyngede deres Billeder — saa kaldte Dagen atter derude, solrandet, taagegraa, med svalende friske Vindstrøg, ikke til »Hærdaad at øve« . . . . Hvem taler i det hele om Daad, Storværk eller sligt i vore Tider? Disse Ord passer hverken ved vor Pult eller Disk. I vore daglige Klæder gaaer vi dem kolde og praktiske forbi, og er vi i Selskabsdragt, saa siger vi en Vittighed om dem . . . . Nej, kun til en ganske tyst og beskeden Gjerning kalder Dagen, til jevnt Arbejde, stille Erkjenden, til et Forsøg paa atter at naa et Hanefjed frem.

Men naar man oplever Dagens Komme herude i et dansk Landskab, midt i Skærsommer, hvor lysner den da ikke forventningsfuld rigt! Hvilket besynderligt Varslende, Kaldende og Forjættende er ikke udbredt over dens kyske Aasyn, hvor man knap skjelner mellem Smil og Taarer! Jeg kan ikke gjøre for det, men hver Gang jeg herude seer Solen rinde og føler Morgentrækkets friske, saltbittre Drag og seer Taagerne flygtende rulle sig sammen i Enge og Moser, da siger jeg

til mig selv: En saadan Morgen var det, at man digtede Nordboernes ældgamle Morgensang, Bjarkemaalet, og nu, ligesom den Gang, spiller der Sol over Skove, og »Hanens Fjedre suse«, og Dug driver af Ax og Straa, og til Mand og Svend, til Pige og Dreng lyder Dagens: Vaagner op, o, vaagner!

Ude i Gaarden traf jeg Anders Terkelsen. Han foreslog en Tur i Marken. Endnu var Folkene ikke staaede op; kun det allertidligste Morgenliv begyndte at røre sig i Gaarden, hvor alting drev af Dug, og hvor Dæmringen endnu holdt til i Kroge, Portrum og Luger. Duerne stak med klapprende Vingeslag til Vejrs eller dansede kurrende hen ad Tagmønningen; en Flok Ænder trippede afsted efter Kjæret for at nyde deres Morgendrik; Storkene paa Taget sov endnu, og deres hvide Fjer lyste over Reden, saa den skinnede som en lys, opredt Seng; men nede paa Havegærdet stod Hanen med brusende Hals og Vinger, i broncerødt Skrud, med fejende silkegrøn Hale og blæste sit Signal gjennem Taage og Morgenstille ud over Nabolavet.

Ad Markvejene var alting tyst. Duggen perlede og funklede paa hvert Græsblad, fra Korn og Kløver strømmede en fin, duftende Em. Gulspurve og Vipstjerter smuttede vaade og forpjuskede ind i Bygmarken, en Flok Agerhøns fløj skogrende op omme bag Brinken. En

Bomlærke sad og sang paa et Plovkneb; men usynlig over vore Hoveder, højt oppe i den morgengraa Luft, hang et helt Kor af Lærker, hvis bløde, friske Klokketoner indviede Dagen.

Anders Terkelsen var tavs. Udtrykket i hans Ansigt var det samme som i Aftes efter Festen. Nogle henkastede Ord om Vejr og Vind indledte ingen Samtale. Der var kun een Ting, vi kunde tale om: den foregaaende Dags eller Aftens Hændelser. Og jeg vilde lade min Ledsager begynde.

Hvorledes bar han Opdagelsen? Hvor bitter var Sandheden, og hvad vilde han uddrage af den? Det var første Gang, han havde seet disse Folk, hans Førere, Venner, Allierede eller i det mindste en Fløj deraf, uden Maske. Han havde hørt deres Program, deres Bekjendelser, som de er i deres kyniske Nøgenhed, befriede for den folkelige Talerstols Flitter. Han havde seet Spotterne lystigt vrænge ad det, han antog for deres Livskald og Helligdom, og han havde hørt de Enfoldige, de »Biedermannsagtige«, som ethvert Parti har, med banal Suffisance proklamere sig selv som radikale Fritænkere, radikale Politikere — som Fremtidens Herrer.

Endelig begyndte han: »Ja, jeg har faaet nok af Møder for det første.«

Jeg mente, det snart vilde gaa flere ligesaadan. Man kunde ogsaa uden Skade spare

en hel Del af Møderne baade af den ene og den anden Art.

Han vedblev: »Jeg har ikke faaet Søvn i mine Øjne i Nat. Jeg har tænkt paa de Taler, der blev holdt i Aftes, om og om igjen. Jeg har prøvet at komme udenom dem, men de møder mig alle Vegne. Aldrig tykkes jeg at have hørt noget, der stod med en saadan Klarhed for mig, og endda vilde jeg i Aftes knap tro mine egne Sanser . . . Og dette Sprog fører de virkelig, naar de er i deres egen Stue, mens vi staaer i den elendigste Politik. Hvad vi andre bygger op paa det ene Led, bryder disse Folk jo ned paa det andet. Og saa lader vi Bønder os lede af dem: kald blot, og vi skal komme! Naar vi saa en Dag uforvarende hører paa Raadslagningen, saa opdager vi, at Vejen fører ad en hel anden Kant, end vi vilde, og saa skal vi til at finde tilbage . . . . Ja, for det var dog knap saadan, min Morbroder og de andre Gamle mente, da de fik Friheden kjær.«

Han fortsatte Tankegangen og knyttede den til vor Samtale fra forrige Aften i Engen. Nu begyndte han at forstaa, hvorfor det gik saa trægt og langsomt i den politisk-folkelige Strid. Han var rokket i sin Tro paa Folkets ubetingede Ret, der før havde staaet saa soleklar. Og Alvoren, de trofaste Sind, de rene Villier, der ikke kjendte Svig -- hvor var de? Bonden

spejdede op og frem mod Førernes Plads, og saa saae han — Gildet den foregaaende Aften.

»Jeg har siden i Aftes været til Mode ligesom i Aprildagene,« sagde han. Et dump Mismod rystede hans Stemme, og Skuffelsen furede hans Træk som en sviende Smerte. »Der bliver ikke andet Raad, jeg maa have fat paa Skydningen igjen!«

Hvad er det *Alphonse Daudet* fortæller om den gamle Fe, da hun og hendes Søstre er blevne forjagne fra Skovene og Engene, fra de vide Hedestrækninger, og udleede i de store Byer? Hun vil nok hævne sig, den underlige Gamle i Pjalterne og med det rynkede Ansigt? Ja, rigtig, hun ankommer til Paris for at sætte Ild paa Verdensstaden. Thi det er Paris med Boulevarderne, Theatergjøglet, Lasten og Grinet, der har dræbt Landets Ungdom, Uskyld og Poesi.

Og jeg kom atter til at tænke paa vore hjemlige Egnes Feer. Maaske var de dog ikke brudt op endnu, maaske de ligesom Bonden ved min Side fandt paa et Raad? De er dog ældre i Landet end . . . . naa, end visse andre. De har deres Hjemstavnsret, og, hvem veed, maaske ogsaa deres Allierede. Det falder saa let at bevare Troen paa vort Lands lyse Vetter i en aarle Morgen, naar Nattestilheden begynder at fyldes af den vaagnende Dags Toner, naar Solen løfter sig i Øst og kaster sit varmende, rødlige

Skjær over Møllens Vinger, over Kirkens Korsspir og de højeste Trætoppe, naar Dugdraaberne glimter som et lønligt Tryllespil af Natten, naar Smaafuglene begynder at kvidre, og Elletræerne langs Engen suser ganske tyst og hemmelighedsfuldt, som havde de oplevet de sælsomste Ting, naar Taagerne skilles og viger, som flygtede levende Væsener bort i deres lyse Draperier, medens Engen ligger afdækket som et mægtigt, græsgrønt Fløjel, og det staalblaa, kuldeklare Vand kaster de første blendende Reflexer i det fremvældende Sollys.

»Jeg kom i Nat til at tænke paa et Træk, som min Fader har fortalt,« begyndte Anders Terkelsen. »Under det Røre, som gik forud for Friheden, skulde der en Gang sendes en Adresse rundt blandt Bønderne. Vor Herremand og Præst var imidlertid de Første her i Sognet, som havde faaet fat paa den. De sammenkaldte et Møde i Skolen og talte om en hel Del Sager, hvori de var enige med os Bønder, og da de nu ikke vilde underskrive Adressen, saa burde vi heller ikke gjøre det, eftersom vi var saa enige. Bønderne sad stille og var lige paa Nippet til at gaa med Herremanden og Præsten; da rejste en gammel Bonde sig op og sagde: »Skal vi saa snakke om det, vi er uenige om!« Følgen blev, at Adressen fik alle Bøndernes Underskrifter.«

Jeg indrømmede ham, at faldt dette Ord nu med den tilbørlige Vægt mellem Bønderne og deres Allierede, deres »selvvalgte Førere«, vilde det øve en lignende Virkning og fremkalde et ikke mindre uventet Resultat.

»Ja, vore Allierede«, udbrød han, »dem, der helst plukkede os for alt lige til Skindet — den Politik har skaffet os Bønder mange »Venner«, nogle for mange . . . . Vi har i vor Familie et Sagn fra den Tid, da Polakkerne var herinde. Det var ogsaa Allierede, Gud naade os! mange Gange værre end Svenskerne, de skulde hjælpe os imod. Men en Mand af vor Slægt, en simpel Bondemand, der sad i jevn Velstand troede paa dem og gav dem, hvad de forlangte. De tømte hans Spisekammer og Saltmadstønde, de ryddede hans Kornloft, de slagtede hans Kvæg, og de huserede i hele Egnen som Røver- og Kjeltringepak. Tilsidst sagde han Stop, men da havde han ogsaa kun en dejlig sortbroget Kvie tilbage, og den trak han med sig, hvor han gik, for at Polakkerne ikke skulde stjæle den. En Dag drog han ud at pløje, og Kvien fulgte som altid bag efter ham i et Tøjr. Saa kom der en polsk Soldat og forlangte Dyret og greb fat i Tøjret. Men nu var Mandens Taalmodighed forbi, han havde faaet nok af den »Alliance«. Uden videre tog han sin Plovstav og slog Polakken ihjel. Nu fortæller nogle, at der kom flere Sol-

dater til, og at de skød Bonden og tog Kvien med, andre siger, at han slap bort og gik til Skovs, saa længe Ufreden varede.«

Gjennem en tæt Havremark naaede vi hen til en Kæmpehøj. Et saadant Havrefold, skredet i Toppen, udsender en egen fornøjelig Rislen, det er, som førte de unge Ax en uafbrudt venlig Smaasladder, kun mere tyst end Kildens Væld. Men Marken har et ensformigt, graalig grønt Udseende; man skal ind i den, saa først opdager man Herligheder: støttende sig til det grønne Straagitter staaer Ærterne med friske Blomster, nogle snehvide, de fleste lyse- og mørkerøde, dybere inde titter Snerlerne med »Jomfru Maries Særkeærmer«, og nede i Bunden staaer den unge spæde Kløver, ganske betuttet under Duggens Styrtregn, naar Vinden ryster i Havren. Højen, som vi naaede op paa, var klædt med Lyng, Gyvel, Enebær og frembød et aabent Rundskue over Egnen. Det var nu fuld Dag, Solen skinnede ned i de dybeste Kløfter, ned i Gaardene, ind i Fattighytterne. Livet begyndte at røre sig ad de søndagsstille Veje. Fra een Gaard vandrede Pigerne i Marken med deres Melkespande, fra en anden trak Drengene afsted med Kvæget; fra Egnens Fællesmejerier lød Damppibens Fløjten som en munter Appel, der sætter Arbejdet herude i raskere Takt.

Min Ledsager saae sig om. Et lysere Drag lagde sig over hans Træk. Som han stod der, en tung, kraftig Skikkelse med det kjønne, udtryksfulde Ansigt, midt i sin høstfrodige Mark og ombølget af Sollys og Minder rakte hans Personlighed sig frem over Nuets flagrende Tanker og Bevægelser, mod hans Hjemstavns Fortid og Fremtid.

Han kastede et Blik ind mod Landsbykirken, hvis Trappegavle og Buevinduer lyste i Solen, hvis hvide Væg skinnede under Løvet, han pegede ned mod Forsamlingshuset, hvor Flaget just blev hejst, og maaske ogsaa hans Blik strejfede Skyttevænget, hvor et Par Karle gik og ordnede alt til Dagens Øvelser — før han sagde:

»Det er altsaa det, de Herrer vil skille os ved, det er det, de tænker paa at sløjfe, det er det, de vil vende vore Børns Sind bort fra, mens de lader, som de offrer Embeder, Tid og Kræfter for at hjælpe os Smaafolk til vor Frihed. De skulde tage sig i Agt. Man kan ogsaa komme os for nær. Vi Bønder bliver nok en Dag vaagne, og de Kaar, vi har haft, har avlet noget mere Farligt, en mange tiltroer os.«

Der var en fast Klang i hans Stemme, en besynderlig dump Trusel i hans Ord, der ligesom med et Ryk slyngede et Forhæng til Side, mindende om Hamlets Replik:

» — — — Jeg siger dig,
tag dine Fingre fra min Strube der;
vel er jeg ikke heftig og ilsindet,
men der er noget Farligt i min Sjæl;
frygt det, hvis du er klog. Bort med din Haand.«

Vi kom tilbage til Gaarden. Paa det fløjelsfaste Grønsvær, hvor over Havehegnets Sølvpopler og Løn kastede deres daarende Skyggespil, begyndte Sognets Ungdom at flokkes til Dagens Skydning og Legemsøvelser. Ned gjennem Alleen kom en Flok af Knøse og Svende i taktfast Gang, endnu med Høstraa og grønne Rugvipper i Haar og Klæder efter Morgensyslen. Et Par nærmede sig i Kapløb hen over Agrene, andre red først deres Husbonds Heste ned i Engene.

Glade Hilsener eller lunefulde Tilraab modtog alle. Pigerne kom fra Malkning, deres nyskurede Spande blinkede, et Tørklæde her, et Haarbaand hist røbede, at de allerede havde tænkt paa Helligdagen. I Forbifarten blev der skjemtet, frittet og leet, saa skyndte Pigerne sig ind i Bryggers og Melkestue for i Tide at blive færdige med deres Gjerning.

Gjennem et aabentstaaende Køkkenvindue saae man Mikkel Havstrup sidde for Bordenden og holde Foredrag om det politiske Møde. Han var nu paa det rene med, at Højre var bleven »heglet« af, medens Oppositionen som altid havde vist Enighed og Sammenhold. Kun et Par halv-

gamle Stoddere laante ham Øre, og dog fortjente han paa sin Vis større Opmærksomhed. Med sin Beundring, sin Godtroenhed, sit Eftersnakkeri sad han der som Udtryk for de nedkuede, de uselvstændige Lag i Folket, hvis hele Sjæleliv endnu er præget af Fortidens Trældom — de samme just der bøjer sig for »den moderne Herskermagts Majestæt«.

Omgivet af Ungdom og Sundhed blev Anders Terkelsen atter Manden med den stille, kraftige Hu. Stadig kom nye Skarer til, snart ogsaa en Del af de Ældre, der i Dag mødte som Tilskuere med Søndagspibe og med godmodig skjemtende Kritik over de Unge. Samlingstiden gik med Øvelser og Leg, Handel og Spøg. Der var mange sære og kantede Figurer, som aflokkede et Smil, der var Situationer, som man kunde finde naivkomiske, men der var tillige udbredt over den hele Scene noget Bravt og Trofast, noget Muntert og Alvorligt, som jeg altid senere vil længes tilbage imod. En af Gaardens Piger bragte Skytterne Flaget, og da jeg blev Vidne til hendes varsomme Omhu og den solbrændte Svends glade Stolthed, idet han modtog det for at bære det ned i Engen, angrede jeg i mit stille Sind de ringeagtende Tanker, jeg for et Par Dage siden havde næret om det fattige Landsbyflag.

Da Ekkoet af det første Skud rullede hen under Banken, var Gymnastiken i fuld Gang

under de gamle Træer omkring Gaarden. Karle og Knøse tumlede sig mellem hverandre i et sydende Overmaal af Kræfter og Livsmod. Brune og kraftige Svende var det, nogle med Skjæg om Hagen, andre med lyse Dun paa Hals og Kind; nogle saa behændige og smidige, som ingen venter at finde Folk bag Ploven, andre saa tunge og ranglede, som havde onde Kaar tidlig gjort dem til Invalider. Skaren fremkaldte et broget Indtryk. Hos hin var Takt og Skjønhedsstræben, hos Sidemanden dæmrede kun en svag Anelse derom; Karikaturer og barokke Stillinger kom igjen. Men det var Livets eget mangfoldige Spil, dets hastige og sene Væxt, man var Vidne til i disse Grupper.

Der laa Tanker bag de Unges Leg, der stod Plan og Alvor bag de Ældres Foretagender. Disse stille Gaarde, som med deres Straatage og Træer laa spredte over Markerne, havde deres Historie, deres Minder, som de trofast vogtede paa. Disse Mennesker her var paa Udviklingens Vej, hver Dag fører et Hanefjed fremad, og dette hidtil Ukjendte, at Ungdom og Erfaring mødes ved Vaabenleg, til Foredrag, til Diskussion, vil i Folkesindet frembringe Glimt, der som Høstens Kornmodn varsler den fremskridende Modning.

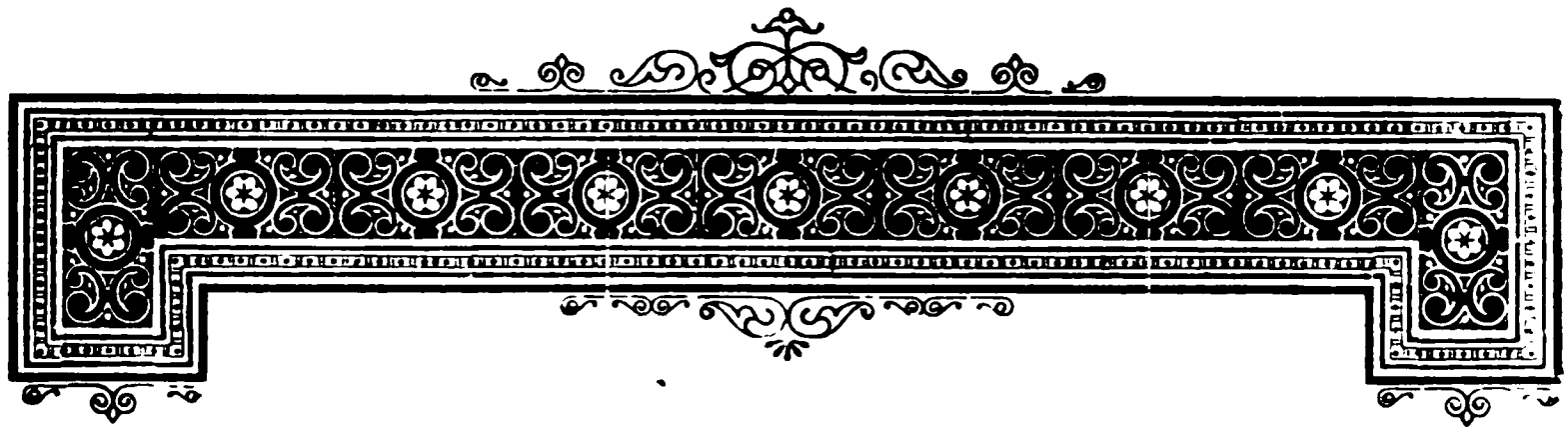

Jelling.

Jelling.

De dybe, frodige Dalstrøg ved Vejle er behagelige Raststeder. Det er godt og trygt at hvile ud under de høje Skove og færdes over stille, solmilde Enge; men er Sindet opfyldt af Vandrelivets Lyst og Uro, bliver man forholdsvis hurtig mæt af Dalens »Melk og Honning«. Fuglenes Kvidren i det ensomme Skov-Aflukke og Aaens syngende Rislen over Elletrunter og Møllehjul faaer samme enstonige Fald. En Dag vaagner Længslen efter friske, stærke Vindpust, efter fri Horizont, i hvis skiftende Former Livets Gang spores. Man drømmer om et bakket skovfrit Land deroppe i Vest, om store Ødemarker, der har Oprindelighedens Præg, og hvor Sagn og Lyng og Enebær groer tættere end Bondens Korn.

Det er Jelling, der drager Sindet — Oldtidens Kongesæde, Stedet for store Tanker og Bedrifter, nu en Egn i Sagnets Aftenskjær.

Fra Grejsdalen bøjer en Sidedal i sydlig Retning, tæt forbi Herregaarden Lerbæk og derpaa videre i Syd og Vest gjennem Jelling Sogn. Dalstrøget har intet Navn, er af Længde som Grejsdalen, men smallere og med mere skarpt skaarne Bakkeformer; dets Skjønhed er af en mindre frodig Art, er blegere og slankere i Trækket og frembyder finere Nuancering i Landskabet.

Dalen er eng- og vandrig, og paa en Strækning af næppe en Mil træller fire Møller under dens Vand. Ved den østligste af disse, nemlig Lerbæk Vandmølle, skæres Dalen af Vejle-Herning Vejen, som fører gjennem Jelling By. Her ved Lerbæk Mølle træffer vi for sidste Gang den rige Svulmen i Landskabet, der præger Egnen ved Vejle. Kommer man først op paa den brede Højslette i Vest, der beherskes af Jelling, har man vel endnu kjønne Skovgrupper langs Vejen og muldede Jorder, men man finder ikke en Plet, der ligger saa lunt mellem skovgroede Banker og drikker Sol og Væde og tillige er saa stor og lys og aaben som Strøget her ved Møllen. Bag denne, i Nord, lukker Skoven sig, hvorimod man i Syd overseer Dalen et godt Stykke. I Bunden skifter det med Eng- og Tørveskjær, ovenfor kommer Agrene med rødt- og gultmalede Huse og Bolsteder, ovenfor disse igjen Skoven. En Regnbyge tager

sig henrivende ud her. Over de høje, sagte duvende Bøgekroner bag Møllen hænger Skyen blaasort, over Dalen i Syd staaer Luften med fine, perlegraa Toner som paa et Kobberstik. Regnen falder med en blid Summen i Græsset, og inde fra Skovbunden og fra Aakantens Frodighed strømmer en bedøvende Vellugt.

Jeg følger Vejen og kommer op paa Banken i Vest. Fra Højdedragets Rand seer jeg foran mig en jevn Slette, i Forgrunden ligger smaa Landsbyer, en Kirke og spredte Skovpartier, længre fremme skyder Jordsmonnet ud i store, frit svungne Linier. Det er paa een Gang et aabent og dog dulgt Land, som Telegraftraadene og den graahvide Landevej borer sig ind igjennem. Den gule Postkareth ruller forbi, man er udenfor Jærnbanernes Net, Stilheden er dyb, og dog synes den lille Lærke, der staaer alstille oppe over mit Hoved, at fylde den med sin Sang. Saa erindrer man, at man vandrer paa historisk Jord. Forventningerne om det Kommende smelter sammen med Mindet om det, der var. Fantasien rejser sig og staaer seende ud »saa vide« ligesom Lærken deroppe, gribende efter henfarne Slægter, medens man samtidig spejder efter de synlige Tegn, de har efterladt sig.

Forude hæver sig en mørk, graablaa Masse, brydende Landevejens hvide Baand. Det er

Landsbyen Jelling, Midtpunktet for min Barndoms Sagn og Historier, Skuepladsen for saa mange drømte og digtede Heltebedrifter. Vel er det nu kun en simpel jydsk Landsby, men ingen Sinde vil jeg betræde nogen dansk By eller et Stykke dansk Jord med større og mere ærbødig Forventning. Den lille By rejste sig første Gang for min Forestilling under Beretninger af de Mennesker, som har været mig kjærest, dens Navn toner sammen med de tidligste Sange, jeg husker. En Del af mit Fædrelands Navnkundighed er knyttet til dette Sted. Sandsynligvis var det herfra, at Tanken om et samlet Danmark udgik, og senere Planen til at værne Landets Sydgrænse. Det Første satte Spor langt ned i Middelalderens Historie, om det Andet er Kampen staaende endnu og vil række langt ud i Fremtiden.

Seet i Frastand er Jelling en stor Landsby med Gaarde og Huse og en Rigdom af Træer, der tilsammen danner en tæt, samlet Gruppe; men saa snart man er indenfor det første Gærde, aabner Byen sig gjestfrit og venligt. Gaden er bred, svajende Grene skygger ud over Vejen, Huse og Haver træder pynteligt frem i Kjæde; to store Gadekjær ligger i Byens Fællesgræsning og beskyller de stensatte Havegærder, hvorfra Syrener og Hyben vifteformig breder sig ud. Man føler sig omsluttet af Byens

Venlighed, optaget i dens indre Liv, og man overraskes behageligt ved at møde noget Blidt, Modtageligt, Aarvaagent i Byens aandelige Sans, hvad enten det nu skyldes Minderne eller Seminariet, der stadig tilfører Byen frisk Ungdom, og hvad dermed følger: Videlyst og Arbejde. Der er vel heller ikke noget i Vejen for at give begge Dele sin Stemme.

Minderne — ja, jeg spejder efter dem, mens jeg gaaer gjennem Byen, og Sagnene fra Hedenold begynder at klinge. Jeg venter, at Kirken og Kongehøjene skal rejse sig i en Blanding af stille Majestæt og urvild Skjønhed, og er næsten forberedt paa at se en gammel, graaskjægget Vaabensmed staa og hamre paa Brynie og Skjold inde i den skikkelige, forfaldne Smedie ved Gadekjæret. Men jeg seer overalt kun Bygninger og Træer, hist og her er endog Byjorden tæt beplantet med Lind og Gran. Med Et bliver jeg vaer, at jeg spaserer langs en høj, grøn Vold, jeg seer op ad en mægtig Bakke, der er ingen Tvivl: det er Gorm den Gamles Gravhøj. Jeg lader Haanden stryge gjennem det korte, tætte Græs. Det synes mig, at Sagn og Beretninger om Jelling hidtil kun har været skjønne Ønsker og Haab, hvortil jeg ikke ret turde hengive mig. Først nu har jeg Vished, en stor, fjern Fortid er tilstede, ikke alene i Ord og Sang, ikke

som et Stykke Dekoration, men som simpel, nøgen Virkelighed i Byen og Egnen.

Som ethvert Barn i Landet veed, ligger Kongsgravene paa hver sin Side af Kirken, ligesaa høje som den. Deres Maal er 30 Alen i Højden, 90 Alen i Tværmaal og over 300 Alen i Omkreds. Betragter man dem fra den Side, hvor de hæver sig nogenlunde frit fra Omgivelserne, virker de ogsaa med kongeligVælde; man kunde tro, at den Styrke og Seighed, der var tilstede ved Bygningen af disse Mindesmærker, endnu drømte derinde i Højenes Skjød. Med hvert Aar bliver det imidlertid vanskeligere at faa saaledes Sigte paa dem, thi den voxende By skruer sig tættere ind under Højenes Sokkel, Træer og Hustage spærrer for Synet.

Vi er komne op paa Thyras Høj og seer Byen i Fugleperspectiv, dens Støj og Klang naaer herop i dæmpede, halvt fortonede Lyde. Vi har kun Kirken og Kongens Høj lige overfor til Selskab. Her er godt og stille at dvæle. Vi indaander den friske, solblanke Luft i dybe Drag, medens Blikket gjennemstrejfer de vide Udsigter. Mod Øst ruller Skovene sig ud ved Grejs og Vejlefjord, langt ude i den disede Horizont skimtes Bjergelide; mod Nord og Nordvest følger Bakkeaase i blaa Fjernhed, indtil de rejser sig med bjerglignende Magt i de høje Punkter ved Kollemorten; i Sydvest øjnes Randen af de

store Heder, som en Gang strakte sig til Højenes Fod; og over rige Landskaber med Skove, Søer og Banker i Syd seer man i klart Vejr Støtten paa Skamlingsbanken. Fra Dronning Thyras Høj rækker Blikket nu den danske Grænse. Der er en Manelse i dette Syn — og tillige en Bebrejdelse, som nu halvvejs former sig til Klage: Hvorfor blev Dannevirkegrænsen vogtet saa slet gjennem Tiderne? En Dronning saae med Kvindens Instinct, at der skulde Skjellet være mellem Dansk og Tysk. Hvorfor fik vi aldrig Mænd, der forstod denne Kvindes Politik.

Fjorten eller femten Kirker tælles fra Højene, nogenlunde ligeligt fordelte i det vide Rundskue. De mange Spir og hvide Gavle erindrer om en Magt, som man nu sjelden stiller sig for Øje, og som heller ikke viser den Styrke i sin Udfoldelse som fordum. Men her, hvor et historisk Kildespring risler, vaagner ogsaa let Mindet om Middelalderens Kirkevæsen, ja et helt Stykke Middelalder vilde leve op, hvis man endnu saae Herregaardenes Taarne rage frem over Banken histnede eller de gyldne Fløje og Spir tindre over Skovens Træer hinsides Søen. Det kunde vel for en Stund være glemt, hvad Ondt der har været mellem Herregaardene og Bønderne. Her vilde vi kun se deres Riddere og Fruer, der de udride i den klare Sommerdag, eller harniskklædte Krigere i Høvdingens Følge. Men Spirene

er blæste ned, og Taarnene forfaldne, og i Stedet for spreder sig nær og fjern hvidkalkede Bøndergaarde, der, frit som de ligger paa Sletten, uden Haver og Hegn, med Granitstensmuren gnistrende i Solen, har noget Urhaardt, Sagamæssigt ved sig, der viser langt tilbage over Kirkernes og Herregaardenes Kultur. Man tænker sig, at saaledes saae Egnen ud, da Kongsgaarden stod, og Tiden fik sin Islet herfra.

Snildt var Stedet valgt til Kongesæde. Byen Jelling, tidligere Jaling, Jalyng, paa Islandsk Jalángr, ligger, som alt bemærket, paa en vidtstrakt Højslette, beherskende denne, der paa de tre Sider omgives af større Dalstrøg og paa den fjerde Side — mod Vest — i Oldtiden stødte op til uvejbare, skovbevoxede Egne. Borgen var betrygget mod pludselige Overfald og Vikingers Strandhugst. Her rørte Livet sig i Hedenold i sin Fylde. Sagnet, de rustne Oldsager, som Ploven og Spaden jevnlig støder paa, Egnens mange Kæmpehøje, som halvt sløjfede endnu skjelnes i Sædmarkerne, vidner om, at over hvert Fodsbred Jord er Historien gaaet. Men Taagen ligger graa og tyk mellem de tætte Skove og hen over Søen, kun utydeligt skimter man de forbifarende Skikkelser fra vor Sagntids Morgen. Her var det, at Vermund den Vise sad i Hallen og drak med sine Kæmper, da Bannerføreren Folke bragte Bud, at Adils var landet med sin Hær,

og aflagde Løfte om, at han vilde tømme et Bæger af sit Blod, før han flyede i Kampen. Senere sad Vermund her, graa og træt, og maatte taale de tyske Sendeherrers Overmod, indtil Uffe blev lysvaagen og gik ud for at lede efter Skrep. Man kan læse om dette hos Saxo, men det gjør et eget Indtryk at høre det fortalt af en af Egnens gamle Bønder, som atter har den ældgamle Fortælling om Uffe og Skrep fra sin Fader og Oldefader og af disse har faaet Stedet betegnet, hvor det rustne Kæmpesværd laa gjemt. Hvor utroligt det lyder, saa synes Sagnets Traad dog endnu at gaa udenom alle skrevne Krøniker og tabe sig i den mundtlige Traditions Fjernhed.

Først og sidst er det dog Mindet om Gorm den Gamle eller Mægtige og hans Dronning Thyra Danebod, der uforgængelig er knyttet til Egnen og Jorden her. Det er dette Kongepar, der i Live som i Død har lagt uvisnelig Hæder om Jelling-Navnet. Ligesom Viborgegnens Heder endnu har bevaret et mørkt Skjær fra Borgerkrigene og den ulykkelige Erik Glippings Drab, som man i Ribe seer vemodig over den grønne Slotsbanke tilbage mod Valdemarstidens Glans og Lykke, saaledes har Folket her trofast gjemt Mindet om den sidste hedenske Drot i Danmark og hans fromme, sindsstærke Kvinde. Levende husker jeg fra min Barndom, hvorledes Bønderne

kunde sidde timevis en Vinteraften og fortælle om Kongeparret og Jellinghøjene. Gorm og Thyra laa hver i sin Høj, Kongen paa den søndre Side af Kirken, Dronningen paa den nordre Side. Gorm — hed det sig — var en tapper og grum Hedning. Hans Fortjeneste var, at han samlede Danmarks Rige til et Hele og bestemte, at det ikke senere maatte deles. Hans Brøde var den Grusomhed, hvormed han foer frem mod de Kristne, og i Maaden, hvorpaa Bønderne dvælede ved dette Træk, fornam man ligesom et Pust af Munketidens Gru for Hedningen. Denne Sindsstemning har fundet Udtryk i et Sagn, som jeg mindes blev fortalt en saadan Aften hjemme, da en lille Kreds sad samlet om Ovnen. En Dag — i vore Oldefædres Tid — laa nogle Hyrder og vogtede Faar paa Jellinghøjene, og bedst som de laa, kom Talen paa et gaadefuldt Hul i Kongens Høj. En stor, modig Knægt tilbød at gaa ned i Hullet; han fik et Reb om Livet, og Kammeraterne skulde trække ham op, saa snart han raabte. Efter en Stunds Forløb lød et Smertenshyl inde fra Højen, Drengene trak skyndsomt Rebet til sig, men det var svedet over, og Hyrden saae man aldrig mere. Om Thyra fortaltes derimod, at hun var god og from og havde antaget Kristendommen. Hun mildnede og lægte, hvor hendes Husbond slog, og da han blev gammel og blind, ledede hun Riget og

byggede Danevirke. Mildt og kjærlighedsfuldt som hendes Tilnavn Danebod eller Danmarks-Bod lyder, saa er og Sagnet, der har fæstnet sig til hendes Gravsted. I gamle Dage sprudlede en Lægedomskilde frem af Højen. Saa højt havde nemlig den gode Dronning elsket sit Folk, at hun bad til Vorherre om, at han efter hendes Død vilde lade af hendes Bryst fremvælde en Kilde, der besad Kraft til at helbrede Folkets Sygdom og Lidelse. Der er klosterlig blid Ekstase i den fromme Kvindes Bøn.

Jelling er Oldtidens stille Kongeborg. Sammenlignet med Sjællands berømte Kongesæde Lejre, hvor voldsomme Kræfter altid var i Bevægelse, tager Jelling sig ud som en Idyl, der laa trygt og lunt inde i Landet, mellem tætte Skove. Her var et roligt Tilflugtssted baade for Vermund og Gorm, da Armen blev træt, og Øjet svagt. Sværd og Skjold hængtes paa Hallens Væg, og Kæmperne sad og drømte over det fulde Mjødhorn. Her underhandlede Thyra med sine betroede Mænd om Rigets Værn, herfra lod hun gaa Opbud ud over Landet, ned gjennem Skovene og op langs Fjorde og Vige om at deltage i det store Fællesværk, Danevirkes Bygning.

»Godt det lød i Hvermands Øre,
hvad hun havde talt.«

Billeder og Skikkelser vexler, i luftige, taage-

blege Gevanter drager de forbi Sindet. Inde i Kongsgaardens egeklædte Hal sidder den gamle Konge, arret efter Striden, knuget af Ælde og Mismod, enlig som Ornen i sin Hule, naar Jægeren har spredt dens Kuld. Han venter paa sin Søn, der er paa Togt i Vesterleden, men Jul gaaer efter Jul, og Sønnen kommer ikke og sender intet Budskab. Foran den barske Gamle staaer det vældige Mjødhorn, han famler efter det, drikker i dybe Drag og lytter saa ud i Stilheden: Raagers og Ravnes Skrig, Vindens Susen i det gule Efteraarsløv, atter er en Sommer gaaet til Ende! . . . Hvor er Knud? Hvor staaer dit gode Drageskib, min Søn, hvor bliver du af? Dybe Rynker samler sig over de buskede Øjenbryn, der tændes som en Funke i det udslukte Blik, og ved Odin og Thor, der er blevne gamle som Kongen selv, sværger han, at den skal dø, der bringer Melding om Sønnens Død; men selv vil han slaa Følge til Valhal. Da lader Dronningen Hallen tjelde med mørkegraat Vadmel. — »Hvi tier alle?« spørger Kongen, »er der forefaldet noget?« — »Ja, Herre«, svarede den kloge Kvinde, »I havde to Høge, den ene var hvid, den anden var graa, den Hvide fløj lang ud i en Ødemark, og medens den sad der i et Træ, kom mange Krager til og plukkede den, saa at alle Fjerene er af den, og den nu ikke er til nogen Nytte; men den graa Høg er vendt hjem, og den vil

som forhen dræbe Fugle til eders Bord. Da udbrød Kongen: »Saa vist rinder Danmarks Taare nu, som min Søn Knud er død.« — »Sand er denne Tidende, men det siger I, Herre Konge, og ikke jeg,« svarede Dronningen. Men næste Dag, tilføjer Krøniken, døde Kong Gorm den Gamle.

Hedenolds Taageslør ruger dog endnu over dette Kongepar, og hvor vi med de skrevne Krøniker, den mundtlige Tradition eller de mossede Runetegn vil løfte en Flig, skimter vi ofte hverandre modsigende Træk. Medens nogle fortæller, at Thyra var kristnet, saa beklager Svend Aagesen, samtidig med at han holder en Lovtale over hende, at »hun ikke havde modtaget den hellige Daab«, og i en anden gammel Krønike hedder det om Kongeparret: *mortui sunt pagani.* Om Et synes dog al Tradition at stemme overens, nemlig at Gorm og Thyra begge ligger begravne i Jelling, hver i sin Høj, noget som man efter de sidste Udgravninger har draget i Tvivl. Da Dronningen var død, siger Saxo, sørgede hele Folket, og »Harald lod hendes Lig give en prægtig Begravelse ikke langt fra Faderens Høj, hvor nu til Dags Kirken sees midt imellem begge Ægtefællers Nabohøje.« Herom hedder det hos Svend Aagesen: »Da omsider den berømte Dronning havde ligesom sin Ægtefælle, Kongen, fyldt sine Dages Maal, lod den

efterlevende Søn og Rigets Arving, Harald Blaatand, begge sine Forældre efter hedensk Skik jorde i tvende Høje, der ligner hinanden, et anseligt Gravmæle tæt ved Kongsgaarden i Jelling.«

Til de to Historieskriveres Udsagn føjer de mægtige Runestene ved Kirkens Indgang deres troværdige Vidnesbyrd. Den mindre Sten, en tilhugget Blok af graa, svagt rødlig Granit er 2 Al. $3^1/_2$ T. høj. Den flade Forside har tre Runerækker, hvorimod Bagsiden, som er lidt udbuet, kun har een Række, omgiven af dobbelte Linier, der foroven ender i Høvlspaansnirkler. Indskriften lyder i Oversættelse: Gorm Konge gjorde dette Mindesmærke efter Thyra sin Kone, Danmarks-Bod. Langt anseligere er den større Runesten. Det er en mægtig, tresidet Granitblok af rødgraa Farve. Fra Jorden af er Højden $3^3/_4$ Al.; forneden er Stenen bred, buet, med et Omfang af c. 10 Al.; foroven har den en noget afstumpet Form. Indskriften lyder: Harald Konge lod gjøre dette Minde efter sin Fader Gorm og Thyra sin Moder, den samme Harald, som vandt sig hele Danmark og Norge og (lod Danefolket) kristne. Indskriften strækker sig over Stenens tre Sider, med fire Runerækker paa den brede Forside, omgivne af Figurslyngninger, og med een Række paa hver af de to Bagsider, der mødes i en stump Vinkel. Paa disse Sider

sees tillige to Afbildninger i Basrelief. Den ene viser os Kristus med korsmærket Glorie, udspændte Arme og tæt samlede Fødder, der hviler paa et lille naturligt Fodstykke. Den anden forestiller Løvegriffen, en æventyrlig Dragefigur, i vred, kampberedt Stilling. Den har lang, tynd, krummet Hals med Manke, spidse Hesteøren og Horn- eller Fjederbusk; i Gabet, der har Lighed med et Fuglenæb, spiller en lang kløftet Tunge, og en Slange slynger sig om Hals, Krop og Hale. Det opspilede Gab og de fremstrakte truende Forklør er vendte mod Kristusfiguren. Det er Kristendommens og Hedenskabets Kamp symbolsk fremstillet. Begge Figurerne fremtræder i en rig Indfatning af sammenslyngede Grene og Baand, der hist og her løber ud i ormlignende Figurer. Stenen er saaledes samtidig et Minde om Kongeparret, og om Tidens store Aands- og Kulturomvæltning.

Et gammelt Udsagn melder, at Stenene i fordums Tid skal have staaet paa Højene, og i »Danske Atlas«, fortælles, at i »Kong Frederik den andens Tid var den store Sten nedsunken i Jorden, men den berømte Lehnsmand paa Koldinghus, Caspar Markdanner, lod den 1586 opgrave og oprejse, hvorom han lod en Tavle med forgyldt Inscription i Kirkens Kor opsætte.« Denne Inscription, der gik til Grunde ved Kirkens Brand 1679, lød saaledes: »Anno 1586, under

Kong Frederik II.'s Regering, da lod Caspar Markedanner til Søgaard, som den Tid var Lehnsmand paa Koldinghus, opgrave den Sten paa Kirkegaarden, som staaer her udenfor Kirkedøren, og findes efterskrefne Skrift derpaa, som Kong Harald lod gjøre over sin Fader Gorm og over sin Moder Drotning Thyre, ungeferlig 960.« Derefter fulgte en Afbildning af Runerne. Denne Begivenhed foranledigede den lærde Henrik Rantzau til at lade Højene og Runeskrifterne afbilde. Kobberstikket, som blev taget, viser kun den store Runesten paa dens nuværende Plads, medens en anden Sten er rejst paa den søndre Høj. Om den mindre Sten fortælles, at den efter Kirkens Brand blev brugt til Prædikestol for den fattige Menighed, der i tre Aar maatte holde Gudstjeneste under aaben Himmel. Sagn og Overtro groede tæt som Mos om de gamle hedenske Mindesmærker. For at tyde Indskriften skulde man staa paa Hovedet og have gaaet i den sorte Skole. I ældre Tider var Tydningen omtvistet. Den første, der fik nogenlunde rede paa Indholdet, var Ole Worm, senere kom Finn Magnussen, Rask og andre Forskere, som ikke helmede, før de fandt en tilfredsstillende Løsning.

Den mindre Stens Indskrift synes i Strid med de skrevne Beretninger, idet den lyder paa at være sat af Gorm efter Thyra, medens de gamle Historikere er enige om, at Thyra over-

levede Kongen i flere Aar. Ønsker man imidlertid Fred mellem Granitens haarde, ru Skrifttræk og Historiens bløde, halvdunkle Farver, saa kan det maaske naaes gjennem den Tydning, at Stenen er ikke rejst som et Gravmæle, men som et Æresminde af Kongen over Dronning Thyra, endnu medens begge levede. Den Dag i Dag bør vi ihukomme den gamle hedenske Ørn, fordi han ved at tilføje Navnet Danmarks-Bod har underrettet Efterverdenen om, at Thyra bar det i levende Live.

Tydeligere end Stenene har selve Højene talt til de Slægter, de har skygget over. Hvilke Forestillinger indgav de ikke om det uhyre Arbejde, der var anvendt ved deres Bygning. I stille Undren har Bonden og hans gjennem Tiderne seet op til Højene, naar de Søndag efter Søndag samledes ved Kirken. Ad Frivillighedens Vej var dette Værk udført. Frie Bønder havde kjørt Jord og Stene hertil, ingen Fogedpisk, intet Magtbud — maatte dette ikke, medens de trange Aarhundreder skred hen, ligge som en stille Lysning om de grønne Høje, mindende om bedre Tider?

Højene fik deres Krønike, som Befolkningen trofast vogtede gjennem mundtlig Tradition og skrevne Beretninger. »Helt dernede fra Silkeborg-Kanten og inde fra Skanderborg-Egnen kom Folk og hjalp til,« lyder Bøndernes Tale endnu i fuld

Troskyldighed. I ældre Tider var Højene omgivne af et stensat Gærde. De blev hjemsøgte af Gravrøvere, senere kom svenske Krigsfolk og plyndrede. Fordybninger i Jordsmonnet har i sin Tid røbet disse Ødelæggelser. Den første Udgravning, man kjender, blev foretaget under Frederik IV. Om denne Begivenhed staaer følgende antegnet i Jelling *Liber daticus:* »Efter en gammel Mand, Anders Jensens Beretning, saa vidt hand kand erindre, blev Dronningens Høj udgravet af Jelling Bymænd efter Kgl. Ordre 1704, da hand som Dragon var med i Mynstringen ved Pintse-Tider paa Faarupagre. Ellers beretter hand samt en gammel Kone her i Byen, at der har stedse paa Højen indtil dens Udgrafning været mangfoldige Carusser; den gamle Kone siger og, da Vandet var udløbet, blef der probert i et hul paa høyen med en Stage af 13 Alens Længde, om der kunde med samme naaes bond, mens var ingen at finde.« Fra samme Haand har *Liber daticus* endvidere faaet følgende tilført: »Norden for Kirkegaarden er en meget stor Høj, hvorudi Dronning Thyra er begravet, og ved samme mærkværdig, at ovenpaa Højen er som en liden Dam og siges sjelden at blive tør; i forrige Tider berettes, den har aldrig blevet tør, men ved det i den sal. Kong Frederich 4des Tid og efter hans Befaling, da Hand ved Jelling lod mynstre Landfolket, blef paa den nordre Side udgravet, er kuns til nogen

bestandighed en rund Distance af 8 à 10 Alen med Vand udi.«

Da andre Efterretninger fattes, har denne Udgravning rimeligvis intet bragt for Dagen. Om Vandet paa Thyras Høj hedder det i »Danske Atlas«: Oven i Dronningens Høj er en stor og dyb Kilde med Kampesten omsat, hvoraf Indvaanerne henter deres Vand. Ifølge Sagnet hentede Syge og Krøblinge Lægedom af Kilden. Men en Gang førte en Mand sit blinde Øg derhen, og toede dets Øjne i Vandet. Dyret blev sund, men Kilden tabte sin lægende Kraft, og Manden sit Syn.

Endnu 1820 fandtes paa Dronningens Høj en tragtformig, vandfyldt Fordybning, der sjelden blev tør. Men det nævnte Aar voldte en meget svær Tørke Vandmangel i Byen. De Jelling Bymænd lagde Raad op og blev enige om at rense Brønden paa Højen. Under Sognefogdens Ledelse tog de tidlig en Sommermorgen fat paa Arbejdet. Spaderne vendtes flittigt, Byens Piger holdt deres Spande og Ballier beredte, og alle haabede inden Aften at se Kilden pible frem af Muldet. Da, medens de arbejdede saa sorgløse som hin Bonde, der ved Møgeltønder grov efter Ler, men fandt et Guldhorn, aabnede Højens Gravkammer sig. Under Lag af Muldjord, Græs- og Hedetørv traf de et Sæt af store Kampestene og ved at fjerne disse et Lag af svære Egestokke,

der dannede Gravkammerets Loft. Bønderne følte sig helt ængstelige ved denne Fortidsverden, som her lukkede sig op for dem, med tømret Højstue, Rester af Fjer og vævede Tøjer og med gyldne Smykker, og saa sendte de Bud efter Videnskaben. Finn Magnussen, der just var paa Rejse, ankom til Jelling og krøb strax tilligemed Sognefogden ned i Gravkammeret, famlede sig frem mellem Sten og nedstyrtede Bjelker, vadende i et Morads. Sognefogdens Lygte skulde lede dem, men dens Lys var yderst beskedent, og des værre var det samme Tilfældet med den endnu unge Oldtidsvidenskab. I den nærmeste Tid blev flere Undersøgelser at Gravkammeret foretagne, men, som det synes, ikke altid efter fast Plan eller kyndigt Skjøn. Kammeret var 11 Al. langt, 4 Al. bredt og $2^1/_4$ Al. højt. I Loftet viste fire overskaarne Egeplanker, at Kammeret forhen havde været aabnet; Væggene bestod af svært Egetømmer, Gulvet derimod at tynde Fjæl. Hist og her sad endnu smuldrede Rester af Tøj og Fjer, hvormed Væggene havde været betrukne. Ved den ene Endevæg stod en Trækiste, $3^1/_4$ Al. lang, sammenføjet med Klinknagler og tættet i Bunden med Haarfletninger. Udvendig siges der at have været Spor af Lærredsbeklædning samt af en smal sølvlignende Liste. Men det var en Ingenieur med sine Folk og ingen Oldtidsgransker, der arbejdede i Højen

den Dag, Kisten fandtes, og ved deres Berøring sank den sammen til Smuld uden at blive nærmere undersøgt. Der blev ogsaa ymtet om, at adskillige Guldsmykker fra Højen i de Tider vandrede til Guldsmeddenes Digler inde i Horsens og Vejle. Imidlertid blev sjeldne Oldtidssager ogsaa fundne og gjemte paa Oldnordisk Museum, deriblandt et Sølvbæger indvendig belagt med Guld, udvendig prydet med Ornamenter efter Mønstret paa den store Runesten. — Saa kastede Bønderne Gravhøjen til igjen.

Nu havde Videnskaben imidlertid vendt sin Kjærlighed til Højene, og den var fuld af Gisninger og Tvivl. De fundne Oldsager hentydede snarere til en Mand og Kriger end til en Kvinde. Var det Kongen, der laa begravet i den nordre Høj? Eller var denne maaske Gravsted for begge Ægtefæller? For at faa Lys i Sagen maatte den søndre Høj undersøges, hvilket skete 1861, efter Kong Frederik den syvendes Befaling og under Ledelse af Professor Worsaae. En Minegang blev lagt ind til Højens Midte, derfra udførtes forskjellige Sidegange, og fra Højens Top foretoges Boringer, stadig under Majestætens og Videnskabens spændte Forventninger; men som en gammel Kone strax havde spaaet, de fandt intet Gravkammer. Den Gamles Bedstefader havde seet Hyrdens Hul i Gorms Høj, og hvor det havde været, raadede hun til, at de skulde grave. Men hun havde

ikke Sæde i de Lærdes Raad; ej heller søgte man Gravkammeret under Jordoverfladen, thi sligt var endnu ikke forekommet i Videnskabens Praxis. Det er imidlertid senere skeet. Saavel af Worsaae som af P. G. Thorsen blev den Formening nu gjort gjældende, at Gorm og Thyra har hvilet i et fælles Gravkammer i den nordre Høj, medens den søndre er rejst som Mindehøj for Thyra Danebod. En anden Opfattelse hævder, at den nordre Høj kun indeslutter Kongens Gravsted, og at det slet ikke vides, hvor Dronningen er stedt til Hvile, men de Grunde, som anføres, er mindre vægtige. Mod begge Opfattelser staaer Historien, og man erindre, at der kun behøvedes faa Hjemmelsmænd for at bringe Kundskab om Harald Blaatands Tid til Saxo. I Jelling venter man endnu paa en fornyet Undersøgelse af Gorms Høj, før man slipper Troen, at Kongen og Dronningen hviler hver i sin Høj. Muligt er det, at Gravkammeret findes under Jordoverfladen, hvor Videnskaben i 1861 ikke tænkte paa at søge.

Ved hin Undersøgelse blev der ligeledes lagt en Minegang ind i Thyras Høj. Gravkammeret var i en næsten ødelagt Tilstand, opfyldt af nedstyrtede Sten, Bjelker og Jord. Det blev fuldstændig restaureret, Minegangen holdt aaben og forsynet med en Portal, der var dekoreret med Runer og oldnordiske Ornamenter. Det

hele Arrangement bejlede med Held til Tidens Smag. Studenter, Præste- og Herregaardsfamilier valfartede til den aabne Højstue.

Nu er baade Indgangen og Gravkammeret styrtede sammen igjen; det hundredaarige Stenhegn er forlængst bortryddet, og Højene selv er sunkne, dels ved egen Vægt, dels ved de foretagne Udgravninger. En Gang kunde man lægge sig ned paa den ene Høj og se over til den anden, uden at den mellemliggende Kirke spærrede Udsigten. Nu rager dens ujevne, teglgraa Rygning et godt Stykke op. En Mand fortæller mig, at i hans Barndom kunde to Drenge, staaende hver paa sin Høj, se hinanden over Kirkeskibet, nu kan de kun se hinanden over Koret. Og Kong Dans Høj og mange andre Høje paa Markerne nord for Byen er sløjfede.

»Her ruste de Sværd, for hvilke Verden har skjælvet,
her smuldrer den Styrke, hvoraf kun Sagn er tilbage.«

Det er Hedenskabets Vælde og Snille, som udfolder sig endnu en Gang, da disse Høje rejses, og Stenene hugges. Ved den sidste Udgravning fandt man en hel Del Redskaber, anvendte ved Højenes Opførelse, deriblandt Spader og Skovle af Eg, Trækiler, Svingler, Aag, Stenslæder, Huggeblokke, Slibestene, Kværne — Erindringer om et uhyre Arbejde. Og hvilken Flid

og Kunst er der ikke anvendt navnlig paa den store Runestens sindbilledlige Udsmykning, hvor hedenske og kristelige Forestillinger arabeskagtigt slynger sig mellem hverandre. Som Højene og Stenene staaer den Dag i Dag fremmaner de Skuet af et Folk i storartet Virksomhed for at rejse synlige Minder om Tidens Storværker og de Navne, som var knyttede dertil — et Folk der vidste, hvad Eftermælet betyder.

Kirken i Jelling er, skjønt gammel, forholdsvis fattig paa Minder. De store, bevægede Tider for Jelling var forbi, da Svend Tveskjæg byggede sin Trækirke; og da i den store Byggetid en Stenkirke traadte i Stedet, blev det en almindelig Landsbykirke, opført af Fraadsten, i romansk Stil. Men som den ligger der med sine hvide Vægge under Gravhøjenes grønklædte Sider tager den sig ualmindelig venlig og kjøn ud. Og der kan være noget sælsomt Blidt og Dragende ved at sidde herinde i det lyse Kirkeskib en stille Søndagstime, naar Orgeltonerne gjennemstrømmer Luften og sænker sig over Sindet lig en Regn af rene, hvide Blomster, eller de drager sødt aandende forbi og samler sig oppe i Koret, i hvis Dæmring Middelalderen og Katolicismen endnu lever i et Stykke broget byzantinsk Kunst. Ved Nedbrydelsen af Korets Hvælvinger i 1874 fandt man nemlig her en Række Kalkmalerier,

hvis Oprindelse maa føres tilbage til det tolvte Aarhundrede. De forestiller Optrin af Jesu Liv og er som Billeder fra hin Tid yderst barnlige i Opfattelse og Fremstilling, men midt i Naiveteten kan man opdage slaaende fine Træk. Særlig er en Mandsskikkelse, der bøjer sig fremover, talende til en Skare spidshuede Mænd, i Figur og Holdning præget af en betagende, aandig fin Ynde. Her har den ukjendte Kunstner med øm, lykkelig Haand fuldført ethvert Træk.

Efter den gamle Kongsgaard bærer endnu en Toft, et Dige eller en Marklod Navn, men ellers har Tiden bortvisket alle Spor. Paa Svend Aagesens Tid var Slottet til, og Harald Kesia har boet her, da han blev dræbt af Broderen Erik Emun. Endnu i det 16. og 17. Aarhundrede stod, i Nærheden af Præstegaarden, som Rest af Slottet et eget Hus kaldet Høfdingsborg. Det bestod af to Stokværk, havde Staldrum til 16 Heste og skulde altid staa rede til Kongens Brug. Baade Frederik II og Christian IV har boet her, sandsynligvis paa Rejser fra Koldinghus til Skanderborg. Christian IV skjenkede Præstekaldet fire Sognes Kvægtiender, imod at Præsten skulde holde de kongelige Gemakker i Stand. I Aaret 1675 brændte Høfdingsborg, og det har siden paahvilet Jelling Præst at skaffe Værelser og Staldrum i Præstegaarden, naar Kongen var paa Rejse.

Jelling sank i Ry, men blev aldrig nogen Afkrog. Byen laa ved to af Halvøens store Alfarveje, Pulsaarer for Handelslivet og Samfærdslen næsten lige til vore Dage. Paa Heden mod Vest krydsedes Ribervejen og den gamle Stude- eller Oxevej, der gik fra Viborg over Foldingbro og ned gjennem Sønderjylland. Fremmede kom hyppig til Byen, hørte og bragte Nyt og gav stadig Jelling-Bønderne Lejlighed til at opfriske Egnens Minder.

Det skyldes sikkert den gamle Kongsgaard, at Jelling i en senere Tid blev Krongods og derved fik langt blidere Kaar end Nabosognene, der kom under Herregaardene. De rigtig tunge Tider for Jelling som for hele Vejle Amt bragte Svenskerne og Polakkerne. Skrevne Herreds-Optegnelser vidner om, hvor jammerlig Egnens Tilstand var i det 17. Aarhundrede. Krige og Farsoter afløste hverandre; Landsbyer stod i Brand, og Græsset visnede bort under Rytterskarernes Hove. Det var Tidens utøjlede og hjemløse Existenser, der slap løs i Trediveaarskrigens Horder og skyllede ud over Landene. Folkebevidstheden gjemmer endnu den Dag i Dag paa uhyggelige Minder og Sagn fra »den gamle Fjendetid«. I en Tingbog hedder det: »Aar 1660 var der næsten ingen Mand udi Jelling Sogn, som var overbleven den bedrøvelige Tid, hvorfor Sognet saavel som andre i Nabo-

lavet stod næsten øde.« Et synligt Minde fra Ulykkestiden viser man endnu i en rusten Jærnkrog i Jelling Kirke. Et gammelt Manuskript *Encomion Jellingense* beretter herom følgende: »Ved det Aar 1628 da de kejserlige Tropper var i Jelling, blev Stedets Præst, Søffren Stephensen, mistænkt af Fjenden for at staa i Brevvexling med Kong Christians General. Og da nu Budet, som plejede at gaa med saadanne Breve, blev opfanget og undersøgt, fandtes Brevet skjult i hans Vandringsstav. Desformedelst blev bemeldte Præst af Fjenden virkligen tagen af Live, idet de nemlig ophængte ham over Kirkedøren — nogle fortælle ved Skjægget — paa en stor Krog, som vises den Dag i Dag.« I „*Liber daticus*“ har en af Søffren Stephensens Eftermænd berettet om ham, at han tog sig selv af Dage i Fængslet, »oc blev siden hans Legem hidførdt til Jelling oc paa marken ophængt.«

Soldaterne plyndrede, mishandlede og voldtog; Pesten dræbte; Folk rømte fra Landsbyerne og søgte til Skovene eller Hederne. Mange Aar efter Krigen stirrede dens Nød og Fattigdom endnu ud fra hvert Hjem — om man ellers kan bruge denne Betegnelse om de elendige gjenopbyggede Hytter, hvis Vægge bestod af sammenflettede Ris og Løv. Det skred saare langsomt med at faa de øde Ejendomme bortfæstede, ja endog Selvejergaardene stod tomme. Enten

var Ejerne omkomne, eller de var blevne grebne af en Rædsel og Forknythed ved Livet, saa de foretrak en afsides Hule i Skov eller Hede. Frederik III var ej heller nogen mild Herre. De Bønder, der gjenoptog deres Dont, maatte ikke blot svare egen Skat, men ogsaa udrede Afgifter for de Gaarde, der laa øde, saaledes at »den største Del af Bønderne maatte give dobbelt saa meget, som de ellers kunde komme til efter Jordebogen.« Og betalte Bønderne ikke punktlig, inddreves Skatterne øjeblikkelig ved Soldatermagt, ja, Bønderne havde ikke en Gang »saa lang Frist, som de kunde have nødig for at komme til Kjøbstæderne og gjøre det ringe Forraad, de kunde have, til Penge.« Kom de til Øvrigheden med Klager over deres Fattigdom, saa fik de til Svar, »at de skulde give, saa længe de havde noget, og naar de ikke havde mere at give, skulde de pakke sig fra Stederne.« Saaledes seer Datidens Historie ud i de gamle Tingbøgers Stil. Uden Tvivl er de Jelling Bønder dog komne lettere over de trange Tider end Nabosognene, som tilhørte Herregaardene. Knap 100 Aar efter Krigen — 1743 — kunde de kjøbe deres By med Skov og Enge. Regeringen gjorde Tilbud, Bønderne snakkede frem og tilbage, nølede, som havde de ikke rigtigt Mod. Da rygtedes det, at en Herremand havde meldt sig som Lysthavende, og saa blev der Enighed; tre

Mænd rejste over til Kjøbenhavn for at ordne Handelen. »Gudskelov,« har jeg hørt en Jelling-Bonde sige, »vi har ikke det at tænke tilbage paa som de Folk i Kollerup og Hørup.«

Endnu spores det hyppigt i det daglige Liv, at Bønderne i Jelling ikke har været Herregaardsfæstere. Her er en stilfærdig, men derfor ikke mindre fastgroet Selvstændighed, Sæderne er gammeldags jevne, Tankegangen djerv, munter og aaben. Forhen hed det altid, naar der i Nabosognene forefaldt noget Lavt, Dumt eller Raat: saadan vilde en Jelling-Bonde aldrig handle. Og det samme kan gjælde endnu, naar der er Tale om moderne Udskejelser i Klædedragt, Levevis, Politik og Gilder. Ikke desmindre har Jelling hævdet sin Stilling som Egnens aandelige Midtpunkt. Saa dybt, kan man ogsaa sige, rækker Virkningen af Oldtidens Kongeborg.

— Jelling Skov syner ikke meget i Frastand, er lidet omtalt, men overrasker behageligt dels ved selve sin Tilværelse, dels ved sin Skjønhedsrigdom. Folkene er med rette stolte af den. Fra Byen gaaer man i Sydøst over flade Marker. Skoven og den bagved liggende Dal strækker sig i en Bue i Øst og Syd. For Enden af de grønne og halvgule Kornvange seer man Skoven som en snart takket, snart bølget Murkrans, der yder Værn og Ly og indfatter Højsletten i sin gamle Ramme.

Skoven er en Levning, Træerne er ikke ret store, og ved Udkanten synker de ned til Krat og Purre. Det er ikke ældgamle, arrede Stammer, der paakalder Fantasien; men er man gaaet ud med noget af de gamle Tider i sit Sind, vil man ogsaa støde paa Ting dernede, som, blandende sig med Bøgeløvets Hvisken, forkynder: Her var det, vi har seet det, her drog deres Skarer forbi. Der er Kilden, der pibler og rinder, som den har rundet i tusinde Aar, og hver Gang det blev Sommer, gav den Jordsmonnet et nyt Overtræk, og Skovmusen og Sangfuglene kom og slukkede deres Tørst. Den husker langt, men endnu længer de tavse, stejle Banker. Terreinet er vildt, stærkt kløftet, Bankerne ligger i Række bag hinanden, gjennemskaarne af stejle Smaadale. Stier og Veje snoer sig op ad Skrænterne eller langs en Bakkeryg; nede i de snævre Kløfter raader et grønligt, stillestaaende Mørke, Lyset kan ikke trænge ned, og Træerne staaer og stræber opad. I Tiden før der blev Vej eller Sti, har det haft sin Vanskelighed at komme frem her. I Kløfterne bag de mægtige Stammer og utallige Vildnis var der indbydende Skjulesteder nok, hvorfra man kunde sende en sig nærmende Fjende de første Spyd og Pile.

Dog kan man ogsaa inde mellem Bankerne støde paa en solaaben Plet, et Mose- eller Engdrag, hvorover der ved Sommertide vugger en

stærkt duftfyldt, blaaskygget Luft. Et Par Huse ligger i Mosekanten saa pynteligt hvide, som kjendte de kun Livets Sollys, men ogsaa saa stille og beskedne, som var her intet at tugte.

Fra Skovens stejle Skrænter i Syd er der høj Udsigt over den maleriske Dal, vi forlod ved Lerbæk Mølle. Alt ligger i Eng, og bag Engene hæver sig atter blødt rundede Bakker, der mod Øst, efter Vejlekanten, er klædte med Skov. Paa begge Sider har bitte smaa Skovgrupper forsigtig nærmet sig Engkanten og synes med et listigt Smil at spørge hverandre, om de tør driste sig videre. Dalens Pryd er Aaen, et af de lunefuldeste Vandløb, der kan tænkes, og midt i al sin Lunefuldhed saa sikker, saa overgiven kjæk! Hele Vejen løber den i lutter Slyngninger, uafbrudt ud og ind, som en smidig, staalblank Lindorm, der bugter sig gjennem Græsset. Der er talt om at rette Aaens Løb, hvorved der vil kunne indvindes en Del Eng; men der skal haarde Hænder til at ændre, hvor Naturen selv har ordnet Sagen med saa rig Ynde. Man kan maaske trøste sig med, at Jelling-Folkene har blødere Hænder i saa Henseende end de fleste.

Jeg har været ude paa Jelling Hede, en flad, vid Strækning i Vest, oversaaet med spredte Gaarde og Huse. Af Heden er kun Navnet tilbage, den sidste Menneskealder har sat alt under Ploven; men Lyngen og Gyvelen titter ufortrødent

frem langs Stier og Vejgrøfter, og frisk grønne og blomstrende, som de staaer ved Siden af de magre, graa Græsagre, synes de at sige: »Vi har været her, vi kan komme igjen.«

Det anseligste Punkt herude er Skjærm Klint, en stor, aflang Sandbanke, der strækker sig i Nord og Syd og krones af flere runde Smaahøje. Her var det ifølge Sagnet, at Frode Fredegod lagde sit Guldsmykke til Tegn paa den dybe Fred og Lovens Ukrænkelighed. Guld er et smukt Symbol, men har vel oftere ægget til Strid end mildnet til Fred. Stedet laa i Fortiden og ligger endnu ved Alfarvej. Tæt ved Klintens Fod krydsedes Studevejen og den gamle Ribervej, der gik fra Ribe til Skanderborg. Studevejen eller Kongevejen, som den ogsaa hed, fordi Kongerne fulgte den, naar de drog fra Viborg til Urnehovedting, findes endnu. Af Ribervejen er derimod ikke Spor tilbage undtagen i nogle Stednavne saasom Ribergaard, Ribermose o. lign., som man træffer ikke blot her paa Jelling Hede, men videre ind ad Skanderborg til. Ældre Folk her paa Egnen husker dog tydelig Rester af Vejen ligge i fem, sex sandede Hjulspor ved Siden af hverandre.

Her over den bølgende Lyngslette, hvor Lærkerne sang, og Urfuglen skogrede, drog en Gang Landets høje Herrer og Ridderskab. Kongerne Niels og Erik Emun holdt et blodigt Slag

her, men ethvert Minde derom er vejret hen, som det er glemt paa Krønikens Blade. Og her red Kong Volmer forbi hin Dag, da han havde faaet Bud, at Dronning Dagmar laa syg i Ribe, og da han red fra alle sine Svende. Skjærm Klint er delvis opdyrket, men den sandede Bund giver ikke synderligt, selv Lyngen forkrøbles, naar den vover sig ovenfor Mosset. Barsk og nøgen som denne Bakkeø ligger, minder den om en længst forsvunden Old. Tavsheden og Ødet viser tilbage mod de dunkleste Tider. Og staaer man her en Efteraarsdag, naar Hyrderne samles om deres Baal histnede i Markskjellet, naar Lyset viger, og Sindet bliver blødt, da vil de henfarne Dages Vemod møde dig i Skyernes Drift, i Slettens triste Ensomhed, i Vindenes sagte Suk, idet de slaaer ned over Højene. Det groer og grønnes ikke mere; det dønner ikke under Ros af danske Hofmænd, der de udride; der ligger ikke Guld over Vejens Rand . . . . . Ja, her er Stedet, hvor Minderne om det Store og Henfarne i Danmark flokkes, og man tænker sig, at i mørke Nætter sidder Skjaldenes Ord, deres Haab og Ængstelser som Tankefugle her paa Bankens Sandkam og stirrer ud med store Øjne. Men det kommer ikke, vort Land er blevet lille og ringe, hvem der saa sad ventende her, om det var Danmarks Genius selv, det vender ikke tilbage, de store Tiders Daad og Lykke.

Af Fredegodes Dage
og Danmarks Lykke sær
er nu kun lidt tilbage
som Solens Aftenskjær,
som Høstens Blomst i Vangen,
som Daadens Røst i Sangen,
som Glædens Mindekrans.

Jeg følger Kongevejen i Syd, og snart haster Tankerne videre. Nu er det jo Sommer med lun, gylden Luft over Markerne og denne sødligvarme Kløver- og Høduft, der sniger sig frem fra de fattigste Lavninger. Øjet seer vidt her. Til alle Sider over den flade, træfattige Egn dukker Skove og Landsbyer frem. Mod Vest ligger Gadbjerg og Lindeballe halvt gjemte bag et lunt Skovbælte, i Øst sees Jelling, hvis mange Træer forvandler Byen til en lille Lund; men især fængsler Udsigten i Syd: hinsides Faarup Sø løfter Marker, Skovgrupper og Landsbyer sig i lette, klare Omrids mod den blaagrønne, guldskyede Himmel, en hvid Kirke tindrer mellem Træerne, hist ligger en stærkt solbelyst Bygning med røde Mure og blaat Tag, over hvilket et slankt Spir funkler i Solen. Jeg gætter, at det er en Kirke i den nye Stil, som grundtvigianske Arkitekter har indført, men Forestillingen har nu en Gang faaet fat derpaa som en gammel Borg, et Stykke Middelalder, der har holdt sig frisk, og hele Egnen derovre bliver gjennem Soldisen Vignet til en Folkevise.

Jeg møder ikke et Liv paa hele Vejen. Langt inde paa Marken staaer en Pige og spreder Gjødning, en Bonde har faaet spændt for efter Middagssøvnen, en Hund, som man ikke kan se for Rugmarken, gøer; Flintesten og Glasskaar gnistrer i Solen. Vinden fører Duften af Lyng og Porse med sig vesterfra. Det bliver varmt. Horizonten flimrer. Det er Loke, som driver med sine Geder — fortæller Almuen — eller Einherierne der rider.

Saa kjendte denne Vej anderledes Færdsel i gamle Dage, især i Studetiden, Foraar og Efteraar.

I Flokke paa 30—40 Stykker følger Studene efter hverandre, Drift efter Drift. Hallo! Hallo! Driverne raaber, Piskene knalder og stryger i hvinende Rap over Dyrenes Rygge. Landsbyens Piger kommer ud med fulde Ølkander og faaer et Kys, en Spøg eller et Løfte til Løn. Det er haarde Halse disse Drivere. Fra Barnsben har de tilbragt deres Liv paa Landevejen i Sol og Slud, paa Markeder og Teltboder, jydske og tyske, mellem Kjeltringer og Godtfolk. De fleste er langt nordfra, man hører det paa deres »Narbomaal«. Med en Pisk og et Sæt Klæder, hvortil først og fremmest hører et Par velbeslaaede Træsko, er de rendte fra baade Præst og Skole og har valgt Strøgfuglens frie Levevis. Paa de lange Rejser gjennem Jylland til Tønder, Husum,

Rendsborg eller Holsten døjer de alle Slags Ondt: Tørst, Kulde, Træthed, Søvnmangel; men er Maalet naaet, og Studene godt solgte til Holstenere, Hollændere og Brabantere, saa begynder et lystigt Liv i de rige Marskbyer. Paa Hjemvejen kjøbes Tøjstoffer, Tørklæder o. dsl., som under nye Æventyr smugles over Grænsen, afhændes til Kjøbmænd og Bissekræmmere eller foræres til Landevejskroernes Piger, hvor disse er rundhaandede med Mellemmader og Dramme til Driverne og Havretvillinger til Studene.

Driverne havde i Regelen deres faste Kroer, hvor de overnattede. Her paa Egnen var det Gjødding og Randbøl Kroer, en Gaard paa Jelling Hede, længer syd paa Hovborg Kro og Foldingbro. Det var gyldne Tider for Kromanden, der ofte i Studetiden kunde tage sine 1000 Daler ind. Saa snart det spurgtes, at Studene var i Anmarsch, blev alt Arbejde lagt til Side, for at man kunde modtage Gjesterne paa en nogenlunde pæn Maade.

En Bonde, der i sin Tid som Kræmmer har færdedes meget ad de samme Veje, fortæller: »En Efteraarsdav kommer a til Gjødding Kro, og der var itt andre hjemme end æ Kromand og en lille Pige, men en grov Firm var der paa dem. »Da er det godt, du kommer, Søren Kristian,« siger æ Kromand, »du maa til at skære Mellemmader øjeblikkelig; vi har haft Bud om,

te æ Studedrivere er her æ Klok fire; mig og æ Tøs kan itt bestri'et.« No, a fik jo ved en Brødkniv og bredte Smør og skar Ost og Pølse, til vi fik en Stabel Mellemmader som et lille Bjerg. Men saa havde vi da ogsaa æ Stude udenfor æ Port. Vi maatte nu allesammen ud og hjælpe til med at faa dem ind i deres Aflukke. For seer du, ved Siden af Kroen laa der altid flere Tønder Land halvt i Hede, halvt i Græs, og det var delt i flere Stykker med Skillerum af Lægter. Her kom æ Stude ind, hver Drift for sig, og saa blev der lagt et Lispund Hø for hvert Par — det var noget, som altid skulde passes, inden der blev tænkt .paa æ Drivere. Efterhaanden kom de saa ind og stillede den værste Sult paa de gode Mellemmader. Men den ene Drift fulgte efter den anden, henved en Snes, og ialt blev vel en 600 Stude samlede; det tog Tid, inden vi fik dem baasede ind og fodrede af. Det var Aften saavel, da vi var farre. Saa kom vi ind og fik Sødsuppe og Flæsk og Revelsben til Eftermad, og a skal svare til, æ Drivere tog det, de kunde synke og sætte i deres Liv; men det var ogsaa det eneste rigelige Maaltid de fik om æ Dav. Saa om Natten blev der et svære Vejrlav, det stormede og regnede og piskede ned med baade Hagl og Is, og tordne og lysne gjorde det da ogsaa. Vi maatte op hver Kjeft og ud til æ Stude, og her laa en

Redelighed. Æ Træværk var blæst og revet ned, og æ Stude komne ind mellem hverandre. Enten stod de ligesom piskede sammen i Klumper og brølte, eller ogsaa var de satte afsted ad æ Mark eller æ Hede, for de var jo blevne ræj' i det Vejr. Det gav baade en streng Nat og Dav, inden vi fik Stilling paa dem og skilt dem ad i hver deres Flok.«

Øst- og Vestbanens Anlæggelse gjorde Ende paa Studedriveriet, som den i det hele trak den store Færdsel bort fra Midtjyllands Veje. Men i sin Tid har dette Handels- og Rejseliv paa Alfarvej, der meldte sig med Sang og Knald og tusinde Strubers Brølen og vel jevnlig bragte Landsbyen ud af den daglige Gænge, skabt baade materielle og aandelige Værdier. Jyden har Handelsblod, og her kunde han allerede som Barn fordybe sig i den store Handelsstrøm, hans Instinct som hans Blik skærpedes, hans Ærgjerrighed voxede. Dernæst kunde Handelsfolkene fortælle, at Verden var større end Ens eget Herred, de var Budbringere mellem den enkelte Landsby og Omverdenen, bragte Nyt fra Slægt og Frænder, medførte et friere Lune, et kraftigere Mod fra store Forhold. Deres Tale maatte virke paa mange Sind som Elektricitet. Det var paa een Gang Kval og herlig Trøst at vide, at derude gaves frie og lykkelige Mennesker. Og en Dag tog Knøsen sig selv Forlov, slap Le eller

Plov paa Hovmarken, bankede maaske Ridefogden, der havde villet gjøre ham til Soldat, og drog saa afsted ad Studevejen mod »æ Sønden«. En Tidlang i forrige Aarhundrede var Flugt hyppig især fra disse Egne. Herover føres Klage baade paa Vers og Prosa i Datidens »Oekonomiske Magazin«:

»Der gik mange udaf Jylland og Fyen til Fremmede Lande, fordi de, som fornuftige Creaturer, der elske Frihed, ikke vilde underkaste sig Vorned Tvang eller Livegenskab i de andre Provincer, og der ikke var Leylighed hiemme at erhverve Brødet.«

»Det er de Muntre og Velvoxne, som gaaer ud, de Dorske, Forsagte og Lemlydte bliver tilbage; det er de Tilbageblivende, som skal forplante deres Slægt, og Børnene blive Forældrene lige. Deraf flyder en naturlig ind- og udvortes Forringelse. Jo mere et Folk undertrykkes og nærmer sig Livegenskab, jo mere hadefuld blive de paa deres Herskere, ja paa alle andre Stænder, fordi de ansee sig selv som forhadte og foragtede; de opammes og opdrages i saadan hadefuld, tykkisk og nedrigt Sindelag. Saa den sædelige Forringelse bliver fuldkommen ligesaa kiendelig og skadelig som den naturlige.

Naar muntre, modig Jyde kand
Faa Brød i Holland, Engeland,
Hvor de med Lyst annammes,

Maa Halte, Dorske, Modløs Drog,
Som ey tør høre fremmet Sprog,
Derefter her opammes."

Vejen bøjer i Øst og fører ned gjennem en lille, henrivende skjøn Dalkløft med Kløver og Eng i Bunden, Løvpurl og Granplantning paa Skrænterne. Her er ganske varmt og stille. Insecterne summer, den store røde Kløver staaer Hoved ved Hoved og drømmer kun om at bære Frø. Da en Gruppe af slanke Træer aabner Udsigt til Søens dybe, soltindrende Blaa, troer man sig et Øjeblik hensat til en fjern, sydlandsk Egn med Floder og Lunde, men snart opdager man under Træerne en Vandmølle, der med sit lave Straatag seer saa hjemlig ud, og hvor Vandet risler med sit bløde, ægte danske Fald, og vest for Søen seer man et stort Moselandskab med Tørvestakke og talrige spredte Trægrupper, som kun kan være jydsk.

Jeg kommer forbi Herregaarden Faarup, hvor der fordum, i Jelling-Hedens Tid, førtes et anseligt Schæferi. Gaarden har en ny, stilfuld, prunkende Hovedbygning med Have og Skov i Øst. Jeg gaaer ned gjennem Skoven, der dog i Syd ikke er tættere, end at jeg uafbrudt seer Søen mellem Stammerne, og naaer den næste Mølle, thi det er jo Dalen med de mange Vandmøller, jeg vandrer ad. Landskabet udvider sig og synes paa en forholdsvis lille Plet at have

samlet et Prøvekort over jydsk Vegetation og Jorddannelse. Skoven vexler med højtstrygende, fattige Sandmarker, Side om Side med Engene ligger Kornmarker eller Skrænter med Lyng og Gyvel, og selv Engene har et forskjelligt Udseende, her er det nye Anlæg, som efter rationel Behandling giver tæt, rent, saftfuldt Hø, hist ligger den gamle Made med Vældgynger, med Siv, Padderokker og Vandnelliker i Græsset, med Blaabærris og Tranebær paa Mostuerne. Møllen ligger lavt, Dammen staaer betydelig højere og gjennemsiver ogsaa den nederste Del af Bygningen med Fugtighed. Men Mølleren og hans Folk er flyttede op i anden Stokværk, og i det nederste er saa Mølle, Karte- og Spindemaskineri, Stampeværk og maaske endnu flere Ting. Endnu maa jeg ikke glemme de dejlige røde og hvide Roser, som groer her i utrolig Mængde og i tæt, svulmende Kor dækker hele Møllefacaden til Taget, og saa de mange Kilder, som kommer oppe fra Skovbankerne, hvis Kluk eller syngende Rislen man hører alle Vegne ligesom Fuglesangen paa en Sommermorgen. Men saa er alt dette kun det nærmeste, længre borte ligger Søen med sit Ørred- og Aalefiskeri, Jelling Byenge, hvor Gjøgen kukker, og hvor Høstakkene i denne Tid rejses.

Dag efter Dag kan man dvæle ved denne Plet, og har man lidt Held, træffer man nok

Mølleren, for han hører med. I hvert Fald, jeg traf ham. Det er en lilleagtig, tør, mager Mand med et smalt Ansigt, skallet Forhoved og spidst, hørblegt Hageskjæg, Øjnene er blaa og smukke, og hele Ansigtet bærer et livligt, agtpaagivende Udtryk. Han bød mig indenfor, skjenkede Øl, førte mig rundt i Huset og Møllen, hvor han forklarede mig sin Mølledrift og Værkflid og derpaa viste mig, hvorledes Vandet paa sin simple, ældgamle Vis driver det Hele.

Da vi lidt senere kom ud i Eng og Mark, faldt Talen paa andre Ting. Mølleren fortalte om sin mangeaarige Ven, den grundtvigske, ejendommelig djerve Pastor Svendsen, der gjennem en Aarrække boede i Jelling. Fra ham har han faaet det Stød, der har ført ham ind i den grundtvigske Bevægelse, og med særegen inderlig, vemodsfuld Hengivelse dvælede han ved Præstens kraftfulde Personlighed, der havde efterladt en endnu ikke udfyldt Plads.

Og Manden saae flere tomme Pladser rundt omkring, rundt om i vort Land. Han hører ikke til de grundtvigske Bønder, der seer »livsaligt« paa Tingene og taler om denne velsignede Tid. Tværtimod, han har sine Tvivl om Tiden. Sagen er, han har drukket af dens Kilder uden at sætte til af sit gammeldags, yderst jevne Bondevæsen, og medens jeg gik her ved hans Side, modtog jeg det fulde, kraftige Indtryk af en

Mand, der er kommen hjem og har beriget sin Egn, men aldrig har svigtet Jorden og Standen, aldrig ladet sin sunde Sans eller sit vagtsomme Øje blendes. Men maaske er dette noget, som kun kan forstaaes af den, der selv er bondefødt. For sympathisk at kunne fordybe sig i Mandens daglige Tankegang, som den afspejler sig i hans simple jydske Maal, troer jeg det nødvendigt, at man en Gang selv har seet Verden under de samme Kaar.

Som sagt, han havde sine Tvivl om Tiden, og han talte ikke i al Almindelighed om, at den er syg eller frivol; han rettede bevislige Anker først og fremmest mod sin egen Stand, mod sig selv. Bondestanden skulde være den sunde, bærende Kraft i vort Samfund, men den havde skuffet de gode Forventninger, der med rette var stillede til den. Bønderne havde lagt sig efter Stads, Gilder, Kraftfoder, Kjøbstadrejser, og den ene søgte at overfløje den anden. Med Friheden havde man forladt den gamle Levevis By og By imellem, som troede man, at ogsaa vor Jordbund og vort Klima havde faaet en ny Forfatning. Saa stiftedes Gjæld, usolide Forhold dukkede op alle Vegne og saaede Upaalidelighed. Harme og Klage blandedes i hans Ord, medens han talte om dette og meddelte Træk af Bøndernes taabelige Finhedsfornemmelser.

Jeg henviste til den politiske Kamp, hvor

Gaardmændene staaer sammen med Husmandsklassen imod Byerne og Herregaardene.

»Ja, i det Forhold,« svarede han, »føler de sig allesammen som de smaa. Vi har vel ogsaa endnu saadanne Mindelser fra æ Herremandstid, te vi ett kan staa anderledes. — — Men hvad vil æ Gaardmænd saa gjøre for den simplere Klasse? A kjender mange, som tager til ethvert Venstremøde, de kan naa, men begynder jen at snakke med dem om, te æ Husmænd skal have uindskrænket Valgret til Sogneraad og Amtsraad, saa vil de ett høre et Ord.«

Jeg spurgte, om han holdt paa almindelig Valgret overalt.

»Ja, a anseer det for ret og billigt, og a skal sige Dem hvorfor. Penge er en saadan Magt i sig selv, at de nok skal gjøre sig gjældende, og det samme mener a om Kundskaber ogsaa. Baade Penge og Kundskaber er Magter, der ett behøver noget Privilegium for at komme frem.«

Han er Venstremand og forsømmer aldrig sine borgerlig-politiske Pligter; men han troer ikke paa sit Partis Sejer i den nuværende Strid. Naturligvis kunde Venstre have sejret. Vi kunde have plaget Embedsmændene, til de blev lede og kjede af Regeringen, vi kunde have tvunget Kjøbstæderne ved alle som een Mand at gaa udenom dem med vor Handel — hvis vi i

Tide havde sparet Penge sammen dertil. Nu holder vi Møder og Taler om Brugsforeninger, om Fællesindkjøb af dit og dat, og imens gaaer den eneste Venstre-Kjøbmand i Vejle fallit.

Men der er ogsaa en anden Grund. For ti Aar siden saae vi lysere paa Udfaldet. Da var det os med vore egne, der førte an. Nu har vi gjort fælles Sag mod Socialister og Atheister, og siden har vi forspildt vor Ret til at sejre. Tro mig, Bønderne seer det godt eller har en Fornemmelse af, at der er skeet noget forkert. Spørg dem blot! Ikke ved Valgstedet, eller hvor de kommer i Flok, for der tænker og taler de efter Kommando, men gaa til dem en for en hjemme ved deres daglige Gjerning, saa skal De høre!

Han havde nylig været til et politisk Møde, hvor Forsvarssagen kom paa Tale. En Rigsdagsmand blev interpelleret og svarede, at han nok mente, der burde gjøres noget, og at han var villig, naar de saa kunde knibe Regeringen paa andre Punkter. Bagefter havde der været Rift om at komme til at kjøre for Rigsdagsmændene. »Se, det er ogsaa en Forskjel,« tilføjede Mølleren, »i gammel Tid kunde vi prutte om vore Heste og Stude, men ett om vort Land.«

Jeg spurgte om de Mindelser fra Herremandstiden, som et lykkeligt, virksomt Aarhun-

drede har haft altfor travlt til at optegne og dog ikke har faaet strøget af Erindringen.

Han svarede: »Ja, i min Tid har det jo kun været de Gamle, der kunde huske saa langt tilbage. A havde en gammel Moster, der sad herude i en Hytt', hun kunde huske, naar æ Bojfoged kom om Morgenen ned ad æ Gaaed og raabte: »Te How! te How!« Det kunde ordenlig sætte Skræk baade i Karle og Piger, og de kom over æ Sengekant i en Fart. Jøsses ja! Mest strengt var det ilywl for de gifte Folk, der sad med Ejendom og smaa Børn. I Høstens Tid maatte de afsted Mandag Morgen til Lerbæk og havde ett andet end Havremelspandekager med, og somtid slap de ett derfra inden sidst i Ugen, og imens blæste deres egne Kjerner af, og æ Børn maatte torre sig selv. Det kunde ske, te de bitte Stakler ett havde en Krumme i Huset, men maatte gaa ud i æ Haw og pille æ Kartofler op, som de saa aad raa. Min Moster var kommen forbi en Gaard, hvor æ Børn havde ligget inde i æ Haw og bedt op til Worherr': »Lille Herr', lad et Æble falde ned fra æ Himmel, saa vil vi give dig en Kartoffel igjen.« De var blevne kyw af at spise raa Kartofler. Saa har de ogsaa for en gammel Sej her endnu: Om Morgenen bar Pigerne deres River højt, og naar En spurgte: »Hvor skal I hen, bitte Piger?« saa svarede de nok saa ufor-

sagt: »Vi skal til How!« Men kom En imod dem om Aftenen, saa slæbte de Riverne efter sig, og naar En spurgte: »Hvor kommer I fra, bitte Piger?« saa gav de til Svar: «Fra det forbandede How!«

Af hvad Mølleren fortalte mig endnu kun dette lille Træk, der kan være talende nok i al sin Knaphed: Gammel-Niels, som min Hjemmelsmand havde kjendt, var af Herren til Kjeldkjær bleven sendt otte Aar til Regimentet. Han kom saa hjem, fik Hus i Fæste og giftede sig. En Tid efter var Herren paa Kjeldkjær til Barselgilde paa Tirsbæk, hvor han bortskjenkede Niels i Faddergave. Altsaa kom Niels til Tirsbæk Gods, men gjorde sig Uvenner med Ladefogden og maatte atter i otte Aar springe Soldat. Som gammel Mand vendte han tilbage til sin Fødeegn.

Herfra gled Talen videre til senere Tiders Soldatervæsen, til den første slesvigske Krig og Istedslaget, hvor min Ledsager var bleven saaret i Armen, til Skytte- og Gymnastiksagen, og imens besaae vi Møllerens Korn eller hvilte ud i Eng- og Skovkanten, hvor Kilderne fyldte Luften med deres enstonige Musik. Der var noget ubeskriveligt velgjørende over denne Sommer-Eftermiddag. Uformærket gled Time efter Time bort, Høstakkene og Rugvangen kastede lange Skygger. Ved den simple Mands Tale fyldtes

den aandige Atmosphære med kraftige, nærende Ting. Jeg blev ved mit første Indtryk: han er en Type paa Jelling-Bonden, aandelig seet langt fremme, men uden Trang til halvnye Moder eller helt nye Journaler. Var Muldjorden saa frisk og ren alle Vegne, var der ingen Grund hverken for Mølleren eller os andre til at nære Frygt eller se bittert paa Fremtiden.

Som Mænd af stor Betydning for Egnen nævnes altid Dr. Boye og Pastor Svendsen. Begge er døde, men deres Livs Virksomhed spores endnu stærkt hos Befolkningen, der med sin medfødte historiske Sans har rejst smukke Mindesmærker for dem. Om Lægen veed jeg for lidt, og om Præsten kan man læse andensteds. Han var ivrig Grundtvigianer og kom til Jelling som Præst og Seminarieforstander den Gang Grundtvigianismen havde voxet sig til en Magt i Folket, og Ministeriet fandt, at denne Retning havde billigt Krav paa et Seminarium. Svendsen mødte megen Modstand blandt Kolleger og Sognefolk, og han satte Haardt mod Haardt. Han skildres som en trosstærk, villende Karakter, varm og djerv i sin Tale, myndig i sin Færd, den samme, enten han stod for Stodderen, der hyklede, for Kongen, der vilde holde Svirelag i hans Hus, eller for Bispen, der kritiserede hans Undervisning i Bibelhistorie, fordi han anvendte grundtvigske Krønikerim. Præsten hævdede sin

Myndighed, men længe kneb det med at faa Folk i Tale. »Det er ett saa sært,« trøstede Mølleren ham, »for vi plejer kun at se vor Præst om Søndagen, den eneste Dag, vi har noget med ham at gjøre, og saa hilser vi som et Kompagni.« Efterhaanden vandt han Ørenlyd og samlede en stor inden- og udensogns Menighed, der fulgte ham i Kirken, og naar han fra Gravhøjen manede de store Erindringer frem.

Vi er atter stødt paa Egnens historiske Sans. Gjennem mørke og kummerlige Tider har den holdt sig frisk under Bondens Tag, den voxede i Laget, der flokkedes om Ovnen i de lange Efteraarsaftener, den lyste for Præsten i hans ensomme Studerekammer, den slynger sig gjennem Sagnets mørke Vedbend. Lyst til historisk Syssel har været et Særkjende for de Jelling Præster. Efterladte Manuskripter vidner derom, særlig *Liber daticus*, en stor, gammel, noget medtaget Bog, hvor Præst efter Præst har nedskrevet Oplysninger om og anskuelige Træk af de skiftende Tiders Liv og Hændelser.

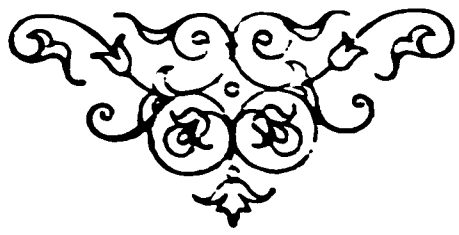

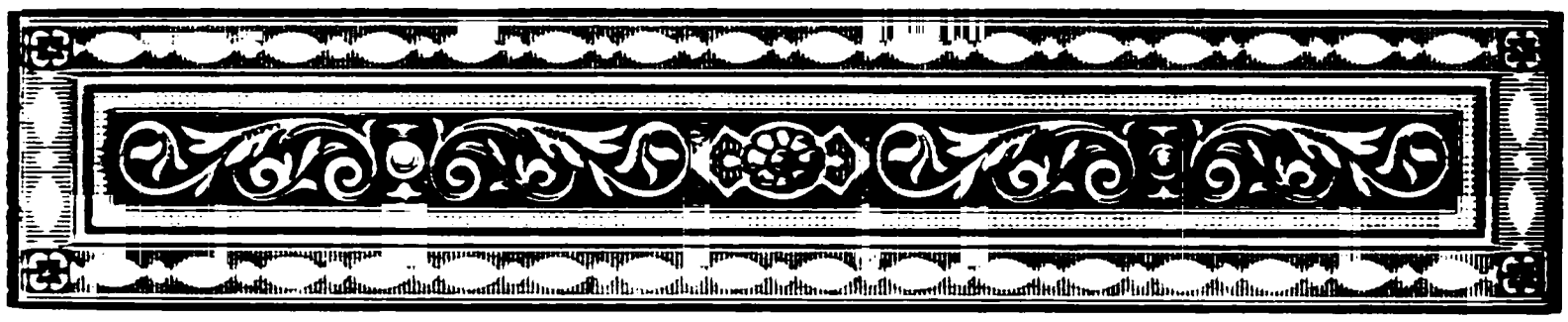

Hævnen.

Tyrsting Herred.

Af den gamle Ryttergaard er endnu forsømte Haverester og brandsværtede Murstenshobe tilbage. Med hvert Aar skærer Ploven dybere ind paa dens Grund og river Brosten, Gulvsplinter og Trærødder op, med hver Sommer groer den lille Fiskedam mere og mere til, med hver Vinter knækker Stormen flere Træer i Haven. Men ingen rydder Tomten. Lige siden hin Nat Gaarden brændte, har Stedet faaet Lov at skjøtte sig selv, og nu har den Overtro dannet sig, at Ruinerne ikke helt kan forsvinde, saa længe Gaardens Ry er levende i Folkemunde.

Her blev stille efter hin Brandnat. Det varmblodige, støjende Liv var som slukket paa faa Timer. Gaarden flyttedes længre ned i Marken, alle skyede Stedet, nu og da indfandt sig en fattig Kone for at sanke Brændsel og Sten, eller

en Mand kom for at grave og plante i Haven, men saa blev ogsaa de borte. Alt fik Ensomhedens tavse Præg, Ødets mørke Sørgmod. Om Sommeren hører man kun Græshoppernes Svirren og Fiskenes Plask i Dammen, om Vinteren sidder en stakkels forkommen Hare og gnaver paa Roerne. Mellem Kaal, Tidsler og Gedeblad blomstrer ildrøde Lilier og kortstammede Roser, et frodigt Vildnis, der slynger sig hen over Bunden og om Efteraaret strøer sine Frø og Fnug ud for Vinden. Hist og her rager sorte Stubbe frem; men endnu er betydelige Rester tilbage af den rige Træbestand, og deres tunge Kroners Sus lyder som et Accompagnement til Gaardens mange Frasagn.

De skriver sig fra en Tid, da et lystigt, barokt og lunefuldt Liv udfoldede sig mellem Ryttergaardens hvidtede, mosgroede Længer. Fremmede kom og tog bort; navnlig ved Aftentide fandt allehaande Ryk-ind Sted. I Mils Omkreds var der ingen Kro, og fra gammel Tid havde Prangere og Bissekræmmere faaet en Slags Hævd paa at tinge Kost og Nattely her. Kom der en fægtende Gesell eller Skærsliber, som var munter og mundrap, fik han Plads nederst ved Skiven og Leje i Stalden.

Livet der i Gaarden var lystigt og just med et saa stærkt eller svagt Anstrøg af noget Vildt og Letfærdigt, at Stedet vel ikke kom i Vanry,

men at de gode Mødre dog paalagde os Børn at blive borte derfra. Naar Lejlighed gaves, sneg vi os imidlertid gjerne derhen. Der herskede en djerv Sundhed, en hedensk glad Vildskab i Sæd og Tale, som ejede Tiltrækning for kraftige Drenge. Der var meget at høre, som spændte Videbegjerligheden hos en tolv Aars Ungdom, og naar vi Drenge listede os hen under de høje Træer, der langs Husene skyggede tæt over Vinduer og Udhusrum, og inde fra de grønligmørke Korngulve og Høstænger hørte dæmpet Tale, Kvindeskrig, Latter eller Graad, modtog vi et æggende Indtryk af, at her dulgtes et Liv, vi ikke kjendte.

Det var især i de lange Efteraarsaftener, i Tiden for Omegnens store Markeder, at Gjesteriet var livligt. Fra Køkken til Storstue lød en uafbrudt Summen af Fortælling og Erindring, Spøg og Drilleri og Latter, hvor det ene snart lokkede, snart skræmte det andet frem. Spillekort, Brændevinsglas og Punschekopper raslede paa Bordene, og over Køkkenskorstenens Lueild lød en stadig Syden og Brasen.

Gaardens Folk var barnløse. Manden staaer nu kun utydelig i min Hukommelse. Han gled altid tilbage, blev borte i Stimlen og hørtes næppe nok under Latteren, naar han kom frem som tjenestegjørende Medlem af Køkkenet. Derimod seer jeg tydelig Konen, sund og fyldig, med

røde, glinsende Kinder og et Humør, der skalkagtig tittede frem ved Øjne og Mundvige og havde Raad til en Spøg, ogsaa naar der ingen Gjester var.

I det hele var det Kvinderne, der prægede Gaardens Liv. Tjenestepigerne var unge, i Regelen smukke og tilegnede sig hurtig en væver Livlighed, der hoppende og kvidrende var paa Færde overalt. Det eneste mandlige Tyende var Gaardskarlen Torkel, der førte et tavst, strengt Herredømme i Stald og Lo, men udenfor dette Omraade levede tilbagetrukkent, uden andet Krav end at taales. Det var en ældre, stærk, mørkladen Karl, grovt og ubændigt tømret, med et skulende, men skikkeligt Blik.

Han var kommen fra en fjern Egn og næsten — saa syntes det — fra en fjern Fortid. Man træffer undertiden blandt Tjenestefolkene paa Landet en halvgammel Svend, der har haft Hjem og Familie, men ved Tidernes Ugunst er bleven skilt derfra og atter kastet ud paa de fremmede Veje, som hans Fod nu er for tung til at træde. Man kjender i Regelen let en saadan Fugl fra den øvrige Flok; Torkel i Ryttergaarden hørte til deres Slægt.

Og han delte deres Skæbne: han blev Skive for Folks Spøg og Drillerier. Aar efter Aar hilste de samme Gjester ham med Variationer paa de samme Vittigheder; men gjennem den

Skal, som havde dannet sig om hans Væsen, lød kun en godmodig Knurren til Svar.

Hans Villighed og Omhu gjaldt alene Husdyrene. Saa et Efteraar kom en ganske ung Pige til at tjene i Ryttergaarden, en lille, forældreløs Stakkel med et Par store, frygtsomme Øjne og i daarlige Klæder. Mod hende optraadte han venligt beskyttende, som en ældre Broder, hjalp hende tilrette, hvor hendes spinkle Arme ikke slog til, uden at ønske sig andet end Tak derfor.

Pigen trivedes godt og blev en vakker, smiløjet Brunette, der ikke gjorde Gaardens Ry for kjønne Piger til Skamme. Torkel blev ved at yde sine Tjenester og Raad. Han trak Vand op af Brønden for hende, fejede om Vintermorgenen Sneen bort fra Stalddøren, stadig uden mange Ord, men med opfindsom Redebonhed, hvorimod han altid knurrede mellem Skjægstubbene, naar de andre Piger bad om lignende Tjenester. Nu og da gjengjældte Pigen hans Godhed. Fra Melkestuens Vinduer kunde hun i Skumringen række ham en Skaal nymalket Melk, naar han træt kom hjem fra Marken. I Sommertiden smuttede hun jevnlig over i Krattet og plukkede Jordbær eller Blaabær, som hun satte paa Bordet til hans Mellemmad. Det var et eget tavst, fortroligt Forhold, hvor han vedblev at være den

ældre, hjælpsomme Ven, og hun det forældreløse Barn.

»Lur Torkel,« kunde en af Gjesterne sige, »han kan vende sig i Frierskoene endnu, hvis den lille Kirstine vil plukke Kirsebær med ham.«

»Ja, Torkel har kjønne Hensigter,« svarede den lille, muntre Jens Kræmmer, »men han lader somme Tider sine Kirsebær hænge for længe paa Træet.«

Hørtes eller spurgtes et saadant Ordskifte videre, havde det gjerne til Følge, at Pigebarnet en lille Tid undgik Vennens Opmærksomhed.

En Efteraarsaften, da jeg skulde blive oppe og vente paa min Fader, der var kjørt til Horsens, listede jeg over i Ryttergaarden. Fire, fem Gjester tilligemed Husets Folk var samlede i Dagligstuen. Tømte Kopper og Glas viste, at der var blevet drukket, og den kaade, højrøstede Stemning var tydelig nok smittet deraf. Det var især Jens Kræmmer, en lille, vindig Person med ungdommeligt spillende Øjne og lyst, krøllet Mundskjæg, der førte Ordet. Han kom temmelig hyppigt og var afholdt som en rigtig Spøgefugl. Man paastod, han gik efter en af Pigerne, nævnte Torkels lille Veninde, men det var ikke godt at blive klog paa, thi Jens Kræmmer saae paa Værtinden og hendes Piger, som var han lige indtaget i dem alle. Af enkelte Yttringer

fremgik, at han var en gammel Bekjendt af Gaardskarlen.

Han var Aftenens Helt. Det var lystige Farter, han beskrev, Smuglerbedrifter, Markedsliv, Spillescener. Pigerne rykkede ham nærmere med deres Karter og Spinderokke, og han gjorde et ikke helt mislykket Forsøg paa at kysse Kirstine paa hendes smukke, røde Mund.

Det forekom mig, at Torkel, der sad ved Kakkelovnen skraas tilbage for Kræmmeren, ligesom bøjede sig dybere ind i Skyggen, i hvert Fald maa han have gjort en Bevægelse, thi en Brændestabel, der stod bag hans Stol, ramlede ned.

Pigerne lo.

»Det er Torkel, som korser sig,« henkastede Kræmmeren.

»Torkel er en skikkelig Karl,« indskød Værtinden som for at værge Dyden en Plads i Ovnkrogen.

Samtalen kom til at dreje sig om Torkel, hans ugifte Stand og Ligegyldighed for Kvindfolk. Emnet kunde siges at ligge i Luften, hidført ved et vist letfærdigt Skjær over Jens Kræmmers Historier.

Gaardkonen vedblev, paa munter Skrømt, at forsvare Torkels satte Væsen. Han var ikke som de andre, der løb Nar efter ethvert Skjørt.

»Jo, der skal vi ha' det,« udbrød Kræmmeren

leende, »Torkel er en net, gammel Fyr, en adstadig Kegle ... Og saa veed I ikke, at der aldrig har været nogen mere bindegal af Kjærlighed og Forliebelse end han ... Hi, hi, kan du huske den lille Ane Mette, Torkel? ... De tjente i Nabogaarde sammen. Torkel gik længe som Katten om den varme Grød. Omsider fik han hittet paa et Frieri: »Du er en bitte, kjøn Pige, Ane Mette.« — »Du er ogsaa en nysselig Karl, Torkel.« — »Du er grum og hvalle til dit Arbejde.« — »Du snakker godt for dig, Torkel.« — »Jeg har 120 Daler 4 Mark og 12 Skilling i min Kistelæddike, Part i to Faar og atten Alen Tosels-Vadmel. Du har en Seng og to Stykker Lærred — tykkes du ikke, vi skulde lade vore Børn være Søskende?« — »Lad gaa!« svarede Pigen ligesom Holmens Mand ved Brudevielsen, for hun var nu alle sine Dage en rask Tøs. Efter den Dag gik Torkel nu mestendels og hang over Ane Mette, saa da Fardag kom, vilde hans Husbond kun give ham halv Løn. Omsider blev han dog Ane Mette for travrig. Hun var en knøv Pige, der nok vilde være med til Løjer, men Dansen blev for tung, naar Torkel hang i Skjørtet. Saa en Aften, hun var til Legestue, fik hun fat paa en Fyr, der bedre forstod Spøg. ... Hør, er du med, Torkel?«

Tilhørerne lo. Den Adspurgte svarede ikke;

han sad og saae ned for sig, med Albuerne støttede paa sine Knæ.

»Hvad saa?« blev der spurgt.

»Ja, seer I kuns,« tog Kræmmeren paa ny Ordet, »Ane Mette var ikke den Pige, der kimsede ad to. Med sin nye Kjæreste holdt hun Stævnemøde i sin Husbonds Spændhus, en halvgammel Kasse, der laa lidt udenfor Gaarden og var fyldt med Halm og Hø og Kartofler. Saa en rigtig frostklingrende Decemberaften, bedst som de sidder inde i Høet og kysser og sleger, som Kjærestefolk plejer, trækker hun Karlen hen til et Hul i Taget og peger ud . . . ja, jøsses, hvor hun var en Gavstrik! Der sad Torkel ude paa en stor Kampesten med et Dækken svøbt om sig.

»Han sidder paa Vagt,« sagde hun og smed sig ned i Høet og lo. Kjæresten var jo nysgjerrig . . . Jo, hun havde sat Torkel Stævne ved Spændhuset, men bestemt paalagt ham at vente udenfor; kom hun saa ikke inden Klokken elleve, kunde han gaa hjem igjen.

»Nu sidder han derude som Døden fra Lybæk,« sagde han. »Vi skal pudse ham tiere, saa fryser Adstadigheden maaske af Kroppen paa ham.«

. . . Ja, sikke Nætter! Det kan vist isne i Torkel bare ved at tænke paa, hvordan han sad derude og slikkede Rim og Maaneskin, mens de to andre morede sig inde i Høet. Alle troede

jo, at Torkel og Ane Mette gik efter hinanden, og Dagen efter var der altid Skoser til Torkel. Han smilte nok saa lunt og lod, som den Ting var i Orden . . . Ja, det var en grinagtig Tid, hvad, gamle Klør?«

Kræmmeren vendte sig om mod Torkel. Han dampede paa en kort Pibe. Kaadhed og Lyst tindrede i hans smaa Øjne, over hele Ansigtet, ja spillede helt ud i det lyse, krøllede Skjæg.

»Er der mere?« mumlede Torkel uden at se op. Der var en let Vibreren i hans tunge Stemme, som jeg aldrig mindedes at have hørt.

»Ja, lad os faa Enden paa Historien,« raabte en af Gjesterne.

Jens Kræmmer havde atter vendt sig mod Tilhørerne, men syntes ligesom uforberedt paa Resten.

»Hvordan gik det hende?« spurgte en af Pigerne.

»Hvordan det gik? . . . Ja, Vinteren gik jo prægtig for de to, der sad indenfor; Torkel fortæller nok selv, hvad han forslog Tiden med. Naa, og siden . . . Kjæresten maatte rejse, Torkel var igjen ene om Budet, og han havde baade sin Læddike og sit Vadmel i Behold. Hvorfor skulde han vel saa gjøre Ophævelser?«

»Nej, skjønt der nu var to i Stedet for een,« mumlede Torkel.

Kræmmeren følte sig øjensynlig ærgerlig stemt ved disse Bemærkninger omme fra Krogen; han vedblev lidt hurtig og højrøstet: »Ja, det er rigtig! Nu var det Pigen, der kom og sagde: »Skal vi lade vore Børn være Søskende?« Torkel slog til, men alligevel maa han være bleven Pigen for trist, for hun lagde sig knaphændig til at dø.«

Nogle lo, men knap saa højlydt som før.

»Hun hængte sig,« sagde Torkel, denne Gang med tydeligere Stemme end før.

Hvis Ulykken har sine Engle, gik en af dem i dette Øjeblik gjennem Stuen. Der blev stille, kun Rokkenes Snurren hørtes; nede ved Døren listede Manden i Gaarden om som en Skygge.

Heldigvis havde Kræmmeren Historier, der gjorde mere Lykke, og med en af disse vejrede han snart den trykkede Stemning bort og tændte Latteren paa ny i de unge Pigers Mund.

Jeg befandt mig ikke saa vel i Gaarden den Aften, som jeg plejede. Selv efter at den sædvanlige Latter var i fuld Gang, laa Stuen for mig i et uhyggeligt Halvlys, som jeg ikke kunde forklare mig. Der var slaaet et Forhæng til Side, og jeg havde skimtet et Uvejr, der syntes at staa som truende Mulighed for alt Liv.

Nu og da listede jeg mig til at se hen paa Torkel, maaske fordi han mest af alt forekom mig at være gjennemrystet af hint Uvejr. Han

holdt sig hele Tiden inde i Skyggen, med Ansigtet halvt gjemt i Hænderne. Et Par Gange troede jeg at se Fingrene krumme sig som vældige Klør i de stride Haartjavser og Trækninger slide i hans Lemmer.

Ved Sengetid satte Pigerne deres Arbejde til Side. Under Skjemt og Munterhed blev der sagt Godnat. Nogle af Gjesterne forsøgte at stjæle eller tillokke sig et Kys hos Pigerne. Jens Kræmmer havde taget Kirstine om Livet og fik nok saa godt Held med Kysset som sidst. Henne i Døren stod Torkel med en tændt Lygte for at vise de Fremmede over i Gjestekamrene. Det var i Regelen Pigernes Hverv, men da Kræmmeren bemærkede, at han havde Følgeskab nok i Kirstine, knurrede Gaardskarlen i en hvas Tone, at han skulde bruge Lygten, derfor gik han med. Han lignede ikke rigtig sig selv: det Sløve i hans Træk var gledet til Side for et vildt, spændt Udtryk.

Jeg drev et Stykke hen ad Landevejen for at møde min Fader, kom forbi Krattet og Landsbyhaverne. Efteraarsaftenen var klam og mørk, vaadt Løv dryssede ned langs Vejens Sider, Vildgæssenes Skrig klang skarpt og spøgelsesagtigt ned fra de hastende Skyer. Forgjæves lyttede jeg efter Vognlarm og kom efter en halv Times Tid tilbage til Ryttergaarden, hvor jeg endnu saae Lys og derfor sneg mig ind ad Leddet.

Udenfor Jens Kræmmers Vindue stod Torkel med en Lygte i Haanden og kaldte. Vinduet aabnedes paa Klem, og Kræmmeren svarede ud:

»Hvad Fan'en skader du? Du tager jo paa Veje, som det var ilde fat.«

Men det gav tydelig et Sæt i den lille Kræmmer, da han ved Lygteskinnet blev Gaardskarlens Blik vaer.

»Kom udenfor, Jens!«

»Hvad har du i Sinde?«

»Vi har en gammel Gjæld, vi to. Det er ligesaa godt, vi faaer den klareret.«

»Aa, Sludder!« raabte Kræmmeren forsonlig. »Vi er jo gamle Venner, Torkel. Tag dig nu ikke den Ting saa nær.«

»Skal jeg hente dig, lille Jens?« spurgte Torkel i en hvas, affærdigende Tone og saae sig om efter et Sted, hvor han kunde anbringe Lygten; derved fik han Øje paa mig.

»Hvad Satan staaer du her efter, Dreng?« raabte han. »Naa, han venter paa sin Fader... Han skulde gaa hjem og gaa i Seng, skulde han . . .« Saa pludselig blev Vinduet hugget i, og Torkel skyndte sig hen over Stenbroen med lange Skridt, idet han mumlede: »Ja, du kan ogsaa selv kravle i Sengen, Torkel, gamle Hund ... Det var ikke noget at lade Drengen høre paa.«

Hen paa Natten, da jeg laa i min dybeste Søvn, gjennemrystedes Karlekammeret af Faders

Stemme: »Ryttergaarden brænder! Op allesammen!« Vi foer ud af Sengene, fortumlede af et stærkt, gult Ildskjær, der lyste over Gulvet, saa vi kunde have samlet Firskillinger op, og som fik os til at tro, at det var Taget over vore egne Hoveder, der stod i Flammer.

Men komne udenfor saae vi, det var Ryttergaardens fire Længer, der stod omspændte af Ilden. Det hvislede og lurmede, susende steg Flammerne i Vejret, Røgen væltede ned over Træerne og Marken, der lyste i Ildgnisternes straalende Regn. Den brændende Sæd i Laderne knaste og smækkede, Tømmerværket bragede, Kreaturerne løb halvvilde omkring eller brølte endnu inde i Staldene. Nogle af Gaardens Folk og et Par Naboer foer halvt paaklædte omkring, de kom og forsvandt i Røgen, men deres jamrende Stemmer røbede, hvor haabløse deres Redningsforsøg var. Der raabtes paa mere Mandskab, og et Par løb for at ringe med Kirkeklokken eller vække Folk i Landsbyen. Snart hed det sig, at alle Klaverne endnu ikke var løste i Kostalden, at Gæssene brændte, snart at flere af Pigerne og Gjesterne endnu ikke var slupne ud.

Luer slikkede op ad Stalddøren, og fra Taget regnede brændende Straa ned, da fire-fem Kvier styrtede ud af Døren med røde, vidt udspilede Øjne og svedne over Huden. Efter dem fulgte

Gaardskarlen Torkel og den lille Jens Kræmmer, begge uden Trøje og næsten uigjenkjendelige under et Lag af Støv, Røg og Spindelvæv.

»Nu har vi nok snart alt Kræet ude,« sagde Torkel og tørrede sig over Ansigtet, »men her er lidt endnu at se efter.« Han greb Kræmmeren i Armen. »Kom!«

Jens Kræmmer nølede, og der var i hans Øjne et rædselsfuldt, angest, tryglende Blik.

Gaardskarlen forstærkede sit Tag. »Kom, siger jeg! Vi to følges ad, til vi er færdige. Du seer jo, hvor godt det gaaer.«

Saa trak han af med Kræmmeren efter Salslængen.

En gammel Aftægtsmand og hans voxne Søn fra en af Nabogaardene saae vist efter dem. Den Gamle sagde: »De to var de første til at redde, og saadan har de spaseret fra Dør til Dør. Det er godt gjort af Torkel; en grum Karl imod Kræet har han altid været.«

Der blev Stimmel ved Salsdøren. Fra et af Gjestekamrene havde man hjulpet en Pranger og en Tjenestepige ud; men det blev sagt, at der endnu var nogen i Pigekammeret, man havde hørt en Kvindestemme skrige og bede om Hjælp. Forstuen var at se ind i som en glødende Ovn, og hvert Øjeblik kunde Taget skride. Den Tanke, at et Menneske i denne Stund uhjælpelig var Ildens og Dødens Bytte, virkede lammende paa

alle. Da huskede jeg pludselig, at der paa den anden Side af Huset var en lille, sjelden om Dagen benyttet Dør til Bryggers og Pigekammer. Jeg skreg det ud og pilede afsted, men kun den gamle Aftægtsmand humpede efter; formodenlig har Rædslen gjort min Stemme utydelig.

Her var allerede Folk tilstede. Døren var slaaet ind, og det mørke Bryggers, hvor Røg slog ned fra Loftet, oplystes nu og da af stærke Ildglimt. Ved Skjæret fra disse saae jeg Torkel holde Jens Kræmmer ved Skulderen, og i Kreds om dem stod Ryttergaardens Ejer, en Pranger og nogle ældre Bønder, til Dels Gjester fra den foregaaende Aften. Deres Ansigter saae i de gullige Ildglimt ud som formede i Ler.

Kræmmeren stemmede imod Torkels Greb, saa Klæderne var nærved at slides af ham; men Torkel holdt fast.

»Aa, slip mig, slip mig,« hvæste Kræmmeren, »jeg kan ikke længer, jeg kommer ikke ud igjen! Hører du, Torkel, lad mig være fri!«

»Jeg har sagt mit sidste Ord i denne Sag,« sagde Torkel mørk og haardt. »I Nat gjør vi vor Regning op; den er bleven stor, større end nogen af de gode Mænd kan fatte. I Aftes tænkte jeg at tage mig selv til Rette. Nu lader jeg det komme an paa en Anden.«

De sidste Ord syntes nærmest henvendte til Mændene i Kredsen. De forholdt sig tavse, ube-

vægelige. Kræmmeren rystede som et Espeløv og tryglede og bandte med mumlende Stemme. Ilden knittrede og larmede. Da lød et klageligt, brudt Skrig inde fra Huset.

»Jo, der er En derinde! Det er Kirstine,« raabte Torkel og tvang med et Kæmpetag sin Modstander hen til Døren. »Hører du, Jens Kræmmer, det er Kirstine, som du frier til, hun brænder inde, hvis vi ikke kommer ... Brug nu dine Sanser, for her er varmt.«

De sidste Ord kom inde fra Bryggerset, hvor Kræmmeren og Gaardskarlen forsvandt.

Bønderne forholdt sig rolige som Støtter.

»Nu holdes der Dom,« sagde Ryttergaards-Manden langsomt og fast, »det kan ingen anden blande sig i.« Det er de eneste Ord, jeg klart husker, han nogen Sinde har sagt.

Det syntes mig, at Tæppet, jeg om Aftenen havde anet, nu gled helt til Side, og Flammerne, der susende steg og sank, var Uvejret, jeg havde skimtet.

Torkel kom ud med Kirstine, der hang besvimet i hans Arme. Han bragte hende varsomt til Leje i en Hørstak ude paa Marken og satte sig hos hende, indtil hun vaagnede.

Men Jens Kræmmer havde gættet rigtig: han blev derinde. Næste Dag fandt man de forkullede Rester af hans Lig i Fadeburet, der ligesom Pigekammeret stod i Forbindelse med Bryg-

gerset. Torkel gik lidt mere mørk og grublende omkring end før, men hverken han eller Bønderne mælede nogen Sinde et Ord om, hvad der var foregaaet ved den lille Havedør under Branden.

For alle laa hin Nat i et underlig trist Uhygge. Ilden var opstaaet ved Uforsigtighed fra nogle af Pigernes og Gjesternes Side; kun med yderste Nød havde de fleste reddet Livet. Folk der paa Egnen dvælede ugjerne ved den hele Begivenhed, og enkelte udtydede den lønligt som en Guds Straffedom.

Gaarden blev saa, uvidst af hvilken Grund, flyttet længre ned i Marken, men den gamle Lyst og Munterhed fulgte ikke med. De Fremmede blev borte, Søgningen tabte sig. Saa var der ikke Brug for saa mange Tjenestepiger, og hver Fardag blev de een mindre. Da Kirstine giftede sig, tog Torkel alle sine Penge af Sparekassen og hjalp hende til Jord og Hus.

Ryttergaardens gamle Have og Stenbro blev liggende, dels af Forsømmelighed, dels fordi man i de første Aar vilde benytte Køkkenurterne. Nu ligger alting tilgroet og forsømt, uænset af alle. Men den, der en smuk, blank Høstdag gad søge herind, vilde endnu hist og her mellem Ukrudt og Vindfald kunne træffe en duftende Plet af saftfulde, skinnende røde Jordbær.

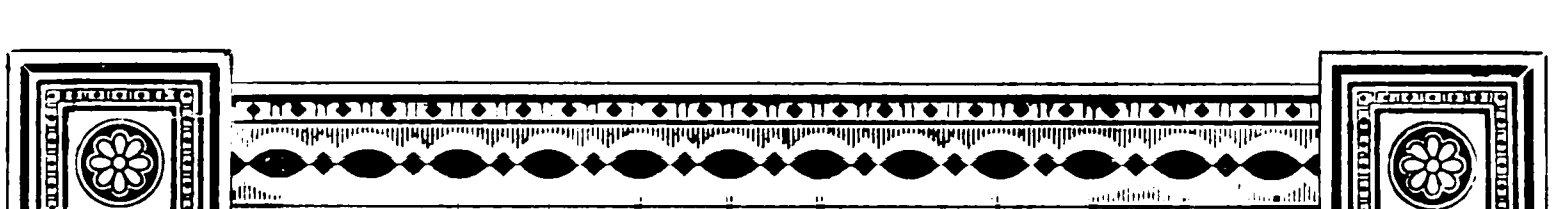

Trækfugle.

Ved Vejlefjord.

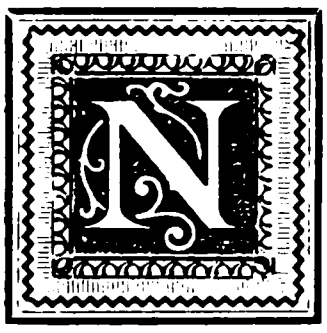

aar Fuglene Senhøstes i rustet Lag bryder op fra Mark og Skov, trækker Bonden sig lunt inden Døre.

Han har stænget Porten efter det sidste Læs Rivning og tættet alle Sprækker. Han smisker til Gæs og Spurve, der vender hjem fra Stubagrene, og brummer saa smaat over Markmusene, der har listet sig ind i Loen og nu piber højt af Fryd mellem Negene. Kvæget drives sent ud og tidlig hjem og brøler længselsfuldt efter deres Morgen- og Aftengjæv. Høstredskaberne er stillede paa Loftet. Kvindfolkene har travlt med Hør og Uld og sætter Rokkehjulene i Gang. Skjorteærmerne forsvinder under de stribede Uldtrøjer. Der tænkes paa Slagtning og Vinterbrænde. Og naar Bonden saa mindes sine fulde Lader, sit fede Slagtekvæg og det æblebrune Favnetræ i

Skoven, føler han sig tryg og seer med tilfreds Sind ud i Verden.

Ikke fordi Vinteren med Frost og Sne just skulde være lige for Haanden. Nej, det kan vare en Stund. Endnu er Dagene lyse og milde, fulde af Sol, Luften varm og livsalig at indaande, Agrene grønnes paa ny. . . . Men alligevel, det aftnes tidlig, det bliver koldt og trist i Markerne, og i den vaade Skov falder Løvet. Vinden brummer i Ovnen og hvisker om Savn og Uhygge. Det er godt at have alt sit under Tag og kunne føle sig tryg mod de kommende Dage.

Des bedre kan man ogsaa nyde Efterhøstens Solglans og Fred, der er liflig og styrkende som en sval, afgjæret Drik. Uger igjennem kan Himlen være kølig blank, Luft og Vand ganske stille. Omkring Gaardene bølger en varm Soldis, det spildte Høstkorn spirer udenfor Døre og Gjævlinger; Vintersæden staaer grøn og fyldig; Jordbærene langs Diget sætter paa ny Blomst, og hvor Rønnens gyldentrøde Bær svajer og blinker over et brusende Astersflor i Haverne, synes Juni Maaneds Pragt at maatte falde igjennem. Pigerne kommer ud under Træerne med deres Rok eller sætter sig i det solaabne Skur med Skjættetøjet; Karlen, der i Laden har sluppet Plejlen, læner sig ud ad Gluggen; de Unge tisker, leer og gjekker hinanden. Saa bedst som det er, tier de og skuer som i dybe Tanker ud

over Markerne og de høstbrogede Skove, hvor Trækfuglene rejseklædte stiger højere og højere i den hvidblaa Luft og efterhaanden bliver borte i Syd.

»Ja, er det ikke underligt,« plejer gamle Jens Gregers at sige, »nogle Fugle skal afsted, de har hverken Rist eller Ro, naar Dagen og Timen er kommen; andre bliver nok saa rolig og taalle gaaende og sætter sig paa deres Pind som altid — og endda har Vorherre skabt dem ligedan med to Vinger. . . . Akkurat ligesaadan er det beskikket med os Mennesker, ja, aa ja, nogen er, som de er tøjrede, nogen kommer afsted, og nogen flyver for langt. . . . En Gang vilde en Flok Vildsvaner flyve til Nordpolen, og de fløj Dage og de fløj Nætter, og de kom langt, og de kom gjennem iskolde Vinde og store Sneskyer, men deres Maal var dem ikke beskikket. Tilsidst frøs de fast paa Himlen, der sidder de endnu, og naar de flagrer med Vingerne, saa er det, vi siger, at Nordlysene brænder.«

Det anede mig strax i Morges, da jeg gik gjennem Køkkenet, endnu før jeg havde hørt Moder og Søn vexle et Ord, at der var noget paa Færde.

Ellers glider alt her i Gaarden saa tyst og støt som Bornholmeruhrets Viser. Glæder og Bedrøvelser indtræffer med samme Nøjagtighed som de fastsatte Maaltider og Fæsteafgifter. Man veed,

hvad hvert Klokkeslæt bringer. Paa denne Tid af Dagen staaer den kraftige, rødmussede Bondekone altid bøjet over Smørtruget eller Osteballien og snakker med ligelig Alvor om Torvepriser og Missions-Møder, og Knøsen pløjer til Rugland omme under Skoven, fløjter sin Vise og holder stille, hver Gang Tjenestepigen Mariane gaaer forbi for at hente Vand i Skovkjelden.

Og nu sad de og saae hen for sig med et underlig tungt, hjælpeløst Blik. Sønnen lignede Moderen; han var en firskaaren, rødkindet Svend, troskyldig som den, der kun har smagt Hjemmets Frugter.

»Kunde du ikke snakke med Fa'er i Dag?« spurgte han halvt mumlende.

»Jeg skal se, om jeg kan komme afsted dermed, lille Morten,« svarede Moderen og strøg Hænderne gjennem Forklædet. »Men din Fa'er giver sig ikke, han har gjort sit Bud, og det er over den Løn, vi nogen Sinde har givet vore Piger.«

»Men kan du saa ikke skarre lidt til?« spurgte han med bønfaldende Stemme, »vi har jo da, Gudskelov, nok af Uld og Hør, og saa mange Alen Lærred, som du har gjort i Aar!«

»Ja, ja, min Dreng, men vi maa jo ogsaa vide, om det er Marianes Mening. . . . Maaske hun har fæstet sig bort, og saa skal der jo ogsaa

Opslag til. . . . Gud give, du kunde slaa hende af dit Sind.«

Morten rystede paa Hovedet.

»Det har du jo lovet mig, Mo'er, ikke at forlange tiere. . . . Hvis vi blot kunde faa Fa'er til at byde lidt mere i Løn, saa beholder vi hende nok, troer du ikke ogsaa?«

»Ja, ja, kom nu ud og faa for Ploven, lille Morten, ellers bliver det galt med vor Fa'er. . . . Saa skal jeg se, hvad jeg kan.«

Knøsen rejste sig og drev langsomt over i Stalden. Husmoderen gav sig til at sysle med Komfuret, men faldt strax i Tanker foran Tørvegløderne.

»Ak ja,« sagde hun henvendt til mig, »hvor Mennesken' gjør sig mange Sorger, En skulde tykkes, de kunde undgaa. Nu har Mariane tjent os i to Aar, og vi har været godt tilfreds med hverandre, men saa i Høst forlangte hun højere Løn, det vilde vor Fa'er ikke give, og nu vil hun fæste sig ned paa Herregaarden. Som De hørte, er Knægten kommen til at holde af hende, og vi havde vel nok fundet os i det, skjønt hun ejer ikke somme't som en Gryssen, men han er nu den eneste, vi har, og Mariane er en lille granne Pige. En skulde tykkes, hun aldrig kunde vente sig det bedre, og nu har hun sagt op. Morten kan ikke faa hende ud af sine Tanker, og han maa vide, at kommer hun først

ned paa Herregaarden, saa er det forbi. . . . Vi seer tit nok, hvordan en fattig Pige ender i al den Tummel og Kommers. Stakkels Knægt, han gjør saa meget ud af hende!«

Et Vindue stod aabent ud til Haven. Efteraarsløvet skinnede med en vaad Glans i Solen. En sød Lugt af Kaal og Asters trængte ind. Nede i et Hjørne stod Mariane i Færd med at tage Køkkenurter op, nynnende paa sin Vise:

»Skjøn Jomfru tager over sig Kaaben blaa,
ad Rosenslund saa monne hun gaa.
Imod saa blide en Sommer.

Først skuer hun Eg, saa skuer hun Bøg,
den Lind den stod saa grøn som et Løg.
Imod saa blide en Sommer.

»Ak Lind, ak Lind, saa fager og saa skær,
forgyldne saa er dine Blade, du bær!«
Imod saa blide en Sommer.«

Et Par graa Havesangere strøg med klynkende Pip hen over Havehegnet, Svalerne havde faaet Dug paa Vingerne og krøb sammen i Solskinnet paa Husgavlens Poldtræer. Men i Toppen af Lysthuset sad Stæren og var lystig og fjasede og lo som paa en Majdag. En kaad Livslyst gjennemsittrede den lille Fyr helt ud i de sortgyldne Fjer. Alle Landsbyens Sommermelodier havde den lært og slyngede dem nu virtuosmæssigt ind mellem hverandre i en lystig Jubel.

Der kom nogle bløde kvidrende Toner, det var Marianes Vise, saa nogle knækkende Lyd, det var Karlenes Piskesmeld fra Kornindkjørslen, en festlig Skala af Toner var Minder fra Høstageren, saa fulgte atter korte, klingende Stød, det var Smeddens Hamren paa Ambolten, og derefter nye fløjtende, kvidrende Toner, lærte i Droslernes og Bønderpigernes Lag, gjekkende og længselsfulde — »imod saa blide en Sommer«.

Stæren skottede ned til sin Frænde, hin guldnæbbede Solsort, der hoppede stille omkring i Lysthusets nederste Grene. De er Landsbypoeter begge to, Solsorten er den bedste, Stæren den populæreste.

Thi Stæren vælger en Plads, hvor den kan sees af alle, og naar dens egne Melodier ikke strækker til længer, begynder den paa de andres, og den synger dem alle lige godt. Den er overgiven, vemodig, krigersk og elskovsfuld, bruger Spot og Skjemt, anvender kort sagt alle Genrer, og de andre Fugle tier, og Menneskene flokkes og kommer i godt Humør. Med Solsorten er det helt anderledes. Den er Eneboer og holder sig skjult under de tætteste Buske. Kun naar alt er stille, lader den sine faa Fløjtetoner høre, et simpelt, ensartet Kvad, i sværmerisk Alvor, det samme i Gaar og i Dag, uafhængig af skiftende Modestemninger. Og alligevel standser den Vejfarende og lytter og falder i Tanker, thi

der er Bevægelse, Inderlighed — alt det, vi kalder Sjæl i Fuglens gammeldags Poesi. Nu sad den tavs paa de fugtige, jordslaaede Grene, beredt paa Vinteren; men Stæren skottede lystig ned til den og tænkte paa sin Rejse, og saa lagde den en Melodi, hvor al Sydens Pragt udfoldede sig, hvor Palmeløvet vuggede i gylden Sol, og Vandfaldene bruste ad grønne Bjærglier, hvor Vinhaverne samlede lystige Lag af Fugle og Menneskeungdom — straalende, attraavækkende stod det mod Hjemlandets fattige Snevinters Øde.

»Godhjælp, Mariane!« lød det henne fra Diget. Det var Morten, som alt havde taget et Par Furer og nu svøbte Tømmen om Plovknebet.

»Tak,« svarede Pigen og saae op. Hun var kjøn og tog sig nydelig ud i sin tynde nette, Bomuldskjole. Over Øje og Kind tindrede Skjelmeri og Livslyst.

»Naa, du er i Lav med at tage Grønt op,« vedblev Karlen og lagde Armene op paa Digekanten. »Det er pænt, du tænker lidt paa os til Vinter.«

»Jeg tænker paa jer til Novembers Dag,« svarede Pigen og nynnede videre paa sin Vise.

»Nu har jeg lavet dig en ny Malkeskammel, Mariane; i Aften kan du prøve den,« begyndte Morten igjen ligesom lidt forlegen.

»Det er godt, lille Morten, den Gamle duede heller ikke,« svarede Pigen.

»Og paa Søndag tætter jeg Nødsdøren med Halmsnoning. Du klagede immer over, det trak ind sidste Vinter; i Aar skal du ikke faa det Behov.«

»Det er godt for den, der skal malke for jer til Vinter.«

Der legede et lille spodsk Smil under Pigens fine Læbedun.

»Og saa skal der ogsaa blive sat Halmvæg udenfor Pigekammer-Muren; du mente i Fjor, det kunde lune saa godt.«

»Det er godt for den, der skal sove i jert Pigekammer.«

»Og nu har de Gamle bestemt, at vi Unge maa komme to Gange aarlig til Kjøbstad eller Marked.«

»Saa kan jer nye Pige rigtig more sig.«

»Mariane —«, udbrød Karlen i et forandret, bevæget Tonefald, »det er jo for din Skyld altsammen, kan du ikke forstaa det?«

»Det har I haft lang Betænkningstid til,« svarede Pigen lidt mere lavt i Mælet end før.

»Ja, seer du, de Gamle . . . de er nu de Gamle og maa sunde sig lidt. Men nu har min Moder ellers lovet at gjøre det ud med Lønnen. Hvad vor Fa'er negter i rede Penge, det spæder

hun til med Uld og Linned. . . . Hvad siger du saa, Mariane?«

Bøn og Haab dirrede i Karlens Stemme.

Pigen tøvede lidt med Svaret. Saa stødte hun Spaden haardt i Jorden og sagde i heftig Tone:

»Aa, din Moder vil kuns regne mig for en sølle fattig Trævl, som hun altid har gjort; det bliver ikke anderledes. Om En som jeg ogsaa blev Kone i Gaarden, saa vilde En dagligdags faa at høre, hvad En var kommen af.«

»Det er min Moder, der selv vil bede dig om at blive, Mariane.«

»Ja, jeg kjender nok din Moder, hun har altid seet ned paa mig. Men nu skal I ingen Ulejlighed gjøre jer, for jeg er fæstet ned paa Herregaarden, og derved bliver det.«

»Paa Herregaarden? Men hvad siger du? . . . Hvad vilde du da der, Mariane?«

»Aa,« svarede Pigen, som nu gjenfandt sin skjemtende Tone, »jeg vil more mig. Dernede er Liv og Lystighed hver evige Dag, her er saa ødlet, som sad vi ude i en stor Hede. En gaaer og veed knap af, at der ogsaa er andre Mennesker til.«

»Saa faaer vi dig ikke tilbage mere, Mariane,« sagde Knøsen med underlig tung Stemme.

Men alle Pigens Tanker kredsede om Herre-

gaardens brogede Liv som Fugle om Taarnet, i hvis Glamhuller de skal sætte Bo.

»Al den Lystighed, som der er!« sagde hun. »Sært En ikke har tænkt paa at tage derned før. Der er mindre at bestille end paa Bøndergaardene, lader de, og de giver større Løn. . . . Og saa alle de Karle og Piger, naa, der maa da kunne findes paa Løjer og Morskab! Karlene er jo nok slemme til at drikke og slaaes, men de er nu ogsaa svært villige til at gjøre Pigerne Tjeneste, og om det saa er Forvalteren, byder han hver Lørdagaften de Piger, han kan lide, over til Kaffe, og saa gaaer det med Leg og Spil.«

»Jeg kan høre, Forvalteren har snakket med dig,« afbrød Morten sagte.

»Ja, han gav mig jo Fæstepengene.«

»Naa, jeg skal nok hen til min Plov,« sagde Karlen, men nølede alligevel, indtil Pigen nynnede videre paa sin Vise, sorgløs og kaad som Stæren i Lysthusets Top:

»Nu haver den Jomfru forvundet sin Harm,
nu sover hun hver Nat i Kongesønnens Arm.
Imod saa blide en Sommer

Nu haver den Jomfru forvundet sin Kvide,
nu sover hun hver Nat ved Kongesønnens Side.
Imod saa blide en Sommer.«

Med langsomme Skridt stolprede Morten tilbage til sin Plov. Hans Hoved var bøjet, hans

Blik fasthæftet mod den sorte, skinnende Pløjejord. Oppe fra de høje Aske- og Lindetræer ved Kirken steg en Sværm Fugle til Vejrs; de var paa Træk og samlede sig under sagte Kvidder, men saa snart Toget var ordnet, styrede de i kraftig, lydløs Flugt ud over Skovene og Fjorden i Syd. Morten hævede langsomt sit Hoved og fulgte dem med et langt, stirrende Blik, saa længe de endnu saaes som en rund, mørkprikket Plet under de ganske tynde, sølvhvide Efteraarsskyer.

»Nu er hans bedste Fugle fløjne,« plejer gamle Jens Gregers ved visse Lejligheder at sige.

— Hen over Middag gik jeg ud for at træffe samme Jens Gregers. Jeg vidste, jeg i Regelen vilde finde ham i Skovkanten nede ved Fjorden. Her ejer han Hus, Have og et Skovskifte, hvor han i disse Dage gaaer og mærker Træerne til Udhugst. Han boer ganske ene dernede og er et Stykke af en Særling.

Solen havde sit blendende, missende September-Smil og skinnede varmt ned over Landsbyens tunge, forblæste Halmtage, over Kirkens Spir og Tegl og Skovenes stille, brogede Løvmasser, der tindrede i vild Pragt. Ude midt i de afrevne Marker saae man Vintersæden ligge i lysgrønne, friske Skifter; Kvæghjorder trak hen over Agrene, Plovene var i Gang og forvandlede Stubjordernes hvidgraa Betræk til et dampende, fløjelsbrunt Tæppe.

Jeg fulgte den brede Skovvej, der førte nedad mod Syd, ligeud mod Fjorden. Det var ret det danske Efteraar, som omgav mig. Himlen havde en rolig, dyb blaa Glans, smaa Skyer, der lignede fint udhamret, kruset Metal, svævede umærkeligt afsted; Trækfuglene drog henover mit Hoved, hævede sig og ligesom forsvandt langt ude i Himlens Dyb. Fra den højtstrygende Vej saae jeg ud over Skovenes Løvtag, der hist og her var gjennembrudt af Fyr og Gran, hvis mørkt glinsende Belter syntes kastet ind mellem de glittrende Linde, de broncerøde Ege og de lystig brogede Bøge som dunkle, enstonige Omkvæd i muntre, livsstraalende Vers. Hvor Luften var styrkende og frisk at indaande, hvor Rummet var højt og vidt, velgjørende for Sindet! I denne kraftige, rige og rene Natur følte man, at Døden kun er en Omskiften, at Livet altid vil være til, som det altid har været. Her syntes Ens Sorger at maatte smuldre bort, og hvor kan man nogen Sinde her tabe Maalet af Syne!

Pludselig stod jeg foran en lille grøn Slette. I Øst og Vest veg Skoven til Side i en Bue, lukkede sig atter i Syd, men ikke tættere end at man mellem Grenene saae Fjordens Vande, der laa blanke og rolige som et Spejl for de jagende Maager. Det var et sollyst Indelukke, hvor Kløveren endnu stod duftende rød, og i hvis Ramme man jevnsides de almindelige Skov-

træer saae Birk og Løn, Kristtjørn og Tax, Syren og Guldregn, og i Buskadset tindrede den røde Hybenfrugt omkap med Snebærtræets melkehvide Knapper.

Jeg stod overrasket ved denne lønlige Pragt, der virkede i den solbelyste Stilhed som en Aabenbaring. Alle Skovens Træer og Buske havde sat hverandre Stævne i ensomt Skovly, nær ved den friske Strand. Og Høstsolen føjede sin Herlighed til. Dens blendende Lys randt i gyldne Strømme fra Kvist til Kvist, fra Blad til Blad, fra Lønnens ildfarvede Krone som fra Taxens slanke, mørkegrønne Spir.

Tys! — men hvad var det? Sang, Kvidder og Fløjtespil; et helt Fugleorkester skjult bag Løvet og Solstraalerne. Som en klingrende Toneregn faldt Trækfuglesangen, lys og skær, over den lille Skovslette. Den syntes i den inderligste Pagt med Lyset, med Løvets fineste Farver. Alt tilsammen lagde det et Slør af Fortryllelse over Stedet. Man kunde drømme her som hin gamle Klosterbroder, der over en eneste Fugls Sang glemte Tiden.

Ingen af de smaa Sangere lod sig til Syne, eller de var vanskelige at faa Øje paa i det brogede Løv. Paa deres Sang kjendte jeg flere, og jeg listede varsomt langs med Skovbrynet for at opdage deres Skjulesteder. En Flok Græssmutter og Gulspurve flagrede op fra en Grøft

og satte i lange, buede Kast hen over den aabne Slette, deres sagte, fine Kvidder vakte en Forestilling om, at den egenlig kom fra de Blaaklokker og Ærteblomster, som sagtelig bevægede sig i Græsset under Fuglenes Vingeslag. I Toppen af en Hasselbusk sad en olivengraa, buttet Fugl med skinnende gulrød Strube og Bryst og store, barnlig ængstelige Øjne. Det var en Rødhals. Den syntes greben af Stedets Solskin og Fred og fløjtede saa muntert og sorgløst, i det den »strittede« Vinger; men det kunde den ogsaa sagtens, den agtede jo at blive længe endnu, til Bær og Blade faldt af Træerne, til Sneen faldt. Derimod var dens Frænde, Munken, færdig til Opbrud; den holdt sig skjult mellem de øverste Grene, men dens skingrende Rejsesignal var ikke til at tage fejl af, og dens mørke Hætte gjorde den let kjendelig. Fra en Guldregn kastede en Flok Stillidser sig ned over nogle store Burre- og Valmuebuske, Solen spillede paa deres nydelig fløjelssorte Dragt med de fornemme røde, hvide og højgule Hoved- og Vingesmykker. Med Anstand udsøgte de nogle Frø, vimsende hverandre forbi med smaa gratiøse Buk og ridderlige Lader. Saa fløj de atter op i Træet og fortsatte deres lette, kvidrende Passiar. Paa mig har disse Fugle med deres sarte, glimrende Farver, deres elegante Væsen altid gjort Indtryk af at høre hjemme under en tropisk Himmel.

Men en Gang er en Flok kommen hertil og har fundet Behag i den danske Sommer; de har bygget under Æbleblomsternes Sne, de har gynget paa Ribsbuskens Grene og sanket Tidselfnug og Kjæruld i vore Moser. Saa har de forbarmet sig over dette Land, som de fleste Fugle sagde Farvel om Efteraaret, og de har gjort sig haardføre og trodset Kulde og Sne for at holde Stand i deres nye Hjem, naar andre forlod det; men deres medfødte Elegance, deres sydlandsk livlige Væsen har de bevaret.

Jeg listede mig videre. Omgydt af et blendende Sollys stod et Taxtræ. Men hvad var det? Det saae jo ud, som der hang skinnende røde Frugter under Grenene. Nej, det var en Flok Irisker, som herfra tog Del i Eftermiddagskoncerten, og det Røde var deres pragtfulde Brystdug. De har tilegnet sig noget af Stillidsens muntre Lethed; men deres Toners bløde, romantiske Klang røber, at de kun kan have hjemme blandt Nordens Gran og Bøge. Inde fra Skoven lød sølvklingende Triller, der hurtig svulmede til en fyldig, naturrig Melodi med en Skala af metalklingende Fløjtetoner skiftevis med et overstrømmende Forraad af klare, sommerfriske Sangstrofer, snart kraftig slagbetonede som et kjækt Vaarsignal, snart et kvidrende Digt om Drøm og Længsel. Det var Droslen, som alt var rejsefærdig. Oppe i den slanke Røn, hvis modne Bær

forvandlede Toppen til en purpurfunklende Krone, sad et enligt Par i deres graabrune Dragt og tænkte kun paa at forsyne sig med Bær for Rejsen; men da de hørte Sangen fra hin Drossel, hos hvilken de formodenlig var til Gjest — thi Droslerne inddeler Skoven i smaa Riger, hvor de hersker som en Slags Næskonger — saa flyttede de over i en høj Grantop og gav Rejsens Stemninger Luft i Sang — en Afskedssang, hvis klare, bevægede Strofer midt i den brogede Løvpragt syntes at gjentage:

»Ak Lind, ak Lind, saa fager og saa skær,
forgyldne saa er dine Blade, du bær!«

Nederst i Skov-Indelukket forekom en vandet Sænkning, hvor der groede Siv, Rør, Vandpil, som endnu havde deres saftige, blaagrønne Udseende, og hvor Græs og Engblommer struttede i sommerlig Glans. Ogsaa herfra lød Sang, en pippende, lidt forsagt Spurvekvidder, der snart steg til en høj, skingrende Trille, snart dæmpedes til en blød, hjertelig Smaahvisken saa sagte som Vandplanternes Hvislen. Rørspurven stak sit fløjelssorte Hoved frem hist og her, idet den klattrede op og ned ad Stænglerne; et Par Rørsangere sad stille og puslede Vingerne, deres sky og forsigtige Frænde Sumpsangeren var nok allerede rejst, medens en hel Flok af de olivengraa Sivsangere sorgløst muntrede sig i de gyngende

Siv og endnu slet ikke havde tænkt paa Rejseforberedelser.

Saaledes sang det, hvor man vendte sig paa den lille Plet — sang oppe fra Løvet, inde fra Granerne og nede fra Mosset og Sivet.

»Ja, hvad tykkes De, her holder vi Sommer endnu!« raabte Jens Gregers bag ved mig. Han kom inde fra Skoven med sin Øxe i Haanden. »Men er det ikke ogsaa en vild'le Plet? De kan lede hele Skoven igjennem uden at finde Mage dertil, ja, De kan gjerne tage Gaardmændenes Haver med. Og Smaafuglene skjønner paa det, her er en Sværm altid, aarle og silde. Her søger de til tidligst om Foraaret, og her flytter de sidst fra om Efteraaret. Og sikken Kommers, de kan holde, de Smaasjæle, nogle er glade, andre bedrøvelige, men hvad der saa er timedes dem, saa skal de herned og fortælle det... De troer maaske ikke, jeg forstaaer, hvad de siger? Jo, ethvert Hvip. Om det saa er Skaden deroppe, der sidder og hæger sin blaa Vingedusk, saa er jeg kontent med ham. Hør, hvor vandt Droslerne er! Ja, om lidt mod, saa skal de paa Rejsen, det ligger nu saadan ved dem ligesom ved somme af os Mennesker. Hver andt lidt stryger der en Flok af ud over Fjorden. Forgangen drog Skovduerne afsted. Jeg har et Par boende deromme over Hytten, saa meget et kjønne Par med sølvgrøn Halskrave og terle

Vinger. Den Slags er jo ikke svar godt at blive kjendt med, de hører til det fornemme Herskab herinde. Men saa ved Lav Sankt Hansdags-Tider bliver Hunnen en Dag forfulgt af to Høge, hun puttede sig ind mellem Grenene, og hun strøg langs med Jorden, lige godt kom de hende saa nær, at Fjerene røg. Som jeg nu løfter Klinken og aabner Døren for at komme den »lille Frue« til Hjælp, som jeg altid kalder hende, tumler hun ind over Hovedet paa mig og dukker sig saa dybt, dybt ned i en Kurvfuld Høvlspaaner. . . . Naa, de graa Krumnæb køs jeg snart væk med et Par Skud, og jeg fik Skovduen trukket frem. Hun rystede og bævrede, saa vaandefuld var hun, den nysselige Frue, og hun vilde partu ikke ud igjen. »Naa, Husly kunde hun ogsaa faa, og saa satte jeg hende i Vinduet med Udsigt til Reden. Selv sad jeg og tællede River til Høslætten, og hun saae til mig, og hun saae ud til Reden. Saa bankede det paa Ruden, jeg tænkte ikke noget ved det, det bankede tre, fire Gange, Duen blev urolig. . . . Hvem troer De saa, det var, kan De tænke Dem! Hannen, Magen, der vilde have sin Frue med hjem. Naa, nu vilde hun ogsaa nok med, jeg behøvede bare at linne Vinduet, men fra den Dag kjender vi hinanden.

Ja, seer De, saadan oplever jeg mine Smaahistorier med dem allesammen. Troer De ikke,

de kjender mig? Jo, om det saa er de Smaaspurve, der sidder og tusler og pusler inde i Sivet. Ingen har saa mange Fugle i deres Skovskifte som jeg. Rundtom er der Reder, her er de fredlyste. . . . Nej, men følg lidt med herom ad »æ Maag«, saa skal De se en Flok Pilegrimme, det er ogsaa gamle Kjendinge, de holder Mønstring.«

Jeg fulgte ham ad en tilgroet Sti, der snoede sig mellem et let gjennemtrængeligt Krat. Jens Gregers er snart en gammel Mand, dygtig graahaaret og graaskjægget, men rask og rørig. »Det kommer af, at jeg altid har haft Bisselæder i Støvlerne,« plejer han at sige. Han er lavstammet og firskaaren, med en Vesteryg som en Ladedør, siger Folk. Og i Frastand er det altid den brede Ryg, man først seer, og ovenover det store Hoved med fladpullet Kaskjet og det tætkrøllede, graasprængte Haar. Ansigtet har mange, men ganske bitte, fine Rynker, de store brune Øjne, der er klare og runde som en Fugls, spiller med en ungdommelig Glans, Minespillet er livligt, Stemmen frisk, nu og da med pudsige Betoninger. Man seer let, at det ikke er anstrængende Slid, der har furet hans Ansigt.

Han er Snedker, Drejer, Mekaniker, Gartner — en landlig Tusindkunstner, der begynder paa mange flere Ting, end han fuldfører, og endda har en Rigdom af Planer, som aldrig seer Virke-

ligheden. I sin Skovhytte, en stor, næsten firkantet Vaaning, grøn af Mos og Vedbend, har han indrettet Hovedrummet til Værksted. Herinde dufter det af Harpix og Høvlspaaner, Værktøjet skinner, og pudset er der i hver en Krog.

Vi nærmede os Krattets Udkant, og gjennem Løvet skimtede jeg som et snehvidt Land. Det lyste og glittrede. Jeg forestillede mig et Øjeblik det Vidunderligste paa denne Særlings forborgne Enemærker, men nogle lakrøde Næb og sorte Vinger overtydede mig snart om, at det Hvide var en Forsamling af Storke.

Krattet slap op, og vi stod i Randen af en lille Eng, der fra Fjorden skar sig ind i Skoven. Henved et Par Hundrede Storke havde her sat hverandre Stævne for at mønstre til Afrejse. I fordums Tid, da der var mange flere Storke i Landet, var den Art Sammenkomster hyppige. Nu indtræffer de sjeldent. Med Storkenes Aftagen synes ogsaa deres Forfatning at være bragt i Forfald.

De store Fugle var betagne af Opbruddets Larm og Uro. De fløj op, kredsede med tunge, susende Vingeslag i Luften, søgte flagrende et Sæde i Træerne og slog saa ned igjen blandt Slægt og Frænder. Nogle var saa heldige at finde fast Fodfæste paa de svajende Bøgegrene og knebrede, saa Næbbene blev dobbelt lueblanke. Naar en større Flok rejste sig, frem-

kaldte deres Vingeslag en lille Orkan, og deres mægtige, sorthvide Vinger lyste med bred Pragt i Solen.

»Ja, i Morgen er de væk,« sagde Jens Gregers, idet vi gik videre ad Skoven. »Underligt nok med dem, de fleste har været henne næsten en Uge, nu kom de igjen sidste Nat, og nu er de først færdige. Ellers er de svært i Bagstand i Aar, men det skal jo betyde et mildt Efteraar. Ak ja, her er meget at studere paa, deres Drifter, deres Levevis, deres Sprog. Den, der blot var klog paa Himlens Fugle, var ogsaa en viis Mand for Guds Aasyn. . . . Nu boer jeg midt imellem dem, jeg passer dem op i Træktiden, i Lokke- og Yngletiden, jeg hører dem i det aarle Gry og følger dem, til de putter sig i Reden, og hvad veed jeg saa? Ja vist, jeg forstaaer Smaaspurvenes Kvidder, jeg seer en hel Del Træk, kjønne Ting, men det meste ligger i Løndom. For Fuglene er kloge, skal jeg sige os, de har langt finere Sanser end vi Mennesker, de føler mere grant og seer mere klart. Skal en Gaard brænde, bygger ingen Storke der det sidste Aar før Branden, og En har ogsaa tit seet, at naar Mand eller Kone i en Gaard skulde dø, saa flyttede Storkene derfra Aaret i Forvejen. Begynder Storkene at slaaes, betyder det Krig i Landet. Ligesaadan naar Gjøgen kukker fra bar Kvist. Og Vejret, det forstaaer de sig nu alle-

sammen paa, Ravnen, Hejren, Regnspoven, Viben. Naar den lille Rødkjælk flyver mod Ruderne, saa betyder det Snevejr; naar Savfuglen filer stærkt, betyder det Blæst- og Bygevejr. Hvis Viben bygger sin Rede højt, bliver Sommeren vaad, men bygger hun lavt, bliver den varm. Naar der kommer mange Ederfugle herned, og Svanerne flyver lavt, faaer vi en streng Vinter, ligesaadan naar Korsnæb kommer og hakker i Grankoglerne. Det hedder sig ogsaa for en gammel Sige, og det skal nok sæde:

»Naar Gaas gaaer i Hav
og Grævling i Grav,
kommer Vinteren ikke i Skridt, men i Trav.«

Ja, saadan kan En forudse mange Ting ved at give Agt paa Fuglene. Der ligger altid Varsler i deres Færd, sagde de Gamle. Men mærkeligst er det dog, at somme Arter skal trække, at de kan passe Tiden, at de kan finde den rigtige Vej, somme i Øst og somme i Syd, og nu Ungerne, der aldrig har været i de varme Lande, selv de veed Besked. Det har jeg altid undret paa, og jeg har tænkt, at der vist maatte være nogle Bøger ligesaa store som Bibelen, hvor det stod at læse.«

Vi havde naaet Jens Gregers' Hus, og han huggede Øxen fast i en Træblok udenfor. Derpaa vedblev han, idet vi slog ind paa en halvmørk Skovvej:

»Ja, nu drager jeg ogsaa af med det første Vejr, mit Hus er beskikket. Det ligger ikke ved mig at kunne stilles hjemme. To eller tre Gange om Aaret pakker jeg en Del Værktøj sammen i Sælskindsranslen, og med den paa Nakken vandrer jeg fra By til By, hvor jeg har Kjendinge, og har jeg ingen, saa beder jeg alligevel om Nattely og synger en Vise og fortæller en Krønike, og inden jeg er færdig, kjender de mig alle. Gaardfolkene heroppe kan aldrig forstaa, hvorfor jeg saadan rejser af, jeg kunde jo sidde saa lunt hjemme, siger de. Jeg forstaaer ikke, hvordan de holder det ud, mange af dem har aldrig været længer end til Mølle og Smedie. Jeg tykkes, naar En sidder hjemme, maa Verden blive gammel og graa; paa Rejse seer man, hvordan den holder sig frisk. Afsted skal jeg nu ligesaa vist som Trækfuglene. En Morgen laaser jeg min Dør uden Tanke om, naar jeg vender tilbage. Og jeg er ventet, hvor jeg kommer, især af Kvindfolkene. Der skal klinkes, loddes og limes, der skal drejes, laves Tøjrstager, plantes i Haven, en Hest skal slaaes op, Snese Ting bliver gjemte, til jeg lander der.

Først gaaer jeg altid over til Søren Troelsen i Ankjær. Det er nu rigtignok hans Kone Karen, jeg er bedst kjendt med. Hun var voxen Pige der i Gaarden, da jeg tjente hos hendes Fader, den gamle Jørgen Skytt'. Det var mine villeste Ung-

karlsdage, og en glad Tid var det. Den Gang forstod Ungdommen at more sig anderledes end nu, det kostede ikke nær saa meget, og det voldte ingen Ulykker. Ak, naar jeg nu tænker paa de Dage! Om Julen, naar vi fik Slæden og kjørte til Kirke; naar vi vandrede sammen til Leg, Karen og jeg, og kom hjem i den maanelyse Dagning! Men hun var nu ogsaa en brav Pige, fin og strag og rig var hun tillige. . . . Jeg tjente hos hendes Fader, den gamle Skytt', i syv Aar. . . . Naar jeg nu kommer derover, saa rækker hun mig Haanden og bænker mig ved Skiven, og saa tør jeg svare til, at der er ingen Amtmand, der lever bedre end jeg. »Naa, du kan komme paa Farten endnu?« siger hun. — »Ja, jeg holder mig ligesaa rask og rørig som du, Karen; der er en god Natur i os.« — »Vi havde ogsaa en god og glad Ungdom,« siger hun. — »Du kan tro, jeg har ikke glemt den, Karen,« svarer jeg, »og derfor bliver jeg ogsaa ved at besøge dig, saa længe jeg orker at krybe.« Saa spørger jeg ud om alting i Gaarden, om det rødblissede Øg, den hjelmede Ko, som de har haft til Tillæg, om Mejeriet, ak, der er jo ikke den Gryssen skabt i Gaarden, uden at jeg kjender det ud og ind og skal have Redelighed paa det. Og Karen sidder bag Spinderokken, ligesaa brav Kone, som hun var Pige, og endnu i hendes fulde Velmagt, rødmusset og kraftig, en Kone,

der kjender sit Kram. . . . Naa, hun kommer saa frem med, hvad hun har af Fade og Porcellænstøj, som skal klinkes, og hun viser mig rundt i Haven: saa vil det gamle Æbletræ ikke bære længer, og saa skal et nyt podes. . . . Alt imens snakker vi om gamle Dage, det kan vi to nu aldrig blive færdige med, og jeg troer, at for hvert Aar, der gaaer, faaer vi mere at fortælle om.

Og alt det En saa seer og spørger paa Rejse! Jeg kommer til nye Egne, hvor Folk har deres Sæd og Skik; jeg kommer til Fattigfolk og Rigfolk, og enhver har sine Sorger og sine Glæder. Om det saa er Solen, skinner den anderledes, naar jeg kommer ud, og Vinden suser anderledes. Somtid kommer jeg ned ad Randers til, der hvor de slog Grev Gert ihjel, og somtid drager jeg ad Ribe, der hvor Dronning Dagmar laa syg, som der staaer om i Visen. Jeg har ogsaa været langt nede i de »nørre« Heder og seet dem brænde Lyng af, og jeg har været ude i Marsken, hvor de har saa meget Hø, at om Slætten er Karle og Piger baade Dag og Nat i Engene. Saa drikker de Mjød og Gammeløl, saa det skummer efter, og der er en Lystighed! Jeg tager min Potte med, og jeg følger mit Skaar, ja, jeg kunde gjøre det i mine yngre Dage; saa sov jeg i Høet med de andre og fik et Kys hos Pigerne. . . . Ja, En kommer i med mange Slags

Folk og lærer Landsens Skik at kjende. Den Gang, jeg tjente ovre ved Karens Fader, den gamle Skytt', tænkte jeg mindst paa, jeg skulde komme til at samle mit Brød saa vidt. Der gik jeg i syv Aar, men siden kunde jeg ingen Steder stilles. . . . Jeg har ogsaa rejst med Taterne. Der var Mand og Kone, et Par Børn, et halvaldret Kvindfolk og saa en nysselig ung Pige, og ivissomda stødte en lång Slovster til, der altid rendte med en Glarkiste. Men dem kunde jeg ikke bjerge mig imellem; de var altid paa Træk, fra Land til Land, og kjendte slet ikke, hvad Hjemmen var. . . . Og Gud veed saa alligevel, med hvad Sind de flyttede omkring, lige fremmede overalt? Jeg husker tydelig Rikke, den unge Pige, hun havde store sorte Øjne og et Haar, der bruste hende saa mørk om Hals og Skulder som Ravnevinger, og Kroppen var saa væver og blød som en Væsels. . . . En Sommeraften havde Familien lejret sig i Kanten af en Eng, der laa langt ude i Heden. Rikke og jeg sad i en Stak for os selv, for vi kunde ikke sove endnu. Det var blikstille, undtagen naar en Vibe skreg, eller en Urhøne klukkede. Ude i Kimmingen kunde vi lige se et lille, hvidkalket Hus og en Brøndvippe, der ragede frem mod Himlen. Konen gik udenfor Huset og var i Færd med at faa Kreaturerne ind, Børnene tumlede afsted efter hende, og vi hørte, hvor

glade de var, da deres Fader kom fra Arbejde. Han hængte sin Hø-Le op, og Børnene trak afsted med ham ved Haanden, og Moderen kom ind med Melken, og Kartoflerne kom paa Ilden, og vi saae Ildskjæret fra Arnestedet, før Døren lukkedes.

Det var underligt at høre og se for os, der ikke havde Tag over Hovedet. Rikke sad helt fortabt, lyttede og stirrede. »Er det et Hjem?« sagde hun. — »Ja.« — »Og saadanne Folk behøver aldrig at flytte?« — »Nej, de boer der.« — »Naa, de boer der,« sagde hun. »Hvor de maa have det godt, og saa kan de altid blive sammen, der holder mest af hinanden.« — »Det træffer sig,« svarede jeg. — »Det maa de kunne,« tog hun fat igjen, »hvad kan skille dem ad i et lille, stille Hjem; men paa Rejser, der kan vi spredes til alle Sider, det er som Vinden i en Tidselager.« — »Kan enhver faa et Hjem?« spurgte hun lidt efter. — »Ka'hænde sig, hvis En passer til det.« — »Saa vil jeg have et. Hvor det maa være hvilsomt og godt. Anderledes end dette Rejseliv. . . . Du maa bygge mig det, Jens,« sagde hun, »hører du!« Og saa smøg hun sig som en Kat ind til mig. »Det skal være et pænt, hvidt Hus, ligesom det jeg seer hist henne, og saa vil jeg have to Køer, som du skal lære mig at malke, og en lille Flok Faar, og de skal altid græsse omkring Huset, og du skal sørge for, at

de faaer det bedste Hø og Korn, men jeg vil selv vande dem ved Kjelden. . . . Troer du ikke ogsaa, at jeg kan faa saadant et Hjem?« — »Jo, lille Rikke, men saa maa du ikke begynde med at hænge Mandfolkene om Halsen og kysse dem,« sagde jeg . . . eller sagde jeg det kanske ikke, tænkte jeg det blot? Hvad siger En, naar En sidder i en Høstak med en dejlig Pige, og hvad mindes En deraf? Hun pludrede, til jeg blundede og drømte, og i Drømme kunde jeg ikke hitte rede paa Karen og Rikke, skjønt den ene var bosat i sin Hjemmen, og den anden fartede Verden rundt. Næste Dag gik jeg min egen Kaas, og jeg saae dem aldrig siden; men jeg kan ikke blotte mig for at tænke en Gang imellem: Gud veed, hvordan den bitte Rikke har det, mon hun har faaet sit Hjem eller endnu drager ad Landevejen?

Naa, enhver har jo sin Skæbnegang, og den skal En følge. Der er en Historie, som falder mig ind, saa tit jeg tænker paa Rikkes Ansigt den Sommeraften . . . Somme vil jo have til, at Sælhundene nedstammer fra Kong Pharaos Krigsfolk, der druknede i det røde Hav, og at de kan skille sig ved deres Ham og tage sig ud som rigtige Mennesker. En Gang gik der en Mand langs Stranden en Morgen tidlig, og da hørte han, at der omme bag et Næs var Snak og Dans og Munterhed, mens der i Græsset laa

nogle Sælhundehamme. Han tog en af dem med sig og gik hjem; men lidt efter kom han tilbage igjen, og da sad der en dejlig ung Pige ved Strandkanten og græd, og hun var helt nøgen, for det var hendes Ham, han havde taget. Manden, der nok saadan var baade Bonde og Fisker, trøstede Pigen paa det Bedste, tog hende med hjem og gav hende Klæder, men Sælhammen laaste han nede i en stor jærnbeslaaet Egekiste, og Nøglen puttede han i sin Lomme. Han kom til at gjøre svært ud af Pigen, og hun blev ogsaa ham saare hengiven. De giftede sig saa og fik flere Børn med hinanden, og der var aldrig somme't som et Havresaa dem imellem. Men Konen kunde ikke glemme Stranden, og tit vankede hun langs med den; heller ikke blev hun som andre Mennesker i Lader og Færd. Saa en Dag, da mange Aar var gaaede, hændte det, at Manden tog fra By og glemte sine Nøgler. Konen fandt dem og lukkede Kisten op, hvor Hammen laa, og saa vandt Naturen Magt i hende. Da Manden kom hjem, havde hun sagt Farvel til Børnene og legede ude i Fjorden. Før hun dukkede i Vandet, skal hun have sagt:

»Jeg vil, og jeg vil ej,
jeg har syv Børn i Sø,
jeg har syv Børn paa Ø.«

Manden græmmede sig svært og kunde aldrig forvinde sit Tab. Saa tit han sejlede ud at fiske,

svømmede der en Sælhund omkring hans Baad, og det saae altid ud, som den havde Øjnene fulde af Taarer. Den gav Lykke til Fiskeriet, og naar hans Børn kom ned til Stranden, kastede den brogede Skaller op til dem. . . . Men Ynk og Sorg maa det være at se ind i et saadant Par Øjne.«

Jens Gregers tav og faldt en Stund i Tanker. Jeg kunde have fortalt ham, at Sagnet om Sælhammen er islandsk og forlængst optegnet, men han havde næppe kunnet gjøre rede for, hvorfra det var kommet til ham; han syntes nærmest at henlægge det her til Fjorden eller Kysten, og fordi det ligesom hørte til, lader jeg det staa. Fra Bøgerne vandrer de optegnede Sagn atter ud i Folkemunde, kun med den Forskjel, at de nu synes hjemløse.

Vi var komne ud i Skovens nordøstlige Udkant. Terreinet rundt om var stærkt bakket og bølget, og dets Præg af Uro fremhævedes yderligere ved, at større Skovpartier nylig var fjernede ved Udhugst. Skoven var paa denne Kant forstyrret, dens indre Liv voldelig blottet. Gjennem de nøgne, ophuggede Dalkløfter saae man den ligesom ind i Kulisserne: lige overfor en ryddet Bakkeside løftede sig en afskrællet Pynt; hernede tittede en Ungskovs fjerlette Grene frem, og histovre paa Kollen stod en Gruppe af gamle Træstammer i skeletagtig Nøgenhed, uden Smaakrattets skjulende Tag.

Man følte stærkere Efteraarets Komme her. Solen stod lavt paa den blaahvide Himmel. Den varmede ikke synderligt, men dens Lys vældede rigt og blendende ud over Egnen, hvis Banker, Skraaninger og Skovdrag rejste sig med slank og let Form i dens Pragt. Hele Marken, der stødte op til Skoven, laa i et roligt, fast, hvidt Lys, hvorimod de rødlige Lyng- og Kratbanker i Skovens Udkant blussede under et luemørkt Skin. Edderkoppens Spind, der hang hist og her i Bregner, i Lyng og Græs, glittrede som Rimfnug. Vinden rejste sig, alle Urter kom i sittrende og tindrende Bevægelse, Spindet bævede og flagrede, en sødlig, muldet Duft slog op fra Lyng og Bregner. Skovens Kroner begyndte at duve sagte, en ængstelig Hvisken sneg sig fra Træ til Træ, Skyggerne derinde blev kolde og dybe; men hen over de vide Skovstrækninger rejste Løvet sig som et gyldent Bølgespil i Solens skiftende Skjær.

I en dyb Lavning groede tætte, høje Bregner. Som de stod der med brusende Løv og prangende i vinrøde, straagule og blaagrønne Farver, kom ingen af alle Skovens Ymper dem nær. De syntes at have listet sig forbi al Kultur og paa en lille Plet bevaret deres Urtidsmagt. Med et Par unge Fyr, der uforsigtig havde vovet sig ind blandt de kokette Skjønheder, stod det ilde til; de var »elleskudte« og sygnede hen. Men Bregnerne

tænkte kun paa nye Erobringer. I deres spraglede, kniplingsbesatte Skrud, med vajende Fjer søgte de at gjøre Indtryk paa de unge Graner, der var plantede ovenfor paa Bakkeskraaningen; men Granerne var advarede og vidste, at Bunden desuden var fugtig. De vendte sig opad, i tæt, sluttet Kolonne, stride og kraftige som en Flok Landsknægte, der helst lystede sig en Elskovsdyst med de unge Bøge, som bly og bange veg tilbage for dem. Risbøgene skjælvede i de fine Kviste, de frygtede som væne Jomfruer for at faa deres nette Dragt krøllet og vilde ikke for alt i Verden taale de tjørnede Knægtes Favntag.

Et Par Skader baskede op i Skovhegnet, en Ræv luskede ned langs Bregnerne. Fra Pløjemarkerne trak store Flokke af Alliker og Krager ind over Skovene, hist og her fulgte af en Maage — en lysklædt Søgut blandt sindige, koftegraa Bondemænd.

Ad Vejen, der fulgte Skovkanten, kom stavrende et lille, ført Bondefruentimmer, ledsaget af tre Børn, alle saa tæt belæssede med Bylter og huslige Redskaber, at man slet ikke saae deres Ansigter for Fade, Krukker, Kaffekander og deslige. Konen havde endog paa Ryggen fastbundet en hel Spinderok, der knejste en halv Alen over hendes Hoved. Tiggere var det næppe, dertil var Fragten for rig; de gjorde jo formelig Indtryk af Velstand.

Jeg fik ikke Lejlighed til at spørge Jens Gregers. Thi omme paa Vejen kom et lille, skrallende Kjøretøj til Syne, vel et Bøsseskud bagefter det vandrende Køkkeninventarium, og en tør, mut Stemme knurrede uafbrudt: »Naa, din Ederfugl, se til, du kan lette Sokkerne, det er ikke hver Dag, vi to kjører i Stads sammen. Saadan en Kanariegespenst, kan hun trække Benene af Skidtet! Naa, rejs nu Manken, Kamel, og Halsen tilbage, og tænk paa, at du er spændt for en Mands hele Ejendom. Det er et helt Hus, en hel Menageindretning, du trækker af med, Rub og Stub, sgu! Det er ikke enhver Krik, det vederfares, din Horsegjøg!«

Det med saa mange Navne velsignede Dyr var en stor, knokkelmager Helmis med et graasprængt Gedebukkeskjæg under Hagen. Uden videre Sans for Kuskens opmuntrende Appel sjokkede den afsted i samme Trit, hivende i sit Læs. Det var et Flyttelæs. Paa den lille, usle Fjællevogn, der knagede i alle Sammenføjninger, var et Indbo stablet op, Stykke over Stykke, altsammen saa medtaget af Fattigdom og Slid, at der slet ikke var gjort Forsøg paa at skjule dets Brøst.

Indenfor Forsmækken sad to Smaabørn, sammenpakkede i et falmet, lappet Dynevaar. Ved Siden af Vognen gik Manden, holdende Tømmen i den ene Haand og støttende den

anden til Vognkjeppen. Han var lang og knoglet ligesom Øget. Livet havde givet ham Buler og Ar; grovt Arbejde og barsk Vejr havde sat Mærker i hans Hud, og han lignede nu den Slags krøgede og knudrede Stammer, hvor man slet ikke skjelner den oprindelige Væxt og Form. Ansigtet var spidst og magert, seigt og rødligt som en Vedknude, der ikke vil trøskne.

Han blev ved at snakke med Hesten, til han naaede os. Vinden dryssede Løv over Vejen. Ude fra Markerne hørtes Pløjefolkenes friske Tilraab.

»Det seer næsten ud, som du flytter i Dag, Niels Sandgraver,« begyndte Jens Gregers.

For denne Indledning besad den gamle Helmis saa ypperligt Gehør, at den strax gik istaa. Niels Sandgraver standsede ogsaa og vendte sig om imod os.

»Ja,« sagde han i uforandret Tone, »jeg flytter til mine bestemte Tider, jeg kan gjerne sige efter mine bestemte Aarstal; det slaaer ligesaa lidt fejl som Skudaaret. Kan du give en Skraa i Dag, Jens Gregers?«

Jens Gregers rakte ham Tobakken og spurgte, hvilke Aarstal han saa flyttede efter.

»Ja, hvad for Aarstal, det er jo ikke saadan lige til at sætte i Almanaken. Men seer du, mere end fire Aar har jeg nu sjelden Ro noget Sted, og i fem Aar er der ikke Tanke om, at jeg kan holde mig.«

»Saa — aa, jeg troede ellers ikke, du havde Bisselæder i Skoene, Niels.«

»Bisselæder, Sko, Gud hjælpe mig! Jeg ejer ingen af Delene. Nej, jeg faaer et Spark, og saa ryger jeg afsted. Der er ingen Kommune, der vil give mig Forsørgelsesret, seer du. Jeg har prøvet det med Vold, og jeg har prøvet det med List at stride mig over det femte Aar, for saa havde jeg Fred, saa havde jeg Hjemstavnsret; men Sogneraadet er immer min Overmand, og det er det samme, hvor jeg flytter ind, saa skal de nok faa mig purret ud, inden jeg bliver forsørgelsesberettiget. . . . Se, nu er jeg færdig her, det er lige fire Aar siden, jeg kom hertil, og nu trækker jeg østerpaa. Horset der har jeg laant. Kone og Børn er sendte forud, de to største af Ungerne stejlede af i Morges tidlig. . . . Ja, det er en net Flok, jeg har, Fattigmands Slægt døer aldrig ud. Det er natyrlig derfor, Sognet skyer mig, og kan den ene Kommune ryste mig af sig, saa vil den anden jo ogsaa passe sit Snit.

Men det er et fredløst Liv,« vedblev han uden en Bevægelse i Blik eller Stemme. »Nu flytter jeg altid ind i den ringeste Hytte, der er i Sognet. De første Aar har jeg ikke Fred for Blæst og Regn og Knog. Tidlig og sildig jager det os op. Saa slaaer Blæsten en Væg eller et Skillerum ned, saa fyger Sneen ind til os i Sengen, og saa trommer Regnen paa Loftet.

Efterhaanden faaer jeg saa klinet, tækket og lappet Hytten rundt, og det giver Fred fra den Kant, men saa er ogsaa de tre Aar gaaede, og i det fjerde Aar begynder Sogneraadet. De brummer som Blæsten og trommer værre end Regnen, og bliver jeg siddende det femte Aar, saa er de som en ren Ildebrand, der knap under mig en sodet Skorsten. . . . Ja, saa flytter jeg igjen, og saadan kan jeg blive ved, til de giver mig tre Alen Jord, der gjenner de mig knap fra, og saa bliver jeg dog forsørgelsesberettiget tilsidst, plejer jeg at sige.«

Niels Sandgraver tav. Han strøg sig om Næsen, gumlede paa Tobakken og saae ned efter Konen. Derpaa samlede han Tømmen op og vendte sig til Hesten:

»Naa, Oldemo'er, kan hun saa kile løs igjen! Stram kun lidt op i Tøjet, for det er et grumt Læs: Fattigmands Ejendom, Fattigmands Bryderier, det ene let, det andet tungt. . . . Farvel og Tak!«

Flyttelæsset skumplede langsomt afsted. En Stund hørte vi fra Skovskjellet Mandens Smaasnak og Vognens sukkende Knagen gjennem den tiltagende Vind, der lystigt tumlede med Løvet.

Da rystede gamle Jens Gregers paa Hovedet og sagde: »Ja, nu er saamænd hans bedste Fugle fløjne.«

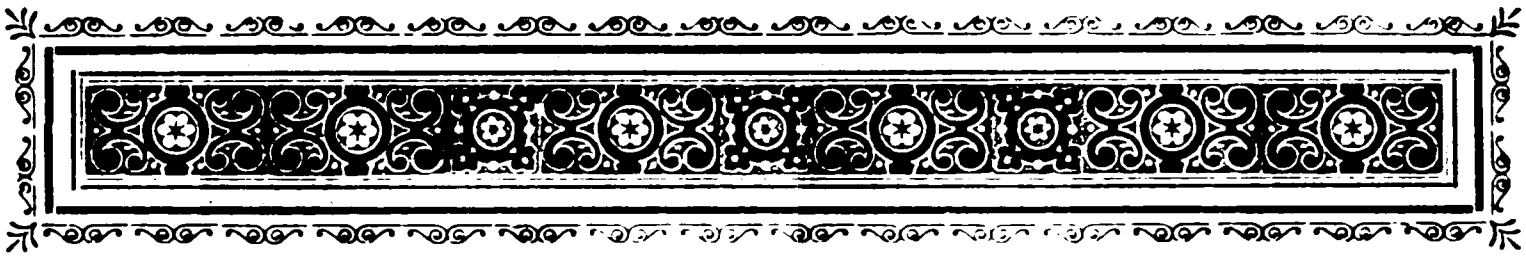

En Bondefører.

Stavnsholt.

Hans Navn er Niels Madsen Stavnsholt. Han er Bonde, som hans Fædre har været det i umindelige Tider, og sidder ved Slægtens Gaard, der har stort Tilliggende af Skov og Eng. Han er lov- og bibelkyndig; Bønderne kommer til ham med deres Trættemaal, Smaafolk med deres Bekymringer. For Resten deler han sin Tid lige mellem Plov og Skrivebord, Markarbejdets Røgt og Sognets og Amtets Hverv.

Jeg traf ham ved et politisk-økonomisk Møde inde i Vejle, hvor der skulde forhandles om Oprettelsen af en Foreningsbygning med Kjørestald, Mødesal og Vareindkjøb for den venstresindede Landbostand. Det var et af de saakaldte »hemmelige Møder«, et Udslag af den politiske Strid, af den ulmende Ufred mellem Land og By. Her var det Landet, der pønsede paa An-

greb, og Byen var udelukket, ja, anede slet intet om Mødet. I en gammel, støvgraa Klubsal, dunkel af Lindetræers Skygge, sad henved hundrede Bønder, besindigt og lavmælt drøftende alle Dagens Emner undtagen dette ene, for hvilket de havde forladt Mark og Gaard i den travle Rughøst. Det var en Forsamling præget af Ro, og man kunde se hen over de solbrændte, arbejdstyngede Ansigter uden at skjønne, hvorvidt der var Glød eller tændbart Stof under Skorpen. Endelig blev der valgt en Ordstyrer, og dyb Stilhed indtraadte: men alle holdt sig sky tilbage, saae grublende ned for sig eller skottede under de stride, buskede Haarlag over til dem, som de mente burde tage Ordet. Desuagtet var der nu øjensynlig Bevægelse i Sindene, og en pludselig, ligesom stikkende Intelligens kom frem i adskillige Blik.

Det foresloges at bryde Isen med Beretning om et Møde, som nylig havde været ude i Give. Fra flere Sider nævntes et Navn: Kristen Jensen! Lad Kristen Jensen sige os det! En Mand rejste sig lidt forlegen fra Bænken. Det var en lilleagtig, smalskuldret Bonde, lidt forvoxet, med paafaldende høj Pande og et bittert, iverfuldt Udtryk i det magre Ansigt. Han talte flydende, men uden Ejendommelighed og anvendte mere Avissprogets Vendinger og Slagord end Folkesprogets. Synsmaader og Beviser fulgte efter

hverandre, som korte, hyppige Hammerslag; Anskuelser og Tonefald tydede paa en ærlig, om end kantet Karakter. I Vesteregnen havde der været Enighed om Sagen. Landboerne maatte have en Bygning, hvor de kunde tage ind, føle sig som hjemme og kjøbe Varer i Fællesskab. Den nu brugelige Skik at tage ind i Kjøbmandsgaarde var forældet. Man var ikke frit stillet ved Vareindkjøb og blev ofte af Kjøbmanden og hans Bodsvende betragtede som Faar, de havde under Saxen, og som lempelig skulde klippes. Taleren havde Fantasi. Foretagendet rejste sig for hans Syn som Byens stolteste Bygning med store Butiker og Mødelokaler, hvor Demokratiet kunde sidde trygt og støt. Han besvarede Spørgsmaal og afvæbnede en vis økonomisk Kritik med et lille sejersikkert Smil, der klædte hans markerede Træk godt. Og lige nedenfor Talerstolen sad en tæt Klynge af ældre Bønder, tarvelige, barkede og vejrhærdede som Folk ude fra de skovløse Egne, og ved Nik og Tilraab gav de idelig deres Bifald til Kjende. Men de tilhørte en Tid, da Bonden ikke offenlig kunde tage Ordet, og paa Anmodninger om at deltage i Ordskiftet svarede de ved at stikke Hovederne sammen i indbyrdes Samtale.

Mod selve Planen rejste sig ingen Modstand; den fremtraadte som et saa nøje Led i den politiske Kamp — skjønt det ikke directe blev

sagt — at enhver Indsigelse vilde blive opfattet som et Frafald. Men saa trak Forhandlingen ud om Byggejord, Bygningsrum, Pengesummer og deslige; en vis Uenighed eller Kritik sugede Næring af de forskjellige Egnes Forhold. De rige Østerbo-Bønder var lunt overlegne, fordi Forslaget hidrørte vestfra, og hos Vesterboerne føltes Misstemning og Tryk, ved at hine saa stærkt fremdrog Foretagendets Kostbarhed, thi fra den Kant havde man ventet de fleste Pengemidler. Kristen Jensen og hans Meningsfæller stred imidlertid med godt Haab. Naar alt kom til alt, syntes kun at mangle et Vindstød for at bringe alle — selv de mest lunkne — i sluttet Skare om Sagen, og jeg ventede, at Politiken, myndig og agitatorisk, skulde bringe dette Vindstød; men da den omsider kom, var det paa ganske besynderlig Vis, næsten stammende som et Barn. En Mand med et stort, dumt, hængende Underansigt, der syntes fuldstændig i Modstrid med de kloge, blaagraa Øjne, tog Ordet:

»Jeg mener, faaer vi først Huset rejst, saa skal vi nok faa baade Folk og Fæ derind. Det blev jeg bestyrket i, forrige Gang jeg var i Vejle. Jeg var kjørende med en Bondemand, ligesom jeg er selv, langt derude vesterfra, og han havde sin Søn, saadan en tolv Aars Knægt, med. Da vi saa kommer herind i Vejledal og kunde se de røde Hustage pippe frem, saa løftede Manden

Pisken, ligesom han vilde skrive en Bue over Byen, og sagde: »Da vi fik Friheden, var det dem derinde, der havde Brug for den; men vi hjalp dem. Det var kuns simpel Billighed, saa der er ingen Grund hverken til at prale af det eller til at fortryde det. Vi kom saa siden efter, at vi ogsaa kunde bruge Friheden ude ved os. Men det maatte ikke taales. Kjøbstæderne gjorde Front imod os, og det skal vi huske dem, næste Gang det gaaer løs. Godsejerne kan vi vel trække os tilrette med, vi har ikke saa mange af dem ... Det er derinde, vi har vore Uvenner« — og Pisken skrev igjen en Bue — »det skal jeg huske, og det lærer jeg min Søn at huske. Det kan blive strenge Tider ogsaa i saadan en lille Rede« ... Ja, saadan sagde den Vesterbomand, og han, skal jeg svare til, vil kjøre ind til os.«

Da Manden tav, efterlod han en Anelse om, at det var ham selv, der havde holdt Talen. Han kunde den saa grant. Men hvilken Forskjel paa nu og fordum malede ikke hans Ord! Naar i min Barndom Vesterboerne kom gjennem Vejledalen paa deres sjeldne Kjøbstadsrejser, sad de i stille Beundring over de dybe, smukke Skove, de fede Enge og Marker, og naar Byen omsider tittede frem med sin Klynge af røde Hustage og sin vejrslagne Kirke mod den blaa Fjord, da undslap der de unge Knøse og Piger et Udbrud

af Fryd og Forventning. Kun een Gang om Aaret faldt det i deres Lod at se al denne Herlighed, og saa gjaldt det at hjembringe Billeder deraf til de skovfattige, vestjydske Strøg. Man saae op til Byen, dens Butiker, Skibe og Handel som til en højere Verden, der nedladende skilte Bønderne af med deres Korn og Kartofler. Nu ager man tiere til Stads, man sætter sig ind i Handel og Omsætning og planter Skove hjemme i Lynghederne.

Flere Gange var der bleven spurgt: »Hvad mener ellers Niels Madsen Stavnsholt?« men den Adspurgte havde svaret med en Hovedrysten. Nu tog han Ordet under dyb Stilhed. Han er en ældre. lavstammet, førladen Mand med et bredt, smukt, glatraget Ansigt og et fint, roligt, kløgtigt Blik. I en stilfærdig Tone sagde han: »Jeg vil sige det strax: jeg vil ikke være med. Men da Foretagendet kan faa en stor Betydning — paa flere Maader — og da jeg vil følge dets Gang med Interesse, saa vil jeg give et Raad. Bland ikke Politik for stærkt ind i Sagen for Øjeblikket og bliv grundenige, inden I tager fat. Den politiske Situation kan spænde helt anderledes af, end nogen tænker. Nu troer Folk, der kun er to rene, klare Partier, Højre og Venstre, og at det ene skal knuse det andet; men vi har før seet Højre blive til Venstre, og Venstre til Højre, uden at der skete Mirakler. Og saa skal

vi vogte os for at handle med et Sindelag, hvori der er uklare Forsæt eller ond Villie. Her er talt meget om, hvad vi kan spare ved Vareindkjøb og om andre Fordele; men er det nu ogsaa det, vi vil, eller vil vi skade, tvinge Byen? Det maa vi gjøre os klart. Vil alle nu ogsaa staa Last og Brast, naar Krigen erklæres fra den anden Side? Kan alle holde ud? Vi staaer overfor en Krise i Landboforholdene. Om vi ogsaa har en Klat Skillinger i Lommen i Dag, kan vi ikke udrette alting. Kjøber vi nu Byggegrund og begynder at bygge, men maa slippe paa Halvvejen, saa kommer hele Herligheden til at staa der som en Ruin, og vi Bønder maa se paa denne Ruin, hver Gang vi kjører til Kjøbstaden, og Byens Folk vil se paa den og tænke deres derved. I den Tid, jeg har været med, har jeg ofte erfaret, hvor svært det er at holde ud og holde sammen. Sidst har jeg seet det med vort Højskolehjem. Der var ogsaa nok at begynde med, og vi skulde have baade Kjørestald, Forsamlingssal og Gjestekamre. Nu kniber det blot for at faae en af Delene.«

Talen havde en sær kølende Virkning, og rundtom hviskedes: »Ja, naar Niels Madsen ikke vil være med, saa ...« Under Opbrud og Samtale tog Kristen Jensen Ordet. Hans Minespil fik et anstrengt Præg, Blikket en fanatisk Glans, der mindede om en Secterers, men stærkt paa-

virket af Skuffelsen trættedes han hurtigt. Hos de to Talere fremtraadte en ejendommelig Forskjel. Medens Kristen Jensen var tildannet efter Aviser og politiske Møder, havde Snit som en »Rigsdagsbonde«, saa var der hos Manden fra Stavnsholt noget, der ganske anderledes bragte Bud fra Bondegaardens stille, sunde, daglige Kaar, en selvstændig Ro, en Friskhed i Udtrykket, en Bevidsthed om Ansvaret i alt, hvortil man føjede sit Ja, som randt af det Bedste i Bondelivets Muld, og som har givet sig forholdsvis lidt til Kjende hos de Bønder, der har ført Ordet i vort offenlige Liv.

Slaget var tabt for Bygningsmændene, men de holdt paa Illusionen saa længe som muligt. I den lille ivrige Klynge under Talerstolen, som trofast holdt ud, tegnede de Actier, men da Ordføreren foreslog, at de sognevis skulde vælge Repræsentanter, rystede de gamle Bønder paa Hovedet og trak sig tilbage.

— Mod Aften kjørte jeg med Niels Madsen hjem til Stavnsholt. Da Talen faldt paa Mødet, sagde han: »Der var ingen Enighed. Havde de haft en fast Plan at følge, havde jeg tiet stille. Men nu var den ene i Give, naar den anden var i Vejle, og den tredie paa Rigsdagen. Herpaa rejses ikke store Foretagender; Folk drysser fra eller kniber ud, og det svider til nogle faa Trofaste. Allerførst svigter, kan hænde, Politiken.

Nu troer de, det er en Allarmtromme, der skal holde Demokratiet enigt og sluttet, men inden de veed af, spilles der en hel anden Musik . . .«

»Om De nu havde talt tydeligere om alt dette?«

»Ja, saa var de strax gaaet ud til Nørre- eller Sønderport og havde gjort det første Spadestik. Han er ved at svinge, ham kan vi ikke tro, havde de sagt . . . . For Resten troer jeg ikke, Kjøbstæderne vindes saaledes. De skal ikke tvinges. Vi maa lære hverandre at kjende, Landboere og Kjøbstadfolk, vi maa træffes andre Steder end i Butiken. Nu har vi begyndt at oprette Højskolehjem i Byerne, det gaaer somme Steder smaat, Folk fra Landet maa stive af, men jeg troer, det er en Begyndelse.«

Medens den gamle Bondeleder seer hen over Hestenes Øren, ud i Skumringen, hvor den graasandede Landevej snoer sig forbi Trægrupper, Korntraver og spredte Gaarde, tabende sig for Blikket under Høstaftenens Taager, fortæller han om disse Højskolehjem, ved hvilke Landet umærkeligt drager ind i Byerne og indtager dem. Bevægelsen skeer kun fra de fremmeligste Egne, og det er just den nye Arbejdsmark, der foresvæver Bondeføreren. Han har nu saa længe styret og reformeret hjemme, at det lyster ham at komme i Kast med Byen.

Hvad han fortæller om sit Højskolehjem, dets

Væxt og Liv, føjer sig til Træk, jeg selv har seet, og lidt efter lidt danner sig et Billede af et helt nyt Samfundsled, næppe endnu paaagtet, som det har Krav paa. Ideen er udgaaet fra Højskolerne. Fra først af var Stedet kun bestemt til en Slags Aftenhjem for Byens Ungdom, der her fandt sund og munter Adspredelse, Varme og Hygge. Snart udvidedes Planen. Værtinden tog unge Mennesker i Kost: Haandværkere, Kontorfolk, Lærerinder, Syjomfruer; der indrettedes Gjestekamre, hvor de Rejsende boede langt billigere end paa Hotellet; der byggedes Kjørestald, og Bønderne tog derind paa deres Kjøbstadsrejser. Nu blev det fælles Mødesteder for By og Land, for Borger og Bonde. Offenlige Anliggender drøftes, Bladene læses, og lidt efter lidt spirer her en Forstaaelse frem mellem Samfundsklasser, der er opdragne i indbyrdes Fordomme. Man forstaaer saa let, hvorledes Bønderne med deres Hustruer og Døttre drages hid fra Hoteller og Beværtninger. I de hyggelige og rummelige, med Blomster og Billeder prydede Stuer føler de sig som hjemme. Man hører ikke Skjenkestuens skurrende Støj eller seer berusede Folk. Et Besøg i Højskolehjemmet er præget af Behag ogsaa for Folk udenfor »Lavet«. Et landligt Luftdrag gaaer gjennem Stuerne. Bønderne har bragt Friskhed og Utvungenhed med herind til Byens Selskabsdannelse. Ved Møderne tager

Egnens Folk flittig Ordet, og man opfrisker de gamle Helligdage, St. Hans, Alle Helgensdag, Hellig tre Konger ved festlige Sammenkomster, holder Juletræ med Dans for de Unge, opretter Gymnastik-Kursus og Arbejder-Undervisning. Det er en Gjerning, der ikke rager frem, men virker saa meget dybere; den naaer ned til Fiskerfamilien, til Sy- og Tjenestepigen, ikke med korte Visitter af Solglimt, men som tryg, daglig Støtte.

— Stavnsholt er en rig og gammel Gaard, anselig at se til fra Midten af den store, lukkede Gaardsplads. Lade og Stalde er nye og solide Bygninger; Stuehuslængen derimod tæller over de fire Snese, og det kan trods al pyntelig Vedligeholdelse sees paa det sammensunkne Tag, de lave Vægge i Bindingsværket og de smaarudede Vinduer. Inde i Stuerne er der lavt til Loftet og bliver tidlig mørkt, men det lysner fra gamle Metalkar, Sølvbægre, vældige Lysestager, fra udskaarne Egetræsmøbler med prunkende Messing- og Kobberbeslag. Niels Madsen nænner ikke at rive det gamle, hyggelige Stuehus ned, det er for ham blevet medvidende i Slægtens Liv, og det har ikke skullet friste ham at se yngre Gaardmænd i de senere Aar bygge herskabeligt og — sætte sig i Gjæld. Han har sin egen lille Hjørnestue med Skrivebord, Reoler og Bogskab. Her søges han af Egnens Folk, af Præsten som af Stodderen. Ved Sommertid fører

han ogsaa sine Gjester ned i Haven, hvor han under Husgavlens Slyngroser og Lindetræer har Bænke staaende med Udsigt til grønne Plæner, Buskadser og gule Bistader yderst nede ved Hegnet . . . . Her sidder vi i denne Tid, Aften efter Aften, naar min Vært har gaaet sig træt paa Høstageren, hvor han sætter en Snes Mennesker i Arbejde. Saa fortæller han om sin Førerstilling blandt Egnens Landbostand. Han har taget den i Arv fra sin Fader, der stod fremmest i den gamle religiøse Folkevækkelse og tidlig fik Sans for aandelig Frihed. Sønnen føjede den politiske til. Han har Tid efter anden taget seige Tørn med Embedsmænd og Byfolk, sidst med yngre radikale Bønder, saaledes som jeg havde seet derinde i Vejle. Hovedindtrykket er Mandens store Sindighed og rolige Kløgt.

Det er godt at være Gjest i et Hjem som Stavnsholt. Brødet er erhvervet ved Værtens egen Haand, Sengen er spundet og vævet af Husmoderen selv, og Husets Lykke tager Gjesten ved Haanden og synes at sige: »Naar du er borte, vil disse Porte og Døre være aabne efter dig, og de vil vente dig tilbage.« Livet bliver trygt ved Synet af saadanne Mennesker som Niels Madsen og hans blide, graahaarede Kvinde, man drages ind i en Verden, hvor Alvoren er den faste Bund. Horizonten kan forekomme snæver, saa længe der kun tales om Høst og

Kreaturer, men saa hører man pludselig en jevn Almuesmand yttre, for nøje at angive Tiden, da en Begivenhed fandt Sted: »Det skete paa tredie Dagen efter, at den store Bro derovre i Skotland blæste ned, der hvor de mange Mennesker omkom.« Det var Broen over Tayfloden, der sigtedes til. Ved saadanne Ord springer ligesom en Rude op, og man seer, at Bondestuen har Vinduer mod den store Verden. Livet faaer en egen Fylde ved den Inderlighed, hvormed alt omsluttes, fra Stald og Huggehus til de gamle Krøniker og Opbyggelsesskrifter paa Husbondens Hylde. Thi Sædens Væxt, en ny Redskabsstil, Læsningen af de gamle Søndagsbøger, hvis brede, rige Tankeglimt endnu slaaer ned i Beboernes Sind — alt dette hører nøje og simpelthen med til den daglige Dags virksomme og forfriskende Dont.

Og godt og hvilsomt er det at færdes mellem de stille Kornmarker eller at drømme i Hjørnet af et Hegn, hvorfra den blegrøde Hybenblomst, den isblaa Fingerbøl og de mørke Valmueblade drysser ned, tyst og langsomt, medens Nødden brun og sund titter frem af det frynsede Hylster. Det er Høst. Rundt om bølger denne varme, modne Duft, som strømmer fra Ax og Straa, fra raslende Frøhuse og vejret Kløver. Inde fra Marken lyder Høstfolkenes glade Latter, længe før man seer dem; Karlene stryger Leen, saa

det svarer igjen i Skove og Banker, og Klangen lyder som Strofer af en lystig Naturmusik. Hernede i Markhjørnet har de gjemt Tejne og Øldunk under et Par Nege, og ved Mellemmadslav kommer Høstfolkene i broget, sladdrende Klynge ned over Stubagrene. Leerne kaster skarpe Lysblink, Solskjæret strejfer legende over de hvide Skjorteærmer og Særkeliv. Saa fyldes den stille Markkrog med lystig Skjemt og Latter. Enkelte Par gaaer helst alene: Knøsen lægger sin Arm om Pigens Liv, gamle Folk, der kanske drømte om Kjærlighed en Høst for mange Aar siden, mødes paa ny, Tvistemaal yppes; men hvad der aftales paa de skjulte Stier, veed ingen, før det en Dag afsløres for Husbond.

Det var et løjerligt Par, der, en Aften vi sad i Haven, kom listende frem under Træernes Tusmørke: et stort, kraftigt Kvindfolk i Solhat og med Rive i Haanden og en lille, tør Mandsling, hvis gamle og stueblege Ansigt strax røbede ham som Væver. De vilde tale med Niels Madsen og var lidt forlegne. Manden sugede paa en lille Porcellænspibe, Kvindfolket drejede med Riven og spurgte til sin voxne Datter, Karen Marie, der havde Høsttjeneste i Gaarden. . . . Jo, Niels Madsen var godt fornøjet; Pigens Hænder sad ligesaa godt skaftede som Moderens.

»Nu skal hun vel ellers snart giftes?« tilføjede han.

»Det kan blive til, hvad det skal være,« svarede Konen med et studs Øjekast til Væveren, »for nu ligger jeg og han der i Søgsmaal igjen.«

»Ja, vi er indkaldt til Forlig i Morgen,« sagde Væveren med brægende Stemme; »men nu fik jeg da Stine til at gaa med herop, for at vi kunde høre din Mening, Niels Madsen. Det er jo Stien over min Mark, som Stine benytter, naar hun henter Vand, og hendes Dreng, naar han trækker med Kræet, og det vil jeg ikke finde mig i.«

»Da vil I to gamle Mennesker vel ikke til at føre Proces,« udbrød Niels Madsen; »den faaer jo ikke Ende i jer Levetid, og hvem skal saa arve den? Jer Børn, som skal være Mand og Kone? ja, det kan blive en nydelig Arv, ja det kan! . . . Men hvorfor lader I ikke de Unge komme sammen, saa er den Sag jo i Orden?«

»Det er ogsaa min Snak,« faldt Væveren ind, »lad Jens og Karen Marie faa hinanden, og lad begge Stederne blive slaaede sammen, saa er der en kjøn Ejendom, og I kan for mig have saa mange Stier, I vil . . . . Men Stine vil ikke afstaa Stedet,« tilføjede han mumlende.

»Det Giftermaal har jeg ikke bestilt,« svarede Konen.

»Ja, men din Datter er ikke udenfor det,« indskød Væveren blidt.

»Jeg tænker, min Datter vil som jeg,« sagde

Stine, »det har jeg opdraget hende til. Har Per Væver Lyst til at afstaa sit Sted og gaa paa Aftægt — værs'go', men han skal ikke tro, han kan presse mig til det samme.«

»Ja, Sti over min Mark vil jeg ikke have,« sagde Væveren.

»Nu skal I enes,« tog Niels Madsen Ordet. Og saa fortalte han dem, hvor lang Rettens Vej var, hvad Samfundets Love dømte om Trættemaal, hvad Bibelens Ord og det menneskelige Hjerte altid ønsker to Unge, der kun savner Tag over deres Lykke. Den sikkre og sindige Tale virkede. Væveren stod from og andægtig; i Stines Øjne blinkede Taarer. Som mange kraftigiltre Naturer havde hun let ved at blive rørt.

I Havegangen lød raske Kvindetrin, og en kjøn, tyveaarig Pige nærmede sig Stine: »Jeg hørte, du var her, Moder.«

»Ja, nu har vi lige afsnakket dit Bryllup, Karen Marie,« sagde Niels Madsen.

»Er det sandt?« udbrød Pigen med Skjelmeri, men blev alligevel rød.

Her kunde ingen nænne at volde Sorg. Moderen sagde:

»Ja, naar Niels Madsen tykkes det .... Nu har jeg fulgt hans Raad i saa mange Aar og aldrig fortrudt det. Lad dem saa holde Bryllup til Efteraar, men til den Tid vil jeg bruge Stien.«

«Brug den ligesaa længe, du vil, Stine,« sagde den føjelige Væver.

»Ja, naar jeg sidder paa Aftægt, har jeg ingen Glæde af den,« mente Stine, »men det vil jeg sige dig, Per Væver, du faaer ikke større Aftægt, end den jeg kan nøjes med.«

Væveren smilte: den Tid den Sorg. Tænkte hun paa at knappe ham af, saa trøstede han sig med sin Væv, som han vilde hellige Resten af sine Levedage.

De følgende Aftener var det nogle af Egnens Gaardmænd og Sogneforstandere, der kom og søgte Raad. En socialistisk Agitator var ankommen til Byen og ønskede at holde Foredrag i Skolen. De fleste var stemt for at negte det, andre var i Tvivl, og der var i det hele en vis Ophidselse i Sindene. »Er det Tid at komme her midt i Høst,« sagde een. — »Ja, gaaer mine Husmænd til Mødet, saa tager jeg nye Høstfolk,« svarede en anden, »vi kan ikke forsømme Arbejdet, fordi en Socialist skal præke.«

Niels Stavnsholt smilte og bevarede som altid sin Ro: »Lad ham kun tale i Skolen, vi bruger den jo selv til Møder, og lad Folk kun høre, hvad han har at sige, Høsten faaer vi vel ind.«

Saaledes blev det. Aftenen før Mødet kom Husmændene, som arbejdede paa Stavnsholt, om i Haven.

»Ja, vi vilde jo gjerne være frie i Morgen

Eftermiddag,« sagde een, »vi skulde jo til det Socialistmøde.«

»Ja, det kan I saa godt blive,« svarede Niels Madsen.

»Det er jo især Husmænd og Landarbejdere, der er indbudt, efter hvad der staaer i Avisen,« tilføjede en anden.

»Det er ogsaa rigtigt, I gaaer derhen,« lød Svaret.

»Der kunde jo nu rigtignok blive god Indkjøring i Morgen Eftermiddag,« bemærkede den tredie i Rækken, »hvis Vorherre giver Vejrlav.«

»Aa, vi faaer vel Kornet ind endda,« mente Husbonden. »Ellers har jeg ogsaa selv tænkt at komme om i Skolen, saadan en Kjøbenhavner kan vel ikke se, om jeg er Husmand eller Indsidder.«

Husmændene smilte; de troede nu ikke, der kom saa farlig mange.

Dagen traf ind med smukt Vejr, men varslede tillige Regn, og Bønderne knurrede, da Daglejerne gik til Møde. Om Aftenen fortalte Niels Madsen, hvorledes det var gaaet, og smilte ad sine Naboers Frygt.

»Da jeg kom om i Skolen,« begyndte han, »var Bænkene jevnt besatte, og paa Kathedret stod Socialisttaleren, øjensynlig en mislykket Haandværker, smilende, selvtilfreds med vixede Knebelsbarter, højt hævet over Ting som Høst

og Indkjørsel. Han holdt saa en rigtig Tale med Næb og Klør. Af alle Fattigfolk var Landarbejderen værst stillet, han trællede for Gaardmanden, udsugedes, til der kun var Trævler og trætte Knogler tilbage og joges saa paa Fattiggaarden eller i Tyvehullet! Folk sad og lyttede til, det havde de knap tænkt sig før. Men saa paa een Gang begyndte de at blive urolige paa en hel mærkværdig Maade. De kiggede ud ad Vinduerne, snart til den ene Side, snart til den anden, de rejste sig, strakte Hals, som var de færdige at klattre op i Karmen; der blev en Trykken og Puffen, alle vilde se, og de, der sad midt i Stuen, lagde Hovedet plat ned paa Bordet for at kigge ud. Taleren gloede forbavset omkring; men saa tænkte han vel, det var saadan en Skik, Folk havde herude. Det kunde aldrig falde ham ind, at det var en lille bitte Tordensky som trak op og voldte al den Forstyrrelse. Og det blev endnu værre. Da Folkene havde kigget efter Himlen og efter Markerne, hvor Kornet stod i Traver, saa begyndte de at hviske over Bordene, og nu var der ikke een, der hørte paa al den Elendighed, Taleren snakkede om. Endelig er der en gammel Tøndetærsker, der sætter Kaskjetten paa og aabner Døren, og saa var de ogsaa ude allesammen, uden Forklaring, Skolen stod tom . . . Da jeg kom hjem, var alle mine Folk i Arbejde

med at kjøre ind. »Men hvifor rendte I midt under hans Tale?« spurgte jeg. — »Aa, vi kom til at tænke paa alt det gode Korn, som stod paa Markerne, det var ligegodt Synd, skulde der komme et Regnskyl. Vi trænger for det til Vinterdag.« Men det tog ikke lang Tid, før Socialisten var ude af Byen.«

Det er atter den gamle Bondeførers lune Kløgt og uforstyrrelige Sindighed, der skinner frem. Kun een Gang har jeg seet denne Sindsro rystet eller brudt, og da under et ganske simpelt Optrin, som mange knap vilde ænse.

En Dag vi stod ude paa Stubagrene, hvor Folkene læssede Korn, og Edderkoppene spandt deres Væv fra Straa til Straa i Solskinnet, kom en yngre Kone gaaende med et Barn paa Armen og et ved Haanden. Hun havde et sygelig-træt Udseende i det magre, gustenblege Ansigt som efter en langsom stridt Kamp.

»Naa, Jette, du vil vel gjerne til at sanke Vipper snart?« sagde Niels Stavnsholt.

Nej, det var ikke derfor, hun var gaaet herop. »Mit Ærinde er kuns,« svarede hun hæst, »at sige, at nu vil jeg godt flytte ud paa Fattiggaarden.«

»Det har du jo ikke villet før, Jette, naar vi tilbød det.«

»Nej, men nu er jeg villig til alt,« sagde Kvinden med usigelig bønlig-modfalden Stemme,

»jeg har ikke noget at give mine smaa Børn at spise.«

»Saa skal der komme Vogn efter dig i Morgen Eftermiddag, vær saa færdig med Børnene og Tøjet; mangler du noget inden, kan du gaa hjem i Køkkenet.«

Da hun var gaaet, fortalte Niels Madsen, at Manden var rendt fra hende, at hun sad med en ung Børneflok, tiggede og bad idelig om Fattighjælp, men havde hidtil haardnakket vægret sig ved at tage paa Fattiggaarden.

Eftersom jeg havde Lyst til at se denne Anstalt, fulgte jeg næste Dag med Niels Madsen derud, da han gik for at skaffe Plads til Jette og hendes Børn. Den laa paa en afsides Mark, saae statelig ud som en nybygget Bondegaard med sit store Haveanlæg. Des mere forkomne tog Indvaanerne sig ud, det var Ruiner af menneskelige Existenser. Ved et Udhus var et Par Gamlinger og nogle Børn i Færd med at aflæsse Rivning. De var blevne gjennemblødte af en lille Byge og frøs nu i den bitterlig kolde Høstblæst, medens Arbejdet kun skred langsomt frem. Paa Stentrappen sad en Stymper, som havde troet, at der var Solskin, og nu ikke kunde hjælpe sig selv paa Benene. Min Ledsager førte mig ind i Folkestuen, hvor der spistes Mellemmad. Her sad gamle Mænd og Kvinder imellem hverandre, ikke snaksomme, saaledes

som Ordsproget beskylder dem for, snarest mutte og tværsindede. Skjønt det voldte dem Møje at tygge Maden, havde de fleste dog en Biting at sysle med. En ældgammel Fyr, lang og tør som en Gærdestav, med et gullig-blank Hoved, hvorpaa der kun groede Fugledun, var sysselsat med at sætte nogle Pibestumper sammen; en tidligere Pjaltekræmmer havde fundet en stor Metalknap, som han omhyggelig syede i sin Trøje; en gammel Morlille legede med nogle Glasperler, som hun snedig forstod at lade glide ned i Lommen, naar nogen nærmede sig. Saaledes hænger Mennesket til det yderste ved »Verden«. Men det var Gaardens Udskud, som her samledes. De bedre Fattige holdt sig paa deres Stuer, og her sporedes jevn Tilfredshed. Sidst besøgte vi to enlige Kvinder, Moder og Datter, af hvilke den sidste var værkbruden, havde ligget til Sengs i nitten Aar og saae ældre ud end Moderen, der færdedes livlig og rask oppe. Der var net og renligt, Blomster i Vinduerne, og Sol paa Væggen. Begge var glade ved at faa Besøg og kunde tale en lille Evighed om deres begivenhedsløse Liv. Den Syge fortalte, hvorledes hun forslog Tiden. Solen var hendes bedste Fornøjelse. Hun kjendte dens Vandring over Stuens Vægge til alle Aarsens Tider, dens Spil paa Loft og Gulv. Glad var hun især om Foraaret, naar Moderen bragte

hende de første Skovmærker og Tusindfryd, men det bedrøvede hende meget, at hun saa sjelden kunde høre Fuglene synge, dog trøstede hun sig med, at om nogle Aar, naar Haven groede bedre til, saa kom Fuglesangen nok. — Om nogle Aar! Det virkede pinligt at høre dette stakkels hjælpeløse, indskrumpede Væsen regne med Fremtiden.

Saa kom Vognen med den nye Familie. Konen græd lidt, da hun gik op ad Trappen, medens Børnene var ret fornøjede og saa overraskede af de nye Omgivelser, at de ikke gav Agt paa Moderens Sorg. En Stue var istandsat til dem, med to opredte Senge, Bord og Stole; Solen skinnede ind, og her var Udsigt til Haven. Bestyrerens Kone dækkede et godt Maaltid, som Børnene gav sig i Kast med af Hjertens Lyst. Niels Madsen trøstede Jette: »Her har du nu din Stue for dig selv og dine Børn, kan give dem en god Seng at sove i og rigelig Spise og Drikke. De faaer Klæder og en god Skolegang. Er det ikke bedre end at sidde ude i det fugtige Hul, hvor I hverken kunde leve eller dø?« . . . Børnene pludrede og lo: om de nu skulde spise saa godt hver Dag, om de maatte gaa i Haven og sove i de kjønne Dyner. Saa lo Moderen ogsaa, legede med Børnene og sagde, hun fortrød sit Stivsind: her kunde blive rigtig godt at være. Bestyrerens Kone hængte et Par Billeder op paa

Væggen og satte Blomsterpotter i Vinduerne. Alle Ansigter straalede, den stakkels Moder gav sin Lykke Udtryk under Smil og Taarer, som ingen vil tro det finder Sted paa en Fattiggaard. Selv den gamle Bonde blev varm og bevæget og glemte sin værdige Ro, da han tog Smaabørnene op paa sine Knæ og spøgte med dem . . .

Fattiggaardsbestyreren stak sit Hoved ind ad Døren.

»Er din store Dreng her, Jette?«

Nej, han var strax listet bort uden at blive savnet.

»Saa er det ogsaa ham, der har gjort det! Kom ud, saa skal I se en Skarnstreg!«

Ude paa Stenbroen laa et Par Høns, et Par Ænder og flere Kyllinger døde eller halvdøde, mishandlede med Sten og Kjeppe, desuden nogle ødelagte Hønsereder. Omme fra Haven kom et Fattiglem trækkende med Synderen, Jettes tiaarige Søn, der strax tilstod, men forøvrigt ikke fortrak en Mine under Mændenes vrede Irettesættelser og Trusler. Han svarede blot, han havde gjort Fortræd for at slippe bort fra Fattiggaarden. Først da Moderen kom til, skjendte og lovede ham Straf, foregik der en Forandring med Drengen. Et Glimt saa ondt, som jeg aldrig har seet hos et Barn, skød frem i hans Øjne, han sled sig løs fra sin Vogter, greb et stort Træstykke og slyngede det mod Moderen. Slaget blev afværget,

Drengen holdt fast, men hans lille solbrændte Ansigt blegnede af Forbittrelse, idet han raabte: »Har du ikke altid sagt, Moder, at du aldrig vilde ud paa Fattiggaarden? Og saa holder du nu med de andre, da jeg vil hjælpe os herfra. Det skal jeg huske?«

Moderen bøjede sig sammen og græd. Niels Stavnsholt havde en Samtale med Drengen i Enrum, hvis Udfald jeg ikke kjender. Men da vi lidt efter gik ned over Marken, sagde han: »Saa ondt et Blik, saa hadefuldt et Sind har jeg aldrig seet, og det hos et ti Aars Barn, hvad er her at gjøre? Hvordan opdrage, hvordan frelse?... Og nu havde de andre Smaa og deres Moder det saa godt!« Han tog længere Skridt end sædvanlig, hans uforstyrrelige Ro var brudt, hans Sind i Oprør som efter et uvant Møde. Selv havde han jo ogsaa nylig siddet saa glad i den lille solbeskinnede Stue, som var Alverdens Sorger om ikke blæste bort, saa dog til at fjerne. Og nu havde dette Møde vist ham, at Ondet i Verden ligger meget dybere, helt inde i hvert lille Menneskehjerte groer det. Ved at se hans tavse, bekymringsfulde Grebethed maatte jeg mindes Ørvarodds Suk, da han efter at have kastet Tyrfing i det dybe, bundløse Kjær, atter seer det frygtelige Vaaben i Lokes falske Haand: »Der voxer ingen Urt for Døden, der gives ingen Hjælp for Ulykken. Menneskeslægten maa sejle

sin egen Sø, og enhver maa bjerge sig, saa godt han kan.«

— Egnens Folk har i Sommer bygget et Forsamlingshus her i Byen. Niels Madsen er Hovedlederen, har ydet det største Tilskud og ført Tilsyn med Arbejdet. Samme Dag det sidste Høstlæs kjørtes ind, efter gammel Skik pyntet med Blomster og Løv, blev Rejsekransen hejst under en lille Højtidelighed. En Del af Bysens Folk, Mænd og Kvinder, fulgte med hjem paa Stavnsholt, hvor Kaffebordet stod dækket. Senere samledes de i den hyggelige Dagligstue, paavirkede af den Søndagsstemning, som lettelig indfinder sig, naar Kornet er i Hus, og det øvrige Dagværk endt. Det var en lun, stille Eftermiddag, med blid Sol over grønne Tage og Duft fra Lindetræernes brogede Løv. Vinduerne stod aabne ud til Gaarden, hvilket gjorde den gamle Stue lysere end ellers. Mildt og tyst gled Samtalen fra den nyrejste Bygning ud over vide Strøg, fra Foredrag og Gymnastik til Historiens Skikkelser og Fædrenes og Mødrenes Kampe, fra Mark og Høst til Folkets Evighedstro. Let og simpelt føjede de høje og de ringe Ting sig sammen.

»Ja, nu faaer du Tak for din Storstue, Niels Madsen,« sagde en gammel hvidhaaret Bonde, »den har ellers huset os længe; nu kan den nok have udtjent.«

»Ja,« tilføjede en anden, »der er mange gaaede glade ud og ind ad denne Stue, Niels Madsen, siden din Fader begyndte at holde gudelige Forsamlinger. Der var ikke een Mand i Egnen, der havde Mod og Hjerte til at træde saadan op mod Præst og Øvrighed og de Store som han.«

»Der var andre Tider den Gang,« tog vor Vært Ordet, »og saa tit vi tænker paa dem, maa vi dog sige, at vi har det godt. Vor Fader og Moder har gaaet Ting igjennem, som vi knap forestiller os, og som vore Børn slet ikke drømmer om. Nej, vi Bønder har det godt nu imod som i Fortiden. De Gamle var nok blevne Selvejere, men hvad Frihed havde de, naar de ikke turde samles og læse Guds Ord og tale om deres Salighedssag. Den skulde Præsten alene besørge. Jeg husker saa tydeligt den Pinse, de arresterede min Fader. Nogle gode Venner, der rejste som Lægprædikanter, var komne hertil Anden Pinsedag. Der blev holdt Taler og sunget Salmer, og min Fader sluttede Aftenen med en Bøn. Men lige før Sengetid kom der Bud og Brev fra Præsten; om at min Fader havde overtraadt kongelig Lov, og at han strax skulde bortvise alle Fremmede fra sit Hus; næste Dag tidlig vilde Kapellanen og Degnen indfinde sig for at ransage, om de Fremmede var borte. Min Fader gav Præsten det Svar tilbage, at han ikke viste sine Gjester

Døren — de var langvejs fra og skulde hvile ud et Par Dage. Men næste Morgen tidlig mødte Sognefogden med to Mand og arresterede min Fader og en af Lægprædikanterne. De fulgte godvillig med til Byen, og der sad de i Tyvehullet i to Døgn. Herhjemme blev der Sorg. Gjesterne var her jo endnu, og lidt efter lidt flokkedes Egnens Folk til. Nogle begyndte at snakke om Forsamling, men nu turde min Moder ikke, for hun var jo i Vaande for de to, der var tagne. Som de nu gaaer ud i Marken og vil se paa Kornet, der stod i sin fejreste Sommergrøde, mødes de alle i en lille, dejlig grøn Dal, og nu stod en af Prædikanterne frem og holdt en Tale, mens de andre slog sig ned i Græsset; siden bad de en Bøn og sang ogsaa en Salme derude i Guds frie Mark.

Min Fader kom jo saa hjem igjen, men der blev anlagt Sag imod ham, og da det ikke var første Gang, han havde overtraadt Forbudet mod de gudelige Forsamlinger — og for Resten heller ikke blev den sidste — saa idømtes han en Mulct paa 30 Rigsdaler. Den Dom, syntes han, var for haard, og indankede den for Overpolitiretten, hvor selve Amtmanden skulde dømme. Min Fader havde skrevet et langt Indlæg i Sagen, men da der var oplæst ti Linier deraf, raabte Amtmanden, at han vilde ikke høre mere af dette Bondesludder. Saa stadfæstede han

Underrettens Dom og lod skrive i Protokollen, at der ikke var nye Oplysninger i min Faders Indlæg.

»De har alligevel ikke givet efter for den første Tørn, de Gamle,« sagde en ung Bonde og saae frem for sig med store beundrende Øjne.

»Nej, de var seige i Marven,« bekræftede en lille, undersætsig Møller, hvis Erindring gik saa langt tilbage, at den havde bevaret et Glimt af hine Trængselstider. »Kan knap tro, Folk staaer saa fast paa deres Ben nu om Dage. Jeg veed ikke, om nogen af jer husker den Tid, da Præsten vilde have Evangelisk-kristelig Salmebog indført. Sognefolkene holdt paa Kingos og mødte med den i Kirken. Hver Part havde sin og saa sang Præst og Degn efter den ene, og Menigheden efter den anden. Saadan gik det ogsaa en Dag, der var Altergang, Da Præsten var færdig med sine Vers, gik han op paa Prædikestolen og stod og ventede, til Menigheden blev færdig med sin Salme. Men knap havde de sluttet, før de istemte en ny, der efter gammel Skik og Brug skulde synges, før Præsten gik paa Prædikestolen. Saa rendte Præsten ud af Kirken, og der blev hverken prædiket eller taget til Alters den Dag. De to næste Søndage gik det paa samme Vis. Præsten sang sin egen Salme, men fik ellers ikke Munden op. Nu taltes Sognefolkene ved og skikkede Bud til Præsten,

om han vilde forrette sine Ting, ellers maatte de se sig om efter en anden Præst, og saa faldt han til Føje.«

»Ja galt var det, da de vilde have de nye Bøger indført i Kirke og Skole, det husker jeg lidt om,« sagde den hvidhaarede Gamle. »Ellers kunde Søren Post, som I alle har kjendt, fortælle det. Han og flere Bysens Mænd gik til Præsten og bad om en Forklaring. De holdt paa de gamle Lærefædres Skrifter, saasom Biskop Pontoppidan, Christian Scriver, Jacob Rambach, Hans Brorson og først og sidst Luther og Prætorii Skatkammer, og de ønskede deres Børn oplært i den samme Kristendom, som Forfædrene havde givet dem, men nu havde de seet, at Balles Lærebog, som Børnene skulde paatvinges, lærte noget helt andet, og det belagde de med klare Beviser. Heller ikke kunde de forstaa Kongens Ret til at paatvinge dem en ny Lærdom. Præsten gav dem Besked: »Vist vil Kongen ingen ny Lærdom give jer, men en Gang imellem saa trænger Guds Ord til ligesom at faae nye Klæder paa og blive pyntet op, og det er det, Kongen og hans geistlige Raadgivere sørger for. Det er min Tro nødvendigt, ellers gaaer der Slid paa Skriftens Bud og Forjættelser, Fornuften udtørres, og Folk gaaer og bilder sig ind, at de kan spasere lige ind i Himlen med Træsko og Uldtrøje paa.« — Saa svarede Søren Post: »Nu har

jeg altid troet, det var Vorherre, der fødte og klædte Menneskene ligesom Markens Lilier, men nu kan jeg høre, det er Menneskene, der skal hjælpe Vorherre med Smaaredsel til Klæder og Underhold, og det kan jeg forstaa, at skal der nogen til det, saa maa det jo være Konger og Præster. Ja, det er saa grumme godt, naar de saa en Gang kommer ind i Evigheden og skulde møde Guds Ord der, lad os for Exempel sige Naaden og Forjættelsen, saa kan de sige: »Naa, har I ogsaa bragt det saa vidt, at I er komne her, ja, det kan I takke os for, vi klædte jer pænt op og betalte baade Skrædder- og Skomagerregninger« . . . Ja, han var uforsagt, var Søren Post.«

»Saa gik det værre med de nye Bøger ovre i Bjerge Herred,« tog Niels Madsen atter Ordet. »Da Præsten holdt paa dem med Vold og Magt, tog Folk deres Børn ud af Skolen. En Søndag gav Præsten sig til at dundre imod dem i Prædikestolen, og idet han kom udenfor Kirken, saa var der en Smed fra Korning — Hans Nielsen hed han nok ellers — som spurgte, hvori de syndede mod Guds Ord. Præsten vilde ikke svare, saa tog Smedden ham i Ærmet og sagde: »I skal bie og sige os det, Farlil!« Men nu tog Præsten farligt paa Veje og raabte, at Smedden vilde prygle ham. Saa spyttede Smedden ad ham og

sagde: »Fy, for en Præst, han er en Djævelens Præst.«

Nu blev der Retssag. Smedden sattes i Horsens Tugthus, og de andre, der havde taget deres Børn ud af Skolen, kom paa Vand og Brød. Hvad hjalp det? Da de kom ud, frasagde de sig den nye Lærebog med alt dens Anhang; det maatte saa koste dem Gods og Velfærd, og hvad Lidelser Vorherre vilde tilskikke dem. Skolerne stod tomme, og hjemme sad Børnene og læste i de gamle Bøger. Saa blev Forældrene paalagt store Mulcter, som de villig betalte, og da de ikke kunde længer, blev de udpantede, og deres Ejendom solgt Stykke for Stykke, til de stod tiggerfærdige. Nu havde de kun Børnene at miste, og der kom da ogsaa Ordre til, at de skulde skilles ved dem. En Dag drog Folkene til Amtsprovsten i Horsens og klagede grædende deres Nød. Provsten talte dem venligt til og raadede, at de skulde falde til Føje. »Nej,« svarede de, »vil Kongen tage vore Børn med Magt, saa kan vi ikke forhindre det; men vi kan ikke med frelst Samvittighed oplære dem i andet end Guds rene Ord, og det maa vi lide for.« Saa blev Børnene tagne fra dem og sat i Skole for at lære efter de nye Bøger.«

»Ja vist saa, saadan gik det til,« sluttede Niels Madsen, »nu er det længe siden, den Slags Ting skete. Vi har det godt nu mod de Tider,

Men det var alligevel den Gang, vi lærte at forstaa, hvad Frihed er værd.«

Bønderne nikkede tavst, Kvinderne henne ved Døren sad med hele deres Sind heftet ved Fortidens Skæbner. Der var bleven mørkt i Stuen, udenfor var der aftenstille. Man hørte Fuglene smutte i Skjul under Lindetræernes Blade, omme fra Gadekjæret lød Sang, og oppe ved Kirken ringedes Solen ned. En Karl stængede Ladeporten og sankede de sidste Høstvipper op. Maanen gled frem som en bleggylden Rapssegl over Hustaget. Herinde i Stilheden dvælede endnu den gamle Bondeførers Ord. Tungt og mildt skred de forbi, dragende Tæppet til Side for fjerne, himmelblaa Egne, hvor man saae ud over Tidens Grænser, hvor kjendte og kjære Skikkelser færdedes, og hvor Slægtens Sange, der har husvalet i Liv og Død, blandede sig med den rene Lyd af Kirkeklokker i Høst.

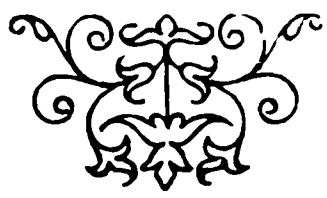

INDHOLD.

	Side
Under Volde og Hegn	1
Paa Sognerejse	39
Folkemøde	68
Politik og Idyl	87
Skytter	101
Jelling	174
Hævnen	223
Trækfugle	241
En Bondefører	278

De anførte Vers er laante fra Folkevisen: S. 29, 30, 184, 246, 251, Viktor Rydberg: S. 100, Grundtvig: S. 139, 207, Lembckes Oversættelse af Shakespeare: S. 171, St. St. Blicher: 196.